

مرکز تحقیقات اسلامی

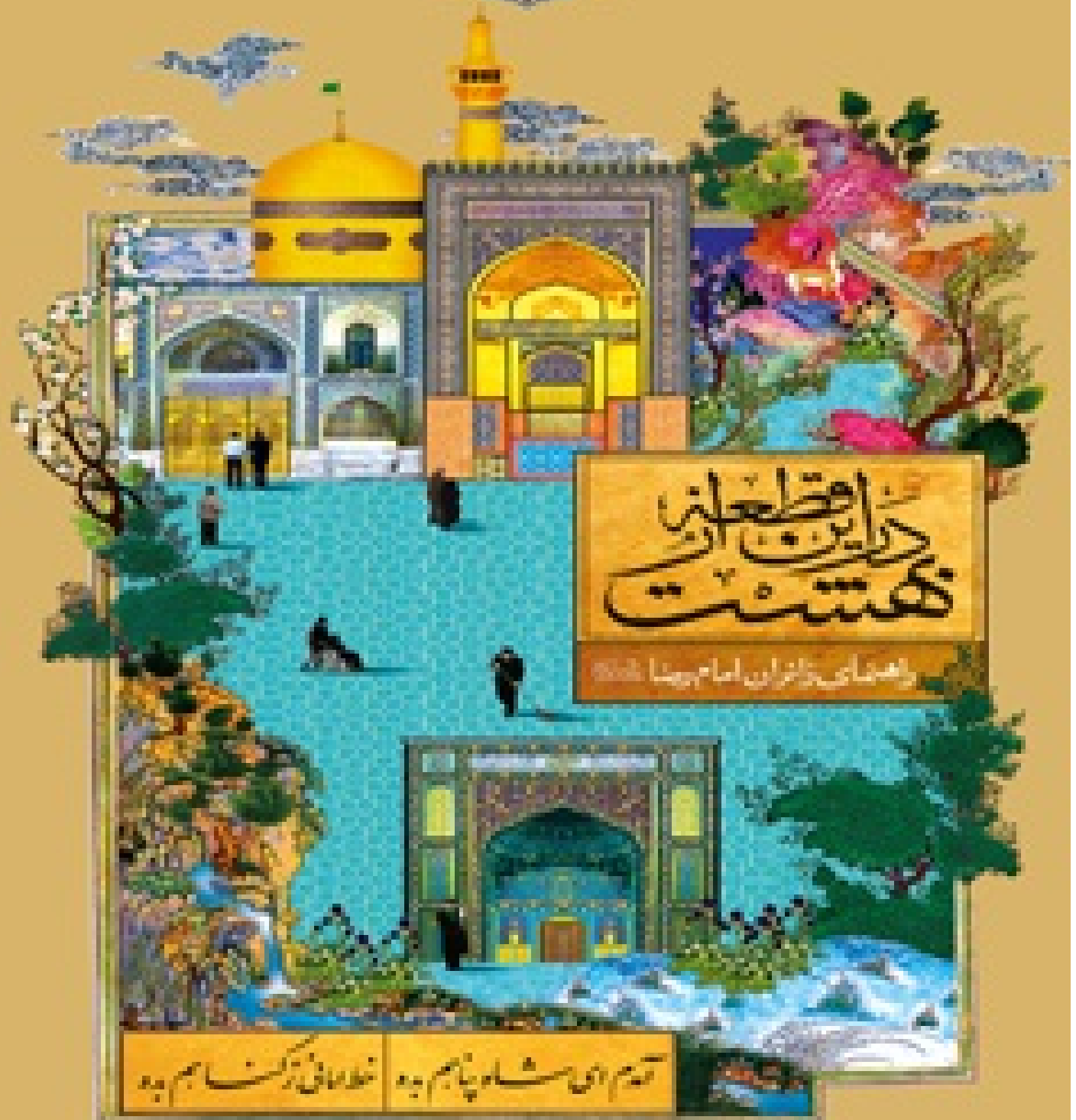
اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

دین و دنیا گفتگو

رأفت‌های دینداران اما چه روزها ۱۳۸۵

آدم‌های مشاوری با هم بوده | نخل‌هایی از گنجا هم بوده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در این قطعه از بهشت (راهنمای زائران امام رضا (علیه السلام)

نویسنده:

اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی معاونت
تبلیغات و ارتباطات اسلامی

ناشر چاپی:

معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
در این قطعه از پشت (راهنمای زائران امام رضا (علیه السلام)	۱۳
مشخصات کتاب	۱۳
دعای مطالعه	۱۳
مقدمه	۲۱
فصل ۱: خورشید طوس : (آشنایی با امام رضا(علیه السلام)	۲۳
ولادت با سعادت علی بن موسی الرضا(علیه السلام)	۲۳
نام، کنیه و القاب امام رضا(علیه السلام)	۲۳
پدر و مادر بزرگوار امام رضا(علیه السلام)	۲۳
دوران کودکی و جوانی امام رضا(علیه السلام)	۲۳
فرزندان امام رضا(علیه السلام)	۲۵
فرزند سرزمین غربت	۲۵
سیره عبادی امام رضا(علیه السلام)	۲۵
سیره اجتماعی امام رضا(علیه السلام)	۲۶
مقام و شخصیت علمی امام رضا(علیه السلام)	۲۸
آگاهی امام رضا(علیه السلام) از زبان های گوناگون	۲۹
اشاره	۲۹
۱. آشنایی کامل به زبان های گوناگون رایج در آن زمان	۳۰
۲. آشنایی به زبان پرندگان و حیوانات	۳۰
دانش گسترده امام رضا (علیه السلام) در علوم غیبی	۳۱
فعالیت های فرهنگی امام رضا(علیه السلام)	۳۲
هجرت تاریخی امام رضا(علیه السلام) به خراسان	۳۳
حدیث سلسله الذهب	۳۴
مرو	۳۶
نماز عید فطر	۳۶
شهادت امام رضا(علیه السلام)	۳۸
طلوعی ماندگار	۴۰
فصل ۲: شرط حضور: (احکام زائر)	۴۳
احکام مسافر	۴۳
نماز مسافر	۴۳
جاگرفتن برای نماز	۴۵
حرم های مطهر	۴۶
پاسخ به پرسش هایی درباره احکام نماز جماعت	۴۶
روزه مسافر	۵۳
احکام نذر	۵۳
احکام امریه معروف و نهی از منکر	۵۵
اشاره	۵۵
دامنه و محدوده امریه معروف و نهی از منکر سؤال: امریه معروف و نهی از منکر شامل چه اموری می شود؟	۵۵
امر به معروف و نهی از منکر در قرآن کریم	۵۶
امر به معروف و نهی از منکر در روایات	۵۶

۵۷	امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه عقل
۵۸	شروط واجب شدن امر به معروف و نهی از منکر
۵۹	احکام وقف
۵۹	اهمیت وقف
۵۹	برخی از احکام وقف
۶۰	احکام معذورین
۶۱	احکام مسجد و حرم ائمه(علیهم السلام)
۶۱	حرمت مسجد و حرم
۶۱	تطهیر مسجد و حرم
۶۲	اقامه نماز در مسجد و حرم
۶۲	نماز تحت مسجد
۶۲	بودن مهر و قرآن مسجد و حرم های مطهر
۶۲	پرسش هایی درباره احکام حرم
۷۴	فصل ۳: رسم حضور : (آداب زیارت)
۷۴	آداب زیارت
۷۴	مهم ترین شرایط و آداب زیارت
۷۴	مفهوم و حقیقت زیارت و اقسام آن
۷۴	معنی و مفهوم زیارت
۷۵	زیارت آحیا (زنده ها)
۷۵	زیارت درگشتگان
۷۶	زیارت مرقد علما و بزرگان
۷۶	زیارت مرقد شهیدان
۷۷	زیارت امامزاده های والامقام(علیهم السلام)
۷۷	زیارت معصومان(علیهم السلام)
۷۸	نقش زیارت و آثار و برکات آن
۷۸	زیارت امامان(علیهم السلام)؛ مصداق بارز آیه مؤدت
۷۸	زیارت امامان(علیهم السلام)؛ وفاداری به پیمان امامت
۸۰	زیارت: اقتدا به معصومین(علیهم السلام)
۸۱	زیارت: عامل آشنایی بیشتر و عمیق تر با امامان(علیهم السلام)
۸۲	زیارت امامان و آشنایی با مکتب اسلام
۸۳	ثواب زیارت هر یک از امامان معصوم(علیهم السلام)
۸۶	آداب زیارت
۹۷	دیگر آداب مهم برای زائر
۱۰۳	فصل ۴: در این قطعه از بهشت: (آشنایی با حرم مطهر رضوی)
۱۰۳	روضه منوره
۱۰۴	صندوق های مرقد مطهر
۱۰۴	اولین صندوق مزار:
۱۰۴	دومین صندوق مزار:
۱۰۴	سومین صندوق مزار:
۱۰۵	ضریح های حرم مطهر
۱۰۸	گنبد طلا

۱۰۹	گنبد و حوادث ناگوار
۱۱۰	مساجد حرم مطهر
۱۱۰	مسجد بالاسر
۱۱۱	مسجد جامع گوهرشاد
۱۱۳	مدارس حرم مطهر
۱۱۳	مدرسه پرزاد
۱۱۴	مدرسه دو در (دارالقران)
۱۱۴	صحن های حرم مطهر
۱۱۴	صحن انقلاب اسلامی
۱۱۷	ایوان جنوبی صحن انقلاب اسلامی (ایوان طلا)
۱۱۷	صحن آزادی
۱۱۹	ایوان جنوبی صحن آزادی (ایوان ساعت)
۱۱۹	ایوان غربی صحن آزادی (ایوان طلا)
۱۱۹	صحن جمهوری اسلامی
۱۲۱	صحن قدس
۱۲۳	صحن جامع رضوی
۱۲۴	صحن غدیر
۱۲۵	صحن کوثر
۱۲۵	صحن هدایت
۱۲۶	رواق های حرم مطهر
۱۲۶	رواق دارالحفاظ
۱۲۶	رواق دارالسیاده
۱۲۷	رواق دارالسلام
۱۲۸	رواق حاتم خانی
۱۲۸	رواق گنبد الله وردیخان
۱۲۹	رواق دارالضیافه
۱۲۹	رواق توحیدخانه
۱۳۰	رواق دارالفیض
۱۳۰	رواق دارالسعاده
۱۳۱	رواق شیخ بهایی (ره)
۱۳۱	رواق دارالسرور
۱۳۲	رواق دارالشکر
۱۳۲	رواق دارالشرف
۱۳۳	رواق دارالعزه
۱۳۳	رواق دارالذکر
۱۳۴	رواق دارالزهد
۱۳۴	رواق دارالعباده
۱۳۵	رواق دارالولایه
۱۳۵	رواق دارالهدایه
۱۳۶	رواق دارالرحمه
۱۳۶	رواق دارالاخلاص

۱۳۷	رواق حضرت معصومه علیها السلام
۱۳۷	رواق دارالحکمه
۱۳۸	رواق دارالکرامه
۱۳۸	رواق دارالحجه (عج)
۱۳۹	رواق امام خمینی (ره)
۱۳۹	رواق شیخ طوسی (رحمه الله علیه)
۱۳۹	رواق شیخ حر عاملی (ره)
۱۴۰	رواق دارالمرحمه
۱۴۰	رواق کوثر
۱۴۰	رواق غدیر
۱۴۱	رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام
۱۴۴	اجرای آ بینها و مراسم خاص توسط خدام
۱۴۴	اشاره
۱۴۴	غبارروبی
۱۴۴	مراسم ضمه
۱۴۷	مراسم تجویل کشیک
۱۴۹	تعویض گل
۱۴۹	نقاره نوازی
۱۵۱	نت های نقاره
۱۵۱	خطبه شب شهادت
۱۵۳	مراسم شام غربیان
۱۵۳	چراغانی
۱۵۵	اقامه اذان و مناجات
۱۵۵	مراسم جاروی دریانان
۱۵۵	سفره ۱۴ هزار صلوات
۱۵۷	زائرین و حاجتمندان توزیع م میشود.
۱۵۸	مشاهیر مدفون در حرم مطهر رضوی
۱۵۸	شیخ طبرسی (رحمه الله علیه) پیشوای مفسران (۵۴۸ تا ۴۶۸ ق)
۱۵۹	شیخ محمد عارف عباسی معروف به پیر پالان دوز (زنده در قرن ۱۰ ق)
۱۵۹	شیخ بهایی (رحمه الله علیه) فقیه ذوفنون (۱۰۳۰ تا ۱۰۳۱ یا ۱۰۳۱ تا ۱۰۳۱ ق)
۱۶۰	شیخ خز عاملی (رحمه الله علیه) (۱۰۳۳ تا ۱۰۴۱ ق)
۱۶۱	شیخ هاشم قزوینی (رحمه الله علیه) (۱۲۷۰ تا ۱۳۳۹ ش)
۱۶۱	حاج حسن علی اصفهانی مشهور به نخودکی (۱۲۷۹-۱۳۶۱ ق)
۱۶۲	آیت الله میلانی (رحمه الله علیه) مرجع بیدار (۱۳۱۳ تا ۱۳۹۵ ق)
۱۶۳	شیخ مجتبی قزوینی (رحمه الله علیه) حکیم قرآنی (۱۳۱۸ تا ۱۳۸۶ ق)
۱۶۴	علامه جعفری (رحمه الله علیه) (۱۳۰۴ تا ۱۳۷۷ ش)
۱۶۵	علامه سیدجلال الدین آشتیانی (رحمه الله علیه) ملاصدرای قرن (۱۳۰۴ تا ۱۳۸۴ ش)
۱۶۶	سید عبدالکریم هاشمی نژاد (۱۳۱۱ تا ۱۳۶۰ ش)
۱۶۷	سردار شهید سید محمد تقی رضوی میرق
۱۶۷	شهدای عاشورای حرم رضوی
۱۶۸	آیت الله عباس واعظ طبسی (۱۳۱۴ تا ۱۳۹۴ ش)

۱۶۸	برخی دیگر از مشاهیر مدفون در حرم مطهر
۱۶۸	صحن آزادی
۱۶۸	صحن انقلاب
۱۷۰	صحن جمهوری اسلامی
۱۷۰	رواق دارالعباد
۱۷۰	رواق دارالسرور
۱۷۰	رواق دارالسلام
۱۷۰	رواق دارالقیض
۱۷۰	رواق دارالشکر
۱۷۰	رواق دارالحفاظ
۱۷۱	رواق دارالزهد
۱۷۱	رواق دارالولایه
۱۷۴	فصل ۵: اطلاعات ضروری
۱۸۰	فصل ۶: خدمات رفاهی و بهداشتی
۱۸۰	دفتر امانات
۱۸۳	دفتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان
۱۸۵	دفتر نگهداری اشیای پیداشده
۱۸۵	زائربره‌های برقی
۱۸۷	دفتر صندلی چرخ دار
۱۸۸	دفتر نذورات
۱۹۳	کفشداری‌ها
۱۹۷	مهمان سرا
۱۹۸	مدیریت آگاهی حرم
	(رسیدگی به معضلات اجتماعی در حرم مطهر رضوی) مدیریت آگاهی، در ضلع قبله صحن هدایت حرم مطهر رضوی واقع است که از نیروهای مجرب آستان قدس رضوی و کادر انتظامی (آگاهی)، تشکیل شده است و به صورت شبانه روزی در جهت رفاه و امنیت زائران گرامی انجام وظیفه
۱۹۸	بخش امداد زائران
۱۹۹	دفتر امور دفن
۱۹۹	سرویس های بهداشتی حرم مطهر
۲۰۳	دارالشفاء امام علیه السلام
۲۰۳	مرکز فوریت های پزشکی
۲۰۵	فصل ۷: فعالیت ها و برنامه های فرهنگی حرم مطهر رضوی
۲۰۵	۱. نمازهای جماعت حرم مطهر
۲۰۶	۲. تبلیغ معارف اسلامی
۲۱۰	۳. فعالیت های قرآنی
۲۱۰	اشاره
۲۱۱	کلاس های آموزش قرآنت
۲۱۱	کلاس های آموزش تفسیر و حدیث
۲۱۱	کارگاه های کوتاه مدت قرآنت و حفظ قرآن کریم
۲۱۱	کارگاه های کوتاه مدت تفسیر و حدیث
۲۱۲	کارگاه پاسخگویی به سؤالات قرآنی و حدیثی
۲۱۲	سلسله نشست های تفسیر و حدیث
۲۱۲	حلقه های تدبیر در قرآن کریم

۲۱۲	مخفل انس با قرآن ویژه خواهران:
۲۱۲	جلسات آموزشی قرائت قرآن کریم:
۲۱۳	ترتیل قرآن کریم:
۲۱۳	واحد ختم تلاوت نور:
۲۱۴	کارگاه مهدالرضا(علیه السلام):
۲۱۴	جنگ های قرآنی:
۲۱۵	مسابقات قرآنی:
۲۱۵	کارگاه هنرهای قرآنی:
۲۱۶	واحد سمعی و بصری قرآنی:
۲۱۶	۴. پاسخ گویی به سؤالات شرعی و اعتقادی:
۲۱۶	سامانه تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی (۳۲۰۲۰)
۲۱۷	دفتر پاسخگویی به سؤالات شرعی برادران:
۲۱۷	دفتر پاسخ گویی به سؤالات شرعی خواهران:
۲۱۷	دفتر پاسخ گویی به سؤالات اعتقادی:
۲۱۸	سامانه پیامکی پاسخگویی به سؤالات شرعی
۲۱۸	۵. مرکز مشاوره دینی:
۲۱۸	مشاوره فردی:
۲۱۸	کلاس های مشاوره گروهی:
۲۱۸	۶. نشست های پرسش و پاسخ دینی:
۲۱۸	دین، نشاط، زندگی
۲۱۹	حلقه معرفت:
	برسمان های دینی: برسمان دینی عنوان سلسله جلسه های سخنرانی و پرسش و پاسخ است. در این جلسه ها که در قالب موضوعات مختلف دینی تشکیل می شود، کارشناسان، جواب گوی پرسش های زائران و مجاوران بارگاه رضوی هستند. جلسات پرسش و پاسخ موضوعی، هر شب
۲۲۰	۷. همایش های تخصصی:
۲۲۰	۸. ارائه خدمات فرهنگی به گروه های ویژه:
۲۲۲	۱۱. پایگاه های فرهنگی:
۲۲۲	نمایشگاه حکایت آفتاب:
۲۲۲	نمایشگاه کیوتراشه (ویژه کودکان ۱۰ تا ۱۰ سال):
۲۲۳	۱۲. شبکه مخاطبان نورالهدی:
۲۲۴	۱۳. مسابقات فرهنگی:
۲۲۵	۱۴. درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) (razavi.aqr.ir):
۲۲۷	۱۵. اتاق های گفت وگویی آنلاین (پالتاک رضوی):
۲۳۱	۱۶. ویژه برنامه های زائران غیر ایرانی:
۲۳۴	۱۷- سایر فعالیت های فرهنگی حرم مطهر:
۲۳۴	بنیاد پژوهش های اسلامی:
۲۳۵	دانشگاه علوم اسلامی رضوی:
۲۳۷	کتابخانه مرکزی:
	کتابخانه مسجد گوهرشاد: در حرم مطهر علاوه بر کتابخانه مرکزی، کتابخانه مسجد گوهرشاد نیز قرار دارد. این کتابخانه در سال ۱۳۳۲ شمسی در جوار مسجد جامع گوهرشاد تأسیس گردید و از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۹ با مدیریت سازمان اوقاف و امورخیریه اداره می شد. بنای ساختمان
۲۳۸	موزه مرکزی:
۲۳۹	گنجینه نفایس:
۲۳۹	موزه فرش:
۲۴۰	موزه مردم شناسی:

۲۴۱	مرکز نمایشگاه ها و همایش های آستان قدس رضوی:
۲۴۱	نمایشگاه ها و فروشگاه های کتاب:
۲۴۲	نقشه خدمات و اماکن فرهنگی حرم مطهر رضوی
۲۴۶	فصل ۸: راهنمای مشهد مقدس
۲۴۶	تاریخچه
۲۴۷	مراکز زیارتی و سیاحتی مشهد مقدس
۲۴۷	آستان امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر علیهما السلام:
۲۴۸	آستان متبرکه امامزاده یحیی علیه السلام:
۲۴۸	گنبد خشتی:
۲۴۸	آرامگاه خواجه اباصلت هروی (رحمه الله علیه):
۲۴۹	آرامگاه هرنمه بن اَعین (خواجه مراد):
۲۵۰	بقعه ابوزید ربیع بن خثیم اسدی (خواجه ربیع):
۲۵۲	مجموعه فرهنگی باغ و آرامگاه نادری:
۲۵۳	آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی:
۲۵۳	بنای هارونیه:
۲۵۴	مراکز فرهنگی
۲۵۴	۱. موزه ها:
۲۵۵	۲. نشانی فرهنگ سراها:
۲۵۷	۳. سینماهای مشهد
۲۵۷	بوستان ها و تفرجگاه های شهری
۲۵۷	بوستان بزرگ ملت:
۲۵۸	پارک جنگلی وکیل آباد:
۲۵۸	پارک جنگلی و کمپ طرق:
۲۵۸	بوستان وحدت:
۲۵۸	پردیس قائم:
۲۵۹	جاذبه های طبیعی و بیلاقات
۲۵۹	۱. محور گردشگری طبیعی مشهد به شانندیز
۲۶۰	۲. محور گردشگری طبیعی مشهد به طرقيه
۲۶۱	۳. سایر محورها:
۲۶۲	برخی بازارها و مراکز خرید
۲۶۳	آدرس و تلفن تماس برخی از بیمارستان های شبانه روزی (دولتی، خصوصی و خیریه)
۲۶۵	آدرس و تلفن داروخانه های شبانه روزی
۲۶۵	تلفن های دفاتر مرکزی خطوط هواپیمایی
۲۶۷	دفاتر مراجع و آیات عظام
۲۶۷	تلفن های ضروری
۲۶۹	راهنمای مسیرهای خط یک قطار شهری
۲۶۹	راهنمای برخی مسیرهای اتوبوس رانی
۲۸۳	پیوست ها
۲۸۷	نقشه حرم مطهر
۲۸۸	نقشه مشهد
۲۸۹	مسیر حرکت امام رضا از مدینه تا مرو

۲۹۰	تلفن های ضروری حرم مطهر
۲۹۰	دفاتر امانات وسایل زائران:
۲۹۰	دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند:
۲۹۲	دفاتر نذورات نقدی:
۲۹۲	دفاتر نذورات غیرنقدی:
۲۹۳	دفاتر صندلی چرخ دار:
۲۹۴	دفاتر راهنمای زائر حرم مطهر:
۲۹۴	فعالیت های قرآنی حرم مطهر:
۲۹۵	خدمات فرهنگی حرم مطهر:
۲۹۵	سایر تلفن ها:
۲۹۷	درباره مرکز

در این قطعه از بهشت (راهنمای زائران امام رضا (علیه السلام)

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور: در این قطعه از بهشت: راهنمای زائران امام رضا سلام الله علیه / تهیه و تدوین اداره تولیدات فرهنگی.

مشخصات نشر: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۲۳ص.: مصور(رنگی)، جدول.م س ۱۱×۲۱؛

شابک: رایگان ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۰-۳۰-۸:

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: چاپ هفتم.

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق.

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق. -- آرامگاه -- زیارت

موضوع: Ali ibn Musa, Imam VIII -- Tomb -- Pilgrimage

موضوع: آستان قدس رضوی -- کتاب های راهنما

موضوع: Astan Qods Razavi-- Guidebooks

موضوع: زیارت و زائران -- آداب و رسوم

موضوع: Pilgrims and pilgrimages -- Manners and customs

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. اداره تولیدات فرهنگی

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات اسلامی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۴د/BP۴۷

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۴۵۶۴۱

دعای مطالعه

اَللّٰهُمَّ اٰخِرْ جَنِّيْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَ اَكْرَمِنِيْ بِنُوْرِ الْفَهْمِ اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاَنْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُوْمِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ.

خدایا مرا بیرون آور از تاریکیهای وهم، و به نور فهم گرامیام بدار، خدایا درهای رحمت را به روی ما بگشا، و خزانه های علومت را بر ما باز

دعای مطالعه

«اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَ أَكْرَمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ انْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»

خدایا مرا از تاریکی های وهم خارج کن، و به نور فهم گرامی ام بدار،
خدایا درهای رحمتت را به روی ما بگشا، و خزانه های علومت را بر
ما باز کن. به مهربانیات ای مهربان ترین مهربانان.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا الْمُرْتَضَى الإمامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ وَحُجَّتِكَ عَلَى مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ الثَّرَى، الصِّدِّيقِ الشَّهِيدِ، صَلَاةً كَثِيرَةً
تَامَةً زَاكِيَةً مُتَوَاصِلَةً مُتَوَاتِرَةً مُتَرَادِفَةً، كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ.

فهرست

ص: ۵

فهرست

ص: ۶

فهرست

ص: ۷

حرم امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) گستره ی پرتو افشان انوار الهی و به فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)؛ «قطعه ای از بهشت»، «دارالشفای دردمندان»، «خانه ی امید غم دیدگان» و «محل نزول فرشتگان» است. پیرامون ضریح مطهرش را همواره ولایت پیشگانی در اختیار گرفته اند که هرگز دل به غیر بارگاه ولایتش نسپرده اند. خدمتگزاران حرم مطهر رضوی، امیدی به غیر از این بارگاه ندارند و احساس آسمانی خود را پیوسته با اشک دیدگان ابراز می کنند.

پس از انقلاب شکوهمند اسلامی، بارگاه ملکوتی حضرت رضا (علیه السلام) به کانونی مهم و پایگاهی عظیم برای تبلور فرهنگ غنی انقلاب اسلامی تبدیل شده است.

آستان قدس رضوی، گسترش فرهنگ اسلامی و کسب معنویات هموطنان گرامی را اصلی ترین وظیفه خود می داند و با تاکید بر این امر مهم به توسعه حرم مطهر رضوی از ۱۲۰ هزار متر مربع به بیش از یک میلیون متر مربع پرداخته است و مجموعه های گوناگون را در این فضای روحانی ایجاد کرده است.

حضور سالانه بیش از ۲۰ میلیون زائر در حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) علاوه بر لزوم گسترش فضاهای زیارتی، فرهنگی، خدماتی و اطلاع رسانی، افزایش آگاهی های عمومی را طلب می کند.

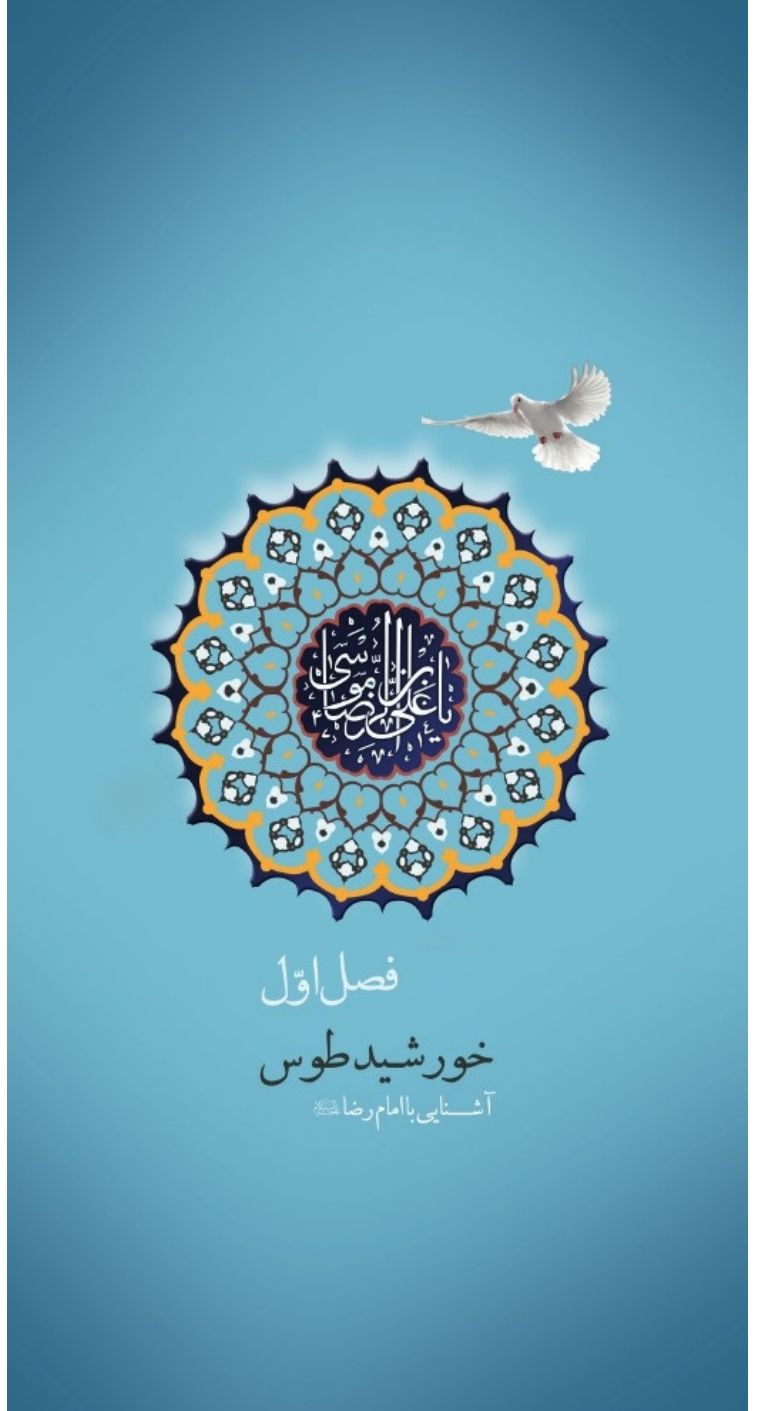
کتاب حاضر در راستای دستیابی به این رسالت مهم و رفع نیازهای ضروری زائران گرامی در حوزه های مختلف فرهنگی و خدماتی و نیز برای پاسخگویی به سؤالات آنان تنظیم شده است.

امید است با بهره گیری از فضای نورانی حرم و الهام از معارف ناب اسلامی، زیارتی با معرفت برای زائران مشتاق فراهم گردد.

بهره گیری از پیشنهادها و نظرات خوانندگان ارجمند و صاحبان فکر، ذوق و هنر در جهت کسب رضایت زائران گرامی، موجب امتنان و مایه مباهات است.

آستان قدس رضوی

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

فصل ۱: خورشید طوس: (آشنایی با امام رضا علیه السلام)

ولادت با سعادت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)

بنابر گفته محدثان و مورخان، امام رضا (علیه السلام) در ۱۱ ذی قعدة سال ۱۴۸ق در مدینه به دنیا آمدند. (۱)

نام، کنیه و القاب امام رضا (علیه السلام)

علی نامی است که برای این مولود خجسته برگزیدند؛ پس از علی بن ابی طالب و علی بن الحسین، این بزرگوار، سومین علی در خانه اهل بیت (علیهم السلام) است.

رضا، صابر، وفی، صادق، رضی، زکی، ولی و... لقب های امام رضا (علیه السلام) و ابوالحسن، کنیه ایشان است.

پدر و مادر بزرگوار امام رضا (علیه السلام)

پدر امام رضا (علیه السلام) امام موسی بن جعفر و مادر بزرگوار ایشان بانویی مکرمه به نام نجمه یا تکتیم است که پس از ولادت حضرت رضا (علیه السلام) از طرف امام موسی کاظم (علیه السلام) طاهره (یعنی پاکیزه) نام گرفت؛ (۲) وی بانویی عقیف (۳) و خردمند و از اشراف عجم بوده است. (۴)

دوران کودکی و جوانی امام رضا (علیه السلام)

تاریخ درباره زندگی اهل بیت (علیهم السلام) در کودکی و جوانی تاحد بسیاری سکوت کرده است؛ چراکه حکومت های وقت به دلیل های مختلف علاقه ای به شناخته شدن این بزرگواران نداشتند. این امر سبب شده است که نسل های آینده از اطلاعات مربوط به زندگی اهل بیت (علیهم السلام) قبل از امامت و چه بسا بعد از امامت، تاحد زیادی محروم بمانند.

آنچه در تاریخ آمده، این است که حضرت رضا (علیه السلام) در کودکی به شدت مورد توجه پدر

گرامی خویش بوده اند. موسی بن جعفر بارها فرموده بودند که علی بن موسی الرضا امام بعد از ایشان است و کنیه خود، ابوالحسن، را نیز به این حضرت بخشیدند. (۵)

در دوران جوانی، در مدینه به علم و تقوا مشهور بودند. فقیهان به دیدار ایشان می آمدند؛ سؤال می پرسیدند و جواب می گرفتند. (۶) در این زمینه، ذهبی یکی از علمای عامه می گوید: «حضرت رضا (علیه السلام) در ایام مالک بن انس، یکی از فقهای اربعه اهل سنت، در حالی که جوان بود، فتوا می داد.» (۷)

ص: ۱۰

۱- بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۳؛ اعلام الوری، ص ۳۰۲.

۲- عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ج ۱، ص ۱۵؛ بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۷.

۳- عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ج ۱، ص ۱۷.

۴- احقاق الحق، ج ۱۲، ص ۳۴۳.

۵- الغیبه، شیخ توسی، ص ۲۹؛ نک: بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۲۵.

٦- . اصول كافي، ج ١، ص ٣١٢؛ عيون اخبار الرضا (عليه السلام) ج ١، ص ٣١؛ الارشاد، ج ٢، ص ٢٥٠.

٧- . سير اعلام النبلاء، ج ٩، ص ٣٨٨.

فرزندان امام رضا (علیه السلام)

در میان مورخان و محدثان درباره تعداد فرزندان امام رضا (علیه السلام) اختلاف است. بسیاری امام جواد (علیه السلام) را تنها فرزند ایشان می دانند؛ همانند شیخ مفید (رحمه الله علیه) (۱) و ابن شهر آشوب (۲)؛ ولی برخی فرزندان دیگری برای حضرت شمرده اند؛ از جمله دختری به نام فاطمه (۳). در مجموع روایات معتبری نیز داریم که تک فرزندی امام جواد (علیه السلام) را تأیید می کند؛ مانند این که مردی به نام حنان بن سدیر به امام رضا (علیه السلام) عرض کرد: «آیا می شود امام، بدون فرزند و جانشین باشد؟» حضرت فرمودند: «نه، بدان که مرا جز یک فرزند نخواهد بود؛ ولی خداوند به او فرزندان فراوانی عطا می کند.» (۴)

فرزند سرزمین غربت

بسیار شنیده اید که امام رضا (علیه السلام) را امام غریب خطاب می کنند. این تعبیر، برگرفته از روایاتی است که در این زمینه به ما رسیده است. از جمله، شیخ صدوق (رحمه الله علیه) روایت کرده است که مردی از صالحان، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را در خواب دید و عرض کرد: «ای رسول خدا، کدام یک از فرزندان شما را زیارت کنم؟» پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «برخی از فرزندانم نزد من می آیند؛ درحالی که مسموم هستند و برخی درحالی که کشته شده اند.» عرض کرد: «با این همه پراکندگی مکان های ایشان، من کدام یک را زیارت کنم؟»

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «آن که

به تو نزدیک تر است و در سرزمین غربت مدفون است.» گفت: «رضا را می گویند؟» پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ، بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ، بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ.» (۵)

سیره عبادی امام رضا (علیه السلام)

توجه به عبادت ها و اذکار و ادعیه ویژه در شبانه روز، یکی از برنامه های اهل بیت (علیهم السلام) بوده است که با وجود مراجعه مردم و تدریس و فعالیت های گوناگون هرگز از آن غافل نبوده اند؛ این، درس بزرگی برای پیروان ایشان است.

اینک به پاره ای از سیره عبادی امام رضا (علیه السلام) می پردازیم:

۱. بعد از نماز صبح به سجده می رفتند و تا طلوع آفتاب در سجده بودند؛

۲. وقتی که فرصت و فراغت بود، در شبانه روز هزار رکعت نماز می خواندند؛

ص: ۱۱

۱- الارشاد، ج ۲، ص ۲۶۳.

۲- المناقب، ج ۴، ص ۳۶۷.

۳- منتهی الآمال، ج ۲، ص ۳۵۲.

۴- بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۲۲۱.

۵- بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۳۲۹، نقل از: عیون اخبار الرضا (علیه السلام).

۳. بعد از نماز همواره سجده شکر به جا می آوردند؛

۴. چنان با قرآن مانوس بودند که همه سخن و پاسخ و مثال های ایشان قرآنی بود؛

۵. در هر سه روز، یک ختم قرآن می کردند و می فرمودند: «اگر بخواهم، در کمتر از این ختم می کنم؛ ولی به هر آیه ای که می رسم تأمل می کنم که در کجا و چه زمانی نازل شده است»؛

۶. خواب ایشان در شب اندک بود و بیشتر شب ها را شب زنده داری می کردند؛

۷. بسیار روزه می گرفتند و روزه س-روز در-ماه را ترک نمی کردند؛

۸. در دعا همواره، ابتدا صلوات بر پیامبر و آل او می فرستادند و این صلوات را در نماز و پس از نماز، بسیار تکرار می کردند؛

۹. شب ها در بستر، زیاد قرآن می خواندند و هر گاه به آیه ای مربوط به بهشت یا جهنم می رسیدند، بسیار می گریستند و از خداوند، درخواست بهشت می کردند و از آتش به

او پناه می بردند؛

۱۰. همه اوقات به ذکر خدا مشغول بودند و بیش از همه از خداوند پروا داشتند. (۱)

سیره اجتماعی امام رضا (علیه السلام)

۱. وقتی نزد مردم می آمدند، خود را برای ایشان مرتب می کردند؛

۲. هرگز با زبان، کسی را نمی آزرده؛

۳. هرگز سخن کسی را قطع نمی کردند؛

۴. هرگز حاجت کسی را که می توانستند، رد نمی کردند؛

۵. در مقابل دیگران، پای خود را دراز نمی کردند و تکیه نمی دادند؛

۶. دیده نشد که قهقهه بزنند؛ بلکه خنده ایشان تبسم بود؛

۷. به معطر کردن خویش به ویژه هنگام حضور در جمع مردم علاقه داشتند؛

۸. بسیار به دیگران خدمت می کردند و صدقه می دادند و این کار را بیشتر در شب های تاریک انجام می دادند؛

۹. بسیار متواضع بودند؛

۱۰. به میهمان بسیار احترام می گذاشتند. (۲)

۱- بحارالانوار، ج ۴۹، ص ۹۰ تا ۹۴ (گزیده شده از احادیث گوناگون).

۲- بحارالانوار، ج ۴۹، ص ۹۰ تا ۱۰۴ (برگزیده از روایات گوناگون).

مقام و شخصیت علمی امام رضا(علیه السلام)

هر مسلمان آگاهی می داند که علوم اهل بیت(علیهم السلام) از علم بی پایان الهی سرچشمه می گیرد و ایشان تمامی علوم پیامبران مرسل و ملائکه مقرب را دارا هستند(۱) و هیچ چیزی نیست که مردم به آن نیازمند باشند و از آن ها پنهان بماند.(۲)

ولی شرایط خاص هر امام [به اقتضای فرصت های هر زمان] و دستورالعمل ویژه ای که از طرف خداوند برای آن ها صادر شده بود، سبب می شد که بعضی از ایشان مجال بیان دین و اظهار علوم گسترده خود را بیشتر داشته باشند؛ مانند امام علی و امام باقر و امام صادق(علیهم السلام).

همان طور که گفته شد، شخصیت امام رضا(علیه السلام) از نظر علمی به گونه ای است که امام صادق(علیه السلام)، با آنکه رئیس مذهب جعفری هستند، آن حضرت را عالم آل محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) معرفی کرده و آرزوی درک

ایشان را داشته اند!(۳)

سه جریان مهم در دوران امام رضا(علیه السلام)، سبب شد که علم الهی ایشان نمایان شود:

ص: ۱۳

۱- . نک: بحارالانوار، ج ۲۶، ص ۱۵۹.

۲- . همان، ص ۱۳۸.

۳- . اعلام الوری، ص ۳۱۵؛ بحارالانوار، ج ۴۹، ص ۱۰۰.

۱. فتنه واقفیه و شبهاتی که آن‌ها در امامت حضرت رضا(علیه السلام) مطرح کردند و ایشان با پاسخ‌های عمیق خود، مردم را هدایت می‌کردند؛

۲. هلاکت برامکه در سال چهارم امامت امام رضا(علیه السلام) که سبب شد یکی از مهم‌ترین دشمنان اهل بیت(علیهم السلام) به دست هارون از میان برود و به طورنسبی فرصت خوبی برای نشر آثار اهل بیت(علیهم السلام) فراهم کرد؛

۳. مسئله ولایتعهدی امام رضا(علیه السلام) که نگاه‌ها را متوجه ایشان کرد و مأمون عباسی با تشکیل محافل علمی و مجالس بحث و مناظره سعی در آن داشت تا حضرت را مقابل بزرگان ادیان و علمای مذاهب، عاجز نشان دهد؛ اما از آنجا که خداوند متعال کید و مکر حیلہ گران را به خودشان بر می‌گرداند، همین جلسات و محافل مناظره، سبب آشکارشدن عظمت حضرت رضا(علیه السلام) شد؛ به گونه‌ای که دانشمندان بزرگ به دانش گسترده ایشان اعتراف کردند.

در برخی از محافلی که مأمون ترتیب داده بود، دانشمندان تمامی ملت‌ها [از بزرگان یهود و نصاری و صابئی و زرتشتی و متکلمان] جمع شده بودند و جلسه چنان عظیم و سنگین بود که حسن بن محمد نوفلی به وحشت افتاده بود و نصیحت گونه به حضرت گفت: «آن‌ها اهل مغالطه و شبهه هستند، از آن‌ها حذر کنید!» امام رضا(علیه السلام) تبسمی کردند و فرمودند: «آیا می‌ترسی آن‌ها بر من پیروز شوند؟... ای نوفلی، آیا می‌دانی چه وقت مأمون از این کار پشیمان می‌شود؟ وقتی استدلال مرا با اهل تورات، به تورات آن‌ها و با اهل انجیل، به انجیل آن‌ها و با اهل زبور، به زبورشان و با

صابئین، به زبان عبری خودشان و با اهل هرا بزه(۱)، با زبان فارسی آن‌ها و با اهل روم، به زبان رومی و با [دیگر] سخن‌داران به لغت خودشان بشنود... آنگاه که من بر همه آن‌ها پیروز شدم و هر گروهی در برابر حجت و دلیل من مغلوب شد و سخن خود را رها و به درستی سخن من اعتراف کرد، مأمون [از تشکیل جلسه] پشیمان می‌شود و لَأَحُولَ وَ لَأَقْوَةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ...» (۲)

آگاهی امام رضا(علیه السلام) از زبان‌های گوناگون

اشاره

شخصیت علمی امام رضا(علیه السلام) در مسائل دینی و عقلی و علوم رایج زمان خود خلاصه نمی‌شد؛ بلکه جلوه‌هایی از علوم الهی ایشان بر مردم ظاهر شد که نشان از اتصال آن حضرت(علیه السلام) به عالم غیب می‌داد؛ از جمله:

ص: ۱۴

۱- گویا مقصود مجوسیان باشد.

۲- عیون اخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳۹؛ التوحید، ص ۴۱۷.

۱. آشنایی کامل به زبان های گوناگون رایج در آن زمان

روزی اباصلت هروی به امام رضا(علیه السلام) گفت: «ای فرزند رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم)، من از این همه تسلط شما به زبان های گوناگون در شگفتم!» حضرت فرمودند: «ای اباصلت، من حجت خداوند بر خلق او هستم؛ خداوند هرگز حجتی را بر گروهی قرار نمی دهد که زبان آن ها را نشناسد. مگر به تو نرسیده است سخن امیرالمؤمنین(علیه السلام) که [فرمود:]: 'به ما فصل الخطاب داده اند' و این جز آگاهی از لغات (زبان های گوناگون) نیست.»(۱)

۲. آشنایی به زبان پرندگان و حیوانات

جلوه های متعددی از آگاهی امام رضا(علیه السلام) به زبان حیوانات، در تاریخ ثبت شده است که به دو نمونه اشاره می کنیم:

سلیمان بن جعفر می گوید: «با حضرت رضا(علیه السلام) در باغ بودم که ناگهان گنجشکی نزد حضرت آمد و شروع به سروصدا کرد. حضرت فرمودند: 'می دانی چه می گوید؟' عرض کردم:

نه؛ خدا و رسول او و فرزند رسول او داناترند!» امام(علیه السلام) فرمودند: 'می گوید ماری می خواهد جوجه های او را

ص: ۱۵

۱- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۲۷.

بخورد. این عصا را بردار و به خانه اش برو و مار را بکش. 'دنبال گنجشک به خانه اش رفته و دیدم که ماری در حال حرکت بود؛ آن را کشتم.' (۱)

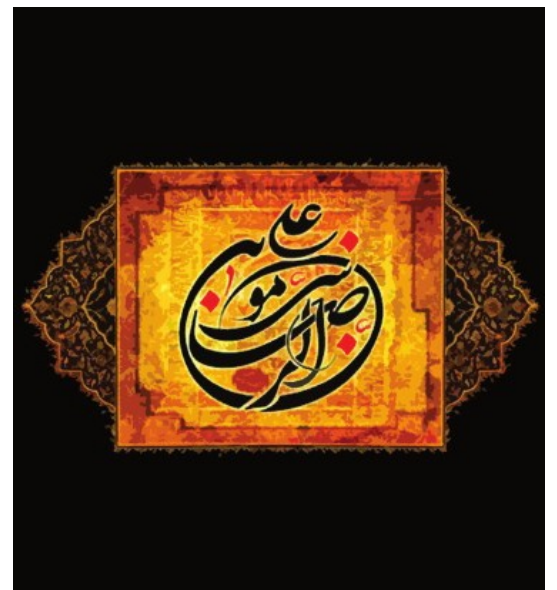
شخصی به نام هارون بن موسی می گوید: «با حضرت رضا(علیه السلام) در صحرائی بودم که اسب حضرت صدا کرد؛ ایشان [دهنه] اسب را رها کردند، اسب رفت و [در گوشه ای] ادرار و مدفوع کرد و آمد. حضرت رضا(علیه السلام) [که متوجه تعجب من شده بودند] نگاهم کردند و فرمودند: 'هیچ چیز به داوود(علیه السلام) (پیامبر الهی) داده نشده؛ مگر اینکه به محمد و آل محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) بیشتر از آن داده شده است.' (۲) [اشاره به اینکه داوود پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) زبان حیوانات را می دانست؛ پس آگاهی ما تعجب ندارد].

دانش گسترده امام رضا (علیه السلام) در علوم غیبی

گوشه ای از دریای علوم امام رضا(علیه السلام) در خبرهای غیبی ایشان جلوه گر شده است که در این مجال به یک نمونه اشاره می شود: مأمون، بعد از شهادت امام رضا(علیه السلام) این طور تعریف کرد: «از حضرت، چیزی (دعایی) خواستم تا فرزند کنیز زاهریه من که باردار است و نزد من از همه کنیزان محبوب تر است، سالم بماند؛ چراکه چند بار بچه اش را سقّط کرده است. حضرت فرمود: 'نگران نباش؛ پسری می زاید، شبیه ترین مردم به مادرش و در دست راست و پای چپش انگشتی زیادی دارد.' همان گونه شد که حضرت فرموده بود...» (۳)

همچنین امام رضا(علیه السلام) بارها درباره شهادت خود به وسیله مأمون و چگونگی آن خبر داده بود که مشروح آن

در فصل شهادت ایشان خواهد آمد

ص: ۱۶

- ۱- بصائر الدرجات، ص ۳۶۵؛ دلائل الامامه، ۳۴۳؛ بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۸۸.
- ۲- مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۳۳۴؛ بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۵۷.
- ۳- اخبار و آثار امام رضا(علیه السلام)، ص ۱۵۲.

و در این قسمت فقط به دو نمونه اشاره می کنیم:

موسی بن عمران گفته است: «همراه علی بن موسی در مسجد مدینه بودم و هارون مشغول سخنرانی بود، حضرت فرمودند: 'من و او را در یک محل دفن می کنند.'^(۱)

گاه نیز دو انگشت سبابه و وسطی را به یکدیگر می چسباندند و می فرمودند: «من و هارون مثل این دو خواهیم بود.» راوی می گوید: «معنی سخن حضرت را نفهمیدم تا آنکه ایشان کنار هارون به خاک سپرده شدند!»^(۲)

فعالیت های فرهنگی امام رضا(علیه السلام)

با مراجعه به آثار ماندگار اهل بیت(علیهم السلام) درمی یابیم که بعد از امام علی و امام باقر و امام صادق(علیهم السلام)، بیشترین آثار از امام رضا(علیه السلام) به ما رسیده است و این، به دلیل شرایط خاص و فرصت مناسبی بود که در زمان ایشان پدید آمد.

باوجود تلاش بی نتیجه دشمن برای نشان دادن ضعف علمی و کاستن از محبوبیت امام رضا(علیه السلام)، دوران امامت و به ویژه دوره ولایتعهدی حضرت رضا(علیه السلام)، فرصت مناسبی فراهم کرد تا ایشان برای نشر علوم اسلامی و حقایق مکتب اهل بیت(علیهم السلام) اقدام کنند.

از مهم ترین اقدامات فرهنگی امام رضا(علیه السلام)، نشر عقیده شیعه درباره امامت و امامت است؛ زیرا بسیاری از مخالفان، درباره امامت از چنان عقاید سطحی برخوردارند که مقام و جایگاه امام را، حتی از انسان های معمولی هم پایین تر می آورند؛ به طوری که هیچ گناهی را مانع امامت یا اطاعت از او نمی دانند. امام رضا(علیه السلام) به ترویج عقیده اهل بیت(علیهم السلام) در این باره همت گماشتند و در موقعیت های مختلف به نشانه های امام اشاره فرمودند.^(۳) مهم ترین آن، سخنان مفصل حضرت(علیه السلام) در اوایل ورود به مرو است که وقتی خبر اختلاف مردم درباره امامت به ایشان رسید، در مسجد

جامع این شهر، بیان کردند.^(۴) همچنین، انبوه روایات رسیده از امام رضا(علیه السلام) حکایت از آن دارد که این بزرگوار برای تبیین اهمیت امام از دیدگاه اهل بیت(علیهم السلام)، در معرفی شخصیت والای ائمه اطهار(علیهم السلام) و بیان فضایل ایشان برای مردم، همواره تلاش کرده اند.

مقابله با غلو و غالیان و مبارزه با فرقه صوفیه از دیگر فعالیت های فرهنگی امام رضا(علیه السلام) است که توضیح آن در این مجال نمی گنجد.

ص: ۱۷

۱- بحارالانوار الانوار، ج ۴۹، ص ۶۳.

۲- عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۴۶۳.

۳- عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۶۹؛ بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۳۵، نقل از: کمال الدین.

۴- عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۷۱.

هجرت تاریخی امام رضا(علیه السلام) به خراسان

امام رضا(علیه السلام) به دلیل نامه های زیاد و مراجعات مکرر مأموران مأمون به ایشان، درحالی برای هجرت به خراسان آماده شدند که از آن کراهت داشتند و می دانستند که در این سفر از دنیا خواهند رفت.(۱)

ص: ۱۸

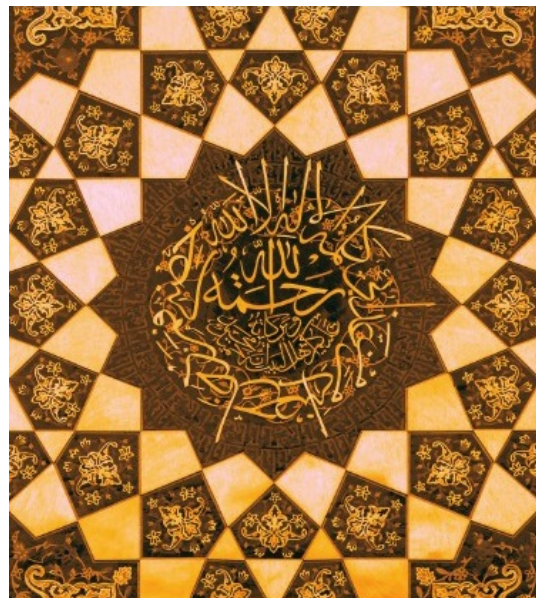
وقتی امام رضا(علیه السلام) خواستند از نیشابور حرکت کنند، مردم نیشابور برای بدرقه آمده بودند. عده ای از اصحاب حدیث، افسار ناقه حضرت را گرفتند و گفتند: «ای پسر رسول خدا! از میان ما می روی و ما را به حدیثی از

احادیث جدت، رسول خداصلی الله علیه و آله وسلم آگاه نمی سازی که از آن بهره مند شویم؟ تو را به حق پدران طاهرینت سوگند، برای ما حدیثی از پدر خویش بیان فرما!» در روایتی دیگر نقل شده است ابوزرعه و محمدبن اسلم از حافظان حدیث نبوی به حضرت عرض کردند: «ای بزرگ زاده بزرگان! ای امامزاده امامان! ای نتیجه پاک و پسندیده و ای خلاصه پیامبران! تو را به حق پدران پاکیزه و نیاکان بزرگوارت که صورت مبارک خویش را به ما نشان بده و حدیثی از پدران خویش برای ما روایت کن تا یادگار شما باشد.»

آنگاه، مرکب حضرت ایستاد و پرده کنار رفت و چشم مسلمانان به جمال مبارک ایشان روشن

شد؛ مردم اشک شوق می ریختند. در این حال بودند تا ظهر شد. بزرگان و قاضیان فریاد زدند: «ای مردم، گوش کنید و دل بسپارید و پیامبرصلی الله علیه و آله وسلم را در مورد خاندانش آزرده نکنید!»

۲۴ هزار قلم آماده نوشتن بود که امام رضا(علیه السلام) فرمودند:

«شنیدم از پدرم موسی بن جعفر که فرمود: شنیدم از پدرم جعفر بن محمد که فرمود: شنیدم از پدرم محمد بن علی که فرمود:

شنیدم از پدرم علی بن الحسین که فرمود: شنیدم از پدرم حسین بن علی که فرمود: شنیدم از پدرم امیرمؤمنان، علی بن ابی طالب که فرمود: شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که فرمود: شنیدم از جبرئیل که می فرمود: شنیدم که خداوند عزوجل فرمود: (كَلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْرِي فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ حِصْرِي أَمِنْ مِنْ عَذَابِي؛ کلمه لا اله الا الله) برج و باروی من (حصار و قلعه مستحکم من) است که هر کس در آن وارد شود، از عذاب من در امان خواهد بود.»^(۱)

مَرکب به راه افتاده بود که امام(علیه السلام) سر از کجاوه بیرون آوردند و با صدای بلند فرمودند: «بَشُرُوطِهَا وَ أَنَا مِنْ شُرُوطِهَا؛ البته شرط هایی دارد و من از شرط های آن هستم!»^(۲)

همه فهمیدند که امامت، شرط توحید است.

مرو

امام رضا(علیه السلام)، پس از تحمل چهار ماه سفر، در نیمه اول سال ۲۰۱ ق وارد مرو، مرکز حکومت مأمون شدند.^(۳) هنگام ورود حضرت(علیه السلام) به مرو، مردم با شور و شوق فراوان مقدم ایشان را گرامی داشتند؛ به گونه ای که مرو تا آن روز، چنان شادی و هیجانی به خود ندیده بود. انبوه جمعیت تا بیرون شهر به استقبال آمده بودند. امام(علیه السلام) پس از عبور از میان صفوف فشرده مردم، در منزلی مستقر شدند که نزدیک قصر حکومتی برای ایشان آماده شده بود.^(۴)

نماز عید فطر

از حوادث مهم دوران ولایتعهدی امام رضا(علیه السلام)، حرکت ایشان برای برگزاری نماز عید فطر است.

مأمون اصرار داشت که امام رضا(علیه السلام)، نماز عید سعید فطر را بخوانند. امام رضا(علیه السلام) به او فرمودند: «میان ما شرایطی بود که این کار را پذیرفتم [؛ شرط کرده بودم که در کار حکومت دخالت نکنم].»

مأمون گفت: «من فقط می خواستم دل مردم و لشکریان و خدمتگزاران

ص: ۲۱

۱- بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۱۲۷.

۲- اخبار و آثار امام رضا(علیه السلام)، ص ۲۷۷؛ عیون اخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳۵.

۳- عیون اخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۴۹.

۴- الارشاد، ج ۲، ص ۲۵۰.

مطمئن شود و از آنچه خداوند شما را به آن برتری داده است، آگاه شوند.» سپس آن قدر اصرار کرد تا آنکه امام رضا(علیه السلام) فرمودند: «اگر مرا معاف کنی، نزد من محبوب تر است؛ وگرنه آن گونه می روم که پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و علی بن ابی طالب(علیه السلام)[برای نماز عید] خارج می شدند.»

مأمون گفت: «هرطور دوست دارید؛ انجام دهید!»

جارچی ها به مردم خبر دادند که فردا، نماز عید فطر را حضرت رضا(علیه السلام) خواهند خواند!

آفتاب عید که طلوع کرد، کوچه ها و خیابان ها در موج مردم گم شده بود؛ زن ها و کودکان روی پشت بام ها نشسته بودند و فرماندهان و رجال دولت هم پشت در خانه امام رضا(علیه السلام) جمع شده بودند.

هنگام طلوع خورشید، امام رضا(علیه السلام) غسل عید کردند، عمامه سفیدی بر سر گذاشتند و گوشه ای از آن را بر سینه و گوشه ای را میان دو کتف انداختند... و به اطرافیان خود نیز فرمودند: «همان گونه انجام دهید که من انجام دادم.» سپس عصایی به دست گرفتند و با پای برهنه از خانه بیرون آمدند. پا را که در کوچه گذاشتند، سر به آسمان بلند کردند و چهار تکبیر گفتند: «اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَيَّ مَا هَدَانَا...»

فرماندهان و مردم که بهترین لباس های خود را پوشیده بودند، همین که امام رضا(علیه السلام) و اطرافیان ایشان را با آن شکل دیدند، از اسب ها پایین آمدند و کفش ها را درآوردند؛ در روایتی آمده است: «برخی به زحمت و با کارد، کفش یا بندهای آن را می بریدند.»^(۱) حضرت رضا(علیه السلام) کنار درب ایستادند و با صدای بلند فرمودند: «اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَيَّ مَا هَدَانَا...»؛ حاضران هم تکرار کردند. صدای گریه و فریاد جمعیت، شهر مرو را به لرزه درآورده بود! امام رضاعلیه السلام حرکت کردند؛ بعد از هر ده قدم می ایستادند و سه تکبیر می گفتند؛ به گونه ای که گویی زمین و آسمان به ایشان پاسخ می دادند. فضل بن سهل، وزیر و فرمانده سپاه مأمون، به او گفت: «اگر علی بن موسی با این روش به نماز برود [و به مصلا برسد]، مردم شیفته او می شوند و فریب خواهند خورد؛ بهتر است از ایشان بخواهی برگردد!» مأمون شخصی را فرستاد و از حضرت(علیه السلام) خواست که برگردند.

امام رضا(علیه السلام) کفش خود را پوشیدند و برگشتند^(۲) و مصلا در حسرت نمازی از جنس نماز رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) ماند.

ص: ۲۲

۱- منتهی الآمال، ج ۲.

۲- اصول کافی، ج ۲ (کتاب الحجّه)، ص ۴۰۷.

امام رضا(علیه السلام)، شب قبل از شهادت خود، دنیال هرثمه فرستادند و به او فرمودند: «آنچه می گویم بشنو و حفظ کن؛ هنگام بازگشت من به سوی خداوند فرا رسیده است و زمان آن است که به جَد و پدرانم ملحق شوم. این طغیانگر (مأمون) تصمیم گرفته است که مرا با انگور و انار مسموم کند؛ انگور را با نخ و سوزن مسموم کرده و انار را توسط غلامی که دستش مسموم است برایم دانه می کند. فردا مرا دعوت می کند تا از آن بخورم و

حکم و قضا انجام می پذیرد...» (۱)

در ادامه روایت آمده است که وقتی هرثمه بعد از شهادت امام رضا(علیه السلام)، سخن حضرت درباره انگور و انار را به مأمون گفت، رنگ مأمون گاهی زرد و گاهی قرمز و گاهی سیاه می شد تا اینکه بی هوش شد و درحال بی هوشی با صدای بلند می گفت: «وای بر مأمون از جانب خدا، وای بر او از پیامبر؛ وای بر او از علی بن ابی طالب، وای بر او از جانب فاطمه زهرا،...». همچنین، هنگامی که به هوش آمد، به هرثمه گفت: «به خدا سوگند، نه تو و نه هیچ کس در زمین و آسمان، نزد من عزیزتر از رضا نیست؛ به خدا قسم اگر به من خبر برسد که از آنچه دیدی و شنیدی، چیزی بازگو کرده ای، همان، مرگ تو خواهد بود.» هرثمه قول داد که اگر چیزی را بازگو کند، خون او برای مأمون حلال باشد و مأمون از او در کتمان آن، عهد و پیمان گرفت. (۲)

امام رضا(علیه السلام) به اباصلت فرمودند: «به قبه هارون برو و از چهار طرف آن، مشتی خاک بیاور.» وقتی اباصلت خاک ها را آورد، حضرت خاک پشت سر را بویدند و به زمین ریختند و فرمودند: «مأمون می خواهد مرا اینجا دفن کند؛ ولی سنگ سخت بزرگی ظاهر می شود که اگر همه کلنگ های خراسان را بیاورند، نمی توانند آن را جدا کنند.» سپس خاکی را بویدند که مربوط به بالای سر و پایین پا بود و همان سخن را تکرار کردند و در نهایت پس از بویدن خاک طرف قبله (خاک مقابل هارون)، فرمودند: «اینجا برایم گودالی خواهند کند...». آنگاه فرمودند: «ای اباصلت! فردا من نزد این فاجر

می روم؛ اگر با سر برهنه بیرون آمدم، با من سخن بگو که پاسخ می دهم ولی اگر با سر پوشیده بیرون آمدم، با من سخن نگو.»

اباصلت می گوید: «فردا حضرت لباس های خود را پوشیدند و در محراب

ص: ۲۳

۱- عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۲۴۸.

۲- عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۲۵۳.

به انتظار نشستند تا آنکه غلام مأمون آمد و ایشان را همراه خود برد. امام(علیه السلام) حرکت کرد، من نیز رفتم؛ مقابل مأمون سبیدی از انگور و دیگر میوه ها بود، در دست او نیز خوشه انگوری بود که مقداری از آن را خورده بود. همین که امام رضا(علیه السلام) را دید، با

شتاب از جا برخاست، حضرت را در آغوش گرفت، میان دو چشم ایشان را بوسید و در جای خود نشاند؛ سپس آن خوشه انگور را به حضرت تعارف کرد و گفت: 'ای پسر رسول خدا، من تابه حال انگوری بهتر از این ندیده ام.' امام(علیه السلام) فرمودند: 'انگوری بهتر از این در بهشت هست!'

مأمون گفت: 'بفرما، میل کن!' امام(علیه السلام) فرمودند: 'میل ندارم.' مأمون گفت: 'نکنند به من شک داری؟' حضرت(علیه السلام) آن خوشه را گرفتند، سه دانه میل کردند، خوشه انگور را بر زمین انداختند و برخاستند.

مأمون بلند شد و گفت: 'کجا می روی؟' امام رضا(علیه السلام) فرمودند: 'آنجا که مرا فرستادی!'^(۱)

آنگاه درحالی که سرشان پوشیده بود، بیرون آمدند.»

سم در سلول های تن امام رضا(علیه السلام) نفوذ می کرد؛ آن قدر که تا خانه، بارها نشستند و برخاستند. امام عبا به سر کشیده بودند؛ اباصلت فهمید که کار تمام است. این خانه، قتلگاه غربت آقا شده بود و جز اباصلت، کسی نبود که بر او گریه کند. اما آمد، او که باید می آمد....

اباصلت ادامه می دهد: «من با

امام(علیه السلام) سخن نگفتم؛ حضرت وارد خانه شدند و در بستر خوابیدند و دستور دادند که در خانه بسته شود. در را بستم و در حیاط خانه، غمگین مانده بودم. ناگهان نوجوانی زیبا و مشکین موی دیدم که از همه به حضرت رضا(علیه السلام) شبیه تر بود. به طرف او رفتم و گفتم: 'چگونه از در بسته وارد شدید؟! فرمودند: 'همان که در این هنگام، من را از مدینه به اینجا آورد، من را از در بسته وارد خانه کرد.'

عرض کردم: 'شما کیستید؟' فرمودند: 'ای اباصلت، من حجت خدا بر تو هستم؛ من محمد بن علی (امام جواد(علیه السلام)) هستم.' بعد به طرف پدر بزرگوارشان رفتند. همین که حضرت رضا(علیه السلام) فرزند خود را دیدند از جا برخاستند، او را در آغوش گرفتند، میان دو چشمش را بوسیدند... و سخنانی مخفیانه [از اسرار امامت] گفتند که نفهمیدم... آنگاه روح مطهر امام رضا(علیه السلام) به رضوان پرواز کرد.

حضرت جواد(علیه السلام) مشغول غسل پدر شدند. خواستم کمک کنم که فرمودند: 'با من کسانی هستند که کمک کنند!' سپس فرمودند: به داخل

ص: ۲۴

برو و کفن و حنوط را بیاور. سپس پدر خود (امام رضا(علیه السلام)) را کفن کردند و بر او نماز خواندند. بعد فرمودند: «تابوت را بیاور. عرض کردم: نزد نجار بروم تا تابوت درست کند؟» فرمودند: «به داخل خانه برو؛ آنجا تابوتی هست! رفته‌م و تابوتی دیدم که قبل از این ندیده بودم. امام جواد(علیه السلام) پدرشان را در تابوت گذاشتند و دو رکعت نماز خواندند... سپس امام رضا(علیه السلام) را از تابوت در آوردند و در بستر قرار دادند؛ گویا که هنوز غسل و کفن نشده‌اند. سپس فرمودند: «ای اباصلت، برخیز و در را برای

مأمون باز کن.» در را باز کرد؛ دیدم مأمون است با غلامان. آن ملعون [که شهادت امام رضا(علیه السلام) برایش قطعی شده بود] درحالی که گریبان چاک داده بود و بر سر می زد، با گریه وارد شد و می گفت: «ای سرور من، دل من را با مصیبت خود به درد آوردی...» و همان طور شد که امام رضا(علیه السلام) خبر داده بودند. «(۱)

طلوعی ماندگار

تاریخ شهادت امام رضا(علیه السلام) براساس مشهورترین روایات، در ماه صفر سال ۲۰۳ق، در سن ۵۵ سالگی ایشان بوده است.

با آمدن امام جواد(علیه السلام) در میان بهت و حیرت اباصلت، خورشید خورشیدها در دامان امام پس از خود، طلوعی دیگر یافت؛ طلوعی که این خاک را قطعه ای از بهشت کرده و انوار آن، پس از گذشت بیش از ۱۲۳۰ سال، هنوز و تا همیشه جلوه گر است.

ص: ۲۵

۱. مسافری که کثیرالسفر نیست، در سفر، باید نمازهای چهار رکعتی را دو رکعتی (یعنی شکسته) به جا آورد؛ به شرط آنکه مسافتی که در سفر طی می کند، از ۸ فرسخ که حدود (۱) ۴۵ کیلومتر است، کمتر نباشد.

زائرانی که از فاصله ۵/۲۲ کیلومتری یا بیشتر به مشهد [یا هر شهر دیگری] می آیند، چنانچه کمتر از ده روز در مشهد می مانند یا نمی دانند که چند روز در این شهر خواهند ماند، نمازشان شکسته است.

۲. مسافرانی که قصد دارند ده روز یا بیشتر و پشت سرهم در مشهد بمانند، در بین راه، نمازشان شکسته است؛ ولی در مشهد باید نماز را کامل به جا آورند. مدت زمان بین راه، در مسیر آمدن و رفتن، جزو این ده روز به حساب نمی آید.

۳. قصد ده روز، به معنای تصمیم بر ماندن حداقل ده روز کامل است؛

این ده روز به دو صورت محاسبه می شود:

۱- در مقدار مسافت شرعی چند نظریه وجود دارد: الف. آیت الله شبیری زنجانی 'حفظه الله تعالی': حدود ۴۰ کیلومتر؛ ب. آیت الله مکارم شیرازی 'حفظه الله تعالی': حدود ۴۳ کیلومتر؛ ج. آیت الله خوئی 'رحمه الله علیه'، آیت الله سیستانی و آیت الله وحید 'حفظهما الله تعالی': حدود ۴۴ کیلومتر؛ د. حضرت امام خمینی 'قدس سره الشریف'، مقام معظم رهبری 'مدظله العالی'، آیت الله فاضل 'رحمه الله علیه' و آیت الله صافی 'حفظه الله تعالی': حدود ۴۵ کیلومتر.

الف: اگر مسافر، اول اذان صبح وارد شهری شود که قصد اقامت دارد، ده روز او، غروب روز دهم کامل می شود.

ب: اگر مسافر، بعد اذان صبح، به شهری وارد شود که قصد اقامت دارد، به نظر اکثر مراجع تقلید، ده روز او، بعد از ۲۴۰ ساعت (۱۰ تا ۲۴ ساعت) کامل می شود.

مثلاً- اگر کسی در روز اول، اول اذان صبح وارد مشهد شود و بداند تا پایان روز دهم می ماند، از اذان صبح روز اول تا غروب روز دهم، نمازش کامل است؛ ولی اگر تا آخر روز دهم نمی ماند، نمازش شکسته است.

اگر شخصی وسط روز به مشهد برسد، در صورتی که تصمیم دارد تا همان ساعت از روز یازدهم در این شهر بماند؛ مثلاً ساعت ده صبح به مشهد رسیده است و تصمیم دارد حداقل تا ساعت ده صبح روز یازدهم بماند، نمازش کامل است؛ ولی اگر بخواهد زودتر برود، باید نماز را شکسته اقامه کند.

۴. مسافری که تصمیم دارد بیشتر از ده روز، مثلاً سیزده یا پانزده روز در مشهد بماند، لازم نیست پس از تمام شدن ده روز اول، دوباره قصد ماندن ده روز دیگر را داشته باشد؛ این شخص، در روزهای بعد هم باید نمازش را کامل به جا آورد و نیت ده روز او برای بیش از ده روز هم معتبر است.

۵. کسی که شغل او مسافرت است، در سفری که جزو شغل اوست و سفر سیاحتی نیست، باید نماز را کامل بخواند؛ مثل راننده قطار، راننده ماشین های برون شهری، خلبان، ملوان و... اما همین فرد اگر برای سیاحت یا زیارت به سفر برود،^(۱) باید به احکام مسافر عمل کند.

۶. مسافری که تصمیم دارد ده روز در مشهد بماند؛ اگر از قصد خود برگردد، تکلیف او به شرح زیر است:

الف: اگر قبل از خواندن یک نماز چهاررکعتی از قصد خود برگردد، یعنی تصمیم بگیرد کمتر از ده روز در مشهد بماند، باید نماز را شکسته بخواند.

ب. در صورتی که بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد؛ تا وقتی که در مشهد است، باید نماز را کامل به جا آورد.

۷. مسافری که قصد دارد ده روز در مشهد بماند، باید به این نکات توجه کند:

الف. اگر تصمیم ندارد به اطراف مشهد (جایی که جزء شهر مشهد به

ص: ۲۹

۱- چنانچه مسافرت برای کار و زیارت باشد باز هم نمازش کامل است، اما بنابر نظر آیات عظام سیستانی فاضل اگر کثیر السفر باشد در سفر زیارتی یا تفریحی باشد نماز کامل است، آیه الله مکارم: اگر کثیر السفر باشد در صورتی که تفریح یا زیارت کار اصلی او باشد نمازش کامل است.

حساب نمی آید) برود، یعنی تمام ده روز را در مشهد می ماند یا تصمیم دارد که به بعضی از زمین ها و مزرعه ها یا باغ هایی سر بزنند که متصل به مشهد است، به گونه ای که رفتن به آنجا با قصد اقامت او در مشهد منافات نداشته باشد؛ باید نماز را کامل بخواند.

ب. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی برود که فاصله آن تا مشهد چهار فرسخ یا بیشتر است و دوباره به مشهد برگردد، نمی تواند قصد ده روز کند و نمازش شکسته است؛ چون پیش از ماندن ده روز کامل در مشهد، به مسافرت خواهد رفت. اما وقتی برگشت؛ اگر حداقل ده روز دیگر در مشهد می ماند، باید قصد ده روز کند و پس از آن، نمازش کامل است؛ ولی اگر هنوز هم تصمیم ندارد ده روز بماند، باز هم نمازش شکسته است.

ج. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی در اطراف مشهد برود که فاصله آن تا مشهد کمتر از چهار فرسخ است، ولی کمتر از دو ساعت در آنجا می ماند؛ یعنی در تمام ده روز، کمتر از دو ساعت بیرون از مشهد خواهد بود، در این صورت نمازش کامل است. اما اگر از اول تصمیم دارد در بین ده روز، به اطراف

مشهد برود و می داند که این بیرون رفتن، بیش از دو ساعت طول می کشد، در این صورت قصد ده روز او صحیح نیست و نمازش شکسته است؛ هر چند این فاصله، کمتر از چهار فرسخ باشد. (۱)

د: اگر تصمیم دارد پس از ده روز ماندن در مشهد، به جایی برود که کمتر از چهار فرسخ با مشهد فاصله دارد، در این صورت نیز نمازش کامل است.

جاگرفتن برای نماز

۱- مسجد، مکان عمومی مسلمانان است و همه مسلمانان در استفاده از آن مساوی هستند؛ به شرط آنکه این استفاده، مخالف شرع و شأن آن مکان مقدس نباشد. اگر در مسجد، شخصی قبل از دیگری جایی را برای نماز، عبادت، قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی تواند آن مکان را از او بگیرد. نماز بر سایر کارها مقدم است و اگر شخصی در مسجد، به منظور تلاوت قرآن، مطالعه، دعا خواندن یا... جا گرفته است و در همان مسجد، جای دیگری برای اقامه نماز نباشد یا وقت نماز جماعت باشد و جای دیگری برای نماز جماعت وجود نداشته نباشد، اولویت با نماز است. بنابراین فردی که در کنار صفوف به هم فشرده نماز جماعت، مشغول قرائت قرآن و... است، واجب است جای خود را به نماز گزار بدهد. (۲)

۲-۲. گذاشتن رحل (چیزی مثل لباس، عبا، سجاده و...) در صورتی که به قدر

ص: ۳۰

۱- . مطلب یاد شده براساس فتوای حضرت امام خمینی (ره) است؛ اما در این خصوص، نظر مراجع دیگر فرق می کند: آیت الله خامنه ای 'مدظله العالی'؛ بیشتر از هفت یا هشت ساعت نشود. آیت الله سیستانی 'حفظه الله تعالی'؛ اگر بیشتر از نصف روز باشد، نماز کامل است. آیت الله مکارم شیرازی 'مدظله العالی'؛ اگر به مکان های نزدیک برود که رفتن به آنجا با قصد اقامت منافات نداشته باشد، نماز کامل است؛ و گرنه نماز شکسته است.

۲- . به نظر بعضی از مراجع (آیات عظام: وحید خراسانی 'حفظه الله تعالی' و سیستانی 'حفظه الله تعالی' بنا بر احتیاط)، کسی که در مشاهد مشرفه مشغول زیارت یا دعا یا قرائت قرآن است، جایز نیست مزاحم او شوند؛ حتی برای نماز.

مکان لازم برای نماز خواندن باشد یا بیشتر آن را بگیرد، مانند نشستن است؛ یعنی کسی که رحل گذاشته و جا گرفته است، در استفاده از آن مکان، حق اولویت دارد و دیگران نمی توانند جای او را بگیرند. گذاشتن مهر، تسیح، شانه و مانند این ها، چنین حکمی ندارد و حتی برای شخص ایجاد نمی کند.

۳-۳. اگر کسی

رحل یا سجاده و مانند آن را بگذارد و زمانی طولانی سپری شود یا برود و برنگردد، طوری که بدون برداشتن رحل نتوان در آن محل نماز خواند، دیگران می توانند آن را بردارند و نماز بخوانند. کسی که آن رحل را برمی دارد، باید آن را نگهدارد تا صاحبش برگردد؛ تصرف در رحل دیگران (اشیا یا اموال دیگران) جایز نیست و نمی توانند بر سجاده آن ها نماز بخوانند.

حرم های مطهر

۱- زیارتگاه ها در همه احکامی که گفته شد، مانند مساجد بوده و در آن ها همه مردم مساوی هستند. بنابراین اگر کسی برای زیارت یا نماز یا دعا یا قرائت قرآن جایی برای خودش گرفته است، دیگران حق ندارند برایش مزاحمت ایجاد کرده یا از آن مکان بیرونش کنند.

۲- حکم گذاشتن رحل و مانند آن و بقای آن، همانند احکام گذاشتن رحل در مسجد را دارد.

پاسخ به پرسش هایی درباره احکام نماز جماعت

۱- اگر نماز افراد صف جلو به خاطر مسافر بودن در دو رکعت تمام شد حکم نماز صف های بعد چیست؟

الف- بیشتر از یک قدم :

* بقاء جماعت اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب نماز فرادی می شود ، اگرچه بلا فاصله اقتدا کنند (حضرت امام سیستانی زنجانی)

* نماز صف بعد فرادی می شود (گلیپایگانی

صافی)

* اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است؛ در ضمن مجرد فاصله شدن به یک صف به جماعت آسیب نمی رساند ولو بلافاصله اقتدا نکنند (مکارم)

* اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است (مقام معظم رهبری، خوئی، وحید ،

تبریزی، اراکی)

ص: ۳۱

ب- کمتر از یک قدم :

* نماز صف بعد درست است ، چه صف جلو اقتدا کنند چه اقتدا نکنند (مشهور)

* اگر صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است و گرنه فرادی می شود . (سیستانی و وحید) . (۱)

۱- وظیفه ماموم در رکعت اول و دوم درحالی که امام در حال خواندن قرائت است چیست ؟

الف : نمازهای اخفاتی (آهسته خواندن حمد و سوره) :

* ماموم نباید در دو رکعت اول نماز حمد و سوره بخواند (امام نوری خوئی تبریزی وحید) (۲)

* بنا بر احتیاط واجب نخواند (سیستانی مکارم فاضل) (۳)

* مکروه است حمد و سوره را بخواند (اراکي گلپایگانی صافی بهجت) (۴)

نکته : مشهور مراجع می فرمایند وظیفه ترک قرائت است (به فتوی یا به احتیاط) ولی مستحب است مشغول به ذکر تسبیح و تحمید و صلوات باشد . (۵)

ب: نمازهای جهریه :

۱- اگر صدای امام را بشنود:

* ولو اینکه کلمات را تشخیص نمی دهد باید حمد و سوره را نخواند (مشهور)

* بنا بر احتیاط واجب نخواند (صافی گلپایگانی بهجت) (۶)

ص: ۳۲

۱- تحریر الوسيله القول فی الشرايط الجماعه م ۷ رساله مراجع م ۱۴۳۸ و رساله وحید م ۱۴۴۶ اجوبه الاستفتائات س ۵۷۷؛ عروه مساله ۱۹ و

۱۵ شرائط الجماعه و منهاج سیستانی و خوئی مساله ۷۹۹

۲- . تحریر الوسيله ج ۱ ص ۲۷۱. توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۹۵ م ۱۴۶۶ و رساله وحید ۱۴۷۴

۳- - منهاج اصالحین سیستانی ج ۱ ص ۷۹۵ م ۸۱۲ توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۹۵ م ۱۴۶۶

۴- - توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۹۵ م ۱۴۶۶ تحریر الوسيله ج ۱ ص ۲۷۱

۵- - عروه الوثقی ج ۱ فصل فی احکام الجماعه م ۱ تحریر الوسيله ج ۱ ص ۲۷۱ توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۹۵ م ۱۴۶۶

۶- - توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۹۴ م ۱۴۶۲ و رساله وحید ۱۴۷۰

نکته: در نمازهای جهریه که صدای امام شنیده می شود: ۱- ترک قرائت، واجب ۲- سکوت، احتیاط مستحب ۳- ذکر، جایز است. (مشهور)
(۱)

۲- اگر صدای امام را نشنود:

* مستحب است (جایز است؛ مکارم) که حمد و سوره را بخواند ولی باید آهسته بخواند و اگر سهوا بلند بخواند اشکال ندارد (مشهور)

۲- اگر ماموم در رکعت دوم امام اقتدا کرد آیا می تواند قنوت و تشهد را بخواند؟

* خواندن قنوت و تشهد مستحب است ولی در موقع تشهد از باب تبعیت از امام بنشیند و بنا بر احتیاط این است که در موقع تشهد به

حالت تجافی بنشیند. (مشهور)

* احتیاط مستحب به حالت تجافی بنشیند (بهجت) (۲)

۳- اگر ماموم در دو رکعت آخر نماز چهار رکعتی به امام اقتدا کرد آیا لازم است حمد و سوره را بخواند؟

* در این صورت بر ماموم لازم است خودش حمد و سوره را بخواند ولی اگر به اندازه خواندن سوره مهلت پیدا نکرد حمد را تمام کند.

(اجماع) (۳)

ص: ۳۳

۱- عروه الوثقی ج ۱ فصل فی احکام الجماعه م ۱

۲- عروه احکام جماعت مساله ۱۹ و مسائل منتخبه سیستانی ۳۹۱؛ توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۸۵م ۱۴۳۹ و رساله وحید ۱۴۴۷

۳- [۹] عروه الوثقی ج ۱. فصل فی احکام الجماعه م ۱۸ توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۸۷م ۱۴۴۲

۴- اگر ماموم بداند در صورتی که در رکعت سوم یا چهارم به امام اقتدا کند، اگر حمد را بخواند به رکوع نمی رسد وظیفه اش چیست؟

* بنابر احتیاط واجب باید صبر کند تا امام به رکوع رود و بعد اقتدا کند. (اجماع) (۱)

۱- اگر ماموم یقین دارد که اگر سوره را بخواند به رکوع امام می رسد اگر سوره را بخواند و به رکوع نرسد حکم نمازش چیست؟

* جماعتش صحیح است (مشهور)

* در صورتی که متابعت عرفی بهم نخورد، جماعتش صحیح است (تبریزی زنجانی سیستانی مکارم وحید)

* جماعتش صحیح نیست و تبدیل به فرادی می شود. (خوئی) (۲)

۲- در نماز جماعت کیفیت قرائت ماموم از جهت جهر و اخفات چگونه باید باشد؟

* بر ماموم واجب است که قرائت حتی بسم الله را به صورت آهسته بخواند چه در نمازهای اخفاتی و چه جهریه و فرق نمی کند که قرائت مستحب باشد مثل اینکه صدای امام را در نمازهای جهریه نمی شنود؛ یا قرائت واجب باشد مثل اینکه یک رکعت از امام عقب است. (اجماع)

(۳)

۳- آیا متابعت ماموم از امام در افعال نماز واجب است؟

* متابعت در افعال بر

ماموم واجب است یعنی افعال نماز را یا باید با امام یا کمی بعد از امام انجام دهد (مشهور)

* احتیاط در این است که با امام هم انجام ندهد بلکه کمی بعد از امام انجام دهد. (بهجت) (۴)

۴- اگر ماموم سهوا و یا به خیال اینکه امام سر از رکوع یا سجده برداشته از رکوع یا سجده سر بردارد و ببیند امام در رکوع و سجده است وظیفه اش چیست؟

* باید (بنابر احتیاط واجب، سیستانی) به رکوع و سجده برگردد و زیادی رکن نماز را باطل نمی کند. (مشهور)

* بنابر احتیاط واجب، به رکوع و سجده برگردد و زیادی رکن نماز را باطل نمی کند. (سیستانی)

* نکته: ولی اگر به رکوع برگردد پیش از آنکه به رکوع برسد امام سر بردارد، نمازش باطل است. (مشهور)

* بنابر احتیاط (سیستانی) (۵)

ص: ۳۴

۱- توضیح المسائل مراجع م ۱۴۴۱ و عروه احکام جماعت مساله ۲۴؛ و رساله وحید ۱۴۴۹

۲- توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۷۸۸ م ۱۴۴۵ عروه الوثقی ج ۱. فصل فی احکام الجماعه م ۲۱ و وحید رساله م ۱۴۵۳

۳- [۲] عروه الوثقی ج ۱. فصل فی احکام الجماعه م ۲۲. تحریر الوسیله ج ۱ ص ۲۷۲ م ۷ هدایه العباد سید گلپایگانی ج ۱ ص ۲۴۷ م ۱۲۳۲ و هدایه

العباد صافى ج ١ ص ٢٠٩م ١٢٣١. منهاج الصالحين سيستانى ج ١ ص ٢٦٨م ٨١٤ منهاج الصالحين سيد خوئى وحيد ج ٢ ص ٢٣٨ م ٨١٤ جوبه
الاستفتائات س ٥٧٠

٤- - توضيح المسائل مراجع ج ١م ١٤٧٠ و رساله وحيد ١٤٧٨

٥- - توضيح المسائل مراجع ج ١م ١٤٧١ عروه احكام جماعت مساله ٩

۵- اگر ماموم سهوا سر از سجده و رکوع بردارد و ببیند امام در رکوع و سجده است و عمدا برنگردد حکم چیست؟

* گناه کرده و جماعتش صحیح است و احتیاط مستحب این است که نماز را تمام و دوباره اعاده کند، مگر اینکه قبل از اتمام ذکر واجب از رکوع یا سجده بلند شده باشد که در این صورت نمازش باطل است. (امام فاضل)

* بنا بر احتیاط واجب، جماعتش باطل است ولی نمازش صحیح است به شرط اینکه منافی نماز انجام نداده باشد. (سیستانی)

* در تمام مواردی که ماموم باید برگردد اگر عمدا برنگردد، نمازش اشکال دارد. (مکارم)

* گناه نکرده ولی جماعتش باطل و نمازش به صورت فردی صحیح است (خوئی وحید) (۱)

۶- آیا در نماز جماعت ماموم باید

در اقوال هم از امام تبعیت کند؟

* متابعت از امام در اقوال واجب نیست، (غیر از تکبیره الاحرام و سلام که بحثش می آید) یعنی لازم نیست متاخر از امام جماعت یا هم زمان با امام اذکار را بگوید و فرقی بین اذکار واجب و مستحب نیست و فرقی نمی کند که اذکار را از امام بشنود یا نشنود اگر چه احتیاط مستحب است متاخر از امام انجام دهد خصوصاً جایی که صدای امام را می شنود. (اجماع) (۲)

۷- آیا ماموم می تواند قبل از امام سلام نماز را بگوید و اگر سلام داد حکم نمازش چیست؟

* اگر ماموم پیش از امام عمدا هم سلام دهد نمازش صحیح است. (مشهور؛ گلپایگانی صافی: بنا بر احتیاط مستحب زودتر سلام ندهد)

* نمازش به صورت جماعت صحیح است (سیستانی)

* اگر سهوا سلام دهد نمازش اشکال ندارد و ظاهر این است که اگر عمدا هم سلام دهد در صورتی که از اول نماز قاصد نبوده نمازش صحیح است (خوئی وحید)

* اگر عمدا سلام دهد نمازش اشکال دارد یعنی بنا بر احتیاط واجب نماز را اعاده کند؛ ولی اگر نیت فردی کرده یا سهوا سلام داده نمازش صحیح است. (فاضل)

* اگر عمدا هم سلام دهد بنا بر اقوی نمازش صحیح است ولی احتیاط در این است که اگر عذری ندارد و می خواهد قبل از امام سلام دهد قصد انفراد کند (بهجت) (۳)

۱- آیا ماموم میتواند قبل از امام تکبیره الاحرام بگوید؟

* ماموم نباید تکبیره الاحرام را پیش از امام بگوید. (اجماع)

* بلکه بنا بر احتیاط واجب تا تکبیر امام تمام نشده تکبیر نگوید (مشهور)

* بلکه بنا بر احتیاط مستحب

تا تکبیر امام تمام نشده تکبیر نگوید (سیستانی)

- ١- - عروه احكام جماعت مساله ٩ تحرير الوسيله ج ١ ص ٢٧٣م ١١ و رساله مكارم مساله ١٢٨٣؛ توضيح المسائل مراجع ج اذيل م ١٤٧١. الاحكام الواضحه فاضل لنكرانى ص ٢١٣م ٨٦٦؛ منهاج الصالحين سيد خوئى وحيد ج ٢ ص ٢٣٩ م ٨١٨
- ٢- - عروه الوثقى ج ١. فصل فى احكام الجماعه م ١٣. توضيح المسائل مراجع. ج ١ م ١٤٦٩ و رساله وحيد م ١٤٧٧
- ٣- - عروه الوثقى ج ١. فصل فى احكام الجماعه م ١٣ منهاج الصالحين سيستانى ج ١ ص ٢٦٨ م ٨١٥، توضيح المسائل مراجع. ج ١ م ١٤٦٨. توضيح المسائل آيت الله وحيد م ١٤٧٦

روزه مسافر

۱- مسافری که نمازش شکسته است، نباید روزه بگیرد؛ بنابراین اگر قصد ندارد ده روز در مشهد مقدس بماند، در مدت اقامت خود نمی تواند روزه بگیرد.

۲- کسانی که در سفر، نمازشان کامل است؛ مثل افرادی که شغلشان مسافرت است، می توانند در سفر روزه بگیرند. همچنین کسانی که قصد دارند ده روز در شهری بمانند، می توانند در مکانی که قصد اقامت ده روز کرده اند، روزه بگیرند.

۳- حکم گرفتن روزه نذر در سفر به این شرح است:

الف. یکی از شرایط نذر کردن روزه، نداشتن روزه قضا است. (۱)

ب. نذر کردن روزه واجب مانند روزه ماه مبارک رمضان یا نظیر آن صحیح نیست؛ یعنی نمی توانیم نذر کنیم که روزه ماه مبارک رمضان یا روزه واجب دیگری را در سفر به جا آوریم. همچنین، در ماه مبارک رمضان، به جز روزه واجب این ماه، روزه دیگری گرفته نمی شود.

ج. نذر روزه مستحبی در سفر صحیح است؛ به شرط اینکه در وطن نذر کند؛ مثل اینکه نذر کند روز معینی را در سفر روزه بگیرد.

د. اگر نذر کند که چه مسافر باشد و چه مسافر نباشد، در روز معینی روزه مستحبی بگیرد؛ این نذر صحیح است.

هـ. در صورتی که نذر کند روزه مستحبی بگیرد و روز آن را مشخص نکند، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد.

۴- کسی که نمی داند روزه مسافر باطل است؛ اگر در سفر روزه بگیرد و در بین روز بفهمد، روزه اش باطل می شود و اگر تا مغرب نفهمد، روزه اش صحیح است.

۵- اگر کسی فراموش کند مسافر است یا فراموش کند که روزه مسافر

صحیح نیست و در سفر روزه بگیرد، روزه اش باطل است.

احکام نذر

یکی از سنت های پسندیده مسلمانان، نذر کردن اموال یا انجام کارهایی به تیت معصومان (علیهم السلام) یا وقف ملک و مالی برای آن بزرگواران است. این سنت حسنه همچنان رواج دارد و از آنجا که گاهی زائران برای عمل به نذر خود، به مکان مدنظر مشرف می شوند؛ توجه به برخی از احکام نذر و وقف، ضروری است که در ادامه به آن ها اشاره می شود.

ص: ۳۶

۱- به نظر مقام معظم رهبری 'مدظله العالی'، نذر روزه در سفر باوجود اینکه نذرکننده روزه قضا دارد، صحیح است.

۱- برای واجب شدن نذر، باید صیغه نذر خوانده شود و لازم نیست شخص، آن را به عربی بخواند؛ پس چنانچه مثلاً بگوید: «اگر مریض من خوب شود، برعهده من است که برای خدا، ده هزار تومان به حرم امام رضا(علیه السلام) بدهم»، نذر او صحیح است و باید مطابق آن عمل کند. اما اگر صیغه نذر را نخوانده باشد، عمل به آن نذر واجب نیست.

۲- انسان باید کاری را نذر کند که انجام دادن آن برایش ممکن باشد؛ مثلاً کسی که نمی تواند پیاده به مشهد برود، اگر چنین نذری کند، نذرش صحیح نیست.

۳- اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد، باید همان طور عمل کند که نذر کرده است؛ مثلاً اگر نذر کند روز اول ماه به زیارت برود، چنانچه روز قبل یا بعد از آن برود، کفایت نمی کند و به نذر خود عمل نکرده است.

۴- اگر انسان نذر کند که به زیارت امام رضا(علیه السلام) برود، چنانچه به زیارت امام دیگری برود، کافی نیست و چنانچه به واسطه عذری مانند بیماری یا تنگ دستی نتواند امام رضا(علیه السلام) را زیارت کند، عمل کردن به نذر بر او واجب نیست.

۵- کسی که نذر

کرده است به زیارت برود و غسل زیارت و نماز آن را نذر نکرده است؛ لازم نیست غسل و نماز زیارت را به جا آورد.

۶- اگر انسان چیزی را نذر امام رضا(علیه السلام) یا دیگر معصومان(علیهم السلام) کند، چنانچه در این نذر مصرف معینی را قصد کرده باشد، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به همان بزرگوار(علیه السلام) هدیه کند. همچنین اگر خودش نتوانست آن مال را به مصارف معین برساند، باید به افراد مسئول در دفاتر نذورات حرم مطهر آن معصوم(علیه السلام) تحویل دهد تا به مصارف شرعی آن برسانند.

۷- اگر فردی برای حرم امام رضا(علیه السلام) چیزی از قبیل فرش و پرده و وسایل روشنایی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند. برای این کار، می تواند مال یا اشیایی را که نذر کرده است، به مسئولان دفاتر نذورات تحویل دهد تا به مصارف معین شده برسانند.

۸- عمل کردن به نذر پس از گرفتن حاجت واجب است و عمل کردن قبل از آن، واجب و کافی نیست؛ بنابراین اگر به نذر خود عمل کند و بعد حاجتش را بگیرد؛ باید دوباره انجام دهد.

در بحث امر به معروف و نهی از منکر، منظور از «معروف» هر کاری است که از نظر عقل و دین و شریعت، نیکو و پسندیده است و منظور از

منکر» هر کاری است که از نظر عقل و دین و شریعت، به زشتی و پلیدی شناخته شده است. ۲۵

بر این اساس، امر به معروف، یعنی سفارش و فراخواندن به نیکی ها و نهی از منکر، یعنی بازداشتن از بدی ها و زشتیها.

دامنه و محدوده امر به معروف و نهی از منکر سؤال: امر به معروف و نهی از منکر شامل چه اموری می شود؟

همانطور که در تعریف دو کلمه «معروف» و «منکر» گفته شد، این دو کلمه، معنای بسیار گسترده ای دارند و شامل امور بسیاری می شوند: «اسلام نخواسته است که موضوع امر به معروف و نهی از منکر را به امور معنی مثل عبادات، معاملات، مسائل اخلاقی، محیط خانوادگی و... محدود کند؛ بنابراین این دو کلمه معروف و منکر را که شامل تمامی امور نیک و بد می شمرند را به کار برده است.» ۲۶

فقها نیز در بیانات خویش، متذکر گستردگی محدوده امر به معروف و نهی از منکر شده اند که چند نمونه آن بدین شرح است:

۱. رهبر معظم انقلاب مدظله العالی: «خلاف های فراوانی از طرف آدم های لا ابالی در جامعه وجود دارد: خلاف های سیاسی، خلاف های اقتصادی، خلاف در کسب و کار، خلاف در کار اداری، خلاف های فرهنگی؛ اینها همه خلاف است. کسی غیبت می کند، کسی دروغ می گوید، کسی توطئه می کند، کسی مسخره می کند، کسی کم کاری می کند، کسی ناراضی تراشی می کند، کسی مال مردم را می دزدد، کسی آبروی مردم را بر باد می دهد؛ اینها همه، منکر است. در مقابل این منکرها، عامل بازدارنده نهی است، نهی از منکر. بگویید: «آقا نکن»، این تکرار «نکن»، برای طرف مقابل، شکننده است.» ۲۷

۲. آیت الله العظمی سیستانی "حفظه الله تعالی: «معروف یعنی کار نیکی که عقل خوبی آن را درک می کند یا دین اسلام ما را به خوب بودن آن راهنمایی کرده است و منکر یعنی کار بد و ناپسند که عقل بد بودن آن را درک می کند یا خداوند ما را از ناپسند بودن آن آگاه کرده است.» ۲۸ |

۳. آیت الله العظمی نوری همدانی "حفظه الله تعالی: «معروف و منکر دارای

مفهوم گسترده ای می باشند، به طوری که در صحنه زندگی انسانها، هر آنچه که نیک است، اعم از امور فرهنگی، اعتقادی، اقتصادی، عبادی، اخلاقی، سیاسی، جسمی، روانی، فردی و اجتماعی، مشمول معروف و کلیه آنچه که ناپسند و دارای عواقب و آثار نامطلوب است، چه فرهنگی و چه اقتصادی، چه سیاسی، چه روانی و چه جسمی و چه فردی و چه اجتماعی، همه و همه، مشمول منکر می باشند.» ۲۹

امر به معروف و نهی از منکر در قرآن کریم

.. وولتکن منکم أمه یدعون إلی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و أولئک هم المفلحون (و باید از میان شما، گروهی، [مردم را به نیکی دعوت کنند و به کار شایسته وادارند و از زشتی بازدارند و آنان همان رستگارانند).

. و کم خیر أمه أخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تؤمنون بالله... ۳۰۰ (شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید؛ [چون] امر به معروف و نهی از منکر می کنید و به خدا ایمان دارید...).

۳. والذین إن مکنهم فی الأرض أقاموا الصلاه و آتوا الرکاء، و أموا بالمعروف و نهوا عن المنکر و لله عاقبه الأمور ۲۴ ((مؤمنین [همان کسانی هستند که چون در زمین به آنان توانایی دهیم، نماز بر پا می دارند و زکات می دهند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند و سرانجام همه کارها از آن خداست).

امر به معروف و نهی از منکر در روایات

۱. امام علی عال می فرمایند:

ما أعمال البر کلها و الجهاد فی سبیل الله عند الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر إ کنفه فی بحر جی ۳ همه نیکیها و جهاد در راه خدا در برابر امر به معروف و نهی از منکر چیزی نیست؛ مگر مانند قطره‌های در برابر دریایی عمیق و پهناور. ۲. پیامبر فرمودند:

ان الله ع کل لیغض المؤمن الضعیف الذی لا دین له خداوند دشمن مؤمن ضعیف بی دین است.

گفتند:

فقیل له و ما المؤمن الذی لا دین له.

مؤمن بی دین کیست؟» حضرت در پاسخ فرمودند:

قال الذی لا ینهی عن المنکر " کسی که نهی از منکر نمی کند.

ووو

۳. پیغمبر اکرم می فرمایند:

کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیتہ ۳ تمام افراد شما به منزله حافظ و نگهبان یکدیگرید و تمام شما نسبت به یکدیگر مسئولید.

۴. پیامبر اکرم ع فرموده اند:

من أمر بالمعروف و نهی عن المنکر فهو خلیفه الله فی الأرض و خلیفه رسوله ۳۶ کسی که امر به معروف و نهی از منکر کند، جانشین خدا در زمین و جانشین پیامبر و کتاب اوست.

امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه عقل

به طور مسلم زندگی اجتماعی برای انسان ها فواید و برکات فراوانی دارد و این فواید انسان را وادار به زندگی اجتماعی کرده است. از آنجا که در زندگی اجتماعی سرنوشت افراد به هم مربوط است و به اصطلاح افراد اجتماع در سرنوشت یکدیگر اثر دارند، حق نظارت در اعمال دیگران حق طبیعی و خاصیت زندگی اجتماعی است.

با توجه به پیوندهای اجتماعی، هیچ کار بدی در اجتماع انسانی در نقطه خاصی محدود نمی شود، بلکه هر چه باشد همانند آتشی ممکن است به نقاط دیگر سرایت کند؛ از این رو عقلی بودن این دو وظیفه مشخص می شود. به عبارت دیگر، در اجتماع چیزی به عنوان ضرر فردی وجود ندارد و هر زیان فردی امکان این را دارد که به صورت یک زبان اجتماعی درآید. به همین دلیل، منطق و عقل به افراد اجتماع اجازه میدهد که در پاک نگه داشتن محیط زیست خود از هر گونه تلاش و کوششی خودداری

ص: ۴۰

نکنند، اتفاقاً در بعضی از احادیث به این موضوع اشاره شده است. از پیغمبر اکرم چنین نقل شده است که فرموده‌اند:

یک فرد گنهکار، در میان مردم همانند کسی است که با جمعی سوار کشتی شود و به هنگامی که در وسط دریا قرار گیرد، تبری برداشته و به سوراخ کردن موضعی که در آن نشسته است پردازد و هرگاه به او اعتراض کنند، در جواب بگوید من در سهم خود تصرف می‌کنم. اگر دیگران او را از این عمل خطرناک باز ندارند، طولی نمی‌کشد که آب دریا به داخل کشتی نفوذ می‌کند و یک باره همگی در دریا غرق می‌شوند.

پیامبر با این مثال جالب، منطقی بودن وظیفه امریه معروف و نهی از منکر را نشان داده‌اند و حق نظارت فرد بر اجتماع را یک حق طبیعی که ناشی از پیوند سرنوشت هاست، می‌داند. ۳۷

شروط واجب شدن امریه معروف و نهی از منکر

سؤال: شروط وجوب امریه معروف و نهی از منکر چیست؟

پاسخ: امریه معروف و نهی از منکر با حاصل شدن شروطی واجب می‌شود که عبارت‌اند از:

شرط اول: واجب بودن معروف و حرام بودن منکر؛ شرط دوم: شناخت معروف و منکر؛ شرط سوم: احتمال تأثیر امر و نهی؛ شرط چهارم: اصرار گنهکار بر گناه شرط پنجم: معذور نبودن فرد در انجام منکر یا ترک واجب؛ شرط ششم: مفسده و ضررناشتن امر یا نفعی

مراتب امریه معروف و نهی از منکر مرتبه اول: اظهار رضایت یا کراهت قلبی؛ مرتبه دوم: امر کردن و نهی کردن با زبان؛ مرتبه سوم: اقدامات عملی.

وقف کردن، فضیلت زیاد و ثواب بسیار دارد. در روایتی معتبر و صحیح از امام صادق (علیه السلام) آمده است: «پس از مرگ، اجر و مزدی شخص را تبعیت نمی کند؛ مگر در سه خصلت (کار): ۱. صدقه ای که در زمان حیاتش جریان داده، پس آن صدقه پس از مرگش نیز همچنان جریان خواهد داشت

(فضل و ثوابش به او می رسد)؛ ۲. سنت هدایتی را پایه گذاری کرده است (معمول کردن راه و روشی صحیح)؛ به گونه ای که بعد از مرگش نیز به آن عمل می شود؛ ۳. فرزند صالحی که برای او دعا می کند.» (۱)

بنابراین وقف از مصداق های صدقه جاریه است.

برخی از احکام وقف

۱- وقف آن است که انسان مالی را از مالکیت خود خارج و منفعت آن را در راه خدا خیرات کند.

۲- لازم نیست انسان صیغه وقف را به عربی بخواند؛ مثلاً اگر بگوید: «خانه خود را وقف کردم»، صحیح است.

۳- پس از وقف مال و تحویل آن، واقف نمی تواند عنوان آن را تغییر دهد؛ مثلاً اگر چیزی را وقف حرم امام رضا (علیه السلام) کرده باشد، نمی تواند از آن برای حرم امامی دیگر یا مسجد و حسینیه استفاده کند.

۴- اگر انسان مالی را مثلاً برای حرم امام رضا (علیه السلام) وقف کرده باشد، منافع آن باید صرف تعمیر، تأمین نور، اجرت خدمتگزاران و نگهداران و سایر هزینه های حرم مطهر شود. خود این افراد نمی توانند منافع موقوفات را به مصارف خاص برسانند؛ بنابراین لازم است به مسئولان دفتر موقوفات حرم مطهر تحویل دهند تا به مصارف شرعی آن برسد.

۵- تلف کردن و خسارت زدن به مال وقفی و هرگونه تصرفی که خلاف وقف باشد؛ حتی نوشتن مطالبی در قرآن ها یا کتاب های دعا جایز نیست و اگر خسارتی وارد شد، واردکننده آن خسارت، مدیون هست و باید جبران کند.

فروش عین دو حالت دارد:

۱- مسجد و زیارتگاه، بدون اشکال جایز نیست؛ اگرچه به هر امری منجر و به هر عاقبتی منتهی شود؛ حتی

اگر خراب شود. (نظر مشهور)

۲- وقف های عمومی، غیر مسجد و زیارتگاه:

بنا بر نظر امام خمینی (رحمه الله علیه)، احتیاطاً جایز نیست.

فروش متعلق وقف ها از قبیل وسائل و فرش و... چند حالت دارد:

۱- مادامی که باقی هستند و استفاده از آن ها ممکن است، فروش آن ها جایز نیست.

۲- اگر به طور کلی آن مکان از آن وسایل بی نیاز بود و نگهداشتن آن ها موجب خرابی می شود، چند حالت دارد:

الف. واقف شرط کرده باشد که هنگام ضرورت و نیاز فروخته شود.

ب. در همان جهت مسجد یا... دیگری مماثل آن نیاز دارد، در آن جهت استفاده می شود.

ج. اگر مماثل نبود، اما به طور کلی مستغنی از آن بود؛ در مصالح عمومی استفاده می شود.

د. مطابق نظر مشهور، اگر استفاده از آن اصلاً ممکن نباشد؛ مگر اینکه فروخته شود و اگر بماند خراب و تلف می شود، باید فروخته شود و ثمن آن در آن محل در صورتی که احتیاج به آن دارد، مصرف شود؛ و گرنه در مماثل آن، سپس در مصالح عمومی [برحسب آنچه گذشت]، صرف شود.

احکام معذورین

۱- توقف جُنُب و حائض و نَفَسًا(۱) در مسجد و بنا بر احتیاط واجب در حرم ائمه(علیهم السلام) حرام است. اگر مسجد یا حرم شلوغ نباشد، عبور آن ها به طوری که از یک در وارد و از در دیگر خارج شوند، یعنی بدون توقف، اشکال ندارد.

۲- زن مستحاضه حتی مستحاضه متوسطة و کثیره، می تواند به مسجد یا حرم برود و در آنجا توقف کند؛ اما اگر غسل هایی را که برای نمازش گفته شده، انجام نداده است، احتیاط مستحب است که در مسجد و حرم توقف نکند.

توجه: در حرم ائمه(علیهم السلام)، محدوده روضه منوره، اطراف ضریح مطهر ائمه(علیهم السلام)، زیر گنبد مطهر و به نظر برخی از فقها(۲)،

بنا بر احتیاط واجب رواق های متصل به آن هم حکم مسجد را دارند. لازم به یادآوری است که در حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، صحن مسجد گوهرشاد نیز مسجد به حساب می آید؛ اما سایر رواق ها و شبستان ها و صحن ها حکم حرم را ندارد فقط رواق پشت سر که در آنجا دو مسجد هست و قسمت بالا سر حضرت حکم مسجد را دارد.

ص: ۴۳

۱- کسی که باید غسل نفاس را به جا آورد.

۲- حضرت امام خمینی(رحمه الله علیه) آیه الله بهجت رحمه الله علیهما.

احکام مسجد و حرم ائمه (علیهم السلام)

حرمت مسجد و حرم

۱- حفظ احترام مسجد و حرم واجب است؛ بنابراین هر کاری که موجب بی احترامی به این مکان های مقدس باشد، حرام است؛ مثل آب دهان انداختن یا با کفش وارد شدن.

۲- نجس کردن زمین، سقف، بام و طرف داخلی دیوار مسجد و حرم ائمه (علیهم السلام) حرام است.

تطهیر مسجد و حرم

۱- اگر جایی از مسجد نجس شود، هر کس بفهمد باید فوراً آنجا را تطهیر کند.

۲- اگر جایی از حرم های مطهر ائمه (علیهم السلام) نجس شود، تطهیر آن واجب است.

۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم های مطهر ائمه (علیهم السلام) اطلاع یافت، فوراً باید آن را تطهیر کند و نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.

۴- برطرف کردن نجاست از مسجد یا حرم های مطهر ائمه (علیهم السلام) واجب کفایی است و فقط اختصاص به کسی ندارد که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده است. [یعنی وقتی یک نفر تطهیر را انجام دهد، کفایت می کند و بقیه تکلیفی ندارند].

۵- اگر انسان نتواند جایی را که نجس شده است، تطهیر کند و کمک کننده ای هم پیدا نکند، تطهیر مسجد بر او واجب نیست؛ ولی اگر بی احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنا بر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد. بنابراین از آنجا که زائران محترم نمی توانند این کار را انجام دهند، باید به مسئولان نظافت و خادمان این مکان های مقدس اطلاع دهند.

اقامه نماز در مسجد و حرم

۱- نماز خواندن در مسجد مستحب است و حاضر نشدن در مسجد به ویژه برای همسایگان آن، در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد، مکروه است.

۲- اقامه نماز در حرم امامان معصوم (علیهم السلام) بسیار ثواب دارد.

۱- انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امام معصوم (علیه السلام) نماز نخواند. اگر نماز خواندن جلوتر از قبر پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امام معصوم (علیه السلام) بی احترامی به ائمه اطهار (علیهم السلام) باشد، حرام است؛ ولی نماز باطل نیست. (۱)

نماز تحیت مسجد

وقتی انسان به مسجد می رود، مستحب است حد اقل دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر به جای نماز تحیت، نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، کافی است.

بردن مهر و قرآن مسجد و حرم های مطهر

۱- بردن مهر و قرآن و کتاب های دعای مسجدها، حرم های مطهر معصومان (علیهم السلام) و زیارتگاه ها جایز نیست و چنانچه کسی آن ها را به عمد یا سهو برده باشد، باید به همان مکان برگرداند. بردن دیگر امکانات مسجد و حرم های مطهر و سایر مکان های وابسته به آن ها نیز همین حکم را دارد و جایز نیست.

پرشن هایی درباره احکام حرم

۱- آیا اگر دستمان به ضریح نرسد، زیارتمان قبول است؟

بله؛ در زیارت، حضور و سلام بر امام معصوم (علیه السلام) کافی است. دست زدن

ص: ۴۵

۱- به نظر بعضی از مراجع (آیت الله مکارم شیرازی، حفظه الله تعالی و آیت الله نوری همدانی، حفظه الله تعالی) در صورتی که بی احترامی باشد، نماز اشکال هم دارد.

به ضریح، زیارت نبوده و نشان قبولی زیارت هم نیست و هرچند تحمل زحمت در راه زیارت، اجر و ثواب زیادی دارد؛ اما از آداب زیارت آن است که زائر از هرگونه ایجاد مزاحمت و ناراحتی برای دیگران بپرهیزد.

۲- اگر نذر کرده باشیم مقداری پول داخل ضریح مطهر بیندازیم، آیا جایز است آن را به دفتر یا صندوق نذورات تحویل دهیم؟

اگر شخصی به این شکل، نذر شرعی کرده و صیغه نذر را خوانده باشد، در صورتی که ممکن باشد، باید به همین صورت به نذر خود عمل کند؛ اما اگر انجام دادن آن ممکن نباشد، عمل کردن به نذر واجب نیست و می تواند آن مبلغ را به دفتر نذورات تحویل دهد.

۳- آیا مسافران می توانند نماز را در صف اول جماعت به جا آورند؟

در جایی از احکام نماز جماعت نیامده است که مسافر نمی تواند در صف اول جماعت نماز بخواند؛ اما پس از سلام دادن مسافر در رکعت دوم، اگر با اتصال نداشتن او، فاصله بین دیگر مأمومین زیاد شود، اتصال آن ها به هم می خورد و نماز جماعتشان به فرادا تبدیل می شود.

۴- مشرف شدن افرادی که عذر شرعی دارند، به کدام رواق های حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) اشکال ندارد؟

به همه رواق ها، به جز رواق پشت سر امام رضا(علیه السلام) می توانند مشرف شوند. رواق ها حکم مسجد را ندارند و مشرف به آن ها اشکال ندارد. رواق پشت سر

امام رضا(علیه السلام) در گذشته مسجد بوده است و در حال حاضر نیز حکم مسجد را دارد و دارالفیض و مسجد بالاسر حکم مسجد را دارند.

نکته: حضرت امام خمینی(رحمه الله علیه) بنا بر احتیاط واجب، توقف در هیچ کدام از رواق ها را جایز نمی دانند و مقلدان ایشان می توانند در این مسئله به فتوای سایر مراجع رجوع کنند.

۵- چگونه برای اموات نماز بخوانیم؟

نمازهای قضا یا مستحبی، مثل نماز زیارت را می توان به نیابت از میت خواند. بنا بر روایت صحیح، ثواب این نمازها به اموات می رسد و آن ها را

خوشحال می کند.

یکی از نمازهای مستحب، دو رکعت نماز والدین است که به شکل زیر اقامه می شود:

در رکعت اول، سوره مبارکه حمد را بخواند و بعد ده مرتبه این ذکر شریف را تکرار کند: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.»

در رکعت دوم، سوره مبارکه حمد را بخواند و بعد ده مرتبه این ذکر شریف را تکرار کند: "رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ!" (۱) (پروردگارا، مرا و پدر و مادرم و تمام کسانی را که با ایمان وارد خانه من شدند و همه مردان و زنان با ایمان را بیامرز.)

بعد از سلام نماز نیز ده مرتبه بگوید: "رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا!" (۲) (همان گونه که آن ها مرا در کوچکی تربیت کردند، مسمول رحمتشان قرار ده.)

۶- نماز خواندن در کدام قسمت از حرم معصومان (علیهم السلام) بیشترین ثواب را دارد؟

در قسمت بالای سر مبارک امام معصوم علیه السلام.

۷- نماز خواندن، مقابل یا جلوتر از مرقد معصومان (علیهم السلام) چه حکمی دارد؟

در صورتی که نماز خواندن جلوتر از قبر معصومان (علیهم السلام) بی احترامی

محسوب شود:

۱. بنا بر فتوای اکثر مراجع عظام تقلید، نماز گزار کار حرامی انجام داده است؛ ولی نمازش باطل نمی شود.

۲. بنا بر نظر آیت الله مکارم شیرازی و آیت الله نوری همدانی، حفظهما الله تعالی، در صورت هتک حرمت، این کار، حرام بوده و نماز هم اشکال دارد.

در صورتی که نماز خواندن جلوتر از قبر معصومان (علیهم السلام) بی احترامی محسوب نشود:

۱. بنا بر نظر مشهور (نظر اغلب مراجع تقلید)، بهتر است که رعایت ادب شود و جلوتر خوانده نشود.

۲. بنا بر نظر آیت الله بهجت، رحمه الله علیه، مکروه است. (۳)

۳. بنا به نظر مقام معظم رهبری، مدظله العالی، نماز خواندن جلوتر از قبر امام معصوم (علیه السلام)، ولو بی احترامی نباشد، حرام است. (۴)

ص: ۴۷

۱- نوح، ۲۸.

۲- اسراء، ۲۴.

۳- توضیح المسائل، مسئله ۸۸۴.

۴. اگر بین نمازگزار و قبر مطهر مانعی مانند دیوار باشد، به طوری که بی احترامی محسوب نشود، نماز در آن مکان اشکال ندارد؛ ولی فاصله شدن صندوق ضریح مطهر و پارچه ای که روی آن افتاده است، مانع محسوب نمی شود و کافی نیست.

۸- آیا دخیل بستن و قفل زدن به ضریح مرقد معصومان(علیهم السلام) جایز است؟

جایز نیست و نوعی بدعت به حساب می آید.

۹- در حرم های ائمه اطهار(علیهم السلام)، فرستادن صلوات و لعن با صدای بلند چه حکمی دارد؟

اگر صلوات فرستادن، برای دیگران ایجاد مزاحمت نکند و لعن کردن سبب تفرقه نباشد، اشکال ندارد. صدازدن دیگران با صدای بلند و مانند آن کراهت دارد. این کار، پسندیده نیست و برای آن ثوابی وارد نشده است؛ بلکه بلند کردن صدا در حضور معصومان(علیهم السلام) می تواند تداعی کننده بی احترامی به ایشان نیز باشد.

۱۰- نذرهایی که مطابق مقررات آستان قدس رضوی نیست، چه حکمی دارد؟

براساس مقررات حرم مطهر رضوی انجام برخی نذرها امکان پذیر نیست؛ بنابراین اگر به هر

دلیل، نذری کرده ایم که توانایی انجام آن را نداریم، عمل کردن به آن نذر واجب و لازم نیست.

۱۱- اشیاء و اموالی که در حرم ها یا کوچه و خیابان پیدا می شود، چه حکمی دارند؟

بر انسان واجب نیست مالی را که پیدا کرده است، بردارد؛ بلکه برداشتن شیئی که پیدا شده است؛ مثل پول، کفش، طلا و گوشی کراهت دارد و چنانچه برداشت:

الف. بنا بر نظر مشهور (نظر اغلب مراجع تقلید)، اگر نشانه ای نداشته باشد که به واسطه آن صاحبش معلوم شود، احتیاط آن است که با اجازه مجتهد، آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد. ولی بنا بر نظر آیت الله سیستانی^۱ 'حفظه الله تعالی': می تواند آن را برای خود بردارد؛ ولی بهتر است صدقه دهد.

ب. اگر نشانه ای دارد که به واسطه آن می تواند صاحبش را پیدا کند و ارزش آن حدود ۵/۲ گرم نقره یا بیشتر باشد،^(۱) باید تا یک سال اطلاع رسانی کند، مخصوصاً در هفته های اول، اطلاع رسانی را بیشتر تکرار کند. مثلاً به این صورت که هفته اول هر روز و بعد، هفته ای یک بار اعلام کند و نباید در اطلاع رسانی سهل انگاری کند.^(۲) ولی چنانچه آن اشیاء یا اموال را در جایی پیدا کند که معلوم است صاحبش پیدا نمی شود، بنا بر احتیاط در همان روز با اجازه مجتهد، آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد.^(۳)

نکته: در اماکنی که محلّ مخصوصی برای جمع آوری و رساندن اشیای پیدا شده اختصاص داده شده است یا اینکه در آنجا شخص امینی مسئولیت آن شیء را به عهده می گیرد؛ در صورتی که انسان به انجام تکلیف شرعی توسط آن ها اطمینان داشته باشد، می تواند به آن ها تحویل دهد.

۱۲- آیا تذکر به رعایت حجاب واجب است؟

تذکر به رعایت حجاب از نمونه های امر به معروف و نهی از منکر است و در صورت فراهم بودن شرایط آن، بر همه افراد واجب است. برای آگاهی از شرایط امر به معروف و نهی از منکر می توانید به توضیح المسائل مرجع خود مراجعه کنید.

در رساله های عملیه، مراتب امر به معروف و نهی از منکر به این شکل آمده است:

ص: ۴۹

۱- ولی کمتر از این مقدار را احتیاطاً از طرف صاحبش به فقیر صدقه دهد.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۲۵۶۴ و ۲۵۷۴؛ منهاج الصالحین سیستانی، ج ۲، مسئله ۶۴۳، تحریر الوسیله امام خمینی (رحمه الله علیه)، مسئله ۵.

۳- منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۷۶۶؛ تحریر الوسیله، القول فی لقطه غیرالحيوان، مسئله ۵. منهاج الصالحین مرحوم خوئی و وحید، مسئله ۶۴۳.

اول، انزجار قلبی؛

دوم، امرونی زبانی؛

سوم، اقدام عملی که با اجازه حاکم شرع است.

دراین زمینه توجه به چند نکته ضروری است:

الف. شکی نیست که این مراحل در اماکن مقدس مثل حرم مطهر رضوی از تأکید بیشتری برخوردار است.

ب. اگرچه داشتن حجاب، تنها منحصر به استفاده از چادر نیست؛ اما رعایت قوانین حرم مطهر رضوی الزامی است. یکی از این قوانین، استفاده از پوشش کامل، یعنی چادر است.

ج. در زمینه رعایت حجاب، به ویژه در مکان هایی مانند حرم مطهر رضوی، پوشش به تنهایی کافی نیست؛ بلکه پرهیز از پوشیدن لباس هایی با رنگ یا دوخت زننده و نامناسب نیز الزامی است.

د. در مرحله اول مناسب است که خواهران به خانم هایی که حجاب را رعایت نکرده اند، تذکر دهند؛ اما در حرم مطهر رضوی پس از آن و در صورت نیاز، خادمان مرد با رعایت مسائل شرعی دخالت می کنند.

۱۳- حضور خانوادگی در اماکن زیارتی برای کسانی که هدفی جز زیارت ندارند چه حکمی دارد؟

حضور خانوادگی در اماکن زیارتی اشکالی ندارد؛ البته در صورتی که مزاحمت و مفسده ای مثل تهییج شهوت و عمل منافی شأن حرم های مطهر نداشته باشد. شایسته است بانوان گرمی جدا از مردان و نامحرمان زیارت کنند و با حجاب کامل تشریف یابند؛ زیرا زیارت،

مستحب و رعایت حجاب و عفت، واجب است؛ بنابراین نباید واجب را فدای مستحب کرد.

۱۴- حد واجب پوشش برای خانم ها در قسمت های مختلف بدن مانند پا، دست، صورت و... چیست؟

مطابق فتوای مراجع عظام، زن باید تمام بدن و موی خود را، به جز گردی صورت و دست ها تا مچ، در برابر نامحرم بپوشاند؛ البته در صورتی که زینت و آرایش نداشته باشد. همچنین نباید لباس های جذاب و تحریک کننده بپوشد؛ این کار چه عمدی باشد و چه از روی ناآگاهی، جایز نیست.

۱۵- در زمانی که زن جلوتر از مرد ایستاده باشد، حکم نماز آقایان و خانم ها چیست؟

نظر مراجع درباره نحوه ایستادن زن و مرد، در حال اقامه نماز متفاوت و به شرح زیر است:

الف. حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) و آیت الله نوری همدانی 'مدظله العالی'؟ بنا بر احتیاط مستحب، زن عقب تر از مرد بایستد.

ب. آیت الله صافی 'مدظله العالی' و آیت الله بهجت 'رحمت الله علیه'؟ جلوتر بودن زن یا محاذی بودن زن با مرد (ایستادن در یک راستا و کنار هم) مکروه است.

ج. آیت الله خویی 'رحمه الله علیه'، آیت الله خامنه ای 'مدظله العالی' و آیت الله تبریزی 'حفظه الله تعالی' و آیت الله وحید خراسانی 'حفظه الله تعالی'؟ در غیر مکه دست کم یک وجب فاصله باشد.

د. آیت الله فاضل لنکرانی 'رحمه الله علیه' و آیت الله مکارم شیرازی 'حفظه الله تعالی'؟ باید زن عقب تر بایستد.

ه. آیت الله سیستانی 'حفظه الله تعالی'؟ بنا بر احتیاط لازم زن عقب تر بایستد.

همچنین، نظر مراجع عظام تقلید در زمینه کیفیت عقب تر ایستادن زن نسبت به مرد عبارت است از:

الف. حضرت امام خمینی 'رحمه الله علیه'، آیت الله صافی 'حفظه الله تعالی' و آیت الله فاضل لنکرانی 'رحمه الله علیه'؟ بهتر است جای سجده زن عقب تر از جای ایستادن مرد باشد.

ب. آیت الله سیستانی 'حفظه الله تعالی'؟ جای سجده زن برابر با جای دو زانوی مرد در حال سجده باشد.

ج.

آیت الله مکارم شیرازی 'حفظه الله تعالی'؟ جای سجده زن کمی عقب تر از جای سجده مرد باشد.

نکته: شایسته است زائران گرامی وقتی را برای زیارت و توقف در اماکن متبرکه انتخاب کنند که از نظر روحی و جسمی در شرایط مطلوب باشند و همان طور که در آداب زیارت گفته شد، پس از زیارت نیز به سرعت حرم مطهر را ترک کنند. دراز کشیدن و خوابیدن در این مکان های مقدس دور از ادب است؛ به ویژه برای خواهران عزیز؛ چراکه ممکن است مفسده ایجاد شود.

ص: ۵۱

آداب زیارت

زیارت، از مراسم عبادی مهم و کارآمد است که در جوامع اسلامی به طور اجمالی و در جوامع شیعی، به صورت گسترده رواج دارد. زیارت کعبه مقدسه برای تمام مسلمانان از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و در صورت داشتن شرایط خاص، انجام آن، واجب و از ضروریات دین اسلام است؛ بنابراین امت اسلامی یعنی مذاهب چهارگانه اهل سنت و نیز جامعه شیعه، سخت به آن پایبندند.

همچنین، زیارت مرقد مطهر پیامبر بزرگ اسلام، حضرت محمد بن عبدالله (صلی الله علیه و آله و سلم) هرچند واجب نیست و از مستحبات به شمار می آید، ولی نزد امت اسلامی جایگاهی رفیع و باعظمت دارد.

شیعه که دنباله رو قرآن کریم و مفاهیم عالی اسلام ناب است و در خط پیغمبر و اوصیای ایشان، یعنی ائمه اهل بیت (علیهم السلام) حرکت می کند، زیارت مرقد نورانی آن عزیزان خدا را عبادتی بزرگ، ارزشمند و سبب به دست آوردن خیر دنیا و آخرت می داند؛ بنابراین چنان به این مراسم شکوهمند اهتمام می ورزد که حتی در سخت ترین شرایط و بحرانی ترین وضع، آن را ترک نمی کند.

مشهدالرضا (علیه السلام) همواره، به ویژه در ایام و مناسبت های مذهبی، شاهد حضور جمعیت زیادی از مشتاقان در

بارگاه قدسی و باعظمت امام رضا (علیه السلام) است؛ هر شب و روز انسان های فراوانی، به خصوص از نسل جوان، در مراسم با شکوه این حرم مطهر شرکت می کنند و از گناهان خود روی برمی گردانند.

مهم ترین شرایط و آداب زیارت

معرفت و شناخت نسبت به شخص مزور یعنی امامی که زیارت کننده به زیارتش آمده است، از مهم ترین شرایط و آداب زیارت است که اگر وجود نداشته باشد، رعایت دیگر آداب هم نتیجه مطلوبی نخواهد داشت. مقصود از این معرفت و شناخت، آن است که انسان، صاحب مرقد شریفی را که زیارت می کند، امام مفترض الطاعه و شاهد و ناظر اعمال خود بداند؛ یعنی معتقد باشد که اطاعت از این بزرگوار واجب است و پیوسته خود را در محضر ایشان بداند. تحقیق و مطالعه درباره سرگذشت و حوادث دوران زندگی امامان معصوم (علیهم السلام) در به دست آوردن این معرفت بی تأثیر نیست. در این کتاب شرح نسبتاً کاملی از زندگی امام رضا (علیه السلام) آمده است که امیدواریم زائران گرامی را در تأمین این مهم یاری کند؛

در این قسمت، به آداب زیارت امام رضا (علیه السلام) و سایر امامان معصوم (علیهم السلام) می پردازیم.

مفهوم و حقیقت زیارت و اقسام آن

معنی و مفهوم زیارت

زیارت در لغت به معنای قصد است و فردی که به زیارت کسی می رود، گویا او را هدف قرار داده و به قصد دیدار آن شخص، راه افتاده است.

معنای اصطلاحی زیارت و حقیقت آن، حضور در نزد مقام و شخصیتی، به منظور بزرگداشت و احترام و انس گرفتن با اوست.

زیارت احیا (زنده ها) از جمله، اقوام و دوستان و انسان های با قداست، معنایی روشن و متداول دارد و در روایات، قسمتی با عنوان: «زیاره المؤمن» یا «زیارها لاخوان» وجود دارد. آن بخش، حاوی

روایاتی است که در آن ها، اجر و پاداش فراوانی برای دیدار انسان های باایمان وارد شده است. البته به اندازه ای که شخص زیارت شده (مزور) دارای مراتب بالاتری از معنویت و فضیلت باشد، ثواب و پاداش ملاقات با او بیشتر است. همچنین هر اندازه نیت و هدف زیارت کننده خدایی تر باشد، در ارزش و ثواب آن زیارت، اثر خواهد گذاشت.

زیارت در گذشتگان

کلمه 'زیارت' درباره در گذشتگان هم استعمال می شود که البته بیشتر به قبر آنان نسبت داده می شود.

این مطلب نشأت گرفته از جهان بینی و دید وسیع و عمیق ادیان آسمانی به ویژه اسلام است که حیات را منحصر به زندگی در این جهان نمی داند و انسان را در چهاردیواری جهان طبیعت محدود نمی کنند؛ بلکه ورای این عالم، برای او عالمی گسترده تر و جالب تر و زیباتر قائل اند.

مادیون که اعتقادی به ماورای طبیعت ندارند و حیات را در محدوده جهان طبیعت تفسیر می کنند، این تعبیر از زیارت را ندارند و نمی توانند داشته باشند؛ ولی ادیان الهی و پیروان آن ها، یعنی معتقدان به جهان غیب و عالم ابدی، واژه زیارت را برای گذشتگان نیز به کار می برند.

از این رو یکی از مسلمات آنان، زیارت اهل قبور (اموات) و شهیدان است که آن را به صورت برنامه ای مذهبی و دینی انجام می دهند.

اهل ادیان و به ویژه مسلمانان، مردگان را فاقد فهم و درک و شعور نمی دانند. آن ها معتقدند مردگان هم حیات دارند؛ اما شکل حیات آن ها تغییر کرده است و درک و فهمی متناسب با شرایط مخصوص خود دارند؛ بنابراین از دیدار زندگان خوشحال می شوند و در صورتی که از خاطر بازماندگان خود رفته و دوستان و بستگان، فراموششان کرده باشند، نگران و ناراحت و

چه بسا گله مند می شوند و ممکن است به جای دعا، نفرینشان کنند.

امام صادق (علیه السلام) از جد بزرگوار خود، امام علی (علیه السلام) روایت کرده اند: «مردگان خود را زیارت کنید؛ زیرا آنان از اینکه شما به زیارتشان بروید مسرور و شادمان می شوند.»^(۱) این روایت و روایات متعدد دیگر، تصریح دارند

ص: ۵۷

که مرده ها از آمدن زنده ها به کنار قبر خود آگاهی دارند و از این کار که نوعی بزرگداشت در گذشتگان است، خوش حال می شوند؛ حتی در آن لحظه ها، با زنده ها انس می گیرند و احساس وحشت و تنهایی نمی کنند. (۱)

زیارت مرقد علما و بزرگان

گفته شد که زیارت قبور مؤمنان معمولی دارای اجر و پاداش زیادی است، پس اگر به زیارت قبر یک انسان شایسته، صالح و پرهیزکار برویم یا در جوار مزار یکی از علمای والامقام، با قبر شریف آن بزرگوار انس بگیریم و از روح بلند و پاکش کمک بخواهیم، به یقین، اجر و پاداشی بزرگ تر و آثار خیری افزون تر خواهد داشت. چه بسیارند کسانی که در کنار مزار انسانی وارسته یا عالم و مجتهدی والامقام، به اذن خداوند به خواسته خود رسیده اند؛ این جای تعجب ندارد؛ چون این بندگان صالح، عمر خود را در مسیر بندگی خدا سپری کرده اند و همواره هوای نفس را زیر پا گذاشته اند؛ پس دور از انتظار نیست که پروردگار قادر و مهربان به برکت آن ها، حاجت کسی را که در کنار قبرشان به خدا روی آورده است، برآورده کند.

البته باید زیارت علمای ربانی و تهذیب شده را در ایام حیاتشان نیز مغتنم شمرد و از فیض حضور و علم و معنویات آنان حداکثر استفاده را کرد.

زیارت مرقد شهیدان

در میان انسان های خداجو و دلدادگان حق، شهیدان، از همه پیش گام ترند؛ خداجویی و دلدادگی آنان

به اثبات رسیده و برای کسی تردیدپذیر نیست.

از جمله پاداش های پرافتخاری که خدا به این عزیزان عطا فرموده است، قداست قبر آن هاست. زیارت مرقد نورانی شهیدان، از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ چراکه در آیات ۱۶۹ و ۱۷۰ سوره مبارکه آل عمران آمده است: «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ فَرِحِينَ بِمِآ آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ...؛ هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگان هستند! بلکه آنان زنده اند و نزد پروردگارشان روزی داده می شوند آن ها به خاطر نعمت های فراوانی که خداوند از فضل خود به ایشان بخشیده است، خوش حال اند...».

از سوی دیگر، زیارت مرقد شهیدان، بزرگداشت شخصیت آن عزیزان و درحقیقت بزرگداشت صفات برجسته ای همچون جهاد و ایثار و

ص: ۵۸

جوانمردی است.

امام صادق (علیه السلام) فرموده اند: «فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، هر روز شنبه، هنگام صبح، به سوی قبور شهدا در اُحد حرکت می کردند و نزد قبر حضرت حمزه (علیه السلام) توقف و برای او طلب رحمت و مغفرت می کردند.» (۱)

زیارت امامزاده های والامقام (علیهم السلام)

امامزاده ها، شاخ و برگ درخت های بارور و پرثمر رسالت و ولایت هستند که بدون واسطه یا با چند واسطه، به امامان معصوم (علیهم السلام) متصل می شوند. بیشتر آن ها انسان های بزرگوار و خداجویی بوده اند که از معنویت خاندان پاک خود (علیهم السلام) بهره مند بوده اند و گاهی بهره های وافر برده اند؛ از جمله حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها) مدفون در قم، حضرت عبدالعظیم حسنی (علیه السلام) مدفون در شهرری، حضرت احمد بن موسی الکاظم (شاه چراغ) و حضرت سید امیر محمد عابد (علیه السلام) مدفون در شیراز و...

به یقین زیارت این گوهرهای تابناک، راهی برای رسیدن به رضا و خشنودی اجداد پاک ایشان است.

زیارت معصومان (علیهم السلام)

بالاترین، ارزنده ترین و پرفضیلت ترین زیارت ها، زیارت معصومان آل محمد (علیهم السلام) است. زیارت پیامبر بزرگوار

اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و دختر گرامی ایشان، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و ائمه اطهار (علیهم السلام)، از بهترین وسایل الی الله (وسایل ارتباط با خداوند تعالی) و از پربرکت ترین زیارت ها است که آثار و فواید بی شمار دارد.

همان طور که نمی توان هیچ شخصیتی را با امامان معصوم (علیهم السلام) مقایسه کرد، زیارت هیچ شخص دیگری هم با زیارت ایشان مقایسه کردنی نیست:

نسبت به مؤمنان، معصومان (علیهم السلام) عصاره ایمان و رؤسای اهل ایمان به شمار می آیند و نسبت به عالمان دین، ائمه اطهار (علیهم السلام) علمای آل محمد (علیهم السلام) و نیز معلم عالمان پاک و مرکز تغذیه علمی آن ها هستند.

همچنین، نسبت به شهدا، معصومان (علیهم السلام) افزون بر آن که شهیدند، امام و مقتدا و الهام بخش شهیدان نیز هستند و حیات این بزرگواران در جهان ابدی، قوی تر و بالاتر از حیات شهیدان است؛ زیرا علاوه بر جنبه شهادت، حجت بالغه الهی و اولیای خاص خداوند هستند.

پس زیارت این بزرگواران، از همه بااهمیت تر است.

در اذن دخول حرم های مطهر معصومین (علیهم السلام) می خوانیم:

«وَأَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَكَ وَخُلَفَاءَكَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَحْيَاءٌ عِنْدَكَ يُرْزَقُونَ

ص: ۵۹

يَرْوُونَ مَقَامِي وَيَسْمَعُونَ كَلَامِي وَيَرُدُّونَ سَلَامِي...؛

و من می دانم که رسول تو و خلفا و جانشینان (علیهم السلام) زندگانی هستند که در نزد تو رزق و روزی دارند؛ آنان جایگاه مرا می بینند و سخن مرا می شنوند و جواب مرا می دهند...» (۱)

رحلت ائمه اطهار (علیهم السلام) از دنیای مادی، نمی تواند رابطه شیعیان و دوستانشان را از این بزرگواران قطع کند؛ بلکه این رشته مقدس الهی همواره باقی و این پیوند مبارک، پیوسته محفوظ است.

بنابراین، زیارت قبر شریف امامان معصوم (علیهم السلام)، دیدار با آنان و

برقرار کردن ارتباط با این عزیزان است. زیارت، فقط راز دل گفتن نیست؛ بلکه گفت و شنود است؛ سلام کردن و پاسخ شنیدن و قرار گرفتن در سایه توجه و لطف ولی خداست.

نقش زیارت و آثار و برکات آن

زیارت امامان (علیهم السلام)؛ مصداق بارز آیه مودت

کسانی که با مفاهیم عالی قرآن کریم آشنا هستند، می دانند که خداوند در این کتاب آسمانی، مسلمانان را به مودت ذی القربی (دوستی نزدیکان پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)) فرا خوانده است و بر آن تأکید کرده و این موضوع را مزد رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است. (۲)

مودت و محبت به خاندان پیغمبر و اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) امری مستمر در هر عصر و زمان است که اختصاص به زمان حیات آن بزرگواران ندارد؛ بلکه در دوران ارتحال ایشان نیز جاری است.

به یقین، این که انسان از دور و نزدیک به زیارت قبر شریف معصومان (علیهم السلام) بشتابد و کنار مرقدشان عرض ادب و ادای احترام کند، از نشانه های مودت و دلدادگی به آن عزیزان خداست.

البته جالب ترین و پرالهام ترین عرض ادب و ابراز مودت، خواندن زیارت نامه هایی است که در کتاب های معتبر ادعیه، ثبت و ضبط شده است؛ این کلام نورانی، بوی وحی می دهد و چون از آثار الهامات غیبی است، دور از اغراق و گزاف گویی است.

زیارت امامان (علیهم السلام)؛ وفاداری به پیمان امامت

از نقش های سازنده و پرارزش زیارت، وفاداری انسان به عهد و پیمان

ص: ۶۰

۱- البلد الأمين و الدرع الحصین؛ ص ۲۷۶.

۲- شورا، ۲۳.

ولایت و امامت است.

پیشوای هشتم شیعه، حضرت ابوالحسن، علی بن موسی الرضا می فرمایند:

«هر امامی بر گردن دوستان و شیعیانش عهدی دارد و زیارت قبور امامان، نشانه وفای کامل به عهد و نیکو ادا کردن آن است. پس کسی که از روی رغبت و

شوق و برای تصدیق آنچه در آن رغبت دارد، آنان را زیارت کند، امامان او، در روز قیامت شفیعانش خواهند شد.»^(۱)

ص: ۶۱

۱- عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۵۴؛ الفقیه، ج ۲، ص ۵۷۷.

پس کسی که قبر مطهر یکی از معصومان (علیهم السلام) را زیارت کند، به عهد و پیمان دوستی با آن امام، به خوبی وفا کرده و مراتب صفا و صمیمیت خود را به آن بزرگوار ابراز داشته است و امامان بزرگوار (علیهم السلام) نیز در روز قیامت شفاعت می کنند؛ از مشکلات و گردنه های سخت روز رستاخیز نجاتش خواهند داد و برای رهایی او از آتش دوزخ و عذاب الهی وساطت خواهند کرد. این همه سعادت و خیر و برکت، همه و همه، نتیجه زیارت مرقد مطهر امامان معصوم (علیهم السلام) است.

زیارت؛ اقتدا به معصومین (علیهم السلام)

زیارت امامان معصوم (علیهم السلام) و رفتن به سوی مزار آن عزیزان، نوعی اقتدا و پیروی از ایشان است؛ زیرا بارها در حالات آنان نقل شده است که به این عمل عنایت داشته اند و خود نیز بر زیارت قبر معصومان (علیهم السلام) اهتمام داشته اند. در این زمینه، به نمونه هایی اشاره می کنیم.

۱. در حالات امام حسین (علیه السلام) آمده است:

«امام حسین (علیه السلام)، عصر هر جمعه، قبر برادر خود، امام حسن (علیه السلام) را زیارت می کردند.»^(۱)

۲. امام سجاد و امام باقر از مدینه به عراق آمده و قبر مطهر امیرالمؤمنین و امام حسین را زیارت کرده اند.

سیدعبدالکریم بن طاووس حسنی، از جابر جعفری نقل کرده است که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: «پدرم علی بن الحسین بعد از شهادت پدرش حسین بن علی، در بادیه و بیابان مدینه خیمه ای از مو گرفته بود و چند سال در آنجا به سر می برد... و گاهی از همان اقامتگاه در بادیه، به عراق می رفت تا پدر و جد خود را زیارت کند.»

امام باقر (علیه السلام) می فرمایند: «وقتی آن حضرت (علی بن الحسین) برای زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام)

به عراق رفت، من هم با او بودم... هنگامی که از کوفه به نجف رسید و در مکان مخصوص، کنار قبر شریف جا گرفت، شروع به گریه کرد؛ طوری که محاسنش از اشک تر شد. آنگاه فرمود: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ حُجَّتَهُ عَلَيَّ عِبَادِهِ...» آنگاه گونه خود را بر قبر نهاد و فرمود: «اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْتَبِينَ إِلَيْكَ وَالْهَبَّةُ وَ سُبُلَ الرَّاعِبِينَ إِلَيْكَ شَارِعَةٌ...»^(۲)

این همان زیارت امین الله و دعای بعد از آن است.

ص: ۶۲

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۱۷.

۲- کامل الزیارات، ص ۳۹ و ۴۰.

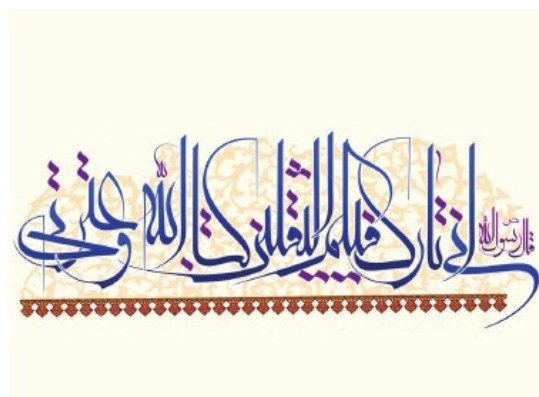
۳. ابن قولویه قمی^۱ رضوان الله علیه^۲ از محمد بن مسعود نقل می کند: «امام صادق (علیه السلام) را دیدم که به قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رسیدند، آنگاه دست خود را روی قبر گذاشتند و فرمودند: «أَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِي اجْتَبَاكَ وَ اخْتَارَكَ وَ هَدَاكَ وَ هَدَى بِكَ أَنْ يُصَيِّلَنِي عَلَيَّ؛ از خداوندی که تو را برگزید و هدایت کرد و دیگران را به واسطه تو هدایت کرد، می خواهم که بر تو درود فرستد.» سپس فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا»^(۱) به تحقیق خداوند و فرشتگان او بر پیامبر درود می فرستند. ای کسانی که ایمان آورده اید، بر او (پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)) درود بفرستید و سلام و تسلیم کامل خود را به او تقدیم کنید.»^(۲)

زیارت؛ عامل آشنایی بیشتر و عمیق تر با امامان (علیهم السلام)

از آثار و برکات برجسته زیارت خاندان عصمت و طهارت (علیهم السلام) آشنایی بیشتر با این بزرگواران است. زائر با وجود شناختی مختصر از معصومان (علیهم السلام)، با انجام مراسم زیارت و ورود در آن روضه های مبارک، به شناخت تازه ای دست پیدا می کند. به ویژه اگر زیارت نامه های مخصوص و مأثور (یعنی زیارت نامه هایی که معصومان (علیهم السلام) قرائت می کرده اند) را قرائت

کند، به جایگاه اصلی و مقام و شأن والای ایشان پی خواهد برد و اگر آن عبارت های دلنشین و روح افزا را با توجه و تدبیر بخواند، شناختی پیدا می

کند که هرگز دل از آنان بر نمی کند و به هیاهوها و زرق و برق ها و ادعاهای آمیخته به گزافه گویی و دروغ دیگران

ص: ۶۳

۱- احزاب، ۵۶.

۲- الکافی، ج ۴، ص ۵۵۲؛ کامل الزیارات، ص ۳۱.

توجه نخواهد کرد؛ زیرا علت اصلی دورافتادن گروهی از مردم از علی و آل علی (علیهم السلام)، همین نداشتن شناخت صحیح از آن عزیزان خداست.

هر بار که انسان موفق به زیارت این حجت های الهی می شود، گامی فراتر به سوی معرفت مقام والای آنان می گذارد؛ حتی مدفن پاک امامان عزیزی که دارای بقعه و بارگاه و صحن و سرا نیستند، یادآور نکته هایی عمیق است و درعین همان سکون و سکوت بهت انگیزی که دشمنان متعصب به وجود آورده اند، یادآور صدها و هزارها حکایت است.

دیدن زائران مختلف داخلی و خارجی، با آداب و سنن و فرهنگ مخصوص و اظهار علاقه مندی ایشان به آن وجودهای پاک، هر کدام صحنه ای جدید است که عرفان و بینش تازه ای را به ارمغان می آورد.

در کنار این توسل و دلدادگی، دشواری هایی نیز وجود دارد که زائران در بین راه و حتی در محل زیارت قبر امام معصوم (علیه السلام)، با آن مواجه می شوند و تحمل می کنند، اما درعین حال شادمان اند که مضجع یکی از عزیزان خدا را زیارت کرده اند. این مهم، نشان دهنده مقام بسیار ارجمند معصومان (علیهم السلام) است و هر بیننده ای را متوجه می کند که خاندان پیامبر (علیهم السلام) در عمق جان مردم پاک دل جا دارند و ایشان برترین انسان ها و انتخاب شده پروردگار هستند.

زیارت امامان و آشنایی با مکتب اسلام

از برکات مهم زیارت و حضور در کنار مرقد معصومان و خاندان مطهر

ایشان(علیهم السلام)، این است که طی این سفرهای زیارتی و قرائت زیارتنامه ها، انسان به آشنایی بیشتری با مکتب مقدس اسلام دست می یابد.

منابع پربار و غنابخش معارف الهی در چهار کلمه خلاصه می شود:

۱. قرآن کریم که اصیل ترین منبع معارف آسمانی است؛

۲. دعاها که به شکل جدی، نقش مؤثری در این مسیر ایفا می کنند؛

۳. حدیث که شامل نهج البلاغه نیز می شود؛

۴. زیارتنامه ها که به راستی منبعی پرتوان، کاربردی، نافذ و مؤثر است.

زیارت ها (متن زیارتنامه ها) انسان را با شأن والای پیامبران(علیهم السلام) آشنا می کند، امامان معصوم و خاندان جلیل رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) را معرفی می کند، صف حق را از صف باطل، ممتاز و جدا می کند، درس دوستی با دوستان خدا و مخالفت با طاغوت ها و ستمگران را می آموزد و... .

ثواب زیارت هر یک از امامان معصوم(علیهم السلام)

ابن قولویه با سلسله سند نقل کرده است که زید شحام خدمت امام صادق(علیه السلام) عرض کرد: «برای کسی که یکی از شما (امامان) را زیارت کند چه چیزی (چه مقام و ثوابی) خواهد بود؟» امام صادق(علیه السلام) فرمودند: «همانند کسی است که رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) را زیارت کرده باشد.»(۱)

وجود امامان معصوم(علیهم السلام) برگرفته

ص: ۶۵

از وجود پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) است و به اقتضای مقام ولایت و رتبه‌الای و وصایت و جانشینی آن حضرت، مظهر وجود رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند؛ بنابراین هر که توفیق زیارت یکی از معصومان (علیهم السلام) را پیدا کند، درحقیقت به توفیق زیارت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

دست یافته است و از پاداش زیارت این بزرگوار بهره مند خواهد شد.

اگرچه زیارت هر یک از ائمه اطهار (علیهم السلام) از بهترین اعمال به شمار می رود و دارای اجر و پاداش فراوان و منشأ خیر و برکت های بی شمار است؛ اما، هر کدام دارای تأثیرات خاص در جان انسان است و در نهاد آدمی ارتعاشات مخصوص و ویژه ای ایجاد می کند. روایت هایی داریم که در آن ها برای زیارت هر یک از معصومان (علیهم السلام) پاداشی ویژه گفته شده است. در این بین برای بعضی مانند امام حسین (علیه السلام) و امام رضا (علیه السلام) روایات بیشتری وجود دارد. در این نوشتار، به تناسب موضوع، به روایتی در پاداش زیارت امام رضا (علیه السلام) می پردازیم.

یحیی بن سلیمان مازنی نقل می کند که حضرت موسی بن جعفر فرمودند: «کسی که قبر فرزندم علی (حضرت رضا (علیه السلام)) را زیارت کند و یک شب نزد مرقد او بماند، مانند کسی است که خدا را در عرش زیارت کرده باشد.»

یحیی بن سلیمان گفت: «مانند کسی است که خدا را در عرش او زیارت کرده باشد؟!» امام کاظم (علیه السلام) فرمودند: «آری؛ روز قیامت، چهار نفر از اولین و چهار نفر از آخرین بر عرش خدای رحمان خواهند بود. چهار نفری که از اولین اند، نوح، ابراهیم، موسی و عیسی (علیهم السلام) هستند و چهار نفری که از آخرین اند، محمد، علی، حسن و حسین (علیهم السلام) هستند. آنگاه مجلس توسعه داده می شود و کسانی که قبر ائمه (علیهم السلام) را زیارت کرده اند، با ما روی عرش می نشینند. توجه داشته باش که بلندمرتبه ترین آنان در درجه و نزدیک ترین آنان به بخشش و عطا، زائران قبر فرزندم علی (علیه السلام) هستند.»^(۱)

این حدیث شریف را مشایخ سه گانه اهل سنت و در شیعه، رؤسای شیعه: شیخ کلینی (رحمه الله علیه) در کافی

و شیخ طوسی (رحمه الله علیه) در تهذیب و شیخ صدوق (رحمه الله علیه) در امالی و نیز در عیون اخبار الرضا (علیه السلام) نقل کرده اند.

البته برکات زیارت حضرت علی بن موسی الرضا، منحصر به عالم آخرت و اجر و ثواب بی شمار آن نیست؛ بلکه زیارت ایشان و شفاعت خواهی از آن بزرگوار، برای اصلاح امور زندگی انسان نیز بسیار مؤثر است.

ص: ۶۶

این مطلب، علاوه بر آنچه در روایات آمده، در تجربه افراد بی شماری نیز ثابت شده است که شرح آن در کتاب های مربوط به کرامات امام رضا (علیه السلام) موجود است.

ص: ۶۷

برای دستیابی به آثار و برکات زیارت و بیشترین بهره برداری از فضای روحانی و معنوی آن، ضمن توجه به معانی و مفاهیم زیارتنامه ها، باید تلاش کنیم که مؤدب به آداب اسلامی شویم.

زیارت معصومان(علیهم السلام)، حضور در محضر این حجت های الهی و برقرار کردن رابطه با آن هاست. از بُعد دیگر، زیارت امامان(علیه السلام) عبادتی الهی است و بندگی خدا محسوب می شود. انسان زائر، با خداوند یگانه رابطه برقرار می کند؛ از این رو باید زیارت با آداب مخصوص انجام شود. این آداب در کمال و تعالی زیارت انسان اثری بسزا دارد و درغیراین صورت، ارزش آن ناقص و ناچیز است.

قبل از پرداختن به این آداب زیارت، تذکر این نکته ضروری است که در منابع اسلامی، معرفت و شناخت نسبت به شخص مزور یعنی امامی که زیارت کننده به زیارتش آمده است، به عنوان مهم ترین شرط و ادب زیارت مطرح شده است؛ به طوری که اگر وجود نداشته باشد، رعایت دیگر آداب هم نتیجه مطلوبی نخواهد داشت. مقصود از این معرفت و شناخت، آن است که انسان، صاحب مرقد شریفی را که زیارت می کند، امام مفترض الطاعه و شاهد و ناظر اعمال خود بداند؛ یعنی معتقد باشد که اطاعت از این بزرگوار واجب است و پیوسته خود را در محضر ایشان بداند. تحقیق و مطالعه درباره سرگذشت و حوادث دوران زندگی امامان معصوم علیهم السلام در به دست آوردن این معرفت بی تأثیر نیست. در همین کتاب، شرح نسبتاً کاملی از زندگی امام رضا علیه السلام آمده است که امیدواریم زائران گرامی را در تأمین این مهم یاری کند.

بعضی از عالمان و فقیهان عالی قدر در کتاب های فقهی خود، بعد از موضوع حج و بیان اعمال حج و عمره، قسمتی با عنوان زیارت، در نظر گرفته و درباره آداب زیارت سخن گفته اند. همچنین علمای اخلاق، این مطلب را در کتاب های اخلاقی خود یادآوری کرده اند.

عالمانی هم که تألیفاتی در زمینه دعا و زیارت دارند، در کتاب های خود به این موضوع پرداخته اند؛ مانند عالم عالی قدر، حاج شیخ عباس قمی(رحمه الله علیه) در کتاب

شریف 'مفاتیح الجنان'.

در همین راستا، مرحوم شهید اول، شیخ شمس الدین محمدبن مکی عاملی(رحمه الله علیه) که از فقیهان مشهور امامیه است، در کتاب شریف 'دروس'، ضمن درس ۱۲۸، این مطلب را مطرح کرده و به چهارده نکته، با عنوان آداب زیارت اشاره کرده اند که در این قسمت هر کدام را به اختصار توضیح می دهیم:

۱- غسل کردن قبل از ورود به روضه منوره و استفاده از لباس های پاک و تمیز

ورود به حرم مطهر و مزار شریف امام معصوم(علیه السلام) ایجاب می کند که انسان ابتدا غسل کند تا بدنش پاک و پاکیزه باشد و در مرحله بعد، لباس پاک و تمیز بپوشد تا هنگام ورود به حرم مطهر و روضه منوره، همه وجودش سرشار از پاکی و نظافت باشد: بدن پاک، لباس نظیف و طهارت معنوی که به برکت غسل برای او ایجاد شده است.

این مطلب نیاز به توضیح ندارد؛ چراکه واضح است زیارت آن بزرگواران را نباید کمتر از حضور در یک مهمانی مهم یا رفتن به ملاقات شخصیتی قدرتمند به حساب آورد.

به طورطبیعی رعایت این حالت، در کیفیت زیارت اثر مثبت و مطلوب دارد و حتی امید انسان را به قبولی زیارت افزایش می دهد.

۲- درنگ بر در روضه منوره و قرائت اذن دخول

شایسته نیست انسان بدون آمادگی روحی به حرم مطهر معصومان (علیهم السلام) وارد شود؛ بلکه باید پیش از ورود، مقداری بایستد و در خود، استعداد و آمادگی ایجاد کند؛ سپس با خضوع همه اعضا و جوارح و خشوع کامل قلب، وارد روضه مبارکه شود. برای شکل گیری چنین حالتی می توان از دعا و نیایش و خواندن اذن دخول

استفاده کرد؛ به نحوی که بزرگان گفته و دستور

ص: ۶۸

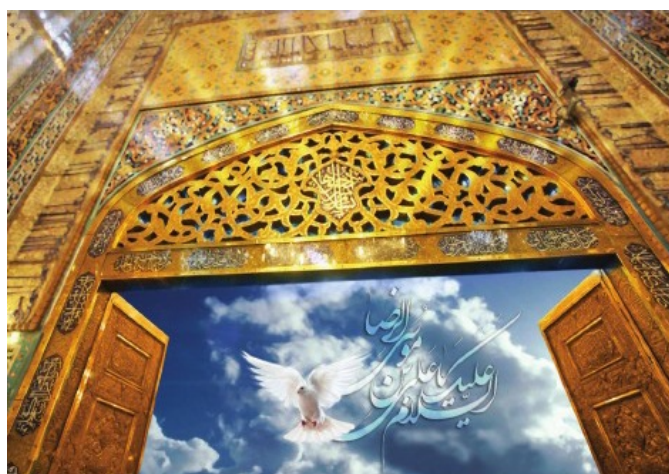
داده اند. اگر این اذن دخول‌ها با توجه عمیق در معنای آن‌ها خوانده شود، حال انسان دگرگون می‌شود و رقت قلب، نرمی دل و خشوع مطلوب و لازم در جان او پدید خواهد آمد. در این صورت، می‌تواند وارد شود؛ اما اگر چنین حالتی را در خود احساس نکرد، بهتر است صبر کند و منتظر زمانی باشد که در خود، حالت خشوع و رقت را احساس کند و با آن حال وارد شود؛ زیرا هدف مهم تر حضور قلب آدمی برای گرفتن رحمتی است که از ناحیه پروردگار نازل می‌شود.

همچنین توصیه شده است که هنگام ورود، پای راست را جلو بگذارد و در وقت بازگشت از حرم مطهر، ابتدا پای چپ را بردارد.

۳- ایستادن در کنار ضریح مقدس

یکی از آداب زیارت، ایستادن در کنار ضریح مبارک است. البته تکان دادن ضریح و چسبیدن یا آویزان شدن به آن لزومی ندارد و معتبر نیست؛ بلکه نکته مهم، همان نزدیک شدن است. از طرفی، ممکن است این تصوّر به وجود آید که لازمه نشان دادن ادب به امامان معصوم (علیهم السلام) جای گرفتن در نقطه دوردستی از ضریح منور آن بزرگواران است. (۱) این اندیشه، درست نیست؛ زیرا در روایات اهل بیت (علیهم السلام) بر تکیه کردن به آن موضع مقدس، تصریح شده است. (۲)

بقعه ای که به زیارت آن می‌رویم، قبر و ضریح محبوب ترین محبوب های

ص: ۶۹

۱- . استادی گران قدر شنیده بود که شخصی در مقام تعریف و ستایش دیگری می‌گفت: «او هنگام زیارت حضرت رضا (علیه السلام) (ظاهراً) اصلاً وارد حرم نمی‌شد؛ بلکه در رواق می‌ایستاد، سلام می‌داد، زیارت می‌کرد و می‌رفت و به خود اجازه نمی‌داد که وارد حرم شود!»

۲- . وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۲۶۷، باب المزار به این موضوع پرداخته است.

انسان و خوابگاه عزیزترین عزیزان و بندگان صالح پروردگار است؛ اگر آن بزرگواری که در این مرقد مطهر آرمیده با چشم سر دیدنی بود، زائر در دیدار با او چه برخوردی داشت؟ آیا او را در آغوش نمی فشرد و سرتاپا و قدم هایش را غرق در بوسه نمی کرد؟ حالا زائر در بقعه ای قرار گرفته که دربرگیرنده آن نور الهی است و حرم مطهر و ضریح مقدسش بوی معطر همان محبوب را می دهد.

با تمام این توصیف ها، باید دقت کنیم که در انجام این آداب، سبب آزار و اذیت دیگران نشویم؛ چراکه ایجاد هرگونه اذیت جسمی و روحی برای دیگران، حق الناس به شمار می رود و دراین صورت برای به جا آوردن عملی مستحب، مرتکب حرام خواهیم شد.

حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) و مانند آن، در بیشتر روزهای سال، پذیرای جمعیت فراوان اند و قرار گرفتن در کنار این ضریح های مطهر معمولاً به سختی و با اذیت دیگران امکان پذیر می شود؛ بنابراین در این مکان های مقدس باید به شدت مراقب رعایت حال دیگران باشیم تا با رفتار و گفتار خود، مزاحمتی ایجاد نکنیم. با این نیت، چه خود را به ضریح برسانیم و چه نرسانیم، به پاداش آن دست می یابیم.

۴- ایستادن مقابل روی مبارک امام معصوم(علیه السلام) و حرکت به طرف بالای سر مبارک

همان طور که انسان هنگام ملاقات شخصیتی برجسته، روبه روی او می ایستد یا می نشیند، در زیارت امام معصوم(علیه السلام) نیز شایسته است زیارت کننده به این ادب عرفی و اخلاقی توجه کند؛ هرچند که چون در مضجع شریف،

صورت مبارک معصوم (علیه السلام) رو به قبله است، انسان در این حال، پشت به قبله قرار می گیرد.

پس از آن توصیه شده است که در صورت امکان، گونه راست خود را بر قبر مطهر یا ضریح منور بگذارد و با خدا نیایش کند؛ آنگاه گونه چپ خود را بگذارد و باز دعا کند.

این زیارت، با دیدار دوستان و ملاقات با شخصیت های مهم متفاوت است؛ بنابراین سفارش شده است که زیارت کننده با کمال تضرع و

زاری دعا کند و در این عمل، نهایت علاقه مندی و شدت تواضع خود را به مقام رفیع امام نشان دهد. زائر با این کار، بهترین زمینه را برای تقرب به خدا و اجابت دعای خود فراهم می آورد؛ بنابراین در این حال، به دعا و نیایش ملتسمانه و درخواست شفاعت از این بزرگواران توصیه شده است.

بعد از انجام این کارها شایسته است بالای سر مبارک امام (علیه السلام) بیاید و رو به قبله، به دعا و نیایش با خداوند بپردازد؛ این نیز نتیجه همان زیارت و روی آوردن به امام معصوم (علیه السلام) است.

۵- زیارت کردن، مطابق با سیره اهل بیت (علیهم السلام) و علمای بزرگوار شیعه

دعاها به دو دسته تقسیم می شوند: دعاهای مأثور و دعاهای مُنشا.

دعا و زیارت مأثور: دعایی است که از خاندان عصمت و طهارت (علیهم السلام) به ما رسیده است.

دعای مُنشا: دعایی است که خود انسان انشا می کند و خواسته هایش را با زبان خود و کلماتی که به ذهنش می رسد، از خداوند می خواهد.

زیارت های مأثور یعنی زیارت نامه هایی که متن آن ها از معصومان (علیهم السلام) است، از عباراتی دلنشین، روح افزا، پر بار، سازنده و تربیت کننده تشکیل شده اند.

این زیارت نامه ها، حرف دل میلیون ها انسان علاقه مند و دلداده است و زائر

با خواندن عبارت های آن، رازهای درونی خود را به امام معصوم (علیه السلام) می گوید. حیف است که انسان در آن مکان های مقدس و نورانی از خواندن این زیارت نامه ها محروم بماند.

برای امام علی، امام حسین و امام رضا (علیهم السلام) زیارت های مخصوص متعددی وجود دارد که برخی مختصر و بعضی طولانی اند. همچنین زیارت هایی داریم که آن ها را می توان برای هر یک از امامان معصوم (علیهم السلام) قرائت کرد؛ مانند: زیارت 'امین الله'

و زیارت 'جامعه کبیره' که به طور ویژه بر قرائت این دو زیارت توصیه شده است.

در هر حال، اگر انسان فرصت یا حال قرائت این زیارت ها را نداشته باشد، می تواند به حضور در آن مکان های مقدّس و سلام کردن به صاحب قبر شریف اکتفا کند.

مثلاً در زیارت امام هشتم (علیه السلام) می توانیم به این جمله شریف اکتفا کنیم: «صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيْكَ وَعَلَى رُوحِكَ وَيَدَيْكَ صَبْرًا وَأَنْتَ الصَّادِقُ الْمُصَدِّقُ قَتَلَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ بِالْأَيْدِي وَاللُّسُنِ؛ ای ابالحسن، صلوات خداوند بر تو باد؛ صلوات و رحمت خداوند بر جان و جسمت. راست گفتم و تو راست گو و تصدیق شده هستی و خدا بکشد آنان را که با دست و زبان، تو را کشتند.» (۱)

همچنین ابن قولویه از علمای بزرگ شیعه، از بعضی از ائمه اطهار (علیهم السلام) روایت کرده است که نزد قبر امام رضا (علیه السلام) صلوات خاصه امام رضا (علیه السلام) قرائت شود. (۲) هر جا که هستیم، چه در کنار قبر مطهر این بزرگوار و چه در نقاط دوردست، می توانیم مولای عزیز خود را با آن صلوات مخصوص زیارت کنیم و اگر فرصت زیارت های مفصل و طولانی نداریم به همین مختصر اکتفا کنیم. صلوات خاصه امام رضا (علیه السلام) در مفاتیح الجنان و کتاب های ادعیه حرم مطهر رضوی موجود است.

۶- به جا آوردن دو رکعت نماز زیارت بعد از پایان یافتن زیارت

بعد از پایان زیارت ولی خدا، نماز زیارت خوانده می شود تا همه بدانند که هدف نهایی، خداوند بزرگ است و زیارت ائمه اطهار (علیهم السلام) دریچه و وسیله ای به سوی اوست؛ باید از مسیر آن عزیزان به خدا متصل شد، رو به درگاه الهی آورد، در پیشگاه مقدّس او به بندگی ایستاد و برای او پیشانی را به خاک سایید.

چه حُسن ختام زیبایی؛ آری، اول خداست و آخر نیز خداست؛ پس زیارتی که با نام و اجازه خداوند (بِاسْمِ اللَّهِ وَ بِإِذْنِ اللَّهِ) آغاز می شود، باید با نماز و رکوع و سجود در برابر ذات اقدس خداوندی پایان پذیرد تا رسواکننده کسانی باشد که به سبب جهل و دشمنی، زیارت مرقد ائمه اطهار (علیهم السلام) را شرک به خدا می دانند. این گونه کلمات، شعارهای دشمنان آل محمد است تا از این مسیر، منافع مادی خود را تأمین کنند و کوردلان کم درک نیز سخن نسنجیده آنان را تکرار می کنند؛ اما پاسخ گروهی از آن ها که هنوز بهره ای از درک و وجدان دارند، همین مطلب است که: منشأ دعا، زیارت، توسل و... فقط و فقط توحید و یگانه پرستی و خداجویی است.

ص: ۷۲

۱- . کامل الزیارات، ص ۳۱۳.

۲- . کامل الزیارات، ص ۳۰۹.

اگر انسان، زائر قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) باشد، بهتر است آن دو رکعت نماز را در روضه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بخواند و اگر زائر یکی از امامان معصوم (علیهم السلام) باشد، نزد سر مبارک به جا آورد؛ ولی خواندن این نماز در مسجد آن مکان مطهر نیز کافی است.

۷- اهتمام بر دعا بعد از به جا آوردن نماز زیارت

از بهترین اعمال در حرم های مطهر معصومان (علیهم السلام)، به ویژه بعد از زیارت و نماز زیارت، دعا کردن است؛ زیرا حرم مطهر و کنار قبر شریف امام معصوم (علیه السلام)، آن هم بعد از انجام زیارت و به جا آوردن نماز آن، زمینه ای مناسب برای اجابت دعاست؛ پس باید قدر این فرصت را دانست و مشغول دعا و نیایش به درگاه الهی شد.

در

قرائت ادعیه، اولویت با دعاهای امامان معصوم (علیهم السلام) است که جامع و شامل ابعاد گوناگون هستند؛ چرا که آن بزرگواران، بهتر از همه می دانند چگونه و چه چیزی از خدا بخواهند. علاوه بر این، حرم، حرم اهل بیت (علیهم السلام) است و چه خوب که دعا نیز دعای اهل بیت (علیهم السلام) باشد.

اما اگر شرایطی پیش آمد که امکان قرائت آن دعاهای شریف فراهم نشد، می توانیم هرچه از حاجت های دنیا و آخرت به ذهنمان آمد، به زبان بیاوریم و از خداوند درخواست اجابت کنیم (دعای مُنشا).

در ضمن نباید دعا و درخواست ها را در محدوده خواسته های خود قرار دهیم؛ بلکه باید همه برادران و خواهران مسلمان و نیز مشکلات امت اسلامی را در نظر آوریم و اصلاح امور اهل ایمان را از خداوند متعال درخواست کنیم؛ زیرا سهم کردن دیگران در دعا، نشانه قلب سلیم و پاک است و موجب اجابت سریع تر دعای انسان حتی درباره خودش می شود.

۸- تلاوت قرآن نزد ضریح مطهر امام معصوم (علیه السلام) و هدیه آن به امامی که زیارت می شود

چه زیباست که کنار قبر مطهر حجت خدا، آیاتی از قرآن کریم تلاوت شود تا به هر دو یادگار به جامانده از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) تمسک کرده باشیم و کتاب خدا و اهل بیت پیامبر (علیهم السلام) را با هم، وسیله قرب به خداوند قرار دهیم.

با این کار، بین قرآن و مفسران حقیقی آن، یعنی خاندان پیامبر (علیهم السلام) پیوند می دهیم و در عمل، وصیت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را زنده نگه می داریم که در حدیث شریف ثقلین بر رعایت حق دو گوهر گران بها، یعنی قرآن و عترت خود تأکید کرده اند.

با این عمل، گویا زائر از اهل بیت (علیهم السلام) به سوی قرآن و از قرآن به سوی اهل بیت (علیهم السلام) می رود؛ از یک سو با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بیعت می کند و از سوی دیگر، از هدایت های این دو نور بهره می گیرد.

بنابراین، قرائت قرآن در کنار مرقد نورانی امامان معصوم (علیهم السلام) ندای لیبیک به دعوت و خواسته پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) است؛ اثبات جدایی ناپذیر بودن این دو از یکدیگر و انکار کسانی است که میان این دو یادگار رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) جدایی انداخته و یکی را در نظر گرفته و دیگری را رها کرده اند. البته کسی که از این عمل بهره مند می شود، خود زیارت کننده است؛ هر چند در این کار، تعظیم و بزرگداشت امامی که زیارت شده است نیز وجود دارد.

۹- توجه به حضور قلب و توبه از گناهان

امیدوارکننده ترین حالت ها برای اهل زیارت و مناجات، حالت حضور قلب است که زائر پیوسته متوجه خداوند تعالی باشد. آنچه کار انسان و عبادت و زیارت او را ارزشمند می کند، خالص کردن دل برای خدا و زیارت و نیایشی همراه با توجه قلبی است؛ از این رو باید کوشش کنیم که در همه حالت ها، حضور قلب داشته باشیم.

همچنین باید زائر از کارهای ناشایست خود پشیمان باشد؛ احساس شرمندگی کند و برای رها کردن گناهان، تصمیم جدی داشته باشیم. تأثیر عمیق توبه و پشیمانی از گناهان، در دعا و زیارت انکار کردنی نیست. سلامی که از

قلبی پاک و شستشوشده از گناه برخاسته و تقدیم امام معصوم(علیه السلام) شود، بسیار باارزش است؛ چنین سلام و زیارتی مقبول، مبارک، درخور جوابی شایسته و بسیار نزدیک به عنایت الهی است.

۱۰- رعایت ادب و احترام در برابر خادمان حرم مطهر امام معصوم(علیه السلام)

خادمان و کارکنان این حرم های مطهر مفتخرند که خدمتگزار حرم و صحن و سرای امامان معصوم(علیهم السلام) هستند؛ آنان پیوسته با این مکان های مقدّس در ارتباط اند، همواره در آن فضاها می معطر از شمیم اهل بیت(علیهم السلام) در رفت و آمد هستند و شرایط مناسب زیارت را برای زائران آماده می کنند؛ پس جا دارد کسی که به عنوان زائر و به قصد زیارت این روضه نورانی و آستان ملائک پاسبان آمده، علاوه بر رعایت کمال ادب در زیارت آن مرقد شریف، در رعایت احترام و ادب در برابر خادمان آن حرم ملکوتی کوتاهی نکند؛ زیرا یکی از انواع اکرام و تعظیم امام معصوم(علیه السلام) و قبر مطهر آن بزرگوار، احترام و بزرگداشت خادمان و دربانان ایشان است.

۱۱- تکرار زیارت در زمان اقامت در شهر زیارتی و وداع، هنگام برگشتن به شهر خود

کسی که بنا دارد مثلاً سه روز یا یک هفته در مشهد مقدّس بماند، نباید به یک یا دو بار زیارت اکتفا کند؛ بلکه بهتر است در هر روز و شب، هرچندبار که امکان دارد، عمل مبارک خود را تکرار کند و هر بار که

مشرف می شود تصمیم داشته باشد تا بار دیگر هم بیاید و مرقد مطهر آن امام همام را زیارت کند.

همچنین هنگامی که تصمیم گرفت به وطن خود برگردد، شایسته است زیارت وداع یعنی آخرین زیارت خود در این سفر را انجام دهد؛ با قبر مطهر حجت الهی خداحافظی کند، با محبوب خود، راز دل بگوید و با دعا‌های وارد شده این مراسم

را به پایان برساند. به ویژه توصیه شده است در زیارت وداع متوجه این نکته باشد که شاید این آخرین زیارتم باشد و دیگر توفیق این سعادت را نیابم؛ بنابراین با چشم گریان و دل سوزان، از خداوند توفیق برگشت و زیارت آن مرقد شریف را درخواست کند و بگوید: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي؛ خداوندا، این زیارت را آخرین زیارت من قرار نده.»^[۱]

۱۲- تلاش برای بهتر بودن بعد از زیارت نسبت به قبل از زیارت

زائر باید بعد از زیارت، بهتر از زمان قبل از زیارت باشد. این نکته بسیار مهم، از بهترین و شاخص ترین آداب و وظایف زائر قلمداد می شود و نشانه قبولی زیارت نیز هست.

زیارت کننده باید بکوشد که بعد از زیارت، نسبت به قبل از زیارت تفاوت داشته و در رفتار و گفتار بهتر شده باشد؛ یعنی زیارت قبر شریف ولی خدا او را متحول کند. اگر این نکته در هر مرتبه از زیارت مراعات شود، زائر با یک سفر کوتاه زیارتی می تواند به کلی خود را از انواع گناه ها و شرک ها رهایی بخشد؛ به این ترتیب، زیارت او یک زیارت واقعی، خداپسندانه، مطلوب و پربار خواهد بود.

زیارت سازنده همین است که انسان، پس از آن احساس کند غرور، کینه توزی، حرص، حسد، کبر، عجب، خودخواهی، خودبینی و خودپسندی و... در او به کلی از بین رفته است. حقیقت دعوت بزرگان دین به زیارت نیز همین مطلب است.

۱۳- شتاب برای خارج شدن از حرم مطهر و شهر زیارتی بعد از زیارت

کسی که زیارت را آن طور که می خواسته انجام داده و قصد بازگشت دارد، باید به سرعت بار سفر بر بندد و خارج

شود تا عظمت حرمت امام(علیه السلام) را به طور کامل رعایت کرده باشد و شوق و رغبت او برای بازگشت شدت پیدا کند؛ چه بسا اکنون که زیارت را به پایان برده، ماندن در آن مکان مقدس نوعی بی حرمتی به حساب آید؛ مثلاً انسان در مشهد باشد ولی دیگر تصمیم به زیارت نداشته باشد!

در روایت آمده است که زائر هنگام خروج، به صورت قهقرا (درحالی که

ص: ۷۶

رو به سوی مرقد مطهر دارد) بیرون بیاید.

امام صادق(علیه السلام) درباره نحوه خروج از حرم مطهر امامان معصوم(علیهم السلام) می فرمایند: «فَإِذَا خَرَجْتَ فَلَا تُؤَلِّ وَجْهَكَ عَلَى الْقَبْرِ حَتَّى تَخْرُجَ؛ پس هنگام خروج، پشت خود را به قبر نکن تا زمانی که خارج شوی.»(۱)

البته احترام به زائر امام، احترام به امام معصوم(علیه السلام) است؛ پس در هر حال باید از انجام کارهایی که باعث آزار و اذیت آنان می شود، پرهیز کنیم؛ بنابراین، انجام دادن این ادب نیز در شرایط عادی امکان پذیر است و در ازدحام جمعیت و در صورت ایجاد مزاحمت برای دیگران، شایسته نیست.

۱۴- انفاق به مستمندان، به ویژه احسان به سادات از نسل پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم)

صدقه و کمک مالی به بینوایان، عملی نیکو است که وقتی در مکانی بسیار مقدس مانند مرقد امامان معصوم(علیهم السلام) انجام شود، به اعتبار عظمت مکان، اجر و ثواب آن افزایش پیدا می کند. از طرفی، این کار به نوعی پیروی و تبعیت از آن امامان و الامقام است. درحقیقت، توجه به این ادب، زیارت را به اطاعت از آن بزرگواران نزدیک می کند؛ پس طبیعی است که این صدقه و انفاق، پاداشی ممتاز داشته باشد.

اما انفاق به سادات و ذریه رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت(علیهم السلام)، انفاق و احسان به کسانی است که وابسته به صاحبان آن مرقدهای مطهرند و از

ص: ۷۷

۱- . کامل الزیارات، ص ۲۵۶، وداع قبر حسین بن علی.

بستگان و فرزندان آن بزرگواران قلمداد می شوند. این انفاق، امتیاز زیادی دارد و از پاداش بیشتری برخوردار خواهد بود.

به تعبیر دیگر، علاوه بر زیارت که نوعی بزرگداشت مقام امام است و موجب شادی آن امام معصوم (علیه السلام) می شود، احسان و نیکی به نیازمندی که از وابستگان این عزیزان خدا محسوب می شوند نیز، نوعی دیگر از بزرگداشت آن ها است و به یقین موجب شادی بیشتر ایشان خواهد شد.

تا اینجا چهارده نکته در زمینه آداب زیارت از فقیه نامدار شیعه مرحوم شهید اول، رضوان الله علیه^۱ گفته شد که هر کدام در بردارنده چند ادب از آداب زائر است و اگر دقت کنیم، حدود ۲۵ نکته خواهند شد.

باین حال، هنوز آداب دیگری است که در کلمات این بزرگوار نیامده است و مرحوم مامقانی، رضوان الله علیه^۲ و دیگران در کتاب های خود آورده اند. در این فرصت بعضی از این آداب را یادآوری می کنیم.

دیگر آداب مهم برای زائر

۱- شناخت آن مکان مقدس و حرم مطهر: زائر باید بداند این بقعه نورانی از بیوت الله (خانه های خداوند) است که در آیات ۳۶ و ۳۷ سوره مبارکه نور به آن اشاره شده است و به یقین، این شرافت مکان، برگرفته از عظمت وجود مبارک است که حرم مطهر منسوب به ایشان است؛

۲- ترک حرف های عیب و بی فایده: این مکان مقدس، خانه خداوند عزوجل^۳ و خانه پیامبر و خاندان پیامبر (علیهم السلام) است. زائر در این حرم های مطهر در محضر امامان معصوم (علیهم السلام) قرار دارد؛ بنابراین باید نهایت احترام را رعایت کند؛ پرداختن به سخنان بیهوده نیز نوعی

بی احترامی است که باید ترک شود.

۳- در آوردن کفش از پا، در محدوده حرم بلکه نزدیکی های آن: این نکته از قرآن کریم به دست می آید؛ آنجا که در داستان رفتن حضرت موسی (علیه السلام) به کوه طور، خطاب به ایشان می فرماید: «...فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى؛ ... کفش های خود را بیرون آور که تو در سرزمین مقدس طوی هستی.»^(۱)

ص: ۷۸

حرم منور امامان معصوم (علیهم السلام) اگر از وادی مقدّس طوی و کوه طور برتر نباشند؛ به یقین کم ارزش تر نیستند؛ از این رو باید در محدوده ضریح مطهر و بقعه مبارک آن عزیزان خدا (علیهم السلام) بدون کفش حرکت کنیم.

این نکته در حرم مطهر امامانی که بقعه و بارگاه دارند مراعات می شود ولی درباره مرقد مطهر چهار امام بزرگوار مدفون در بقیع (علیهم السلام)، این طور نیست و معمولاً تا نزدیکی های قبرهای مطهر این عزیزان، همچنان با کفش حرکت می کنند.

باید توجه داشت که هرچند در اطراف مرقد این چهار امام عزیز (علیهم السلام)، بارگاه و ضریحی به چشم نمی آید و گنبد و بارگاه ایشان به دست وهابی ها و سلفی های منحرف ویران شده است، ولی شرط حرم، فرش و وسایل و ابزار فراوان و باشکوه نیست؛ پس باید حرمت حریم آن بزرگواران (علیهم السلام) را نگاه داشت.

توجه: خواهان گرامی در صورتی که تمایل دارند از مسافتی طولانی تر، بدون کفش مشرف شوند، باید حتماً از جوراب ضخیم استفاده کنند؛ چراکه به فتوای همه مراجع تقلید، پوشاندن پا در مقابل نامحرم واجب است. در نتیجه، برهنه کردن پا یا استفاده از جوراب های نازک، نه تنها رعایت آداب زیارت نیست؛ بلکه در این صورت، این عزیزان برای به جا آوردن عملی مستحب، مرتکب حرام نیز خواهند شد.

۴- بلند نکردن صدا در حرم های مطهر امامان

معصوم (علیهم السلام): این حرم های مطهر، مانند خانه و مرقد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند که خدا درباره آن می فرماید: «لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ...؛ ... صدای خود را بالاتر از صدای پیامبر نبرید...»

از آنجا که امامان معصوم (علیهم السلام)، اوصیا و پاره های تن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، حکمی که درباره آن حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) است، درباره ایشان نیز جاری است. آن عزیزان خدا، حاضر و ناظرند؛ بنابراین نباید در حضورشان صدا را بلند کرد.

این کار که بی ادبی و خلاف اخلاق پسندیده است، نوعی بی حرمتی نسبت به آن وجودهای مقدّس به حساب می آید؛ بنابراین باید صدای خود را هنگام قرائت اذن دخول و زیارت نامه و نیز در حال دعا، مناجات، تلاوت قرآن و... پایین آوریم.

۵- پرهیز از حرام و اهتمام در انجام واجبات: زائر باید در طول سفر، یعنی از هنگام حرکت تا رسیدن به مقصد و تشرّف به مرقد مطهر، از خلاف شرع بپرهیزد و در انجام واجبات الهی کوشش کند؛ چراکه ترک هر یک از واجبات الهی و انجام هر کدام از محرمات پروردگار بزرگ، با زیارت منافات دارد و مانع قبولی آن، نیز تقرب زیارت کننده به ساحت پاک معصومان (علیهم السلام) می شود.

دقت در اقامه نماز اول وقت در بین راه از مهم ترین نکاتی است که باید رعایت شود. زشت و زنده است که زائر قبر معصومان (علیهم السلام) در راه زیارت آن بزرگواران اعتنا به نماز نداشته باشد و خدای ناکرده با بهانه های سست و واهی نماز را ترک کند؛ مثل اینکه نماز خواندن در قطار مشکل است یا در هواپیما نمی شود نماز خواند و...!

توجه به حریم محرم و نامحرم و رعایت حجاب اسلامی نیز از ضروریات دین است که باید مدنظر زائر باشد. در این زمینه، پرهیز از نگاه ناپسند به نامحرم و گفت و گوی غیرضروری با آن‌ها، از مهم‌ترین مسائلی است که باید رعایت شود.

حفظ این حریم‌ها هم برای زنان و هم برای مردان واجب است؛ پس هیچ‌یک حق ندارند به گونه‌ای ظاهر شوند که جلب توجه کنند؛ اما دیگران هم هیچ عذر و مجوزی ندارند که به آن‌ها خیره شوند یا کار را به صحبت و شوخی برسانند.

باید مراقب باشیم که مبدا با قصد ثواب و اندوختن پاداش الهی به زیارت برویم؛ ولی در اثر رعایت نکردن احکام الهی، با کوله باری از گناه بازگردیم و به جای تقرب و نزدیک شدن به ساحت قدس ولی خدا، قلب مبارک آن حجت الهی را برنجانیم و مشمول نفرین آن بزرگوار قرار گیریم!

۶- پرهیز از ضایع کردن مال مردم: از آداب مهم سفر زیارتی، رعایت حقوق مالی مردم است. به طورمثال استفاده از میوه باغ‌های مسیر حرکت جایز نیست؛ مگر با رضایت صاحب باغ. زیارتی که همراه آن، اموال دیگران از بین برود، هرگز پذیرفته نخواهد شد و اگر فردی خواسته و ناخواسته مرتکب چنین عمل ناپسندی شد، باید با جدیت تمام در پی جبران برآید.

۷- اصل قراردادن زیارت در سفر زیارتی: زائر باید تا ممکن است مقصد اصلی و هدف کلی خود را تشریف به حرم مطهر و زیارت قرار دهد و آن را با کارهای دیگر مخلوط و ضمیمه نکند؛ یعنی اصل مسافرت خود را مادی نکند.

۸- شادشدن از مشاهده ازدحام جمعیت: نگرانی از اینکه

در نتیجه ازدحام جمعیت، نمی‌توانیم به ضریح مطهر نزدیک شویم، شایسته نیست؛ بلکه باید خدا را به خاطر شیدایی این همه دل در هوای امام رضا (علیه السلام) شکر کنیم. پر واضح است که باوجود این نیت و میل به تقرب بیشتر، از ثواب نزدیک شدن و بوسیدن ضریح مطهر بهره مند خواهیم شد.

۹- پرهیز از مجادله بر سر مکان عبادت و زیارت:

برای زائر با معرفت شایسته نیست که برای نمازخواندن یا قرائت زیارت نامه در مکانی مشخص اصرار ورزد؛ بلکه باید با ترک مجادله، ایثار کند و

با مراعات ادب در مکان دورتری جا بگیرد تا هنگام زیارت برای کسی ایجاد مزاحمت نکند؛ در این صورت، خداوند اجر بیشتری به او خواهد داد.

۱۰- توجه به احترام متقابل زائران و مجاوران نسبت به یکدیگر: زائران باید مردم شهرهای زیارتی مانند اهل مشهد، قم، کربلا، نجف و... را احترام کنند و با ادب کامل با آن‌ها مواجه شوند؛ چراکه آنان مجاوران همیشگی خاندان رسول اکرم (علیهم السلام) هستند و از این رو درخور احترام اند. رعایت این ادب بیش از آنکه برای مجاوران مفید باشد، متوجه زائران خواهد بود. درمقابل، مجاوران نیز باید ضمن رعایت ادب و احترام نسبت به زائران گرامی، تلاش کنند تا شرایط مطلوب زیارت برای این عزیزان فراهم شود. توجه به این نکته ضروری است که زائران این حرم‌های مطهر، میهمانان ائمه اطهار (علیهم السلام) هستند و هرگونه رسیدگی و توجه به آن‌ها، در واقع توجه به اهل بیت (علیهم السلام) است و به یقین بی پاسخ نخواهد ماند.

اگر زائران مرقد مطهر ائمه اطهار و خاندان گرامی ایشان (علیهم السلام)، در رعایت شرایط و آداب زیارت بکوشند؛ حتی یک زیارت مختصر این بزرگواران، اثری چشم‌گیر خواهد داشت و به این وسیله،

انسان از عالی‌ترین الطاف و عنایات الهی بهره‌مند می‌شود؛ گره‌های کور زندگی او از این رهگذر، باز و دریچه‌هایی از رحمت ویژه خداوند سبحان به قلب او گشوده می‌شود و در نتیجه آن، همواره در درون خویش احساس نشاط و انبساط می‌کند، خود را در ارتباط با خدای رحمان و رحیم و اولیای گرامی او می‌بیند و در سایه این احساس مقدس، از بهترین لذت‌ها برخوردار خواهد شد.

فصل چهارم

در این قطعه از بهشت

آشنایی با حرم مطهر رضوی

روضه منوره

با شهادت حضرت رضا (علیه السلام) در سال ۲۰۳ ه. ق. پیکر مطهر آن حضرت، طبق پیش بینی ایشان، درباغ حمید بن قحطبه (حاکم و والی خراسان) واقع در روستای سناباد، در بقعه هارونی به خاک سپرده شد و از آن پس عمارت هارونی به «حرم رضوی» و روستای سناباد به «مشهد الرضا» شهرت یافت. بیش از هزار و دویست سال است که حرم مطهر رضوی بر خراسانیان و ایرانیان پرتو افشانی می کند و هزاران هزار دل را در قرون و اعصار به طرف خود جلب نموده و دوستان و شیعیان را از سراسر جهان به سوی خود می کشاند و روز به روز بر عظمت و وسعت آن افزوده می گردد.

روضه منوره که پیکر مقدس حضرت امام رضا (علیه السلام) در آن مدفون است زیر گنبدی زرین و باشکوه قرار دارد و هسته مرکزی بناهای آستان قدس رضوی است. این بنا تقریباً به شکل مربع می باشد و پس از توسعه به حدود ۱۳۹ متر مربع افزایش یافته است. قطر دیوارهای اطراف روضه که سنگینی گنبد بر آن قرار دارد حدود ۳ متر می باشد. کف حرم با بهترین نوع سنگ مرمر پوشیده شده و دیواره و سقف روضه منوره با کاشی های ممتاز و

نقیس سنجری و نیز کتیبه ها و آینه کاری بسیار زیبا به صورت معرق و مقرنس تزیین شده است.

اولین صندوق مزار:

بنا به استناد متون تاریخی موجود، در اواخر قرن پنجم هجری صندوقی از چوب اعلا با روکش و بست های نقره روی مرقد امام نصب شده بود. بانی صندوق انوشیروان زردشتی از اهالی اصفهان نام بوده که به بیماری برص (پیسی) مبتلا بود و در مأموریتش به خراسان پس از آگاهی از کرامات حضرت، برای شفای بیماری صعب العلاج خود به امام (علیه السلام) متوسل و پس از گرفتن حاجت، مسلمان می شود و این صندوق را در تاریخ ۵۰۰ ه.ق. به مرقد منور رضوی اهدا می نماید.

دومین صندوق مزار:

این صندوق از چوب فوقل با روکش و میخ های طلا و معروف به صندوق عباسی بوده که در سال ۱۰۲۲ ه.ق. روی مرقد مطهر نصب شد. صندوق عباسی دارای تزئینات هنری و گرانمایی بوده که پس از قرن ها ماندن در سرداب به مرور پوسیده و ارکان و پایه های آن متلاشی شده بود و در سال ۱۳۱۱ شمسی از روی مضجع شریف برداشته شد. کتیبه های طلای این صندوق هم اکنون در موزه نگهداری می شود.

سومین صندوق مزار:

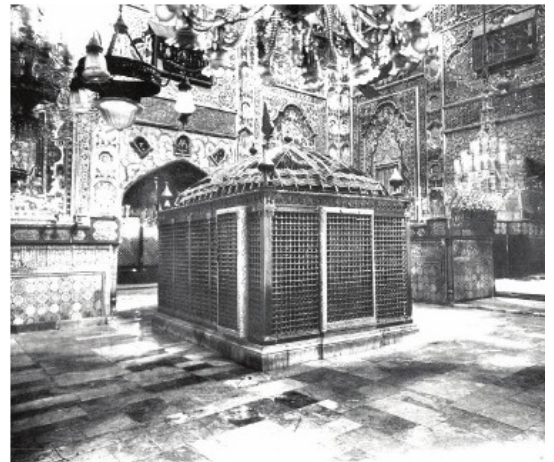
صندوق سوم از سنگ مرمر معدن شانندیز با رنگ سبز لیمویی بوده که حاج حسین حجار باشی زنجانی در سال ۱۳۱۱ شمسی آن را تهیه و بر روی مرقد نصب نمود. این صندوق که عنوان سنگ قبر را نیز داشت تا سال ۱۳۷۹ شمسی درون ضریح چهارم بود و با تعویض ضریح برداشته شد و سنگ قبر جدید جایگزین آن شد.

ضریح اول: بنا بر شواهد تاریخی نصب ضریح بر مرقد

شریف امام رضا(علیه السلام) از دوره صفویه صورت گرفته و سابقه وجود ضریح تا پیش از این دوره مشخص نیست. از آن زمان تا کنون پنج ضریح بر مرقد مطهر حضرت نصب شده که اولین آن، چوبی و دارای تزییناتی از طلا و نقره بوده و در اواسط قرن دهم هجری در عهد شاه طهماسب صفوی ساخته و نصب شده است. در حال حاضر از این ضریح کتیبه ها و تزیینات طلای آن در موزه مرکزی آستان قدس نگهداری میشود و سازه اصلی ضریح از بین رفته است.

ضریح دوم: ضریح دوم ضریحی فولادی مربوط به دوره صفویه است که دارای سقفی شیروانی چوبی و یک طوق طلای جواهر نشان بوده است. در سال ۱۲۳۳ قمری فتحعلی شاه قاجار یک در طلای جواهر نشان به طرف پایین پای مبارک ضریح نصب کرد که هم اکنون در دیوار بالاسر حضرت رضا (علیه السلام) در روضه منوره نصب گردیده است، همچنین این ضریح در همان عصر قاجار به سال ۱۲۳۸ ه.ق. طلاکاری و نقره کاری شد و در سال ۱۳۱۲ قمری به دستور تولیت وقت دور تا دور قسمت فوقانی ضریح متن آیه الکرسی بر اشکال قلمدانی زراندود شد. این ضریح در سال ۱۳۳۸ شمسی همزمان با ساخت و نصب ضریح چهارم از روی مضجع شریف جمع آوری شد و از سال ۱۳۷۸ شمسی به موزه منتقل شد و در معرض دید زائرین گرامی قرار گرفت.

ضریح سوم: سومین ضریحی که بر مرقد مطهر نصب گردید معروف به «ضریح نگین نشان» در سال ۱۱۶۰ ه.ق. توسط شاهرخ میرزا (نوه نادرشاه افشار) وقف و تقدیم مضجع منور امام رضا (علیه

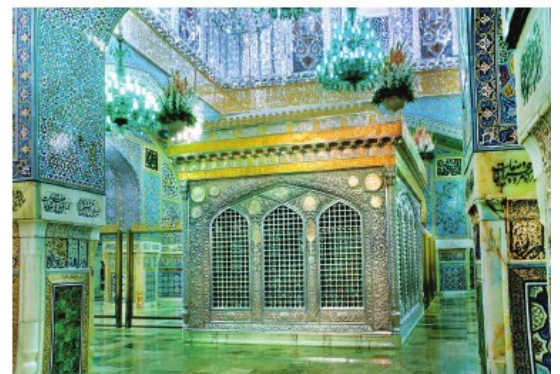
السلام) شده است. این ضریح از زمان نصب تا سال ۱۳۷۹ شمسی در طبقه فوقانی و داخل ضریح چهارم جای داشت بعد از برداشتن ضریح چهارم و قبل از نصب ضریح جدید، این ضریح به لحاظ وقفی بودنش به درون سرداب مقدس امام رضا (علیه السلام) و روی مرقد منور حضرت انتقال یافت.

ضریح چهارم: ضریح چهارم معروف به ضریح طلا و نقره یا «شیر و شکر» است که در سال ۱۳۳۸ شمسی پس از برداشتن ضریح سوم و انتقال آن به موزه، روی ضریح دوم نصب شد. این ضریح به اهتمام و نظارت مرحوم سید ابوالحسن حافظیان و با هنرمندی استاد حاج محمدتقی ذوفن اصفهانی و جمعی دیگر از هنرمندان ساخته شد. ضریح چهارم هفت تن وزن دارد و از چهارده دهانه به نماد چهارده معصوم (علیهم السلام) تشکیل شده که در بالای هر دهانه، گلبرگی از طلا با نام یکی از معصومین (علیهم السلام) را نوشته است. ابعاد این ضریح شامل ۰۵/۴ متر طول، ۰۶/۳ متر عرض و ۹۰/۳ متر

ارتفاع است. قسمت بالای ضریح آراسته به سوره مبارکه «یس» و «انسان» بر کتیبه ای طلایی به خط استاد احمد زنجانی است. این ضریح همزمان با نصب ضریح پنجم در سال ۱۳۷۹ شمسی، به موزه آستان قدس رضوی انتقال یافت.

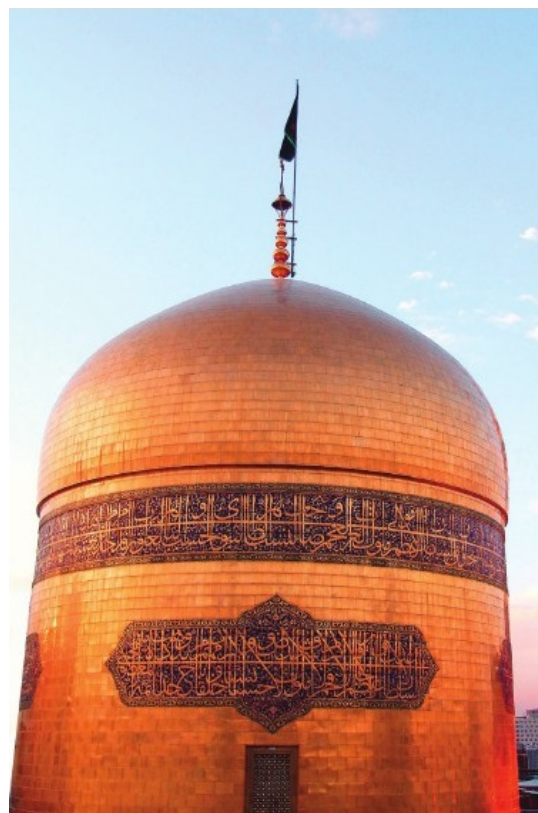
پنجمین ضریح: گذشت حدود ۴۰ سال از عمر ضریح چهارم، استحکام سازه ای آن را کم کرده بود، درعین حال ایجاد انفجار توسط منافقین در ضلع بالا سر مبارک حضرت در عاشورای حسینی سال ۱۳۷۳ باعث آسیب دیدگی ضریح شد و اندیشه طراحی و ساخت ضریح جدید را که مدتی قبل آغاز شده بود تقویت کرد؛ لذا طراحی ضریح پنجم

در سال ۱۳۷۲ شمسی با مشورت گرفتن از صاحب نظران و هنرمندان، توسط استاد محمود فرشچیان آغاز گردید. کار قلم زنی ضریح را استاد خداداد زاده اصفهانی و خطاطی و خوشنویسی آن را استاد موحد و کار خاتم کاری آن را استاد کشتی آرای شیرازی بر عهده داشته است. کار ساخت این ضریح با کیفیت عالی و در نهایت استحکام به وزن ۱۲ تن به ابعاد ۷۳/۳ در ۷۸/۴ و ارتفاع ۹۶/۳ متر با روکش طلا و نقره پس از هفت سال پایان یافت.

گنبد زراندود بارگاه منور رضوی، یکی از زیباترین جلوه های هنری و مذهبی است. در اوایل قرن ششم، شرف الدین ابوطاهر قمی وزیر سلطان سنجر سلجوقی به مباشرت ابوالقاسم احمد بن علی بن احمد العلوی الحسینی که از نقیبان ناحیه طوس بود ضمن تعمیر روضه منوره اقدام به احداث گنبد بر فراز قبه اولیه نمود. این همان گنبدی است که بالغ بر ۹۰۰ سال از بنای آن می گذرد.

گنبد از نظر ساختمان و ارتفاع در نهایت زیبایی و هنرمندی طراحی شده و دارای دو پوشش است. پوشش اول گنبد، سقف حرم به حساب می آید که

از زیر قابل مشاهده بوده و دارای مقرنس آینه است و به آن، «قبه» گفته می شود. پوشش دوم که برفراز آن استوار گشته، گنبد طلاست و حد فاصل این دو پوشش ۱۳ متر فضای خالی وجود دارد. ارتفاع گنبد طلا از کف روضه منوره ۳۱ متر و محیط دور گنبد ۱۰/۴۲ متر بوده و ارتفاع آن از اول طلاکاری تا تیزه گنبد ۴۰/۱۶ متر است.

گنبد و حوادث ناگوار

پس از طلاکاری گنبد در زمان شاه طهماسب چند رخداد متوجه آن شد. از جمله در فتنه

ازبک ها در سال ۹۹۷ ه.ق. عبدالؤمن خان ازبک، ضمن تاراج نفایس آستان قدس رضوی، دستبردی به طلاهای گنبد زد تا این که شاه عباس در طی سفری که با پای پیاده از اصفهان به مشهد آمد اقدام به مرمت و تزیین مجدد گنبد (۱۰۱۰-۱۰۱۶ ه.ق.) باخشت های طلا نمود. جریان این رخداد را علیرضا عباسی خطاط معروف عصر صفوی در کتیبه دور گنبد، با خط بسیار زیبای ثلث نوشته که متن آن در کتاب مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی نیز ذکر شده است. علاوه بر هنر نمایی علیرضا عباسی، کمال الدین یزدی نیز کار معماری و کاشی کاری گنبد را برعهده داشته است.

در سال ۱۰۸۴ ه.ق. زلزله عظیمی در مشهد رخ داد و خساراتی به گنبد و طلاکاری آن وارد شد که شاه سلیمان صفوی اقدام به ترمیم آن نمود و پس از دو سال از این حادثه، کار طلاکاری آن به پایان رسید. در قسمت زیرین کتیبه کمربندی گنبد، کتیبه دیگری بر چهار ترنج به خط زیبای محمد رضا امامی اصفهانی جلوه می کند که بیانگر این حادثه است.

مسجد تاریخی بالاسر مبارک، اولین بنایی است که پس از روضه منوره ساخته شده و بیش از هزار سال سابقه تاریخی دارد. این بنا بین روضه منوره و رواق دارالسیاده قرار دارد. در ضلع جنوبی مسجد بالاسر محرابی از کاشی معرق با سبکی زیبا ایجاد شده و در کنار آن تاریخ ۱۳۶۲ قمری و در طرف دیگر نام محمد خان رضوان (کاشی ساز و نقاش محراب) به چشم می خورد. این مسجد در عهد غزنویان (۴۲۵ قمری) در غرب روضه منوره بنا گردیده و بانی آن ابوالحسن عراقی معروف به دبیر (یکی از رجال آن دوره) است.

مسجد تاریخی بالاسر دارای ۵/۴ متر عرض، ۸ متر طول و ۱۰ متر ارتفاع است. ازاره مسجد سنگ مرمر و بالای سنگ مرمر، مزین به کاشی های الوان شش و هشت ضلعی منقوش است که حاوی آیاتی از قرآن و احادیث می باشد. بالای قسمت کاشی شده دیوار، دو کتیبه بسیار زیبا وجود دارد که یکی از آنها کتیبه کاشی سنجری چینی مانند به عرض ۵۰ سانتیمتر به خط ثلث برجسته و به رنگ آبی و مزین به آیاتی از قرآن کریم است. در بالای طاق متصل به حرم مطهر، دو بیت از دعبل خزاعی (شاعر اهل بیت (علیهم السلام)) به چشم می خورد.

یکی از بناهای باشکوه عهد تیموری (اوایل قرن نهم هجری) مسجد جامع گوهرشاد است که در جنوب حرم مطهر قرار دارد و با وسعتی معادل ۲۸۵۵ متر مربع و ۶۰۴۸ متر مربع زیربنا دارای ۴ ایوان و ۷ شبستان می باشد. این مسجد را بانو گوهرشاد، همسر میرزا شاهرخ تیموری، در سال ۸۲۱ ه. ق. بنا نهاد.

گنبد رفیع فیروزه ای مسجد گوهرشاد بر فراز ایوان مقصوره، بر عظمت این بنا افزوده است، ارتفاع این گنبد با دو پوسته ۴۱ متر و فضای خالی بین دو پوشش آن ۱۰ متر می باشد. گفتنی است این بنای عظیم تاریخی نمونه ای کامل و برجسته از هنر ایرانی به شمار می رود که تمام خصوصیات و

ویژگی های معماری سنتی ایرانی و اسلامی در آن به کار رفته است. این مسجد زیبا توسط معمار معروف ایرانی قوام الدین شیرازی ساخته شده و در ذیل کتیبه بایسنقری ایوان مقصوره، خودش را چنین معرفی کرده است:

«عمل العبد الضعیف الفقیر المحتاج بعنايه الملك الرحمن قوام الدین بن زین الدین

شیرازی الطیان»

ایوان مقصوره مسجد گوهرشاد دارای ۵۰۰ متر مربع مساحت و ۳۷ متر طول و ۵/۲۵ متر ارتفاع می باشد، در دو طرف ایوان، دو مناره به ارتفاع ۴۳ متر از کف مسجد ساخته شده است.

کف مسجد ساخته شده است. گنبد رفیع و فیروزه ای مسجد گوهرشاد بر فراز ایوان مقصوره، بر عظمت این بنا افزوده است. ارتفاع این گنبد با دو پوشش، ۴۱ متر و فضای خالی بین دو پوشش آن، ۱۰ متر است. این بنای عظیم

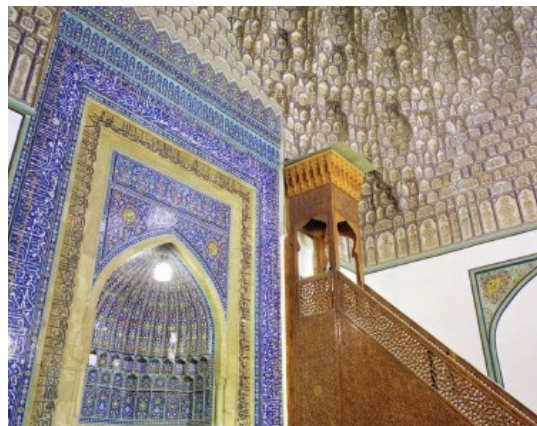

تاریخی، نمونه ای کامل و برجسته از هنر ایرانی است که تمام ویژگی های معماری سنتی ایرانی و اسلامی را دارد. مسجد گوهرشاد را معمار معروف ایرانی، قوام الدین شیرازی ساخته و در پایان کتیبه بایسنقری ایوان مقصوره،

خودش را چنین معرفی کرده است: «عمل العبد الضعیف الفقیر المحتاج بعنایه الملک الرحمن قوام الدین بن زین الدین شیرازی الطیان»

کتیبه اطراف ایوان مقصوره به خط ثلث نوشته شده است. بایسن قرمیرزا

در قسمت انتهایی این کتیبه، نام خود و تاریخ اتمام ساخت مسجد را این گونه نگاشته است: «کتبه راجیا إلى الله بایسنقر بن شاهرخ بن تیمور گورکانی، سنه ۸۲۱ قمری.»

مدرسه پرزاد از بناهای قرن نهم و از آثار باستانی عهد تیموریان است. این بنای تاریخی در جنوب غربی حرم مطهر و شمال غربی مسجد جامع گوهرشاد واقع شده و همزمان با اتمام مسجد جامع گوهرشاد در سال ۸۲۳ ه.ق. ساخته شده است. بانی مدرسه، بانو پرزاد، ندیمه گوهرشاد بوده و آن چنان که از وقف نامه مدرسه برمی آید از نوادگان خواجه ربیع بن خثیم (از زهاد و عرفای سده اول هجری و مدفون در شمال مشهد) می باشد. مدرسه پرزاد همانند دیگر مدارس دوره تیموری بنایی چهار ایوانی است که با ۳۰۰ متر مربع مساحت در دو طبقه احداث شده و ۲۲ حجره دارد.

این مدرسه، تاکنون چندین بار مرمت و تعمیر اساسی شده، ولی هیچگاه سازه اصلی آن تغییر نکرده است. از آن جمله؛ تعمیراتی است که در زمان شاه سلیمان صفوی در سال ۱۰۹۱ قمری و توسط نجف قلی خان بیگلر بیگی صورت گرفته و کتیبه سر در ورودی مدرسه بر این موضوع گواهی می دهد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۸ شمسی، به همت آستان قدس رضوی، مدرسه

با همان الگو و طرح سنتی بازسازی شد. هم اکنون از این مدرسه به عنوان مرکز پاسخگویی به سئوالات دینی استفاده می شود که شامل بخش های پاسخگویی به مسائل شرعی به صورت حضوری و تلفنی، مشاوره دینی، حلقه های معرفت، حرم شناسی می باشد.

مدرسه دو در (دارالقرآن)

این بنای تاریخی از زیبا ترین و اصیل ترین نمونه های معماری عصر تیموری است که در جنوب غربی حرم مطهر و در ضلع شمال شرقی صحن جمهوری اسلامی، مقابل مدرسه پریزاد واقع است. نام اصلی این مدرسه، «مدرسه یوسفیه» بوده که بعدها به «مدرسه دو در» معروف شده است. این بنا یادگار دوره تیموریان در عصر شاهرخ میرزای گورکانی است. بانی مدرسه امیر یوسف خواجه بهادر ملقب به غیاث الدین، از امرای خراسان و متوفای ۸۴۶ ه. ق. بوده که در سال ۸۴۳ ه. ق. مدرسه را بنا نهاد و آرامگاهش هم اکنون در زیر گنبد جنوبی مدرسه قرار دارد.

این بنای تاریخی در زمینی به وسعت ۵۰۰ متر مربع در دو طبقه شامل ۳۲ حجره احداث شده که از معماری بناهای چهار ایوانی دوره تیموری پیروی می کند. در حال حاضر از این بنا جهت فعالیت های متنوع قرآنی و با عنوان «دارالقرآن الکریم» بهره برداری می شود.

صحن های حرم مطهر

صحن انقلاب اسلامی

صحن انقلاب اسلامی (صحن کهنه یا عتیق) اولین و قدیمی ترین صحنی است که در قسمت شمال حرم مطهر بنا گردیده است. ضلع جنوبی صحن عتیق در اواخر دوره تیموریان و اساس ایوان طلا در عهد سلطان حسین بایقرا ساخته شده و در عهد شاه عباس صفوی، اضلاع شمالی، شرقی و غربی احداث و تکمیل گردیده است. در صحن کهنه، چهار ایوان، دوازده صفا و چهل

حجره و ایوان کوچک در طبقه اول و چهل حجره در طبقه دوم قرار دارد. مساحت این صحن ۶۷۴۰ مترمربع می باشد.

چهار ایوان صحن انقلاب اسلامی عبارت اند از:

ایوان جنوبی، ایوان طلاست که با ۲۱ متر ارتفاع به دستور امیرعلی شیرنویسی (وزیر سلطان حسین بایقرا) در ۸۷۲ ق ساخته شده است. چون بدنه این ایوان در زمان نادرشاه (۱۱۴۸ ق) با خشت های طلا، طلاکاری شده است به 'ایوان نادری' نیز معروف است.

ایوان شمالی (عباسی) با ۲۲ / ۵۰ متر ارتفاع، در سال ۱۰۲۱ ق بنا شده است. بر فراز ایوان عباسی، گلدسته طلایی وجود دارد که مربوط به دوره نادرشاه افشار است. ارتفاع ایوان غربی (ایوان ساعت)، ۲۴ متر است و ساعت بزرگی که بر

روی آن قرار دارد، در ۱۳۳۶ ش نصب شده است. ایوان شرقی (ایوان نقاره) نیز ۲۶ متر ارتفاع دارد. صحن انقلاب اسلامی در روزگار پادشاهان صفویه و افشاریه و قاجاریه گسترش یافته و به شکلی چشم نواز تزیین شده است.

در میانه صحن انقلاب اسلامی، بنای زیبای سقاخانه وجود دارد. سنگاب (منبع آب) این سقاخانه از سنگ مرمر یکپارچه ای با گنجایش سه کر آب معادل ۱۱۳۰ لیتر می باشد. که به دستور نادرشاه افشار از هرات به مشهد منتقل شده است. در گذشته های دور که امکانات آب لوله کشی مثل امروزه نبود آب را با مراسم خاصی از قنات های اطراف مشهد به حرم می آوردند و برای استفاده زائرین داخل این سنگاب می ریختند. در دوره فتحعلی شاه قاجار به دستور شخصی به نام اسماعیل، بنایی هشت ضلعی بر فراز این سنگاب ساخت و به دنبال آن سقف بنا با خشت های طلا تزیین گردید. این بنا به سقاخانه نادری و یا اسماعیل طلایی شهرت دارد. در سال ۱۳۴۵ شمسی بنای این سقاخانه که در اثر گذر زمان کهنه و فرسوده شده بود تخریب و از نو به صورت زیبا و مجلل بازسازی شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز مجدداً مرمت گردید که از آن جمله در هنگام احداث رواق دارالحججه (ره) در طبقه زیرین صحن انقلاب اسلامی، بنای سقاخانه نیز محکم سازی شده است. مساحت سقاخانه ۵/۵۷ متر مربع، ارتفاع آن ۴۴/۶ و شعاع گنبد ۳/۲ متر است و دارای پایه هایی مزین به سنگ مرمر کنده کاری شده و کاشی و نیز سقف گنبدی آراسته به خشت های طلا می باشد.

ایوان جنوبی صحن انقلاب اسلامی (ایوان طلا)

اولین ایوان ساخته شده در صحن انقلاب اسلامی (عتیق)، ایوان جنوبی است. احداث بخش هایی از ضلع جنوبی صحن انقلاب اسلامی در زمان سلطان حسین بایقرا تیموری، توسط وزیر دانشمندش امیرعلی شیر نوایی در سال ۸۷۵هـ -

. ق. آغاز شد و به دنبال آن ایوان ضلع جنوبی (متصل به حرم مطهر) همراه با غرفه هایی در مجاورت ایوان بنا گردید و به ایوان «امیر علی شیر نوایی» معروف گشت. در عین حال چون در محل صحن عتیق، قبل از احداث، مدارس دینی قرار داشت و امیرعلی نمی خواست اجباراً اقدام به تخریب آنها کند، اتمام بنای صحن در زمان شاه عباس صفوی صورت گرفت و در واقع برای تکمیل صحن از هنر معماری دوران صفوی در ادامه همان معماری تیموری استفاده شد. نام سلطان حسین بایقرا بر کتیبه سر در ایوان طلای صحن عتیق نقش بسته و از آنجا که طلاکاری آن در عهد نادرشاه صورت گرفت به «ایوان نادری» نیز معروف شده است. عرض ایوان جنوبی ۸۰/۷ و طول آن ۷۰/۱۴ و ارتفاع آن ۴۴/۲۱ متر است.

ایوان شمالی صحن انقلاب اسلامی (ایوان عباسی)

این ایوان در سال ۱۰۲۱ هـ. ق. با ۲۲ متر ارتفاع بنا گردیده است، عرض این ایوان ۲۰/۸، طول آن ۸۰/۱۴ و ارتفاع آن ۵۰/۲۲ متر می باشد. از آنجا که قسمت اعظم این ایوان در عهد شاه عباس دوم تزئین یافت، به «ایوان عباسی» معروف شد.

بر فراز ایوان عباسی مناره ای طلائی وجود دارد که اصل بنا و طلاکاری آن مربوط به دوره نادرشاه افشار است. آرامگاه عارف نامدار مرحوم حاج شیخ حسنعلی اصفهانی معروف به «نخودکی» متوفای ۱۳۲۱ شمسی نیز در جنب این ایوان واقع است.

ایوان غربی صحن انقلاب اسلامی (ایوان ساعت)

ایوان غربی صحن انقلاب اسلامی، به «ایوان ساعت» معروف است، زیرا ساعت بزرگ آستان قدس رضوی از قدیم در بالای این ایوان نصب بود. عرض این

ایوان ۹۰/۶ و ارتفاع آن ۱۰/۲۴ متر می باشد و در زمان شاه عباس صفوی ساخته شده است. در قدیم جنس برج ساعت حلبی بوده و در سال ۱۳۳۵ شمسی برچیده شد و ج-ای آن را برج کنونی گرفت.

ایوان شرقی صحن انقلاب اسلامی (ایوان نقاره)

ایوان شرقی صحن انقلاب، به نام ایوان نقاره در عصر شاه عباس صفوی با ارتفاع ۲۶ متر، عرض ۸/۷ و طول ۲۰/۱۸ متر ساخته شد و پس از آن ساختمان نقاره خانه بر بالای آن بنا گردید. ساختمان نقاره که ابتدا از چوب و حلب بود در سال ۱۳۴۰ شمسی برچیده شد و بنایی جدید، زیبا و مستحکم جایگزین آن گردید. برج نقاره خانه در دو طبقه به طول ۸/۷ و ارتفاع ۹۷/۹ متر دارای نمایی زیبا و چشمگیر است که به کاشی های معرق و مقرنس های نفیس کاشی شده آرایش یافته است. طبقه پایین این بنا جهت نگهداری طبل و کرنا (ابزار نقاره نوازی) و طبقه فوقانی برای استقرار نقاره چیان و انجام مراسم نقاره نوازی استفاده می گردد.

صحن آزادی

صحن آزادی در شرق حرم مطهر و در پایین پای مبارک حضرت رضا، با ۴۳۳۵ متر مربع مساحت ساخته شد. در یک نگاه کلی می توان صحن آزادی را بنای برجای مانده از دوره قاجاریه دانست چرا که ساخت آن به دستور فتحعلی شاه و به مباشرت فرزندش علی نقی میرزا و با معماری حاج آقاخان (صاحب بازارچه معروف حاج آقاخان در مشهد) آغاز شد و در روزگار ناصرالدین شاه قاجار بنای آن به پایان رسید.

صحن آزادی هم چهار ایوان دارد و وسط آن نیز مانند صحن انقلاب اسلامی سقاخان های ساخته شده بود. از آنجا که این سقاخانه، هنگام عرض سلام و ادای احترام از درب شرقی، بین زائران و ایوان طلا حائل می شد، در اواخر حکومت قاجار (۱۲۷۱ ش) تخریب و حوض آب بزرگی باباغچه هایی در اطراف آن ایجاد شد.

ایوان غربی صحن آزادی (ایوان طلا) بیش از بیست متر ارتفاع دارد و مسیر تشریف بانوان به داخل حرم از آن م یگذرد. از آنجا که این ایوان در زمان ناصرالدین شاه قاجار بازسازی و خشت های زرین آن ساخته شده است، به «ایوان ناصری» نیز مشهور است. ایوان جنوبی (ایوان ساعت) از دو ایوان تشکیل شده است و بر فراز آن ساعتی بزرگ قرار دارد. این

ایوان جنوبی صحن آزادی (ایوان ساعت)

ساعت تا پیش از ۱۳۳۶ش، روی ایوان غربی صحن انقلاب قرار داشت. گفته شده که این ساعت در عهد ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۷۸ ق) از منچستر انگلستان تهیه شده است. در چهار ضلع صحن آزادی در مجموع، ۵۶ حجره و غرفه فوقانی و تحتانی قرار دارد و از حجره‌های در جنوب غربی آن، دری به رواق شیخ بهایی رحمه الله گشوده میشود که مقبره وی نیز در همین رواق است.

ایوان غربی صحن آزادی (ایوان طلا)

یکی از چهار ایوان صحن آزادی، ایوان طلا است. این ایوان بیش از ۲۰ متر ارتفاع دارد و مسیر تشریف بانوان به درون حرم است. از آنجا که در زمان ناصرالدین شاه قاجار این ایوان مرمت و خشت‌های زیرین آن نصب شده به «ایوان ناصری» نیز مشهور شده است. در این ایوان چهار غرفه بنا شده که بدنه آنها خشت‌های مُطلا می باشد. کتیبه‌های زیبایی حاوی آیاتی از قرآن و اشعاری به فارسی این ایوان را مزین کرده است.

در چهار ضلع صحن آزادی مجموعاً ۵۶ حجره و غرفه فوقانی و تحتانی قرار دارد که از حجره‌های در جنوب غربی صحن، دری به رواق شیخ بهایی (ره) و مقبره وی گشوده می شود.

صحن جمهوری اسلامی

این صحن در ۱۳۶۸ ش با ۷۲۹۲ مترمربع مساحت، در ضلع غربی حرم

مطهر احداث شد. صحن جمهوری اسلامی به بس‌تهای شیخ طوسی رحمه الله

و شیخ بهایی رحمه الله و نیز به رواقهای دارالولایه، دارالهدایه، دارالرحمه و

دارالقرآن مرتبط است. بنای صحن جمهوری اسلامی به پیروی از بناهای کهن

حوزه حرم مطهر، ب هسبک معماری سنت یاسلامی ساخته شده است. بر فراز

ایوانهای شمالی و جنوبی این صحن، دو مناره بسیار زیبای آراسته به طلا و

کاشی، با ارتفاع سی متر افراشته شده است.

ایوان شرقی این صحن که به طلا آراسته شده است، «با بالولایه» نام دارد و

به رواق بزرگ «دارالولایه» متصل است. کنار این ایوان پنجره‌های از برنز نصب

شده است که زائرین از آنجا به ساحت مقدس امام رضا علیه السلام عرض سلام و ادب میک نند. ایوان غربی «با بالغدیر»، ایوان شمالی «با بالعلم» و ایوان جنوبی «با بالشهاده» نام دارد. در وسط صحن، ساعت آفتابی یا شاخصی وجود دارد که در تمام فص‌های سال، ظهر شرعی دقیق در شهر مشهد را مشخص می کند.

صحن قدس

این صحن در ۱۳۷۳ ش، در جنوب حرم مطهر رضوی و مسجد

جامع گوهرشاد، بین بست شیخ بهایی رحمه الله و قسمتی از جنوب رواق

امام خمینی رحمه الله قرار دارد. صحن قدس با مساحتی بالغ بر ۲۵۳۰ مترمربع،

در اطراف خود، ۶ ورودی و ۲۸ حجره دارد. ایوان جنوبی صحن با ارتفاع

۱۶ متر، مشابه ایوان مقصوره است؛ سقفش به صورت طاسه سازی با کاشی و

آجر تزیین و دیوار هاش نیز تماماً به کاشی معرق آراسته شده است. در وسط

ایوان، محرابی زیبا وجود دارد که دورتادور قسمت بالای آن با کتیب‌های از

کاشی و مزین به سوره مبارکه «نور» جلو هگری م یکند. در میانه صحن نیز،

سقاخان‌های زیبا با نمای قبهالصخره، یاد و خاطره نخستین قبل‌هگاه مسلمانان

جهان، یعنی مسج دالاقصی را در اذهان زنده م یکند. این سقاخانه یک هشتم

بنای «قبهالصخره» مساحت دارد؛ قسمت گنبدی شکل آن با طلا و دیگر

قسمت‌های خارج یاش با کاشی‌های معرق تزیین یافته است. و قسمتی از جنوب رواق

امام خمینی رحمه الله قرار دارد. صحن قدس با مساحتی بالغ بر ۲۵۳۰ مترمربع،

در اطراف خود، ۶ ورودی و ۲۸ حجره دارد. ایوان جنوبی صحن با ارتفاع

۱۶ متر، مشابه ایوان مقصوره است؛ سقفش به صورت طاسه سازی با کاشی و

آجر تزیین و دیوار هاش نیز تماماً به کاشی معرق آراسته شده است. در وسط

ایوان، محرابی زیبا وجود دارد که دورتادور قسمت بالای آن با کتیب‌های از

کاشی و مزین به سوره مبارکه «نور» جلوه گری میکند. در میانه صحن نیز، سقاخان های زیبا با نمای قبهالصخره، یاد و خاطره نخستین قبل هگاه مسلمانان جهان، یعنی مسیح دالاقصی را در اذهان زنده م میکند. این سقاخانه یک هشتم بنای «قبهالصخره» مساحت دارد؛ قسمت گنبد یشکل آن با طلا و دیگر قسمتهای خارجی اش با کاشیهای معرق تزین یافته است.

با توجه به افزایش جمعیت مشهد و رشد فزاینده زائرین بخصوص در ایام تابستان و مناسبت های خاص، برنامه ساخت این صحن با زیربنای

۱۱۷۵۸۴ مترمربع در سال ۱۳۶۶ شمسی شروع و در سال ۱۳۸۱ شمسی به پایان رسید. (کارهای هنری آن در حال تکمیل است.) این صحن با کاربری عبادی - مذهبی دارای ۶ مناره رفیع و ۳ ایوان است. ایوان جنوبی به نام «ولی عصر (عج الله تعالی فرجه الشریف)» با دو مناره به ارتفاع ۷۰ متر و ایوان های غربی به نام «غدیر» و شرقی به نام «کوثر» هر یک با دو مناره به ارتفاع ۵۷ متر، شکوه و عظمت خاصی به صحن بخشیده است. این صحن مجموعاً دارای ۵۵ غرفه می باشد و گنجایش ۷۰۰۰۰ نماز گزار را دارد و بزرگ ترین صحن ساخته شده در طرح توسعه حریم حرم مطهر است. سامانه صوت مرکزی، دوربین های مدار بسته، سامانه روشنایی با ۲۵۶ دستگاه پروژکتور و دو موتور خانه برای آب آشامیدنی از تجهیزات استفاده شده برای رفاه حال زائرین در این صحن است.

در تزئین صحن جامع از سنگ های ابزار خورده و تزیینات کاشی معرق و معقلی استفاده شده و سنگ فرش صحن، مخلوطی از سنگ های الوان، گرانیت و خلج می باشد. صحن جامع رضوی در جنوب اماکن متبرکه واقع شده و از طریق دو بست به خیابان های امام رضا (علیه السلام) و خسروی نو (شهید اندرزگو) ارتباط دارد.

سنگ های الوان و گرانیت و خلع است. صحن جامع رضوی در جنوب

اماکن متبرکه واقع شده و از طریق دو بست، با خیابانهای امام رضا علیه السلام

(خیابان تهران سابق) و خیابان شهید اندرزگو (خیابان خسروی نو سابق)

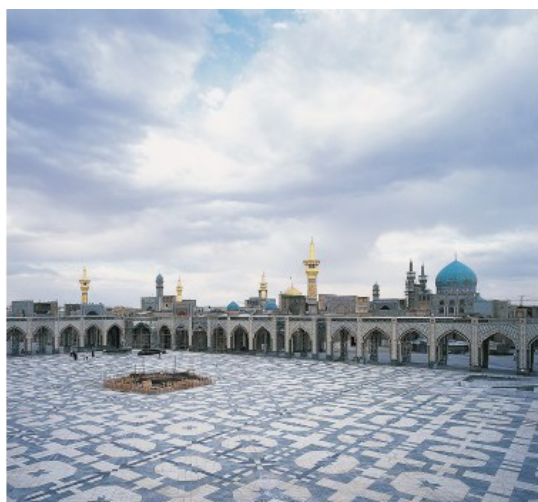
ارتباط دارد.

گفتنی است که دو دستگاه پله برقی، ارتباط این صحن را با پارکینگ

شماره ۱ برقرار می کند.

صحن غدیر با ۱۴۴۵۳ متر مربع زیر بنا در ضلع شمال غربی صحن جامع رضوی و جنوب غربی اماکن متبرکه قرار گرفته است. این صحن از ضلع شرقی به صحن جمهوری اسلامی، از شمال غربی به خیابان شیرازی و از غرب به مجتمع تجاری غدیر و مجموعه خدماتی (سرویس بهداشتی) منتهی می شود. صحن غدیر با کاربری عبادی - مذهبی ساخته شده و تمام کاشی های

آن مزین به نام حضرت علی (علیه السلام) است، همچنین خطبه غدیر در کتیبه های موجود در این صحن نقش بسته است. صحن غدیر از طریق صحن جامع رضوی، صحن جمهوری اسلامی، باغچه مرتفع غربی و خیابان شیرازی قابل دسترسی است.

صحن کوثر

این صحن با ۱۵۶۴۸ متر مربع مساحت در زاویه شمال شرقی صحن جامع رضوی جای گرفته و از ضلع غربی به موزه حرم مطهر و صحن آزادی مرتبط است. سازه اصلی صحن کوثر فلزی - بتنی است و نمای آن با سنگ، آجر و کاشی معرق تزیین شده است. این صحن کاربری عبادی - مذهبی دارد و تمام کاشی های آن مزین به نام مبارک حضرت فاطمه (سلام الله علیها) است و درکتیه های موجود در نمای آن خطبه فدکیه نقش بسته است. صحن کوثر از طریق خیابان شهید نواب صفوی (پایین خیابان)، باغچه شرقی و صحن جامع رضوی قابل دسترسی است.

صحن هدایت

این صحن با زیربنای ۱۷۹۸۰ متر مربع در ضلع شمال شرقی اماکن متبرکه قرار دارد و از ضلع شمال شرقی به ساختمان شماره دو دانشگاه علوم اسلامی رضوی، از شرق به مجتمع اقامتی و بازارچه پیر پالاندوز، از جنوب شرقی به مقبره پیر پالاندوز، از جنوب و جنوب غربی به ساختمان شماره یک دانشگاه علوم اسلامی رضوی و ساختمان مهمانسرای حضرت و از شمال و شمال غربی به بنیاد پژوهش های اسلامی و ورودی طبرسی محدود

است. صحن هدایت از طریق خیابان های طبرسی، شهید نواب صفوی و نیز ساختمان اداری دانشگاه علوم اسلامی رضوی قابل دسترسی است. درعین حال دو دستگاه پله برقی، ارتباط این صحن را با پارکینگ شماره سه برقرار می سازد.

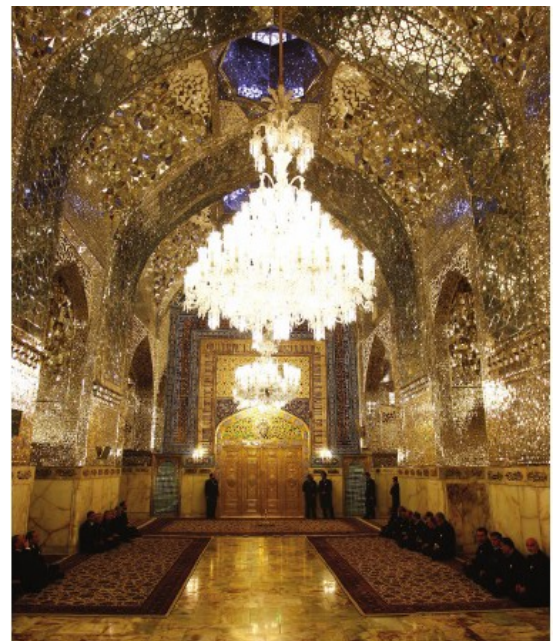
رواق دارالحفاظ

این رواق به دستور بانو گوهرشاد در اوایل

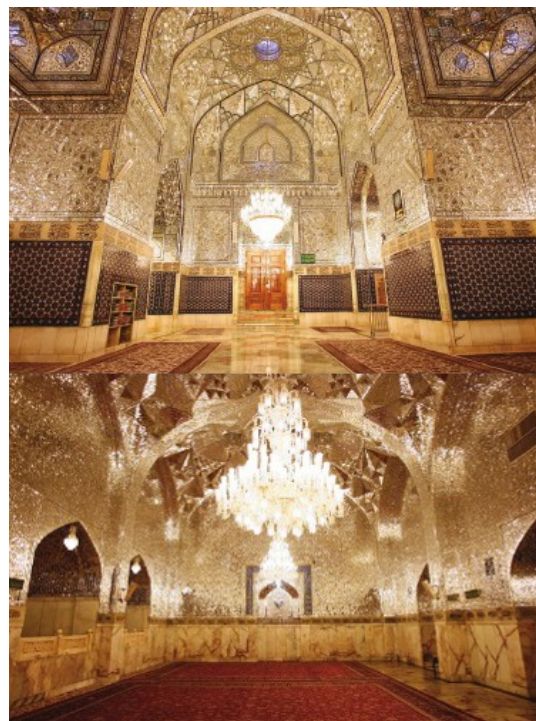
قرن نهم هجری بنا شده است. رواق دارالحفاظ در قدیم محل تجمع حافظان قرآن و انجام مراسم خاص تلاوت کلام الله و خطبه مخصوص حافظ آستان قدس رضوی بوده، از این رو به «دارالحفاظ» شهرت یافته است. این رواق ۷ صفا دارد و مشاهیر بزرگوارى چون عبدالجواد ادیب نیشابورى و ملاهاشم خراسانى در این رواق مدفونند.

رواق دارالسیاده

این رواق در زمان بانو گوهرشاد در جنوب غربی حرم مطهر بنا شد. نامگذاری آن به «دارالسیاده» از آن جهت است که از قدیم محل تجمع و تدریس علما، سادات و منسوبین به خاندان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده است. آئینه کاری دیوار رواق و صفاها و سقف مربوط به سال ۱۳۰۰ قمری است و قبل از آن، بنا کاشی کاری بوده است. قبور مشاهیری چون محمد مهدی خالصی، میرزا احمد مدرس یزدی و آیت الله محمد کوهستانی در راهرو منتهی به این رواق واقع شده است.

رواق دارالسلام از جمله بناهایی است که اساس آن در زمان بانو گوهرشاد و به دستور او پی ریزی شده و در سال های ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸ شمسی پس از تعمیر و تزئین به صورت کنونی در آمده است. قبور علمایی چون شیخ غلامحسین تبریزی (ترک)، سید حسین خادمی اصفهانی، میرزا حبیب الله گلپایگانی و شهید هاشمی نژاد در این رواق قرار دارد.

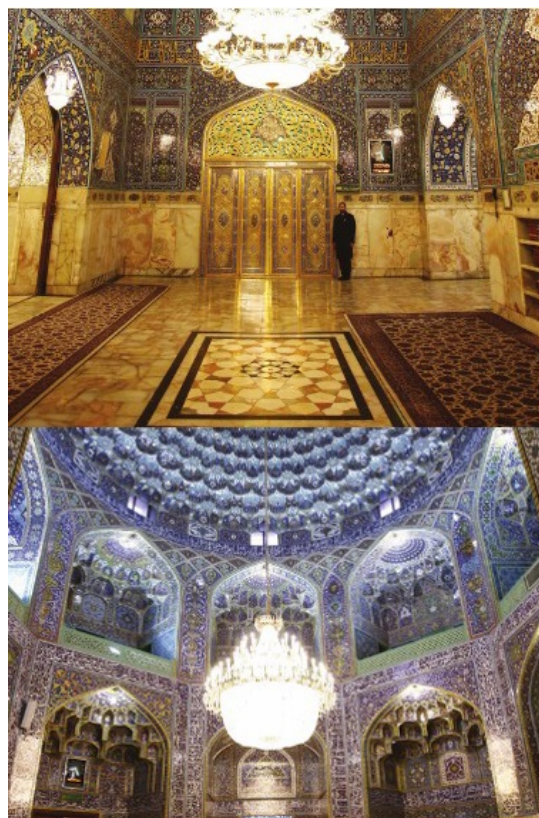
رواق حاتم خانی

رواق حاتم خانی در شرق حرم مطهر و پایین پای مبارک در سال ۱۰۱۰ ه. ق. توسط حاتم بیگ اردو بادی (از وزرای عصر صفویه) بنا گردید.

رواق کُنبد الله وردیخان

این رواق در شمال شرقی حرم مطهر در سال ۱۰۲۱ ه. ق. توسط الله وردیخان (از رجال عهد صفویه) بنا شد. در وسط صفا جنوبی رواق، سنگ لوح مرقد

الله وردیخان دیده می شود.

رواق دارالضیافه

بنای این رواق مربوط به سال ۱۰۳۱ قمری است که مرحوم میرزا شفیع قزوینی به هزینه یک تاجر قزوینی آن را احداث نمود. در این رواق دو صنفه ایجاد شده که در آن آیاتی از قرآن مجید روی کاشی های رنگارنگ نقش بسته است. قبور مشاهیری چون میرزا مهدی غروی اصفهانی و حاج ملاهاشم قزوینی در این رواق واقع است.

رواق توحیدخانه

معروف است که این رواق را مفسر نامدار شیعه ملا محسن فیض کاشانی (رحمه الله علیه) در سال ۱۰۷۲ ه.ق. بنا کرده و در آن آیات توحیدی قرآن کریم را تدریس و تفسیر می کرده است. در ضلع شمالی توحیدخانه پنجره فولاد معروف نصب شده و ضریح مطهر از پشت این پنجره نمایان است. مدفن میرزا مهدی اصفهانی، سید جواد خامنه ای (پدر مقام معظم رهبری) و سید عبدالله شیرازی در این رواق قرار دارد.

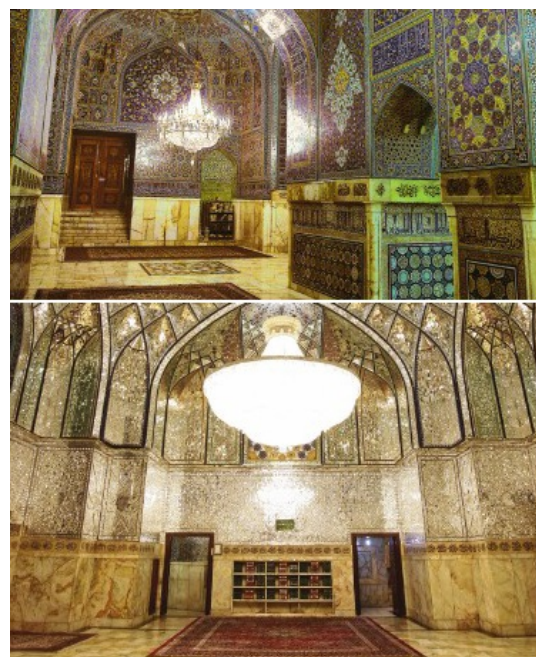

رواق دارالفيض

رواق دارالفيض در پشت سر مبارك حضرت واقع شده و به روضه منوره متصل است. این بنا قبلاً به «مسجد رياض» معروف بود و به مسجد زنانه هم شناخته می شد. اصل بنا مربوط به دوره صفویه است و به علت اتصال آن به رواق توحيد خانه، برخی مورخان بر این عقیده اند که ممکن است این بنا را مرحوم فيض كاشانی همزمان با رواق توحيد خانه ساخته باشد.

رواق دارالسعاده

رواق دارالسعاده از بناهای عصر قاجاریه است که در سال ۱۲۵۱ قمری ساخته شده و بانی آن الله یار خان آصف الدوله بوده است. محل دفن مشاهیری چون سید یونس اردبیلی، میرزا علی اکبر نوقانی و شیخ علی اکبر نهاوندی در این رواق است.

رواق شیخ بهایی (ره)

این رواق محل دفن شیخ محمد بهاء الدین عاملی معروف به شیخ بهایی ۶ (متوفای ۱۰۳۱ ه.ق.) است.

به روایت تاریخ، این مکان، منزل و مدرس شیخ بهایی بوده که در سال ۱۳۶۴ ه.ق. با مساحت حدود ۱۰۲ متر مربع به طرز باشکوهی تجدید بنا گردید.

رواق دارالسرور

این رواق در قدیم به صورت چند اتاق به عنوان آبدارخانه، آسایشگاه خدام و ... استفاده می شد که در سال ۱۳۳۴ شمسی با مساحت ۱۰۰۰ متر مربع به صورت رواق در آمد. بزرگانی چون آیات عظام محمدتقی فلسفی، حسنعلی مروراید، فهری زنجانی و نیز سید ابوالحسن حافظیان در این رواق مدفون هستند.

رواق دارالشکر

این رواق از مجموع دو بنا، یکی رواق «پس پشت» مربوط به دوره صفویه و دیگری بنای «قرآن خانه» سابق که مربوط به عهد تیموریان بوده تشکیل شده است. این دو مکان به مساحت ۷۳ متر مربع در سال های ۱۳۴۴ شمسی به صورت یک رواق در آمد و «دارالشکر» نامیده شد.

رواق دارالشرف

این بنا در گذشته به «راهرو سقاخانه» معروف بوده است که به ایوان طلای صحن انقلاب متصل بود، اما در سال ۱۳۴۳ شمسی پس از تغییرات و تزئیناتی به صورت رواقی مستقل درآمد

رواق دارالعزه

این رواق در اختلاف سطحی به ارتفاع ۹۵ سانتیمتر از کف دارالسلام قرار دارد و قبلاً کشیک خانه خدام بوده که با تغییرات و تزئیناتی در سال ۱۳۴۳ شمسی به صورت رواق درآمد.

رواق دارالذکر

رواق دارالذکر قبلاً مدرسه علمیه علی نقی میرزا بوده که در سال ۱۳۴۳ شمسی بازسازی و تغییر کاربری یافت و با پوشش جدید سقف به صورت رواقی جدید درآمد. حجره های فوقانی و تحتانی مدرسه در اطراف آن فعلاً محل استقرار دفاتر مختلف است.

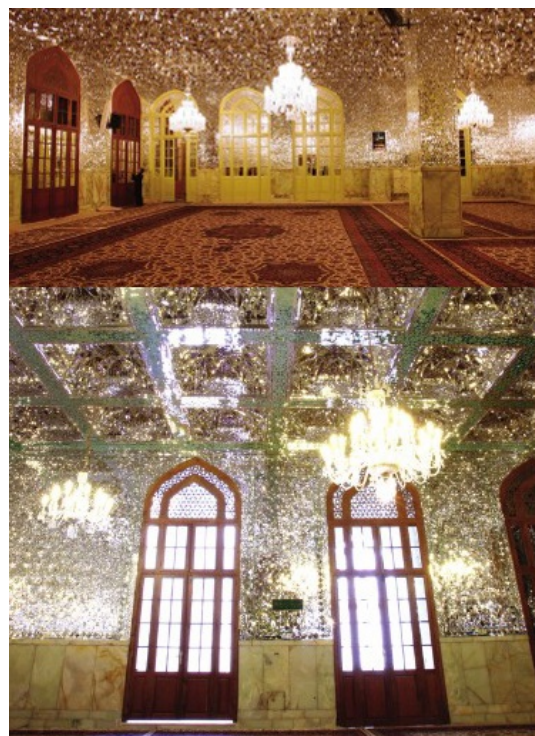
رواق دارالزهد

رواق مجلل دارالزهد در جنوب شرقی روضه منوره واقع شده و به رواق باشکوه امام خمینی

متصل است. این رواق در سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۲ شمسی ساخته شده است. قبور مشاهیری چون علامه محمد تقی جعفری، سید ابوالحسن شیرازی، میرزا مهدی نوقانی در این رواق قرار دارد.

رواق دارالعباده

تاریخ بنای این رواق به سال ۱۳۵۳ شمسی بر می گردد. این بنا همچون رواق شیخ بهایی ۶ و دارالزهد دارای دو طبقه است و طبقه فوقانی آن تالار اماکن متبرکه آستان قدس رضوی است.

رواق دارالولایه

رواق بزرگ و مجلل دارالولایه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۸ شمسی در غرب روضه منوره بنا شده است.

رواق دارالهدایه

رواق دارالهدایه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۱ شمسی ساخته شده و محل اجرای برنامه های فرهنگی برای کاروان ها و گروه های زیارتی است.

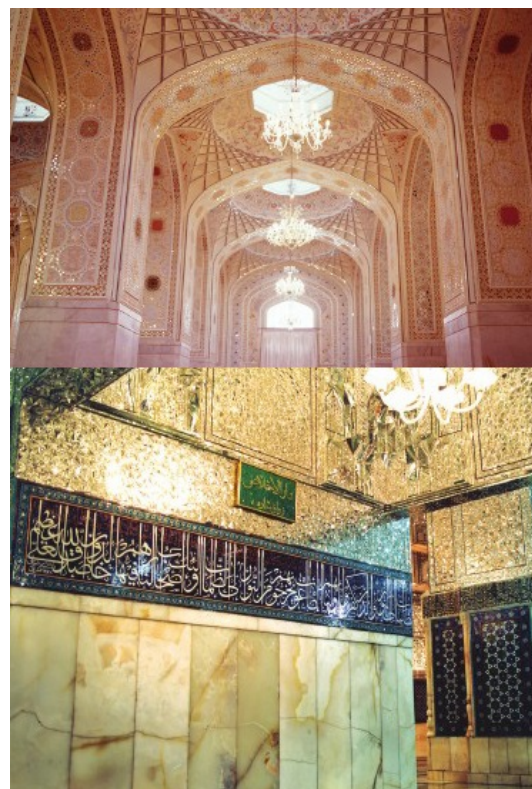

رواق دارالرحمه

رواق دارالرحمه با تقلید از معماری شبستان های مسجد جامع گوهرشاد احداث و در سال ۱۳۷۱ شمسی افتتاح شد. این رواق در حال حاضر برای زائرین غیر ایرانی بوده و محل ارائه خدمات فرهنگی به این دسته از زائرین است.

رواق دارالاحلاص

این بنا در گذشته مسجد کوچک و زیبایی به نام مسجد زنانه بالاسر بود که محراب آن هنوز باقی است. در توسعه سال ۱۳۷۳ شمسی این مسجد به صورت رواقی به نام «دارالاحلاص» درآمد. این رواق با مساحت ۳۶ متر مربع کوچک ترین رواق در حرم مطهر است.

رواق حضرت معصومه علیها السلام

این رواق مجلل در عصر انقلاب شکوهمند اسلامی و در سال ۱۳۷۹ شمسی افتتاح شد و طبقه زیرین رواق دارالولایه به شمار می رود. رواق دارالاجابه بعد از روضه منوره و ضریح مطهر نزدیک ترین مکان به مرقد شریف حضرت می باشد.

رواق دارالحکمه

این رواق در ضلع شمال غربی صحن آزادی واقع شده است و در سال ۱۳۸۱ در دو طبقه افتتاح شده است.

رواق دارالکرامه

رواق دارالکرامه دارای ۴۸۸ متر مربع مساحت و ۱۸۳۰ مترمربع زیر بنا در سه و نیم طبقه است که زیر زمین، نیم طبقه اول و طبقه دوم به عنوان آسایشگاه خدام و طبقه همکف به عنوان رواق در نظر گرفته شده است. این رواق در آذر ماه سال ۱۳۸۵ شمسی افتتاح شد.

رواق دارالحجه (عج)

این رواق زیبا و باشکوه در زیر صحن انقلاب اسلامی واقع شده است. ساخت این رواق در اواخر سال ۱۳۷۸ شمسی آغاز و در ۱۳۸۷ (نیمه شعبان ۱۴۲۹ قمری) افتتاح گردید.

رواق امام خمینی (ره)

این رواق، صحن سابق امام خمینی (رحمه الله علیه) (صحن موزه) است و در مجاورت مسجد جامع گوهرشاد قرار دارد و در پی افزایش روزافزون زائرین و نیاز مبرم به ایجاد فضاهای سرپوشیده، به صورت رواق درآمده است.

رواق شیخ طوسی (رحمه الله علیه)

رواق شیخ طوسی ۶ در ضلع غربی حرم مطهر واقع شده است. ورودی این رواق در وسط بست شیخ طوسی ۶ قرار گرفته است.

رواق شیخ حر عاملی (ره)

این رواق در ضلع شرقی حرم مطهر واقع شده است. ورودی این رواق در وسط بست شیخ حر عاملی ۶ قرار گرفته است.

رواق دارالمرحمه

رواق دارالمرحمه در قسمت زیرین رواق امام خمینی قرار دارد و در دی ماه سال ۱۳۹۲ همزمان با خجسته میلاد باسعادت حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) و امام جعفر صادق (علیه السلام) افتتاح گردید.

رواق کوثر

این رواق در مجاورت صحن جامع رضوی و ضلع جنوبی صحن کوثر واقع گردیده است.

رواق غدیر

رواق غدیر در قسمت شمال غربی صحن غدیر و ضلع جنوب غرب ورودی شیخ طوسی واقع گردیده است.

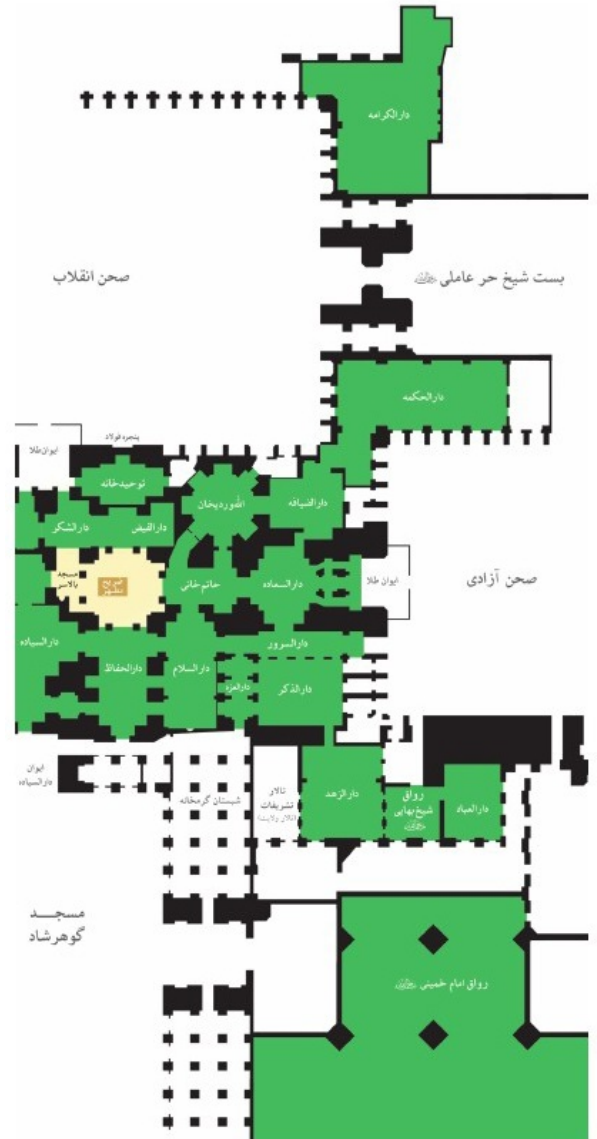

رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

در روزهای پایانی سال ۱۳۹۵، رواقی ویژه بانوان در حرم مطهر امام رضا علیه السلام افتتاح شد. این رواق که ب هنام رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نامگذاری شده است، در ۲۹ اسفند ۱۳۹۵ همزمان با سالروز ولادت ایشان با حضور تولیت محترم آستان قدس رضوی بازگشایی شد. رواق حضرت زهرا علیها السلام در فضای زیرین صحن آزادی احداث شده است،

ورودی آن در بست نواب صفوی قرار دارد. وجود وضوخانه، پله برقی و انواع ستونها به سبک معماری اسلامی، از ویژگی های دیگر این رواق است.

اشاره

برگزاری آیینها و مراسم ویژه، با حضور خدام حریم حرم مطهر رضوی، از موضوعهای جذاب و سن ته‌های قدیمی در مضجع شریف حضرت ثامن الحجج \square است. این مراسم چند قرن است که در آستان قدس اجرا میشود و آداب خاص خود را دارد.

غبارروبی

این آیین، با تشریفات و مقدمات مخصوص، چند نوبت در سال و معمولاً همزمان با اعیاد مذهبی یا میلاد مسعود ائمه معصومین برگزار میشود. در روز و ساعتی معین، ابتدا حریم رضوی، خلوت و همه درهای ورودی آن بسته و به اصطلاح «قرق» می‌شود. سپس تولیت آستان، در ضریح رامی‌گشاید و به تدریج نذورات مردم را از داخل آن جمع‌آوری کرده و به منظور حمل به خزانه حضرت، در کیسه‌های مخصوص قرار می‌گیرد. آنگاه درون ضریح و مضجع منور، با عطر و گلاب شسته می‌شود. طنین تلاوت قرآن کریم و مداحی و مرثیه‌خوانی برای اهل بیت .

طی برگزاری این آیین، بر فضا حک مفرمست. شرح مراسم نیز هرنوبت در صور تجلس‌های تنظیم و به امضای تولیت و دیگر مقامات شرکت‌کننده در آیین می‌رسد. در پایان مراسم، از طرف تولیت آستان، به هر یک از حاضران که از قبل دعوت شده‌اند، هدیه‌ای اهدا می‌شود که شامل مقداری غبار داخل ضریح و نبات متبرک است.

مراسم صَفَه

براساس شواهد موجود، از ابتدای شهادت و ب‌ه‌خاکسپاری پ‌کیر پاک امام رضا \square در مکان کنونی، قرائت قرآن کریم در روضه منوره رضوی، معمول و دایر بوده است؛ بنابراین از همان سالهای اول، تعدادی قرآن‌وقف آستان قدس رضوی شد که در داخل حرم مطهر نگهداری م‌پشده است. هنگامی که محمدخان شیبانی، سلطان و مؤسس طایفه

ازب کها، خراسان را از تیموریان گرفت، در سال ۹۱۰ ق، ب هقصد زیارت
به مشهد مقدس آمد و ضمن زیارت مرقد منور اما مرضا □، غزلی
ترکی در مدح و منقبت امام □ سرود و مقرر کرد حفاظ در بیرون
قبه، قرآن قرائت کنند.

در سال ۱۲۷۶ ق، فرد خیری به نام اما مورد یخان بیات مختاری، از این
سنت استقبال کرد و طی وق فنام های، عواید موقوف های را برای مخارج
این مراسم تعیین و مقرر کرد حفاظ در رواق توحیدخانه، هر صبح و
شام، به ت الوت کلا مالله مجید پردازند و دوازده بند خواج هنصیر نیز
خوانده شود.

تا مدتها این مراسم در توحیدخانه انجام م یشد؛ تا اینکه
صاح بنظران ب هدلیل شکوه و عظمت این مراسم و نیز نزدی کبودن
رواق دارالحفاظ به روضه منوره و تبدیل به احس نکردن موقوفه،
باتوجه به سوابق آن در دارالحفاظ، این رواق را مکان مناسبی برای
انجام مراسم صغه دیدند و انجام مراسم به دارالحفاظ انتقال یافت.
ه ماکنون مراسم صغه، از مراسم باشکوهی است که هم هروزه خدام
و فراشان کشیک روز، در دارالحفاظ یا دارالس الم، آن را در دو نوبت،
نی مساعت قبل از طلوع آفتاب و بلافاصله بعد از نماز مغرب و عشاء،
برگزار م یکنند. در این مراسم، علاو هبر ت الوت قرآن کریم، مدیحه
چهارده معصوم یا دوازده امام یکه از خواج هنصیر طوسی است
نیز خوانده م یشود.

اجرای این مراسم بدی نگونه است که ابتدا فراشان مقدمات اجرای
مراسم را انجام م یدهند، پس از آن، تعداد ۱۴ عدد لاله و رحل و قرآن

در قطع بزرگ، از اتاقی مخصوص و با احترامی ویژه، دس تب هدست
م بچرخند و در سمت چپ و راست رواق ب هطور کیسان قرار داده
م بشوند؛ سپس کیبی از خدمه، شم عهای درون شمعدا نها را روشن
م یکنند و خدام و فراشان کشیک روز، با احترام در سمت چپ و راست
و سر کشیک و معاون و سادات در صدر رواق م ینشینند. ضمن اینکه
یک عدد شمعدان، ب هطور مجزا در محل استقرار سر کشیک قرار
م یگیرد و مراسم آغاز م بشود.

سپس ضمن تلاوت یک جزء قرآن، هر کدام از حفاظ یک قسمت از
مدیحه را با صدای بلند و زیبا م یخوانند و هنگام یکه به نام مبارک

علی بن موسی الرضا ؑ میرسد، همه قیام کرده و بعد از ادای احترام، مجدداً م یشینند و مراسم ادامه می ابد. هنگام شروع بند چهاردهم و بیان نام حضرت قائم آ لمحمد f بار دیگر همگی قیام کرده و عرض ادب م یکنند.

پس از خاتمه قرائت قرآن و قرائت توسل به چهارده معصوم ،

خطیب حفاظ، دعا و خطبه مشخصی با ذکر س الم و صلوات بر پیامبر اس الم ؑ و خاندان طاهرین ایشان قرائت م یکنند. پس از پایان متن دعا و خطبه، تمام خدمه، سر بر زمین گذاشته و سجده شکر ب هجا م یاورند. در پایان، سرکشیک، قرآن روی اولین رحل سمت راست رواق و بعد رحل آن و سپس شمعدان جلوی هر رحل را برم یدارد، م بیوسد و به اولین حافظ م یدهد. حفاظ و خدام، قرآنها و رح لها و شمعدانها را کیی پس از دیگری م بیوسند و با دس تب هدس تکردن، آنها را به اتاق مخصوص منتقل م یکنند.

مراسم تحویل کشیک

هم هروزه پس از پایان مراسم صفه و در حدود یک ساعت بعد از طلوع آفتاب که مدت خدمت کشیک قبلی تمام م یشود و نوبت کشیک بعدی فرا م یرسد، تمام خدمه هر دو کشیک، اعم از خدام و فراش و دربان، معمولاً در کیی از رواقهای حات مخانی یا دارالسعاده یا دارالحکمه حاضر م یشوند و در دو صف، به ترتیب خدام و دربانان و فراشان با حالت احترام، مقابل کیدیگر م یایستند؛ سپس سرکشیک یا معاون کش کیی که خدمتش به اتمام رسیده است و نزدیک روضه منوره قرار دارد، با صدای رسا، خطبه را با ستایش پروردگار، ثنای ائمه اطهار، ذکر نام مبارک حضرت ثام نالائمه ؑ و اما مزمان، f

طلب مغفرت برای عموم مسلمانان، مخصوصاً اما مخمینی ۶ و آرزوی
س المتی برای همه خدمتگزاران، ب هویژه رهبر معظم انقلاب 'مدظل هالعالی'.
قراءت م یکنند.

پس از آن تمام خدمه بابت توفیق خدمتگزاری، سجده شکر ب هجا
م یآورند و خدمه کش کیی که خدمتشان به پایان رسیده است، با
خدم های که خدمتشان شروع شده است، مصافحه م یکنند.

ص: ۱۲۴

تعویض گل

براساس یک سنت دیرینه، سرکشیک خدام حرم مطهر، هر روز صبح، گلهای روی ضریح مطهر اما مرضا □ را تعویض و گلهای تازه را جایگزین م‌یکند. هر روز قبل از ساعت ۸ صبح، ۴ دسته گل بسیار زیبا، در ۴ گوشه بالای ضریح مطهر قرار م‌یگیرد و گلهای روز قبل، به فراشان تحویل داده م‌یشود. این گلهای که در گلدانهای فلزی با روکش طلایی قرار دارند، مرغو بترین انواع گلهای هستند که متخصصان پرسابقه در فن گله‌آرایی، آنها را آماده کرده و به حرم مطهر منتقل م‌یکنند. گل‌های استفاد ه شده از انواع شاخ هبریده، شامل گلایل، مریم، میخک، رز، ژرورا، مارگاریت و زنبق انتخاب م‌یشود که بسیار مقاوم و زیبا بوده و برای مدت ۲۴ ساعت با وجود ازدحام جمعیت و گرمای سطح فوقانی ضریح مطهر، با طراوت باقی م‌یمانند

نقاره نوازی

پیش از اس‌الم، نواختن طبل و دهل در دربار س‌الطین و حکام، برای اعلام عمومی مرسوم بوده است. میرزا ابوالقاسم بابر، نوّه گوهرشا دخاتون، در سال ۸۶۰ ق، اواسط قرن نهم هجری، نقاره نوازی را در حرم مطهر رضوی مرسوم کرد. ب‌هجز ایام سوگواری و شهادت ائمه و دو ماه محرم و صفر، در شبان هرروز دو نوبت و دقایقی قبل از طلوع و غروب آفتاب، ب‌هوسیله نوب تچیان رسمی، طبل و نقاره با آهنگی خاص به صدا در م‌یآید و با نواختن آخرین ضربات، طلوع و غروب خورشید را اع‌الم م‌یکنند. همچنین در اعیاد مذهبی [شب و صبح عید] و ایام ولادت ائمه و لحظه تحویل سال نیز نقاره شادمانی، چندین نوبت نواخته م‌یشود. در سحرهای ماه رمضان نیز حدود یک ساعت قبل از اذان

صبح، نقاره نواخته م یشود.

در حال حاضر، نقاره هزنی، درون ساختمان نقاره، واقع در ضلع غربی صحن اتق الب انجام م یشود. این ساختمان در گذشته یک طبقه داشته است؛ ولی ه ماکنون دو طبقه دارد که طبقه زیرین آن، جای گذاشتن شیپورها و طب لها و لوازم دیگر است و در طبقه بالایی، نقاره هزنان مستقر م یشوند. ابزار و وسایل نقاره خانه شامل: چهار طبل و کرنا و لوازم متعلق به آن است. طب لها از کاس ههای بزرگ و کوچک مسی

ص: ۱۲۵

و چدنی است که پوست دباغ یشده بر روی آن کشیده شده است و با دو چوب ساده ب هطول تقریبی ۲۰ سانت یتر نواخته م یشود. کرناها، سازهای بادی ب هطول تقریبی ۱۰۰ تا ۱۲۰ سانت یتر است که از جنس مس یا برنج بوده و آب کرم داده شده است.

نت های نقاره

آهنگ امروز کرناها، همان آهنگ قر نهایی قبلی است که سین هب هسینه باقی مانده است. ن تهای نقاره که در سه دست، ب هترتیب اجرا می شود، چنین است: ابتدا سرنواز یا سردسته کرنا نوازان، کرنا را ب هطرف گنبد، با حالت س الم م یگیرد و در کرنا م یگوید: «سلطان دنیا و عقبا، عل یب نموس یالرضا!» پ سنوازان هماهنگ با کرنا م یگویند: «اما مرضا!» سرنواز مجددا م یگوید: «اما مرضا، اما مرضا، اما مرضا!» و بقیه در کرنا م یگویند: «غریب رضا، غریب رضا!» سرنواز م یگوید: «یا امام غریب، یا اما مرضا!» پ سنوازان م یگویند: «رضاجان، رضاجان، رضاجان!» سرنواز م یگوید: «دوره دوران، اما مرضا!» پ سنوازان م یگویند: «ای دادرس بیچارگان!» سرنواز م یگوید: «ای دادرس درماندگان!» پ سنوازان م یگویند: «فریادرس، فریادرس!»

خطبه شب شهادت

ش بهای عاشورا و شهادت اما مرضا □، صح نهایی اتق الب و جمهوری اس المی، شاهد برگزاری این مراسم است.

پیش از این مراسم، از طرف تولیت آستان قدس رضوی، از مقامات

ص: ۱۲۶

کشوری و لشکری و رجال و شخصی تهای معروف و خانواده معظم شهدا و ایثارگران و خدام دعوت م میشود تا بعد از اقامه نماز مغرب و عشا در رواق مبارک دارالحکمه حضور ب هم رسانند. مراسم با سخنرانی یک نفر از وعاظ، شروع و پس از ذکر مصیبت، مدعوین به صحن اتق الب اس المی وارد م میشوند.

در صحن اتق الب، خدمه با نظم در جای مخصوص، دورتادور صحن و در ایوان نقار هخانه و ایوان ط ال، در حال یکه شمعی در دست دارند با حال خضوع ایستاد هاند.

سپس حفاظ و قاریان قرآن، با در دست تداشتن لاله و شمع روشن و پوشش خدمت، از مقابل خدمه و سایر مدعوین عبور کرده و خطب هخوانی می کنند.

مراسم شام غریبان

مراسم معنوی شام غریبان که شب شهادت حضرت اباعبدالله الحسین و اما مرضا □ برگزار م میشود، از آیی نهایی باشکوه بعد از پیروزی اتق الب اس المی است. در این مراسم، تمام خدمه در سازمان مرکزی آستان قدس رضوی، دارالتولیه، اجتماع م میکنند و بعد از نماز مغرب و عشا، با اشعار حز نانگیزی که باید در مسیر بخوانند، آشنا م میشوند؛ سپس ۱۴ نفر از دربانان که لال هها را در دست دارند، در دو طرف در جلوی هیئت و دیگران نیز با نظمی خاص، پشت سر آنان ب هطرف حرم مطهر رضوی حرکت م میکنند. جمعیت پس از ورود به صحن جمهوری اس المی، به محضر امام □ تسلیم عرض م میکنند و با مداحی مداحان، مراسم ب هیایان م یرسد.

از گذشته برای ابراز سرور و شادمانی، هم هرساله در ش بهای منسوب

به ولادت پیامبر بزرگوار اس الم □ و ائمه اطهار و ش بهای

عید غدیر و قربان، مراسم چراغانی در حرم مطهر انجام م یشده است.

گفتنی است، در ولادت برخی از ائمه یکه مصادف با ماه محرم و

صفر است، مراسم چراغانی انجام نم یشود.

ص: ۱۲۷

اقامه اذان و مناجات

در شبان هروز س همرتبه، ب ههنگام ادای فریضة نماز، در منار ههای اماکن متبرکه، با صدای بلند و رسا اذان گفته م یشود. چند مؤذن موظفانده که ب هطور متناوب، این خدمت را انجام دهند. علاوه بر آن، دقایقی قبل از اذان، مؤذنها موظفانده مناجات بخوانند. در سحرهای ماه مبارک رمضان و ش بهای جمعه و سایر ش بهای خاص نیز مناجاتخوانی انجام م یشود.

مراسم جاروی دربانان

مراسم جاروی صبح نهها توسط دربانان حرم مطهر، سابق ههای طولانی دارد. هر روز پس از مراسم خطبه، زمان تحویل کشیک در صبح، دربانان در مقابل آسایشگاهشان در صحن اتق الب م یایستند و پس از مداحی و ذکر توسل به ائمه اطهار و بانوای «رضا جانم!» مراسم جاروی صبح نههای حریم قدس رضوی را آغاز م یکنند. این مراسم، با حرکت خطی دربانان از صحن اتق الب، آغاز و سپس با حرکت به سمت صبح نههای آزادی، کوثر، جامع رضوی، قدس، مسجد گوهرشاد و صحن جمهوری اس المی و در نههایت در صحن اتق الب به پایان م یرسد. در طی اجرای این مراسم، دربانانِ خوشالخان، به ذکر مناقب و مرثیه اه لیبیت می پردازند و معمولاً زائران هم پشت سر دربانان حرکت م یکنند و با آنها ه منوا م یشوند. مراسم جارو، بعد از ظهرها نیز تکرار م یشود.

سفره ۱۴ هزار صلوات

در مراسمی با حضور خادمان حرم مطهر رضوی، تعداد ۱۴۰ قطعه نبات متبرک، درون ظروفی مخصوص قرار م یگیرد و هر نفر ب هدلخواه،

تعدادی از نباتها را برداشته و پس از ذکر ۱۰۰ مرتبه صلوات بر روی
هر نبات، آن را در ظرف دیگری قرار میدهید. بدی نترتیب به وسیله
۱۴۰ قطعه نبات، ۱۴۰۰۰ ذکر صلوات، فرستاده میشود و پس از پایان
مراسم، هر نفر ۷ مرتبه سوره مبارکه حمد را به نیت شفای بیماران
قرائت میکند. این نباتها ب همراه دستمالی سبز بست هبندی شده و بین

ص: ۱۲۸

زائرین و حاجتمندان توزیع م ی شود.

تعویض پرچم گنبد و پوشش ضریح مطهر

روکش ضریح مطهر، پارچه مخمل ساده سبزرنگی است که در ایام

ولادت پیامبر ﷺ و ائمه اطهار آن را تعویض م میکنند. این روکش

ساده را با روکشی زیبا عوض م ی شود که ویژه اعیاد، گنبد لدوزی شده

است و حواشی الوان دارد و نشانه شادمانی است.

در ایام سوگواری نیز، روکش سبز ضریح مطهر را تعویض م میکنند و

روکشی مشکی ب هنشانه عزاء، ب هجای آن قرار م یدهند. مساحت این

روکش ۱۶/۵ متر مربع است و هزینه های آن، از محل نذورات تأمین

می شود.

همزمان با تعویض روکش ضریح مطهر، پرچم بالای گنبد نیز عوض

م ی شود. برای این منظور، خدمتگزاران حرم مطهر رضوی، با شکوه

هرچه تما متر، پرچم گنبد را تا نزد کیی گنبد مطهر حمل م میکنند؛

سپس چند تن از خدام، از مسیر داخلی گنبد، پرچم را بالا برده و در

محل خود نصب م میکنند.

شیخ طبرسی (رحمه الله علیه) پیشوای مفسران (۴۶۸ تا ۵۴۸ ق)

فضل بن حسن بن فضل معروف به شیخ طبرسی ملقب به امین الاسلام در ۴۶۸ ق متولد شد. وی در فقه، حدیث، ادب، رجال، لغت و علوم ریاضی متبحر بود و شعر می سرود. شیخ طبرسی (رحمه الله علیه) از محضر

استادان بنام عصر خود، از جمله شیخ ابوعلی ابن شیخ طوسی (رحمه الله علیه) و ابن بابویه قمی (رحمه الله علیه) کسب علم کرد. از شاگردان شایسته ایشان، باید به فرزندش ابونصر حسن بن فضل طبرسی صاحب کتاب مکارم الاخلاق و محمد بن علی بن شهر آشوب نویسنده کتاب معالم العلماء و نیز علامه قطب راوندی اشاره کرد. مهم ترین آثار وی نیز 'مجمع البیان' است که به تعبیر استاد شهید علامه مطهری، از نظر ادبی و حُسن تألیف بهترین تفسیر است و شیعه و سنی برای این تفسیر اهمیت فراوانی قائل اند.

سرانجام، امین الاسلام طبرسی در هشتادسالگی (۵۴۸ ق) وفات کرد و در گورستانی دفن گردید که بعدها به قتلگاه معروف شد. در حال حاضر، آرامگاه شیخ طبرسی (رحمه الله علیه) در ضلع شمال شرقی حرم مطهر رضوی و ابتدای خیابان طبرسی است.

شیخ محمد عارف عباسی معروف به پیر پالان دوز (زنده در قرن ۱۰ق)

شیخ محمد عارف عباسی مشهور به پیر پالان دوز، از عرفا و پیران سلسله ذهبیه است. او علاوه بر اینکه در عرفان به مقامات بلندی دست یافت، در کیمیاگری و خطاطی نیز متبحر بود. وی باینکه صاحب موقعیت بود و می توانست بدون کوشش زندگی خوبی داشته باشد، از راه پالان دوزی روزگار می گذرانید. برخی، ساختمان آرامگاه پیر پالان دوز را کهن تر از زمان درگذشت او می دانند. آن ها معتقدند اصل این بنا در ۷۱۶ق در زمان سلطان محمود خدابنده پی ریزی شده است و آن محل، ابتدا مقبره شیخ ابونصر سراج بوده است و بعدها پیر پالان دوز در آن دفن شده است. مؤید این نظر، این است که قبر پیر پالان دوز در وسط بقعه قرار ندارد.

آرامگاه پیر پالان دوز در حال حاضر در ضلع شرقی حرم مطهر و در ابتدای خیابان نواب صفوی قرار گرفته است.

شیخ بهایی (رحمه الله علیه) فقیه ذوفنون (۹۵۳ تا ۱۰۳۰ یا ۱۰۳۱ق)

‘بهاءالدین محمد’، معروف به ‘شیخ بهایی’، فرزند حسین بن عبدالصمد، غروب چهارشنبه ۱۳ ذی حجه ۹۵۳ق در بعلبک لبنان متولد شد. وی در سال ۹۶۶ق همراه پدرش به ایران مهاجرت کرد. نَسَب ایشان به ‘حارث هَمَیدانی’ صحابی معروف امام علی (علیه السلام) می رسد. شیخ بهایی (رحمه الله علیه) علوم رایج را در شهرهای قزوین و مشهد و اصفهان، نزد استادان فرزانه ای همچون: پدر بزرگوار خود، ملا عبدالله مدرس یزدی، ملافضل قاینی و... فراگرفت و شاگردان بی نظیری مانند: ملاصدرای شیرازی، محسن فیض کاشانی، محمدتقی مجلسی و... تربیت کرد. این بزرگوار، در فقه، حدیث، نجوم، ریاضی، هندسه، طب و معماری تبخّر داشت و از وی بیش از هشتاد اثر علمی بر جای مانده است.

مرحوم شیخ بهایی در آخرین سال های حیات خود، از منصب شیخ الاسلامی کناره گرفت و به سیر و سلوک پرداخت؛ تا آنکه روز سه شنبه، ۱۲ شوال ۱۰۳۰ یا ۱۰۳۱ ق، در اصفهان، دعوت حق را لیک گفت و علامه مجلسی (رحمه الله علیه) بر او نماز گزارد. بنا بر وصیت شیخ بهایی (رحمه الله علیه)، جنازه اش را به مشهد آوردند و در جوار مرقد مطهر امام رضا (علیه السلام) دفن کردند. آرامگاه شیخ بهایی در حال حاضر جنوب شرقی روضه منوره و در رواق شیخ بهایی قرار گرفته است.

شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه) (۱۰۳۳ تا ۱۰۴۱ ق)

محمد بن حسن بن علی، معروف به شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه)، در شب جمعه، هشتم رجب ۱۰۳۳ ق، در 'مشغره' یکی از روستاهای لبنان در ناحیه بقاع چشم به جهان گشود. شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه) از همان اوایل کودکی، تحت تربیت و آموزش عمویش (علامه شیخ محمد حر) و جد مادری اش (علامه شیخ عبدالسلام بن محمد حر) و دایی پدرش (شیخ علی بن محمود) صاحب کتاب المعالم و شیخ حسین ظهیری بودند. شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه) در ۱۰۷۳ ق، به مشهد مقدس هجرت

کرد و ۳۱ سال در این شهر ماند. از ایشان آثار گران بهایی بر جای مانده است. مهم ترین این آثار، 'وسائل الشیعه' است که تألیف آن بالغ بر ۲۰ سال به طول انجامیده است.

سرانجام، شیخ در شب ۲۱ رمضان ۱۱۰۴ ق، در مشهد وفات کرد و پیکر مطهرش را در جوار امام رضا (علیه السلام) و در طبقه زیرین مدرسه میرزا جعفر، متصل به صحن انقلاب دفن کردند.

‘آیت الله حاج شیخ هاشم قزوینی’، سال ۱۲۷۰ ش، در شهر قزوین متولد شد. او مقدمات و قسمتی از سطوح حوزوی را در قزوین و تهران آموخت. ایشان در مشهد برای مدتی در محضر ‘آیت الله حاج میرزا محمد آقازاده’ و ‘آیت الله میرزا مهدی غروی اصفهانی’ بودند و به تدریس سطوح عالی و خارج پرداخت. رسائل، مکاسب، کفایه و خارج اصول، درس هایی است که مرحوم قزوینی در مدرسه های ‘فاضل خان’ و ‘نواب’ مشهد تدریس می کرد. برخی از شاگردان ایشان از نام آوران و مشاهیر ایران و جهان اسلام به شمار می آیند؛ از جمله: ‘آیت الله حاج میرزا مهدی نوغانی’، ‘آیت الله واعظ طبسی’، ‘استاد محمدتقی شریعتی’، ‘استاد کاظم مدیرشانه چی’، ‘استاد محمدرضا حکیمی’ و نیز ‘رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه ای مدظله العالی’.

آیت الله قزوینی (رحمه الله علیه)، در مسائل سیاسی خراسان و موضع گیری در مقابل سیاست های دین ستیزانه پهلوی نیز نقش آفرینی می کرد؛ به طوری که در واقعه گوهرشاد دستگیر و به تهران منتقل شد. وی پس از انتقال به تهران، تا پایان حکومت رضاخانی اجازه بازگشت به مشهد را نیافت.

آیت الله حاج شیخ هاشم قزوینی، در ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۸۱ ق، مصادف با ۲۲ مهر ۱۳۳۹ ش در گذشت و پیکر پاکش را در حرم مطهر رضوی، در راهروی رواق دارالضیافه، واقع در سمت راست ایوان طلای صحن آزادی دفن کردند که در حال حاضر کفشداری شماره شش است.

حاج حسن علی اصفهانی مشهور به نخودکی (۱۲۷۹-۱۳۶۱ ق)

حاج شیخ حسنعلی اصفهانی مقصدی اصفهانی، مشهور به نخودکی فرزند ملا علی اکبر در سال ۱۲۷۹ ه. ق

در اصفهان متولد شد. پدرش او را از همان کودکی در هر سحرگاه بیدار و با نماز و دعا آشنا ساخت و از آن پس، تا پانزده سالگی بیشتر شب ها را تا پایان عمر پر برکتش هر ساله ماه های رجب، شعبان، رمضان و ایام البیض هر ماه را روزه دار بود و شب ها تا صبح را بیتوته می کرد.

حاج شیخ حسنعلی، خواندن و نوشتن و زبان و ادبیات عرب را در اصفهان فرا گرفت و فقه و اصول و منطق و فلسفه را نزد آخوند ملا محمد کاشی و میرزا جهانگیرخان قشقایی تلمذ کرد و تفسیر را از محضر حاج سید سینا، پدر سید جعفر کشفی و تنی چند از دانشوران آن عصر بهره جست. او

سال ۱۳۰۳ ه. ق عازم مشهد شد و یک سال در این شهر اقامت کرد و سال بعد برای تکمیل معارف الهی به نجف مشرف گردید و نزد سید محمد فشارکی و سید مرتضی کشمیری و ملا اسماعیل قره باغی دانش آموخت. سال ۱۳۱۱ ه. ق بار دیگر به مشهد سفر کرد و تا سال ۱۳۱۴ ه. ق در مشهد ماند.

در سال ۱۳۱۵ ه. ق حاج شیخ حسنعلی به اصفهان بازگشت و پس از توقف کوتاهی عازم نجف شد و تا سال ۱۳۱۸ ه. ق در آن جا ماند، در نجف در مسجد کوفه، سهله، مقبره کمیل و میثم تمار به زیارت و عبادت می پرداخت. سال ۱۳۱۹ ه. ق بار دیگر به اصفهان بازگشت.

دلباختگی به مقام ولایت حاج

شیخ حسنعلی را چندین بار به عتبات کشید، تا این که در سال ۱۳۲۹ ه. ق به مشهد عزیمت کرد و تا پایان عمر در مشهد اقامت داشت.

یک ماه آخر عمر در منزل بستری بود، تا اینکه روز ۱۷ شعبان سال ۱۳۶۱ ه. ق، در سن ۸۲ سالگی چشم از عالم ماده بست و جنازه اش در صحن انقلاب حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، کنار ایوان عباسی دفن گردید.

آیت الله میلانی (رحمه الله علیه) مرجع بیدار (۱۳۱۳ تا ۱۳۹۵ ق)

‘آیت الله سیدمحمدهادی حسینی میلانی’، در هشتم محرم ۱۳۱۳ ق، در خاندان فقاها و اجتهاد، در نجف اشرف متولد شد. او پس از تحصیل مقدمات در نجف،

دروس خارج فقه، اصول، فلسفه، کلام، تفسیر، اخلاق و ریاضیات را نزد استادان بزرگ زمان خویش آموخت. وی ۱۵۰۰ اجازه روایی از علمای مطرح دریافت کرد. ایشان با همکاری علامه طباطبایی و آیت الله سیدصدرالدین جزایری و شیخ علی قمی، طی هشت سال، وسائل الشیعه را تصحیح کرد. آیت الله میلانی (رحمه الله علیه) در ۱۳۳۲ش، برای زیارت قبر پاک امام هشتم (علیه السلام) به مشهد مقدس مشرف شد و با درخواست مردم و علما در مشهد ماند و به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت. او با اوج گیری مبارزات مردم در نهضت ملی شدن نفت و قیام امام خمینی (رحمه الله علیه)، همگام با ملت ایران به مبارزه با رژیم شاه پرداخت.

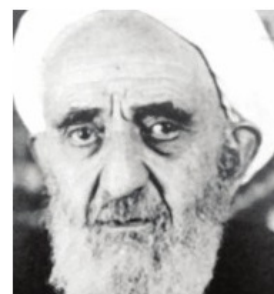
آیت الله میلانی (رحمه الله علیه) در کنار مبارزات سیاسی و مرجعیت دینی، از تبیین و ترویج دین اسلام و تثبیت حقانیت شیعه نیز غافل نبود؛ به طوری که در مدت اقامت این بزرگوار در مشهد، صدها نفر با راهنمایی او به اسلام گرویدند؛ از جمله: 'پروفسور بول وین'، جراح بلژیکی که با قبول اسلام، نام عبدالله

را برای خود برگزید و هم اکنون در قبرستان خواجه ربیع مشهد مدفون است.

آیت الله سیدمحمدهادی میلانی (رحمه الله علیه)، در روز جمعه، ۲۹ رجب ۱۳۹۵ق در مشهد مقدس درگذشت. او را در رواق دارالشکر حرم مطهر رضوی، واقع در پشت سر مبارک حضرت رضا (علیه السلام) به خاک سپردند.

شیخ مجتبی قزوینی (رحمه الله علیه) حکیم قرآنی (۱۳۱۸ تا ۱۳۸۶ق)

آیت الله شیخ مجتبی قزوینی (رحمه الله علیه)، سال ۱۳۱۸ق، در یکی از روستاهای قزوین و در خانواده ای روحانی متولد شد. مقدمات علوم اسلامی را تا سطح، در

حوزه علمیه قزوین فرا گرفت و برای ادامه تحصیل، در ۱۳۳۰ق همراه پدرش راهی نجف اشرف شد. در نجف، به مدت هفت سال از محضر بزرگان آن روزگار، همچون 'سیدمحمد کاظم یزدی' و 'میرزاحمدتقی شیرازی' و 'میرزاحمدحسین نائینی' بهره برد؛ در ۱۳۳۹ق به قم مهاجرت کرد و از محضر درس 'شیخ عبدالکریم حائری یزدی'، مؤسس حوزه علمیه قم بهره مند شد. وی از ۱۳۴۱ق، با سکونت در مشهد و استفاده از درس بزرگان این شهر، به تدریس معارف قرآنی و فقه و اصول پرداخت. مهم ترین اثر ایشان، مجموعه پنج جلدی 'بیان الفرقان' است.

سرانجام، این حکیم قرآنی، پس از سال ها مهاجرت در راه علم و تربیت صدها شاگرد فاضل، در روز ۲۲ ذی حجه ۱۳۸۶ق، چشم از جهان فروبست و در ضلع غربی صحن انقلاب اسلامی به خاک سپرده شد.

علامه جعفری (رحمه الله علیه) (۱۳۰۴ تا ۱۳۷۷ ش)

علامه 'محمدتقی جعفری (رحمه الله علیه)' سال ۱۳۰۴ش، در تبریز دیده به جهان گشود. دروس مقدماتی حوزه را در مدرسه طالبیه تبریز گذراند و برای ادامه تحصیل، عازم تهران شد. در تهران در مدرسه مروی در محضر آیت الله شیخ محمدرضا تنکابنی و میرزامهدی آشتیانی، سطوح و فلسفه را آموخت.

ایشان در آغاز جوانی رهسپار نجف شد و از درس دانشورانی همچون: 'آیت الله سیدابولقاسم خویی (رحمه الله علیه)'، 'آیت الله سید محمود شاهرودی'، 'آیت الله سیدمحمد هادی میلانی (رحمه الله علیه)' و 'آیت الله سیدمحسن حکیم' استفاده لازم را برد.

علامه جعفری (رحمه الله علیه) پس از یازده سال اقامت در نجف، در ۱۳۳۷ش، به ایران بازگشت و به قم و مشهد و در نهایت، به تهران رفت و در مدرسه مروی به تدریس پرداخت.

عمر پربار علامه محمدتقی جعفری (رحمه الله علیه)، در ۲۴ آبان ۱۳۷۷ش، به پایان رسید. استاد پس از یک دوره بیماری سرطان ریه، در لندن رحلت کرد و پیکر مطهرش را پس از انتقال به مشهد، در رواق دارالزهد حرم مطهر رضوی به خاک سپردند.

علامه سیدجلال الدین آشتیانی (رحمه الله علیه) ملاصدرای قرن (۱۳۰۴ تا ۱۳۸۴ش)

استاد علامه 'سیدجلال الدین آشتیانی'، سال ۱۳۰۴ش، در شهر آشتیان، از توابع اراک متولد شد. در نوزده سالگی برای فراگیری علوم دینی، عازم قم شد و به تحصیل دروس فلسفه، عرفان، کلام، تفسیر، فقه و اصول نیز پرداخت. ایشان در ۱۳۳۸ش در دانشگاه مشهد به عنوان

مدّرس در رشته فلسفه و تصوّف اسلامی انتخاب شد، در آذرماه ۱۳۴۵ به رتبه استادی نایل آمد و در ۱۳۴۹ مدیریت گروه فلسفه و حکمت را در همان دانشگاه به عهده گرفت. استاد در ۱۳۷۵ بازنشسته و یک سال بعد، به عنوان دانشمند برجسته فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد.

دفتر زندگی علامه سیدجلال الدین آشتیانی، در ۳ فروردین ۱۳۸۴ بسته شد و پیکر مطهرش را در دارالزهد حرم مطهر رضوی دفن کردند.

سید عبدالکریم هاشمی نژاد (۱۳۱۱ تا ۱۳۶۰ ش)

شهید سید عبدالکریم هاشمی نژاد، سال ۱۳۱۱ ش در بهشهر متولد شد. در اوایل نوجوانی به روستای کوهستان در دو کیلومتری بهشهر رفت و

نزد حضرت آیت الله کوهستانی^۱ به تحصیل پرداخت. وی برای ادامه و تکمیل تحصیلات عازم قم شد و چهارده سال در محضر آیت الله العظمی بروجردی (رحمه الله علیه)^۲ و همچنین آیت الله خمینی (رحمه الله علیه)^۳ بود؛ سپس هم زمان با رحلت آیت الله بروجردی (رحمه الله علیه) به مشهد هجرت کرد و در حوزه علمی مشغول تدریس شد.

ایشان در طول سال های ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷، توسط رژیم پهلوی پنج بار بازداشت شد و هربار پس از آزادی، با فعالیت بیشتر، بعد تازه ای به مبارزات خود بخشید. شهید هاشمی نژاد در مشهد، همراه با رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه ای مدظله العالی و تولیت عظمای آستان قدس رضوی، حضرت آیت الله واعظ طبسی مدظله العالی، برای آزادی مردم از چنگ استبداد فعالیت داشتند.

سرانجام، این بزرگوار در ۷ مهر ۱۳۶۰ به دست منافقان با شهادت، چشم از حیات مادی فرو بست و به ملکوت الهی پیوست و یک روز بعد، در رواق دارالسلام حرم مطهر رضوی به خاک سپرده شد.

این شهید بزرگوار، در بهار ۱۳۳۴، در جوار بارگاه ملکوتی امام هشتم علیه السلام، دیده به دنیا گشود. پس از فراغت از تحصیل، تن به سربازی طاغوت نداد و به صفوف انقلابیون پیوست. او در محضر آیت الله خامنه ای مدظله العالی و شهید حجت الاسلام هاشمی نژاد، ذهن و روح خود را جلا داد، به گونه ای که شمع جمع دوستان و خویشان گردید. با تشکیل جهاد سازندگی به فرمان امام (رحمه الله علیه)، راهی نقاط محروم کشور گردید؛ سرانجام در خرداد ۱۳۶۶ و هنگام شناسایی منطقه عملیاتی کربلای ۱۰ در ارتفاعات دشت پژوه اسلام آباد، دعوت حق را لیک گفت و به شهادت رسید و در کنار امام و مقتدایش حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام به خاک سپرده شد. آخرین سنگر خدمت آن شهید عزیز، مسئولیت ستاد مرکزی پشتیبانی و مهندسی جنگ جهاد و قائم مقامی فرماندهی قرارگاه مهندسی خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم بود.

شهادت عاشورای حرم رضوی

ساعت ۱۴:۲۶ روز دوشنبه ۳۰ خرداد سال ۱۳۷۳ خورشیدی برابر با عاشورای ۱۴۱۵ هجری قمری و در حالی که رواق ها، صحن ها، بست ها و اطراف مرقد مطهر هشتمین امام معصوم علیه السلام از جمعیت موج می زد و مردم برافروخته از عشق و ارادت به سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علی، غرق عزاداری و نوحه سرایی اند، صدای مهیب انفجار بمب، فضای روضه ی منوره رضوی را پر می کند و انفجاری سهمگین، همه جا را به لرزه در می آورد و لحظه ای بعد، دود غلیظ و بوی خون در فضای سراسر معنویت حرم پخش می گردد. آنچه از کینهی منافقان باقی ماند، ۳۰۰ مجروح و ۲۷ شهید بود که تا ابد مظلومیتشان گریبان دشمنان ولایت را رها نخواهد کرد. شهادت این واقعه در بلوک ۲۷ بهشت ثامن الائمه علیه السلام واقع در صحن جمهوری دفن شدند.

آیت الله عباس واعظ طبسی (۱۳۱۴ تا ۱۳۹۴ ش)

آیت الله عباس واعظ طبسی در بهمن ۱۳۱۴ در خانواده ای روحانی دیده به جهان گشود. با پیروزی نهضت اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ امام خمینی (رحمه الله علیه)

سرپرستی آستان مقدس و ملکوتی ثامن الحجج علیه السلام را به آیت الله واعظ طبسی سپردند و دو سال بعد، طی حکمی در تاریخ ۱۵ فروردین ۱۳۵۹ ایشان را به سمت تولیت آستان قدس رضوی منصوب فرمودند. پس از رحلت امام خمینی (رحمه الله علیه)، این حکم از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تایید شد. ایشان در ۱۴ اسفند ۱۳۹۴ دار فانی را وداع گفت و در رواق دارالشکر به خاک سپرده شدند.

برخی دیگر از مشاهیر مدفون در حرم مطهر

صحن آزادی

- حاج شیخ عباس تربتی، جلوی اتاق ۱۴۸.
- آیت الله حسن مولوی نجفی، داخل کفشداری ۶.
- آیت الله حسن قبولی در افشان، داخل ایوان طلا، سید محمد تقی مقدم، جلوی اتاق ۱۶۲.
- سید جواد فقیه سبزواری، جلوی اتاق ۱۶۳.
- آیت الله محمدباقر حکمت نیا، جلوی اتاق ۱۶۶.
- آیت الله محمد واله، جلوی اتاق ۱۶۹.
- حاج شیخ جعفر مجتهدی، داخل اتاق ۱۶۹.
- سید عباس ابوترابی، داخل اتاق ۱۶۹.
- استاد محمد تقی مزینانی شریعتی، داخل اتاق ۱۷۱.
- شیخ ذبیح الله قوچانی، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۴۴.
- حاج شیخ محسن محدث زاده، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۷۵.
- شهید حسن آقاسی زاده، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۴۱. حاج رضا انصاریان، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۸۸.

صحن انقلاب

- دکتر مرتضی شیخ، جلوی پنجره فولاد.
- علامه محمد حسین حسینی تهرانی، جلوی اتاق ۱۰۶.

ص: ۱۴۰

شیخ عبدالکریم حامد، بین پنجره فولاد و ایوان طلا.

صحن جمهوری اسلامی

- شهدای کاروان راهیان نور، بهشت صحن جمهوری اسلامی، بلوک ۳۶۸.
- حاج محسن حسنی کارگر، شهید منا و قاری قران، بهشت صحن جمهوری اسلامی، اتاق ۳۶.

رواق دارالعباد

- آیت الله موسوی نژاد.
- آیت الله صدر حسینی.

رواق دارالسرور

- آیت الله شیخ حسنعلی مروارید.
- آیت الله علی فلسفی.
- حاج شیخ ابوالحسن حافظیان.

رواق دارالسلام

- آیت الله میرزا حبیب الله گلپایگانی

رواق دارالفیض

- سید جواد خامنه ای، پدر مقام معظم رهبری مدظله العالی.

رواق دارالشکر

- آیت الله سید حسن قمی.

رواق دارالحفاظ

- عباس میرزا.
- حاج حسین ملک. باغ رضوان
- آیت الله محمدتقی آملی
- آیت الله سبزواری.
- آیت الله عطاردی قوچانی.

رواق دارالزهد

- شهيد کامياب.
- آيت الله خزعلي.
- آيت الله شيخ ابوالحسن شيرازي، امام جمعه فقيد مشهد.
- آيت الله عزالدين زنجاني.

رواق دارالولايه

- آيت الله كوهستاني، راهرو خالصي.

ص: ۱۴۱

فصل پنجم
اطلاعات ضروری

۱. براساس فرمایش و توصیه گران قدر حضرت رضا، هرگز نماز اول وقت را به تأخیر نیندازید.
۲. جهت اطلاع از برنامه های فرهنگی تبلیغی حرم مطهر قبل از عزیمت به حرم مطهر، می توانید از درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا به نشانی razavi.aqr.ir استفاده نمایید.
۳. در ایام ویژه مانند تابستان و نوروز که تعداد زائران درخور توجه است؛ به منظور جلوگیری از آسیب های احتمالی به کودکان و سالمندان، در ساعات پایانی شب و ابتدای صبح برای زیارت به حرم مشرف شوید.
۴. براساس تأکید آیات و روایات، داشتن حجاب کامل برای خواهران واجب بوده و از آنجا که رعایت آن در حرم مطهر اهمیت بیشتری دارد؛ استفاده از حجاب برتر یعنی چادر نیز الزامی است.
۵. باتوجه به فاصله سرویس های بهداشتی از حرم مطهر، قبل از ورود به حرم مطهر، تمهیدات لازم را اتخاذ کنید.
۶. شماره تلفن و آدرس محل اقامت خود و اعضای خانواده را همراه داشته باشید تا در مواقع خاص، به ویژه برای کودکان و سالمندان، امکان خدمات رسانی مناسب و سریع فراهم باشد.
۷. خادمان آستان قدس رضوی دعوت نامه های مهمانسرای حضرت رضا را هر روز در محل اسکان زائران (هتل ها، زائرسراها، حسینیه ها و...) و در ایام تابستان و عید نوروز علاوه بر این محل ها در مدارس، پارک ها و کمپ های زائر نیز توزیع می کنند.
۸. قبل از تشریف به حرم مطهر، پول و اشیاء قیمتی خود را به دفتر هتل، زائرسرا، مهمانپذیر و... بسپارید.
۹. هنگام تشریف به حرم مطهر از همراه داشتن کیف دستی، شارژر، انواع دوربین های عکاسی و فیلم برداری و... خودداری کنید. در صورت همراه داشتن وسایل اضافی در مواقع ضروری، آن را به دفاتر امانات تحویل داده و رسید دریافت کنید.

۱۰. دفاتر امانات مستقر در ورودی های حرم مطهر، از دریافت هرگونه وسایل حجیم مانند وسایل خواب، وسایل خوراک پزی، وسایل نظامی، چمدان، انواع خوراکی ها و... معذور هستند.

در صورت همراه داشتن چنین وسایلی، می توانید به مکان های متعلق به بخش خصوصی در ابتدای ورودی های شیرازی، طبرسی و نواب صفوی مراجعه کنید.

۱۱. در ورودی های حرم مطهر، جهت رفاه حال زائران سالمند و کم توان، می توانید از صندلی های چرخدار و تاشو، همچنین وسایل حمل زائران سالمند و معلول استفاده کنید.

۱۲. در محل هایی که پله برقی دارند، مواظب کودکان و افراد سالخورده باشید.

۱۳. محدوده ورود اشخاصی که عذر شرعی دارند،

در نقشه مشخص شده است؛ لطفاً ضمن رعایت مسائل شرعی، در حفظ حرمت این مکان مقدس کوشا باشید.

۱۴. برگزاری مراسم خطبه عقد زوج های جوان به صورت شبانه روزی، فقط در رواق مبارکه شیخ طوسی انجام می شود.

۱۵. اصول بهداشتی را در همه جا، به ویژه در حرم مطهر حضرت رضا رعایت فرمایید.

۱۶. در همه جا، به ویژه در حرم مطهر حضرت رضا از سیگار کشیدن پرهیزید.

۱۷. از خوابیدن در صحن های مقدس، رواق ها و... خودداری کنید.

۱۸. از عکس برداری و فیلم برداری در حرم مطهر خودداری کنید.

۱۹. نذورات، امانات و وجوهات شرعی خود را فقط به دفترهای مربوط به آن تحویل دهید.

۲۰. به منظور رعایت نظم در رواق های حرم مطهر، همواره از سمت راست خود حرکت کرده و در مسیرهای تردد توقف نفرمایید.

۲۱. به منظور حفظ موازین شرعی، خواهان محترم باید از وضو گرفتن در کنار حوض صحن های مقدس خودداری کرده و از وضوخانه های تعبیه شده در سرویس های بهداشتی استفاده کنند.

۲۲. به منظور حفظ و تقویت فضای معنوی حرم مطهر، برای عبادت و زیارت آقایان و بانوان مکان های جداگانه ای تعیین شده است؛ بنابراین قبل از تشرّف و جداسدن از اعضای خانواده و همراهان خود، محل ملحق شدن به آن ها را مشخص فرمایید.

۲۳. در تمامی صحن ها، دفاتر شبانه روزی پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان وجود دارد. در صورت گم کردن همراهان، به ویژه خردسالان و سالمندان، ضمن حفظ آرامش و خونسردی، به این دفاتر مراجعه فرمایید.

۲۴. در صورت برخورد با اطفال و افراد گمشده، آن ها را به دفاتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان تحویل داده یا به دفتر نگهداری مستقر در صحن ها راهنمایی کنید.

همچنین می توانید با شماره تلفن ۲۰۰۲۲۳۳-۰۵۱۳ تماس حاصل فرمایید.

۲۵. اشیاء قیمتی پیداشده، همچون کیف پول، گوشی تلفن همراه، زیورآلات و... را به دفتر نگهداری اشیاء پیدا شده، مستقر در ضلع شمالی صحن غدیر، تحویل دهید.

۲۶. در صورت نیاز به خدمات اورژانسی، به پایگاه های فوریت های پزشکی واقع در مسجد جامع گوهرشاد، صحن جمهوری اسلامی، رواق حاتم خانی و رواق دارالاجابه مراجعه کرده یا با تلفن ۲۰۰۲۴۲۴-۰۵۱۱ تماس حاصل فرمایید.

۲۶. اگر با افراد مشکوک و موارد خاص برخورد کردید، به خادمان یا بخش آگاهی حرم مطهر اطلاع دهید و در صورت نیاز، با شماره تلفن های ۲۰۰۲۲۱۵-۰۵۱۱ و ۲۲۵۶۹۹۰-۰۵۱۱ تماس حاصل فرمایید.

۲۷. تلویزیون های پهن پیکر و تابلوهای اطلاع رسانی مستقر در ورودی ها و نقاط مختلف حرم مطهر، شما را با زمان و مکان برنامه های مختلف فرهنگی آشنا می کند.

۲۸. در منابع دینی هیچ سند و مدرکی مبنی بر بستن قفل و پارچه به ضریح، پنجره های فولادی و... وجود ندارد؛ بنابراین از این کار که موجب شکل گیری شبهات مذهبی می شود، جداً خودداری فرمایید.

۲۹. هنگام تشرّف به حرم مطهر، کفش های خود را به کفشداری ها بسپارید. در صورت تمایل به همراه داشتن کفش ها نیز می توانید از پلاستیک های مخصوص استفاده کنید. این پلاستیک ها برای این منظور تهیه شده و در کفشداری ها موجود است.

۳۰. آرامش محیط معنوی حرم را حفظ کرده و از صلوات فرستادن و قرائت دعا با صدای بلند، به ویژه در اطراف ضریح مطهر، پرهیزید.

۳۱. هنگام ازدحام جمعیت و دسترسی نداشتن به ضریح مطهر، بهتر است از فاصله ای دورتر زیارت کرده و باعث آزار و اذیت دیگران نشویم.

۳۲. برای سهولت در امر زیارت، هنگام برگزاری مراسم و نمازهای جماعت به توصیه های خادمان حرم مطهر توجه فرمایید.

۳۳. هنگام زیارت و برگزاری نمازهای جماعت، تلفن همراه خود را خاموش کنید.

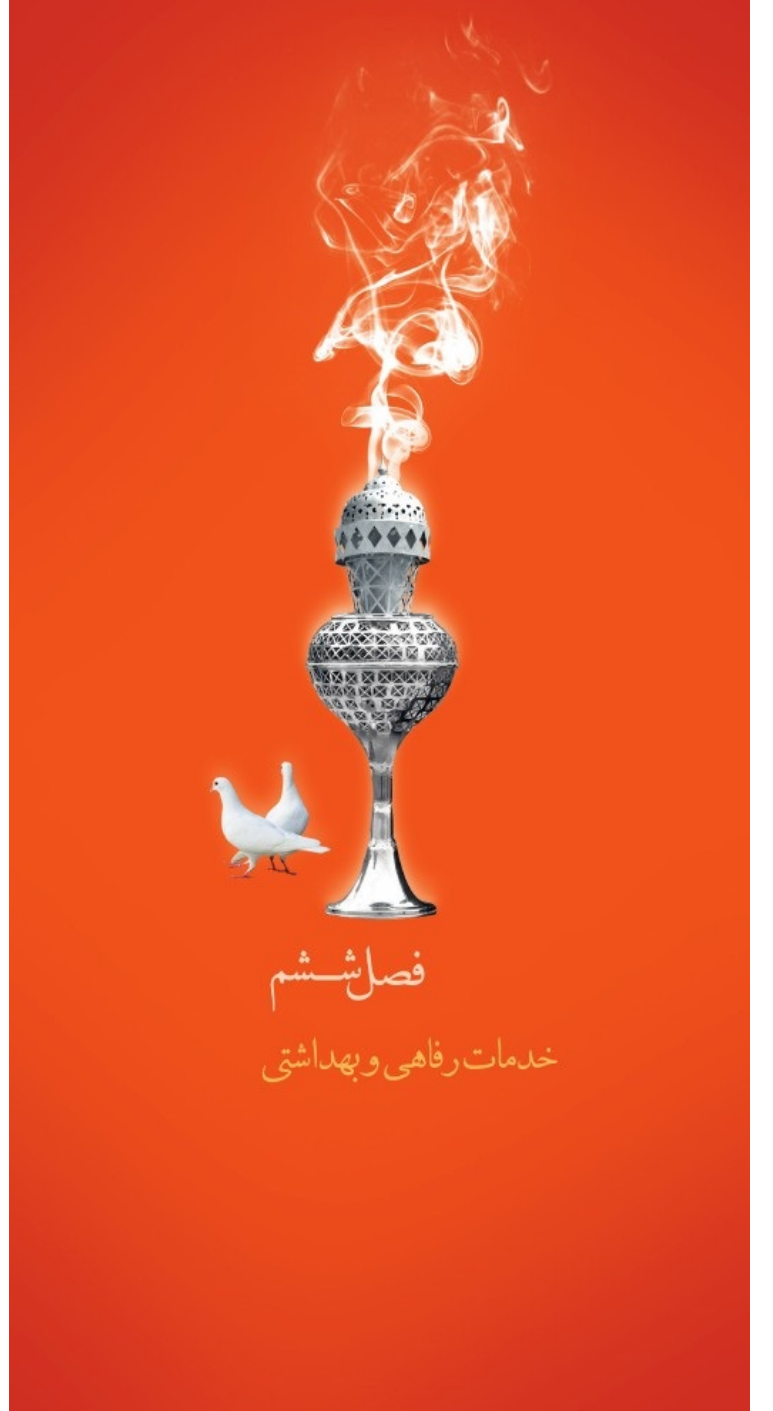
۳۴. پس از استفاده از قرآن، مفاتیح، کتب ادعیه و مهر نماز و ... آن ها را در مکان های مشخص شده قرار داده و از گذاشتن آن ها در بین صفوف نماز و روی زمین خودداری نمایید.

۳۵. نوشتن هرگونه مطلب بر روی قرآن‌ها، مفاتیح‌ها و کتب ادعیه، تصرف در مال وقف محسوب می‌شود و از نظر شرعی حرام است.

۳۶. جهت تهیه سب‌سی برنامه‌های فرهنگی و مراسم برگزارشده در حرم مطهر، به فروشگاه عرضه محصولات فرهنگی، واقع در ورودی باب الجواد مراجعه فرمایید.

ص: ۱۴۸

فصل ششم

خدمات رفاهی و بهداشتی

دفتر امانات

۱. دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند زائران:

دفاتر شبانه روزی امانات وسایل زائران، در تمام ورودی های حرم مطهر مستقر هستند و وسایلی را که ورود آن ها به داخل حرم مطهر ممنوع است، به صورت امانت تحویل می گیرند. مدت زمان نگهداری این امانات ۳ ساعت است و در صورت مراجعه نکردن زائر، وسایل به انبار امانات تحویل داده می شود. این دفاتر وسایل حجیم از قبیل انواع چمدان، ساک های مسافرتی، وسایل خواب، وسایل خوراک پزی، وسایل نظامی، انواع خوراکی ها و... نمی پذیرند.

موقعیت

دفاتر امانات وسایل زائران

تلفن

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

دفتر امانات وسایل زائران،

ویژه برادران: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۸

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه خواهران: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۵۹

انبار امانات وسایل جامانده ی زائران: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۳۴

ص: ۱۵۰

دفتر امانات وسایل زائران، برادران و خواهران: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۴۸

ورودی نواب صفوی : دفتر امانات وسایل زائران، ویژه برادران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۱۲

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه خواهران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۶۸

ورودی شیخ طبرسی

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه برادران

: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۸

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه خواهران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۸

دفتر امانات وسایل زائرین، ویژه خواهران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۴۷

ورودی شیخ طوسی

دفتر امانات وسایل زائران،

ویژه برادران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۶

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه خواهران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۶

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه برادران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۷

دفتر امانات وسایل زائران، ویژه خواهران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۷

ورودی ضلع غربی صحن جامع (ورودی ۳ صحن جامع)

دفتر امانات وسایل زائران، برادران و خواهران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۸۷

۲. دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند: این دفاتر در ورودی صحن ها و رواق های حرم مطهر رضوی، به صورت شبانه روزی، به زائران محترم بارگاه منور رضوی خدمت رسانی می کنند. به زائران گرامی توصیه می شود در صورت همراه داشتن وجه نقد و اشیای ارزشمند، به این دفاتر مراجعه کرده، امانت خود را تحویل داده و پس از دریافت رسید، با آرامش خاطر به زیارت و کسب فیض معنوی پردازند. این دفاتر علاوه بر نگهداری امانات نقدی و اشیای ارزشمند، به عنوان پشتیبان دفتر اشیای پیداشده، وظیفه دریافت اشیای پیداشده را نیز به عهده دارند.

موقعیت

دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند

تلفن

ورودی شیخ طوسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۰۸

ورودی شیخ طبرسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۲

ورودی نواب صفوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۸۸

صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۶۷

ایوان طلا، واقع در صحن

آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۹۵

رواق دارالذکر

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۴۹

رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۴۱

صحن جمهوری اسلامی (جنب کفشداری ۱۷)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۰۴

صحن انقلاب اسلامی (جنب کفشداری ۳)

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۱۵

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۶۶

ص: ۱۵۱

دفتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان:

این دفاتر به منظور رفع نگرانی خانواده های محترم و امکان دستیابی سریع به افراد گمشده در حرم مطهر رضوی مستقر شده است. این دفاتر، برای اطلاع رسانی به وابستگان، از طریق تماس با خانواده ها، اماکن محل اقامت موقت (هتل، حسینیه، مهمان پذیر و...) یا شهرستان محل اقامت، پیگیری های لازم را انجام می دهند. خدمت رسانی در این دفاتر، به صورت شبانه روزی انجام می پذیرد.

موقعیت دفاتر نگهداری پیداشدگان

و رسیدگی به امور گمشدگان

تلفن

دفتر آزادی(۱)، مستقر در صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۲۷ - ۳۲۰۰۲۰۸۱

دفتر آزادی(۲)، مستقر در صحن

آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۶۶

دفتر باب الرضا(علیه السلام)

، مستقر در صحن جامع

رضوی، جنب ایوان ولی عصر

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۱۰ - ۳۲۰۰۳۱۱۱ - ۳۲۰۰۲۰۱۷ - ۳۲۰۰۲۵۲۲

دفتر کوثر، مستقر در صحن کوثر، جنب

پارکینگ خدام، اتاق ۱۱۵

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۶۰ - ۳۲۰۰۳۸۵۷

دفتر طبرسی، مستقر در بست

شیخ طبرسی، جنب دفتر صندلی چرخ دار

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۶۵ - ۳۲۰۰۲۵۷۰

دفتر گوهرشاد، مستقر در ابتدای ورودی

مسجد گوهرشاد از بست شیخ بهایی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۸۰-۳۲۰۰۲۵۲۹

دفتر شیخ طوسی، مستقر در بست شیخ طوسی،

جنب دفتر نذورات

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۲۳

دفتر دارالحجه، مستقر در ضلع شمال غربی

رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۳۸۷۰-۳۲۰۰۳۸۶۹

دفتر انقلاب اسلامی، مستقر در صحن

انقلاب اسلامی

۳۲۰۰۲۲۶۲-۳۲۰۰۲۵۳۲-۳۲۰۰۲۵۳۱-۳۲۰۰۲۵۳۰-

۳۲۲۲۶۸۳۶

دفتر جمهوری، مستقر در صحن

جمهوری

اسلامی

ص: ۱۵۲

دفتر نگهداری اشیای پیداشده:

این دفاتر به صورت شبانه روزی، اشیای پیداشده در حرم مطهر را پس از بررسی و ثبت مشخصات، در قسمت مخصوص نگهداری می کنند و در صورت مراجعه مالکان، صورت جلسه ای تنظیم شده و اشیای مربوط به آن ها تحویل داده می شود. این دفاتر در صورت دسترسی به نشانی مالکان،

شیء پیداشده را پست کرده و برای صاحبش می فرستند. در مواردی که جنبه فوری دارد؛ مثل پیداشدن بلیط هواپیما، قطار یا اتوبوس، برای جلوگیری از ضرر و زیان مالکان، هماهنگی های لازم با مراکز مربوطه، به صورت تلفنی انجام می شود.

نام دفتر

موقعیت

استقرار

تلفن

دفتر اشیای پیداشده

ضلع شمالی صحن غدیر: ۳۲۰۰۲۳۵۷-۳۲۰۰۲۲۲۹-۰۵۱

دفتر پوشاک و کفش

ضلع شمالی صحن غدیر

۰۵۱-۲۰۰۲۱۲۲

زائربهای برقی:

در ورودی های باب الرضا(علیه السلام)

و باب الجواد(علیه السلام)

، زائربهای برقی ویژه زائران معلول و سالمند قرار داده شده اند. خدمت رسانی این زائربها، قبل از نماز صبح، آغاز می شود و تا بعد از نماز مغرب ادامه دارد.

مسیر تردد زائربهای برقی:

۱. ورودی باب الجواد(علیه السلام)

، صحن غدیر، ابتدای بست شیخ طوسی و بالعکس؛

۲. ورودی باب الرضا(علیه السلام)

، صحن کوثر، ابتدای بست شیخ حر عاملی و بالعکس.

ص: ۱۵۳

دفتر صندلی چرخ دار:

این دفاتر در ورودی های حرم مطهر، به صورت شبانه روزی فعال و در خدمت زائران سالمند

و معلول هستند. فرد نیازمند به صندلی چرخ دار، تنها با ارائه کارت شناسایی معتبر می تواند از این دفاتر، صندلی چرخ دار یا تاشو دریافت کند. زائران محترمی که همراه خود کارت شناسایی معتبر ندارند، می توانند از خدمت رسانی گشت سیار صندلی چرخ دار استفاده کنند. این گشت سیار، در اکثر ورودی های حرم مطهر مستقر هستند.

موقعیت دفاتر صندلی چرخ دار

تلفن

زمان فعالیت

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

، جنب دفتر

نذورات

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۳۵

شبانه روزی

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

، جنب

نمایشگاه محصولات فرهنگی آستان قدس رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۲۱

شبانه روزی

ورودی شیخ طوسی، جنب دفتر

امانات برادران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۲

شبانه روزی

ورودی شیخ طبرسی، جنب دفتر

امانات خواهران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۶

شبانه روزی

ورودی شیخ حر عاملی، جنب

دفتر امانات برادران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۲۴

شبانه روزی

پارکینگ شماره ۱، ورودی صحن

جامع رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۸۱۲

شبانه روزی

پارکینگ شماره ۳، ورودی صحن

هدایت

۰۵۱-۳۲۰۰۲۸۱۱

شبانه روزی

دفاتر نذورات:

در ورودی ها و داخل حرم مطهر، دفاتری وجود دارد که نذورات نقدی و غیرنقدی زائران را دریافت می کنند. دفاتر نذورات ورودی های حرم مطهر معمولاً نذورات غیرنقدی و دفاتر نذورات داخل حرم مطهر، نذورات نقدی را دریافت کرده و رسید می دهند.

ص: ۱۵۴

الف. دفاتر نذورات نقدی:

ردیف

دفاتر

نذورات نقدی و موقعیت آن ها

تلفن

۱

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق

دارالاجابه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۵۳

۲

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق دارالسرور

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۰

۳

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق

دارالولایه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۵

۴

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۳

۵

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن انقلاب

اسلامی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۰۵

۶

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در مسجد

گوهرشاد

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۱۶

۷

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در مهمان سرا

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۹۷

۸

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۷۳۱

۹

دفتر نذورات نقدی دام؛ مستقر در جنب

مقبره پیر پالان دوز

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۷۸

۱۰

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن جامع

رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۳۸۹۲

۱۱

دفتر نذورات نقدی بانوان؛ مستقر در

ایوان طلای صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۷۴۶

۱۲

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن جمهوری

اسلامی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۴۳

ب. دفاتر نذورات غیر نقدی:

ردیف

دفاتر نذورات غیر نقدی و

موقعیت آن ها

تلفن

۱

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۳۷

۲

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۹۳

۳

ورودی شیخ طبرسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۶۳

۴

ورودی شیخ طوسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۶۷

۵

ورودی نواب صفوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۵۶

۶

فروشگاه فرش؛ مستقر در

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۰۵۱۳-۲۰۰۲۷۲۷

۷

انبار نذورات؛ مستقر در جنب مقبره پیر پالان دوز

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۸۰

۸

دفتر نذورات دام زنده؛ مستقر در انتهای

پارکینگ شماره ۳

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۱۲

ص: ۱۵۵

کفشداری ها:

دفاتر

نوع تشریف

موقعیت

کفشداری شماره ۱ و ۲ و ۳

خواهران

صحن انقلاب اسلامی

کفشداری شماره ۴

خانوادگی

صحن انقلاب اسلامی، ورودی

مقبره شیخ حر عاملی

کفشداری شماره ۵

خواهران

صحن آزادی

کفشداری شماره ۶

خواهران

صحن آزادی

کفشداری شماره ۷

برادران

صحن آزادی

کفشداری شماره ۸

خانوادگی

صحن آزادی، ورودی رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

کفشداری شماره ۹

برادران

صحن آزادی،

ورودی رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

کفشداری شماره ۱۰

خواهران

صحن مسجد گوهرشاد، ورودی

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

کفشداری شماره ۱۱

برادران

صحن مسجد گوهرشاد

کفشداری شماره ۱۲

برادران

صحن مسجد گوهرشاد

کفشداری شماره ۱۳

برادران

ورودی بست شیخ بهائی

کفشداری شماره ۱۴؛ ویژه

تحويل صندلی تاشو

خانوادگی

ورودی بست شیخ بهائی

کفشداری شماره ۱۵

برادران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالهدایه

کفشداری شماره ۱۶

برادران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالولایه

کفشداری شماره ۱۷

خواهران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالولایه

کفشداری شماره ۱۸

خانوادگی

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالرحمه

کفشداری شماره ۱۹

خواهران

صحن جامع رضوی، ورودی رواق

امام خمینی (رحمه الله علیه)

کفشداری شماره ۲۰

برادران

صحن جامع رضوی، ورودی رواق

امام خمینی (رحمه الله عليه)

در کفشداری شماره ۱۴، در صورت نیاز، پس از دریافت کفش، صندلی تاشو نیز داده می شود.

ص: ۱۵۶

مهمان سرا:

مهمان سرای حضرت رضا(علیه السلام)، در ضلع شمالی بست شیخ حر عاملی واقع شده است. در این مکان، زائران به قصد تیمن و تبرک، از خوان نعمت آن حضرت بهره مند می شوند. نمایندگان آستان قدس رضوی، دعوت نامه مهمان سرای حضرت را همه روزه در محل اسکان زائران (هتل ها، زائرسراهای اداره های مختلف، حسینیه ها و مهمان پذیرها و در ایام تعطیلات در مدارس، پارک ها و کمپ های زائر) توزیع می کنند. دعوت نامه های زائران غیرایرانی نیز همه روزه در رواق دارالرحمه توزیع می شود.

دفتر آگاهی حرم (رسیدگی به معضلات اجتماعی در حرم مطهر رضوی):

زائران گرامی در صورت برخورد با

افراد مشکوک یا موارد خاص مانند سرقت، کلاه برداری و... می توانند از طریق شماره تلفن های ۳۲۰۰۲۲۱۵ و ۳۲۲۵۶۹۹۰ با دفتر آگاهی حرم مطهر تماس حاصل فرمایند یا به صورت حضوری مراجعه کنند. این دفتر، در صحن انقلاب اسلامی، روبه روی پنجره فولاد واقع است و به صورت شبانه روزی خدمت رسانی می کند.

(رسیدگی به معضلات اجتماعی در حرم مطهر رضوی) مدیریت آگاهی، در ضلع قبله صحن هدایت حرم مطهر رضوی واقع است که از نیروهای مجرب آستان قدس رضوی و کادر انتظامی (آگاهی)، تشکیل شده است و به صورت شبانه روزی در جهت رفاه و امنیت زائران گرامی انجام وظیفه می کنند. امورات کنترل و مراقبت در راستای تأمین امنیت حوزه اماکن متبرکه را با شناسایی و دستگیری افراد مشکوک، موارد خاص، سارقان، معتادان، حاملان مواد مخدر، کلاشان، متکدیان، رابطه نامحرمیت، درگیری و نزاع، کلاهبرداری، اخاذی و.. برعهده دارد و با تشکیل پرونده و تحویل به مراجع قضایی، خدمت رسانی می کند.

مدیریت آگاهی حرم مطهر از ادارات مختلف تشکیل یافته است. ۱. اداره تجسس و پیگیری امور حقوقی زائران * تلفن: ۳۲۰۰۲۵۱۵. ۲. اداره پیشگیری و کشف جرائم * تلفن: ۳۲۰۰۲۲۱۵ و ۳۲۲۵۶۹۹۰. ۳. اداره اطلاعات و عملیات * تلفن: ۳۲۰۰۳۵۱۰ | ۴. اداره فوریت های اجتماعی و مشاوره * تلفن: ۳۲۰۰۲۱۵۰

۱۰. بخش امداد زائران رسیدگی به امور زائران در راه مانده، انجام برنامه زیارتی با عنوان یا معین الضعفا به منظور کمک به تشریف افراد ناتوان و سالمند در سطح شهر مقدس مشهد، رسیدگی به امور زائران مصدوم شده در حرم مطهر و پیگیری امور درمانی آنان، اهدای البسه به زائران فقیر و... از فعالیت های مهم این بخش به شمار می آیند. البته تمام این امور، با در نظر گرفتن نیات واقفین و مفاد وقف نامه ها انجام می شود. بخش امداد زائران در ضلع جنوبی صحن جامع رضوی، ساختمان مدیریت رفاه زائران واقع شده است و زائران در صورت نیاز به برقراری ارتباط تلفنی، می توانند از شماره ۳۲۰۰۲۲۹۹ استفاده کنند.

بخش امداد زائران:

رسیدگی به امور زائران در راه مانده، انجام برنامه زیارتی با عنوان یا معین الضعفا به منظور کمک به تشریف افراد ناتوان و سالمند در سطح شهر مقدس مشهد، رسیدگی به امور زائران مصدوم شده در حرم مطهر و پیگیری امور درمانی آنان، اهدای البسه به زائران فقیر و... از فعالیت های مهم این بخش به شمار می آیند. البته تمام این امور، با در نظر گرفتن نیات واقفین و مفاد وقف نامه ها انجام می شود. بخش امداد زائران در طبقه همکف ساختمان اداری صحن هدایت واقع شده است و زائران در صورت نیاز به برقراری ارتباط تلفنی، می توانند از شماره ۳۲۰۰۲۲۹۹ استفاده کنند.

دفتر امور دفن:

این دفتر علاوه بر انجام خدمات روزمره در رابطه با اموات، درباره محل دفن مشاهیر مدفون در حرم مطهر رضوی نیز اطلاعاتی ارائه می دهد. دفتر امور دفن، در صحن آزادی واقع شده است و برای ارتباط با این بخش، می توان از شماره تلفن های ۳۲۰۰۲۲۴۵ و ۳۲۲۲۷۲۲۴ استفاده کرد.

خدمات بهداشتی و درمانی

دارالشفاء امام رضا(علیه السلام):

دارالشفاء امام رضا(علیه السلام) در ضلع جنوبی دوربرگردان خیابان شیرازی (ورودی شیخ طوسی) واقع شده است. این مرکز درمانی، مجهز به تجهیزات کامل پزشکی و شامل بخش های مختلف از جمله اورژانس، رادیولوژی، آزمایشگاه، داروخانه شبانه روزی، دندانپزشکی، بینایی سنجی، شنوایی سنجی، واحد مامایی و انواع کلینیک های تخصصی است. شماره تلفن های این مرکز ۳۲۰۰۲۳۸۰ و ۳۲۲۴۴۳۱۱ است.

سرویس های بهداشتی حرم مطهر:

شماره و مکان

سرویس شماره ۱

ورودی صحن غدیر

سرویس شماره ۲

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

سرویس شماره ۳

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

سرویس شماره ۴

ورودی صحن کوثر

سرویس شماره ۵

صحن هدایت

سرویس شماره ۶

بست شیخ بهائی (رحمه الله علیه)

سرویس شماره ۷

بست شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه)

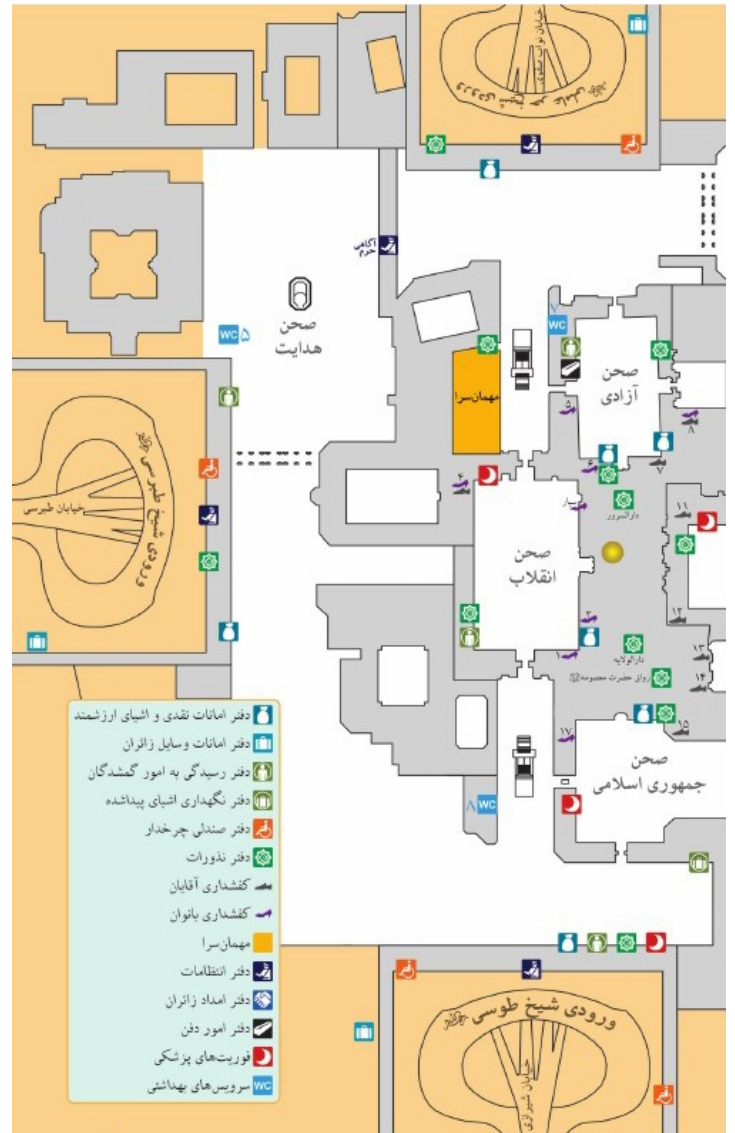
سرویس شماره ۸

ابتدای بست شیخ طوسی (رحمه الله علیه)

برای ورود به سرویس های بهداشتی با ویلچر و کالسکه، از آسانسورهای تعبیه شده استفاده کرده و از تردد بر روی پله برقی ها با ویلچر و کالسکه جدا خود داری کنید.

ص: ۱۵۹

دارالشفاء امام التلام دارالشفاء امام مال در ضلع جنوبی دوربرگردان خ یابان شیرازی ورودی شیخ طوسی) واقع شده است.

این مرکز درمانی، مجهز به تجهیزات کامل پزشکی و شامل بخش های مختلف اورژانس، رادیولوژی، آزمایشگاه، داروخانه شبانه روزی، دندانپزشکی، بینایی سنجی، شنوایی سنجی، واحد مامایی و انواع کلینیک های تخصصی است.

شماره تلفن های این مرکز ۳۲۰۰۲۳۸۰ و ۳۲۲۴۴۳۱۱ است.

مرکز فوریت های پزشکی:

پایگاه های ثابت فوریت های پزشکی به صورت شبانه روزی در صحن های جامع رضوی، جمهوری اسلامی، انقلاب اسلامی و گوهرشاد مستقر هستند و به بیماران اورژانسی و سوانح احتمالی در حرم مطهر رضوی رسیدگی می کنند. زائران در صورت نیاز می توانند از طریق شماره تلفن ۳۲۰۰۲۴۲۴ با مرکز فوریت های پزشکی حرم مطهر تماس حاصل فرمایند.

فصل ۷: فعالیت ها و برنامه های فرهنگی حرم مطهر رضوی

۱. نمازهای جماعت حرم مطهر:

هر روز، در صحن ها و رواق های حرم مطهر، نمازهای جماعت یومیه اقامه می شود. برپایی این نمازها از جلوه های باشکوه معنوی در حرم مطهر رضوی است. نمازهای جماعت در زمان های عادی، در بیش از ۱۶ مکان و در زمان های پرتشرف زائران، در ۲۳ مکان اقامه می شود؛

مکان های ثابت برگزاری نماز جماعت در حرم مطهر رضوی

مکان های برگزاری نماز در هر سه نوبت:

۱. رواق دارالسیاده، واقع در صحن انقلاب اسلامی؛

۲. رواق دارالسلام، واقع در صحن آزادی؛

۳. رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)؛

۴. رواق دارالحجّه؛

۵. رواق دارالمرحمه؛

۶. شبستان گرم مسجد جامع گوهرشاد؛

۷. شبستان تبریزی مسجد جامع گوهرشاد؛

۸. شبستان نهانندی مسجد جامع گوهرشاد یا ایوان مقصوره مسجد جامع گوهرشاد؛

۹. مدرسه پریزاد؛

سایر مکان های برگزاری نماز در نوبت ظهر و عصر و مغرب و عشا:

۱. رواق دارالاجابه؛

۲. صحن جامع رضوی؛

۳. صحن جمهوری؛

۴. صحن مسجد گوهر شاد؛

۵. رواق کوثر.

مکان های برگزاری نماز در نوبت صبح:

۱. رواق غدیر.

برگزاری نماز در صحن ها منوط به شرایط مناسب آب و هوایی از نظر گرما و سرماست.

۲. تبلیغ معارف اسلامی:

حضور در حرم مطهر رضوی، فرصت مغتنمی است تا زائران در این حریم قدسی، به کسب معرفت

از دریای بی کران اندیشه و عرفان اسلامی مشغول شوند. به همین منظور در تمامی ایام سال سخنرانی های مذهبی، قرائت زیارات تأکید شده در ایام مشخص، قرائت ادعیه مأثوره مانند کمیل، توسل، ندبه و... در حرم مطهر برگزار می شود.

نوع زمان مکان

سخنرانی

بعد از نماز صبح

شبستان گرم، رواق های امام خمینی (رحمه الله علیه) و رواق غدیر

قبل از نماز ظهر و عصر (غیر از جمعه ها)

شبستان گرم

رواق های دارالاجابه و دارالحکمه (ویژه خواهران)

قبل از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

بیان احکام

همه روزه غیر از جمعه ها، قبل از نماز ظهر و عصر

رواق امام خمینی، رواق دارالحججه

قبل از نماز مغرب و عشا

شبستان گرم، رواق دارالحججه

رواق های دارالاجابه و دارالحکمه (ویژه خواهران)

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی، شبستان گرم

قرائت زیارت امام رضا (علیه السلام)

همه روزه، بعد از نماز صبح

شبستان نهانندی، شبستان گرم، رواق دارالحججه

همه روزه غیر از جمعه ها، بعد از نماز عصر

شبستان نهاوندی، شبستان گرم، رواق های امام خمینی (رحمه الله علیه)

و دارالحججه

همه روزه بعد از نماز عشا

شبستان نهاوندی، شبستان گرم و رواق دارالحججه

قرائت زیارت امین الله

همه روزه بعد از نماز عشا

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

قرائت دعای توسل

سه شنبه شب ها

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

قرائت دعای کمیل

پنج شنبه شب ها

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

قرائت دعای ندبه

صبح جمعه ها، اول طلوع آفتاب

رواق امام خمینی (رحمه الله علیه)

ص: ۱۶۶

علاوه بر این برنامه ها، در مناسبت های اسلامی و ملی، در حرم مطهر رضوی مراسمات ویژه برگزار می شود؛ مانند: مداحی، مرثیه سرایی، مناجات خوانی، سرود و همخوانی (تواشیح) و زمان و مکان این مراسمات در تابلوهای اطلاع رسانی برنامه های فرهنگی تبلیغی حرم مطهر (پیک زائر) اعلام می شود.

۳. فعالیت های قرآنی:

اشاره

در سال های اخیر، مدرسه تاریخی دودر، با عنوان دارالقرآن الکریم آستان قدس رضوی، تجلیگاه فعالیت های قرآنی شده است. این مرکز با برنامه های متنوع مانند کلاس ها و کارگاه های قرآنی، مسابقات و جشنواره های قرآنی، محافل انس با قرآن کریم و... در احیاء معارف قرآنی گام بلندی برداشته است.

کلاس های حفظ قرآن کریم: در این کلاس ها حفظ قرآن کریم (همراه با ترجمه) آموزش داده می شود. این دوره، دو روز در هفته برگزار شده و حدود چهار سال به طول می انجامد.

کلاس های آموزش قرائت:

این کلاس ها در پنج دوره (بهار، تابستان، ماه مبارک رمضان، پاییز و زمستان) و در رشته های روخوانی، روان خوانی، تجوید الصلاه، تجوید مقدماتی، تجوید تکمیلی، ترتیل، صوت و لحن و... برگزار می شوند. امکان استفاده از این کلاس ها برای خواهران و برادران فراهم است.

کلاس های آموزش تفسیر و حدیث:

این کلاس ها در پنج دوره (بهار، تابستان، ماه مبارک رمضان، پاییز و زمستان) و در رشته های ترجمه و مفاهیم، تدبر در قرآن، تفسیر قرآن، تدبر در سیره معصومان(علیهم السلام)، نهج البلاغه، صحیفه سجادیه، آیات الاحکام، صرف و نحو قرآنی و عصر غیبت برگزار می شود. هر کدام از این دوره ها شامل هفته جلسۀ آموزشی است.

کارگاه های کوتاه مدت قرائت و حفظ قرآن کریم:

در اتاق هجده دارالقران کریم کارگاه های کوتاه مدت روخوانی، روان خوانی، تجوید الصلوه، آموزش روش های حفظ و... در طول سال برگزار می شود. زائران با حضور در این کارگاه ها، ضمن بهره مندی از فضای معنوی، در صورت کسب نمره قبولی، گواهینامه مربوط به آن دوره را نیز دریافت می کنند.

کارگاه های کوتاه مدت تفسیر و حدیث:

این کارگاه های آموزشی با موضوعات تدبر در قرآن، تدبر در سیره معصومان(علیه السلام)، تدبر موضوعی قرآن، تفسیر قرآن، آشنایی با نهج البلاغه، آشنایی با صحیفه سجادیه و...، در اتاق ۸ دارالقران برگزار می شود. این کارگاه ها در نوبت صبح، ویژه خواهران و در نوبت عصر، ویژه برادران است.

کارگاه مشاوره تصحیح قرائت قرآن و اذکار نماز: این کارگاه در اتاق ۹ دارالقران مستقر بوده و همه روزه، به جز جمعه ها، در نوبت صبح ویژه خواهران و در نوبت بعدازظهر، ویژه برادران است. زائران با حضور در این کارگاه، می توانند اشکالات قرائت خود را برطرف کنند.

کارگاه پاسخگویی به سؤالات قرآنی و حدیثی:

کارشناسان قرآنی مستقر در اتاق شماره یازده دارالقرآن کریم، به صورت حضوری یا تلفنی، به سؤالات و شبهات زائران در زمینه قرآن و عترت پاسخ می دهند. تلفن ۰۲۵۴۲۰۳۲۰ برای این منظور در نظر گرفته شده است.

سلسله نشست های تفسیر و حدیث:

این برنامه با محوریت موضوعاتی مانند تدبر در قرآن، تفسیر و... همراه با مسابقه در صحن دارالقرآن حرم مطهر برگزار می شود. به نفرات برگزیده این مسابقات جوایزی اهدا می شود.

حلقه های تدبر در قرآن کریم:

در فضای صمیمی این برنامه، زائران همراه با استادان به تدبر در سوره ای از قرآن پرداخته و پاسخ پرسش های خود را از استاد حاضر در حلقه دریافت می کنند. این حلقه ها در طول سال در رواق های حرم مطهر و در تعطیلات ویژه نوروز و ماه مبارک رمضان، در صحن دارالقرآن برگزار می شود.

محافل انس با قرآن: این محافل با حضور قاریان ممتاز و بین المللی و گروه های تواشیح و ابتهال تشکیل می شود. محافل انس با قرآن در شش ماهه اول سال، قبل از نماز مغرب و عشا

در رواق امام خمینی (قدس سره) و در شش ماهه دوم سال، بعد از نماز مغرب و عشا در دارالقرآن الکریم برگزار می شود.

محفل انس با قرآن ویژه خواهران:

این برنامه با هدف ایجاد زمینه ای برای فعالیت بانوان قرآنی و معرفی استعدادهای برتر قرآنی هر هفته، جمعه ها صبح در دارالقرآن کریم برگزار می شود. در این محفل نیم جزء از قرآن توسط مرتلان خواهر تلاوت می شود و سخنرانان نیز آیاتی از این نیم جزء را شرح و توضیح می دهند. زائران در فضایی ملکوتی از اجرای گروه های تواشیح، حافظان قرآنی و... بهره مند می شوند.

جلسات آموزشی قرائت قرآن کریم:

این جلسات شنبه تا چهارشنبه، بعد از نماز مغرب و عشا در دارالقرآن و در حضور استادان و قاریان بین المللی قرائت قرآن مجید برگزار می شود.

تربیل قرآن کریم:

این برنامه، همه روزه پس از نماز جماعت صبح، در رواق امام خمینی (قدس سره) برگزار می شود.

واحد ختم تلاوت نور:

«ختم کل قرآن»، «ختم یک حزب»، «ختم نیم حزب»، «ختم یک سوره» از اهم برنامه های این واحد به شمار می رود. این واحد روزانه، مجالس ختم قرآن را در دارالقرآن برگزار می کند که با استقبال زائران بارگاه رضوی همراه شده است. در این جلسات با ختم نیم حزب از قرآن توسط هر زائر کل قرآن ختم می شود.

کارگاه مهدالرضا(علیه السلام) با هدف نگهداری از کودکان ۵ تا ۸ ساله، همه روزه، به جز جمعه ها، در دو نوبت صبح و عصر در اتاق ۲۱ دارالقرآن کریم پذیرای این عزیزان است. در این مکان، کارگاه های آداب زیارت، نیایش، قصه معصومان(علیه السلام)، آموزش حفظ سوره، آموزش نقاشی، آموزش کاردستی، بازی و سرگرمی های

قرآنی، شعر، سرود، نمایش و... برگزار می شود. مدت زمان نگهداری از کودکان در این کارگاه ها، ۴۵ دقیقه است.

جنگ های قرآنی:

جنگ های قرآنی، با هدف ایجاد زمینه ای برای قرائت قرآن توسط قاریان نوجوان و آشنایی کودکان و نوجوانان با مفاهیم و آموزه های قرآن و عترت در قالب قصه، نمایش، مسابقه و... در دارالقرآن الکریم برگزار می شود. زمان برگزاری این جنگ ها، پنجشنبه شب ها بعد از نماز مغرب و عشاءست.

مسابقات قرآنی:

مسابقات قرآنی با هدف انس هر چه بیشتر مخاطبان با قرآن کریم در محافل قرآنی برگزار می شود. شرکت کنندگان در این مسابقات، با رجوع به قرآن کریم، پاسخ سؤال طرح شده را یافته و ضمن تلاوت یک یا چند آیه مدّ نظر، با معنا و مفاهیم آن ها نیز آشنا می شوند. در انتهای محفل، به شرکت کنندگانی که پاسخ صحیح داده باشند، به قید قرعه، جوایزی اهدا می شود. علاوه بر این، بصورت ماهانه و هفتگی نیز مسابقاتی برگزار می شود. در پرتو این مسابقات مخاطب با دیدگاه قرآن کریم ذیل موضوعات مختلف آشنا خواهند شد. زائران می توانند برای دریافت برگه های مسابقات ماهانه و هفتگی به اتاق ۱۷، واحد مسابقات واقع در دارالقرآن الکریم مراجعه کنند.

کارگاه هنرهای قرآنی:

این کارگاه با هدف انتقال معارف ناب دینی در قالب هنر و ایجاد زمینه ای برای انس هرچه بیشتر زائران با قرآن و عترت، در چهار زمینه هنری خوشنویسی، تذهیب، معرق و نقاشی در خدمت زائران و مجاوران بارگاه رضوی است. فعالیت های این واحد در نوبت صبح ویژه خواهران و در نوبت عصر ویژه برادران است.

واحد سمعی و بصری قرآنی:

در این مکان، علاوه بر ارائه تلاوت های مجلسی

قاریان ممتاز و بین المللی و نصب نرم افزارهای قرآنی ویژه تلفن همراه، فضایی برای استفاده از نرم افزارها و سایت های قرآنی برای سنین مختلف فراهم شده است. این واحد در اتاق چهارده دارالقرآن مستقر بوده و استفاده از آن، در نوبت صبح ویژه خواهران و در نوبت عصر ویژه برادران است.

۴. پاسخ گویی به سؤالات شرعی و اعتقادی:

سامانه تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی (۳۲۰۲۰)

این سامانه تلفنی، به منظور تسهیل در ارائه خدمات مرتبط با پاسخگویی به مسائل شرعی، در حرم مطهر رضوی راه اندازی شده است.

مخاطبان، از طریق تماس با شماره تلفن ۳۲۰۲۰ می توانند پاسخ سؤالات شرعی خود را به صورت شبانه روزی دریافت کنند.

دفتر پاسخگویی به سؤالات شرعی برادران:

دفتر پاسخگویی به سؤالات شرعی برادران در مدرسه پریزاد و صحن آزادی به صورت شبانه روزی و در دفتر واقع در مسجد گوهرشاد در دو نوبت صبح و عصر فعالیت می کند.

دفتر پاسخ گویی به سؤالات شرعی خواهران:

دفتر پاسخگویی به مسائل شرعی خواهران در صحن های جمهوری و آزادی به صورت شبانه روزی و در صحن انقلاب و رواق مبارکه دارالحجه از ساعت صبح تا شب فعالیت می کند.

سامانه تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی (۳۲۰۲۰): این سامانه تلفنی، به منظور تسهیل در ارائه خدمات مرتبط با پاسخ گویی به مسائل شرعی، در حرم مطهر رضوی راه اندازی شده است. مخاطبان، از طریق تماس با شماره تلفن ۳۲۰۲۰ می توانند پاسخ سؤالات شرعی خود را به صورت شبانه روزی دریافت کنند.

دفتر پاسخ گویی به سؤالات اعتقادی:

کارشناسان این دفتر، علاوه بر پاسخ گویی به سؤالاتی با موضوع مسائل اعتقادی اسلام و سایر ادیان، در زمینه راهنمایی و مشاوره های لازم به افراد علاقه مند به تشریح به دین مبین اسلام نیز فعالیت می کنند. در این رابطه، دو دفتر در مرکز پاسخ گویی (مدرسه پریزاد) و یک دفتر در سردرب غربی صحن جامع واقع شده است.

به منظور تسهیل در ارائه خدمات مرتبط با پاسخ گویی به مسائل شرعی، سامانه پیامکی ۳۰۰۰۲۰۲۰ در حرم مطهر راه اندازی شده است و زائران و مجاوران بارگاه مطهر می توانند با استفاده از این سامانه، پاسخ سؤالات شرعی خود را دریافت کنند.

۵. مرکز مشاوره دینی:

مشاوره فردی:

مرکز مشاوره دینی حرم مطهر، در ضلع غربی صحن جامع (داخل ایوان غربی) واقع شده

است. دریافت نوبت مشاوره برای مجاوران از طریق شماره تلفن ۲۲۴۴۳۳۱ (از ساعت ۸ الی ۱۲) صورت می پذیرد. زائران حضرت رضا(ع) نیز می توانند به صورت حضوری به این مرکز مراجعه و از خدمات این مرکز استفاده نمایند. فعالیت این مرکز در دو نوبت صبح و عصر صورت می پذیرد.

کلاس های مشاوره گروهی:

این کلاس ها برای افرادی برگزار می شود که با یک موضوع خاص و مشترک مراجعه می کنند. به این ترتیب، از مراجعات متعدد با یک موضوع خاص به جلسات مشاوره فردی جلوگیری می شود. این کلاس ها، بیشتر با محوریت موضوعات دینی و خانواده تشکیل شده و ثبت نام برای شرکت در آن ها، در مرکز مشاوره دینی واقع در ضلع غربی صحن جامع انجام می شود.

۶. نشست های پرسش و پاسخ دینی:

دین، نشاط، زندگی

نشست های «دین، نشاط، زندگی»، یکی از برنامه های ویژه پرسمان دینی است که در ایام تابستان با موضوعات اخلاقی، اجتماعی و تربیتی برگزار

می شود. از ویژگی های این جلسه ها استفاده از چهره های برجسته حوزوی و دانشگاهی به عنوان کارشناس است.

حلقه معرفت:

حلقه معرفت از جمله نشست های صمیمی پرسش و پاسخ دینی است که در آن، با حضور استادان مجرب حوزه و دانشگاه، گفت و گوی چهره به چهره و پرسش و پاسخ دینی صورت می پذیرد. این حلقه ها در سه بخش برادران، خواهران و کودکان برگزار می شود. عنوان این حلقه در گروه سنی کودکان، جوانه های معرفت است. حلقه های معرفت برادران در طول شبانه روز، در مرکز پاسخگویی، واقع در مدرسه پریزاد و شب ها در رواق های

امام خمینی (رحمه الله علیه)، دارالاجابه و دارالحججه برگزار می شود. حلقه های معرفت خواهران نیز همه روزه یک نوبت قبل از نماز ظهر و عصر و یک نوبت بعد از نماز مغرب و عشاء در مکان های دارالاجابه و دارالحججه برگزار می شود. در رده سنی کودکان نیز این حلقه ها با عنوان جوانه های معرفت، ویژه کودکان ۴ تا ۱۰ سال و همزمان با برخی از جلسه های حلقه معرفت خواهران در رواق دارالحججه، برگزار می شود.

پرسمان های دینی: پرسمان دینی عنوان سلسله جلسه های سخنرانی و پرسش و پاسخ است. در این جلسه ها که در قالب موضوعات مختلف دینی تشکیل می شود، کارشناسان، جواب گوی پرسش های زائران و مجاوران بارگاه رضوی هستند. جلسات پرسش و پاسخ موضوعی، هر شب بعد از نماز مغرب

تصویر

ص: ۱۷۷

و عشا با یکی از موضوعات شرعی (زالال احکام)، سوالات و شبهات قرآنی (شمیم وحی)، مسائل اعتقادی (نسیم معرفت)، اجتماعی و تربیتی و خانوادگی (خانواده رضوی)، زندگی و سیره امام رضا (علیه السلام) (در محضر عالم آل محمد)، موضوعات اخلاقی و تهذیب نفس (زمزم بندگی) و مهدویت (به سوی ظهور) در رواق دارالهدایه برگزار می شود.

دین، نشاط، زندگی: نشست های دین، نشاط، زندگی، یکی از برنامه های ویژه پرسیمان دینی است که در ایام تابستان با موضوعات اخلاقی، اجتماعی و تربیتی برگزار می شود. از ویژگی های این جلسه ها استفاده از چهره های برجسته حوزوی و دانشگاهی به عنوان کارشناس در برنامه است.

۷. همایش های تخصصی:

همایش های تخصصی حرم مطهر رضوی ویژه فعالان فرهنگی، دانش آموزان برتر، دانشجویان و طلاب شاخص و... بوده و با موضوعات دینی، اجتماعی، فرهنگی و... برگزار می شود.

۸. ارائه خدمات فرهنگی به گروه های ویژه:

بسیاری از زائران امام بزرگوار، علی ابن موسی الرضا، به صورت دسته جمعی و در قالب کاروان ها و گروه های زیارتی به حرم مطهر ایشان مشرف می شوند. برای این زائران، خدمات فرهنگی ویژه ای در نظر گرفته شده است که در صورت درخواست و ابراز علاقه، بهره مند خواهند شد. برگزاری دوره های آموزش احکام و عقاید، کارگاه های نگرش سیستمی به دین، جلسه های فیض حضور، حرم شناسی، جشن تلکلیف دانش آموزی، مراسم ازدواج دانشجویی، بازدید از نمایشگاه ها و پایگاه های فرهنگی و... از جمله برنامه های ویژه این گروه ها است. ارائه درخواست و ثبت نام در

این برنامه ها، با مراجعه به دفتر خدمات ویژه گروه های زیارتی، واقع در رواق دارالهدایه امکان پذیر است.

۹. کارگاه های نگرش سیستمی به دین: این کارگاه ها با هدف توجه به همه ابعاد دین، طرح ریزی شده اند و با سه موضوع مهدویت، زیارت و حجاب، در حرم مطهر رضوی برگزار می شوند. مکان برگزاری این کارگاه ها، رواق دارالهدایه، واقع در صحن جمهوری اسلامی است.

۱۰. حرم شناسی: واحد حرم شناسی حرم مطهر رضوی، به پرسش های مراجعه کنندگان در زمینه های مرتبط با زندگینامه امام رضا(علیه السلام)، تاریخچه معماری حرم مطهر، هنرهای به کاررفته در معماری حرم مطهر، مشاهیر مدفون در این آستان و... پاسخ داده و علاوه بر این، برنامه های حرم شناسی و تورهای حرم گردی ویژه گروه های زیارتی را نیز برگزار می کند. گروه ها و کاروان های زیارتی به منظور بهره مندی از این خدمات می توانند با شماره تلفن ۲۲۳۵۳۱۳ تماس گرفته یا از طریق مکاتبه، تقاضای خود را مطرح کنند.

نمایشگاه حکایت آفتاب:

این نمایشگاه در سردرب غربی صحن جامع رضوی واقع شده است و در آن هشت پرده از زندگی امام رضا(علیه السلام) در قالب تابلوهایی از معرق و کلاژ به تصویر کشیده شده است. نمایشگاه حکایت آفتاب با بهره گیری از یک راوی، نورپردازی متناسب با روایت و نوای پس زمینه، بازدیدکنندگان را به فضای تاریخی زندگی امام رضا(علیه السلام) می برد و ویژه عموم زائران و مجاوران است.

نمایشگاه کبوترانه (ویژه کودکان ۵ تا ۱۰ سال):

این نمایشگاه در راستای احترام به زائر خردسال آقا علی بن موسی الرضا و با هدف ارتقای بخشیدن آموزش و مهارت های دینی، همچنین ایجاد یاد و خاطره ای خوش از زیارت و سفر به مشهد در ایوان غربی صحن جامع دایر شده است. کارگاه نمایش فیلم به منظور آموزش نماز، شناخت

اهل بیت(علیه السلام) و...، کارگاه جنگل با هدف آموزش داستان هایی درباره امام رضا(علیه السلام)، کارگاه غار با هدف توجه به اهمیت حضور راهنما در زندگی، کارگاه صحن مسجد با هدف آموزش وضو و احکام حضور در مسجد، کارگاه مسجد با هدف آموزش نماز، کارگاه کاردستی، کارگاه رنگ آمیزی، کارگاه نقاشی دیواری و...، همچنین وسایل بازی و سرگرمی از جمله بخش های موجود در این نمایشگاه است. در پایان این بازدید، هدایایی به رسم یادبود به کودکان اهدا می شود. زمان فعالیت نمایشگاه کبوترانه در دو نوبت صبح و عصر است.

۱۲. شبکه مخاطبان نورالهدی:

این شبکه به منظور حفظ ارتباط زائران گرامی با حرم مطهر رضوی و در راستای معرفت افزایی و استمرار برکات زیارت تشکیل شده است. ارسال رایگان نشریه نورالهدی، به صورت فصلی به مشترکان در سه مقطع سنی کودک، نوجوان و جوان کار اصلی شبکه مخاطبان نورالهدی است. ثبت نام و عضویت در این شبکه، به صورت حضوری، در بخش نورالهدی واقع در ایوان غربی صحن جامع رضوی (روبروی اداره روشنایی) و یا درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا (علیه السلام)، به نشانی: razavi.aqr.ir صورت می پذیرد.

شماره تلفن ۳۲۰۰۲۵۷۳ برای برقراری تماس تلفنی، سامانه ۳۰۰۰۰۰۰۲۰۲۰ برای ارسال پیامک و رایانامه m*khatabin@aqrazavi.ir برای ارسال رایانامه، راه های برقراری ارتباط با این بخش است.

سامانه ارتباط پایدار فرهنگی با زائران حرم مطهر رضوی

۱۳. مسابقات فرهنگی:

واحد مسابقات فرهنگی حرم مطهر رضوی، در مناسبت های مهم سال یک مسابقه ویژه عموم زائران بالای ۱۲ سال و یک مسابقه، با عنوان کبوتران حرم، ویژه کودکان ۸ تا ۱۱ سال برگزار می کند.

برگه های این مسابقات در دفاتر راهنمای زائر مستقر در صحن های حرم مطهر توزیع می شوند و سامانه پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ برای ارسال پاسخ سؤالات در نظر گرفته

شده است. قرعه کشی به صورت روزانه و از میان پاسخ های صحیح انجام شده و نتیجه از طریق سامانه پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ به اطلاع برندگان می شود. برندگان جوایز نیز در سامانه توزیع، واقع در ضلع غربی صحن جامع رضوی (اتاق ۱۸۸) و به صورت حضوری تقدیم می شود.

سایر علاقه مندان در سراسر کشور، می توانند از طریق پایگاه جامع آستان قدس رضوی به نشانی www.aqr.ir در این مسابقات شرکت کنند.

ص: ۱۸۲

۱۴. درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) (razavi.aqr.ir):

وبگاه یادگاری ها: این وبگاه با هدف گردآوری تجربه های زیارت و به تصویر کشیدن حال و هوای زائران بارگاه قدس رضوی در در قالب عکس، دلنوشته، داستانک، شعر و... راه اندازی شده است.

وبگاه زندگی رضوی: این وبگاه به منظور اشاعه سبک زندگی رضوی و تبیین آداب زندگی اسلامی و مهارت های ارتباطی ایجاد شده است. بررسی فضایل و رذایل اخلاقی در بیان امام رضا (علیه السلام) و آگاهی بخشی درباره آسب های زندگی با متد غربی، از جمله موضوعاتی است که با تکیه بر تعالیم زندگی دینی و... در این وبگاه به آن پرداخته شده است.

وبگاه جهان اسلام: این وبگاه با رویکرد انقلاب اسلامی راه اندازی شده است و با موضوعاتی مانند ریشه های انقلاب اسلامی مردم ایران، بیداری اسلامی، نقش انقلاب در گسترش معارف اهل بیت (علیه السلام) و... در گسترش فرهنگ انقلاب اسلامی و اندیشه های حضرت امام (رحمه الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تلاش می کند.

این وبگاه با هدف ارائه بحث‌های تخصصی نخبگان و فرهیختگان در زمینه معرفی ابعاد مختلف شخصیت امام رضا(علیه السلام) و تبیین موشکافانه و تخصصی معارف اهل بیت(علیه السلام) راه اندازی شده است.

وبگاه حرم شناسی: این وبگاه، اطلاعاتی درباره تاریخچه حرم مطهر رضوی (رواق‌ها، صحن‌ها

و...)، آیین‌های مذهبی، خدمات رفاهی و بهداشتی، اطلاعات ضروری این آستان مقدس و... در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهد.

وبگاه کودکان: هدف راه اندازی این وبگاه، آموزش مفاهیم دینی و آشنایی با سیره امام رضا(علیه السلام)

در قالب‌های قابل فهم و جذاب برای کودکان؛ مثل شعرخوانی، بازی، نقاشی، قصه‌گویی و... است.

وبگاه پخش زنده تصاویر حرم مطهر (www.razavi.tv): مهم‌ترین فعالیت این وبگاه، پخش مستقیم تصاویر صحن‌های انقلاب، جمهوری و غدیر، همچنین پخش تصاویر روح افزای روضه منوره (ضریح مطهر)، به صورت ۲۴ ساعته است. علاوه بر این، تلویزیون اینترنتی رضوی، به منظور بهره‌مندی مخاطبان، برنامه‌های مختلف رواق‌های امام خمینی(رحمه الله علیه) و صحن جامع رضوی اعم از سخنرانی، مناجات، مداحی و زیارت خوانی را در کانالی مجزا پخش می‌کند.

سامانه آرشیو دیجیتال محصولات رضوی: این سامانه آرشیو دیجیتال، امکان دانلود رایگان محصولات فرهنگی حرم مطهر رضوی از قبیل کتاب، پوستر، عکس، محصولات صوتی و تصویری و نشریات الکترونیک را برای مخاطبان درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر فراهم آورده است.

۱۵. اتاق های گفت وگویی آنلاین (پالتاک رضوی):

علاوه بر پخش مستقیم برنامه های حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، هر شب در فضای مجازی اتاق های گفت وگویی پالتاک، به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی و با حضور اساتید برجسته حوزه و دانشگاه، برنامه هایی درباره مباحث مختلف با رویکرد موضوعات اسلامی برگزار می شود. این اتاق های گفت وگو امکان برقراری ارتباط صوتی، تصویری و نوشتاری همزمان را در اختیار کاربران قرار می دهد. برای استفاده از این اتاق های گفت وگو، ابتدا باید نرم افزار **Paltalk Messenger** را نصب کرده و پس از ساخت کلمه کاربری، به اتاق های مختلف گفت وگو وارد شوید. (۱)

ص: ۱۸۵

۱- . جهت استفاده از راهنمای نصب نرم افزار و ورود به اتاق های گفت وگو، از وبگاه imamrezashrine.aqr.ir استفاده کنید.

۱۶. ویژه برنامه های زائران غیر ایرانی:

نوع مراسم

زمان برگزاری

مکان

برگزاری

زائران عرب زبان

قرائت دعا و زیارت

همه روزه بعد از نماز صبح

دارالرحمه

سخنرانی

همه روزه، به جز جمعه ها، بعد از نماز ظهر و عصر

دارالرحمه

سخنرانی

همه روزه بعد از نماز مغرب و عشا

دارالرحمه

پاسخ گویی به سؤالات شرعی

در طول روز

دارالرحمه

مسابقات فرهنگی

در طول روز

دارالرحمه

زائران اردوزبان

مراسم ویژه شامل قرائت زیارت، بیان احکام، پاسخ گویی به سؤالات

شرعی و...

همه روزه، به جز جمعه ها، قبل از نماز ظهر و بعد از

نماز عصر

مقبره شیخ حر عاملی

سخنرانی

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق کوثر

مسابقات فرهنگی روزانه

در طول روز

سردرب شرقی صحن جامع رضوی

مسابقات فرهنگی روزانه

در طول روز

ص: ۱۹۰

سردرب شرقی صحن جامع رضوی

گروه های آذری، روسی و ترکی

(در صورت حضور کاروان)

مراسم ویژه شامل سخنرانی، قرائت قرآن، پاسخ گویی به سؤالات

شرعی و...

صبح ها تا قبل از نماز ظهر

رواق غدیر

مسابقات فرهنگی، به صورت شفاهی

در زمان برگزاری مراسم

رواق غدیر

ص: ۱۹۱

بنیاد پژوهش های اسلامی:

عملیات ساخت این مرکز پژوهشی که بعد از انقلاب اسلامی در مجموعه اماکن متبرکه احداث شده است، از سال ۱۳۷۶ آغاز و در سال ۱۳۸۰ به پایان رسید. فعالیت این مرکز، انجام پژوهش های علمی در حوزه علوم اسلامی و ارائه خدمات فرهنگی است. بنیاد پژوهش های اسلامی با بهره گیری از محققانی که دارای تحصیلات حوزوی و دانشگاهی هستند، موفق شده در راه تحقق اهداف و ارتقای سطح فرهنگ دینی، گام های مؤثری بردارد. پژوهشگران این بنیاد در قالب گروه پژوهشی تاریخ اسلام، حدیث، قرآن، فقه و اصول فقه، ترجمه عربی و اردو،

نقد و تصحیح متون اسلامی، ترجمه زبان های اروپایی، نجوم و جغرافیای ممالک اسلامی، کتابشناسی، کلام و حکمت اسلامی، تراجم و انساب، دائره المعارف آستان قدس رضوی (خراسان شناسی)، نشریات ادواری (مجله مشکوه)، عبقات الأنوار، مطالعات فرهنگی زائر، دانشنامه های نرم افزاری، کودک و نوجوان، ادیان و مذاهب اسلامی و طرح طبقه بندی علوم به فعالیت پژوهشی اشتغال دارند.

بنیاد این مجموعه عظیم علمی فرهنگی، جامه ای نو بر پیکر دو مدرسه علمیه تاریخی میرزا جعفر و خیراتخان است که هر یک بالغ بر چهار صد سال پیشینه تاریخی دارند. این مرکز علمی آموزشی پس از انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۶۳ به منظور تأمین نیروهای لازم برای آموزش و پژوهش در زمینه علوم اسلامی، تأسیس گردید تا تربیت شدگان آن، پیام اسلام و معارف اهل بیت (علیه السلام) را از جوار حرم عالم آل محمد (علیه السلام) به تشنگان حقیقت و سعادت برسانند. ساختار علمی این مرکز عالی آموزشی، تلفیقی از دروس حوزه و دانشگاه است که با تأکید بر اصالت حوزوی و مدرک رسمی وزارت علوم، به کار خود ادامه می دهد. همچنین تعدادی دانشجوی غیرایرانی از کشورهای چین، پاکستان، بوسنی و هرزگوین، حجاز، بحرین، سوریه، تاجیکستان، افغانستان و ... در کنار دانشجویان ایرانی در این دانشگاه به ادامه تحصیل مشغولند.

بنای این دانشگاه در ضلع شمال شرقی اماکن حوزه حرم مطهر واقع شده است. ساختمان شماره ۲ این مرکز نیز در سال ۱۳۸۳ با بنای جدید و ساختاری چهار ایوانه، در ضلع شمال شرقی صحن هدایت قرار دارد.

ص: ۱۹۴

این کتابخانه با تاریخچه ای کهن و منابعی کم نظیر، بیش از ۴۰۰ هزار

عضو و بالغ بر هفت میلیون مراجعه کننده دارد و از فعال ترین کتابخانه ها در سطح کشور به شمار می رود. کتابخانه مرکزی از طریق ۱۸ تالار مطالعه شامل: تالارهای مطالعه قفسه باز (آقایان و بانوان)، بخش گردش کتاب (آقایان و بانوان)، تالارهای مطالعه مخزن بسته (آقایان و بانوان)، تالار محققان (آقایان و بانوان)، تالار مرجع، تالار تخصصی جغرافیا، تالار کتاب های خارجی، تالار مطالعه و گردش کتاب جوانان (پسر و دختر)، تالار مطالعه و گردش کتاب نوجوانان (پسر و دختر)، تالار سمعی و بصری و تالار اینترنت (آقایان و بانوان) به خدمت رسانی مشغول است. همچنین علاوه بر این، گردآوری، حفظ و نگهداری مصاحف شریفه و کتاب های خطی در موضوعات مختلف، نسخه های عکسی، میکروفیلم های داخل و خارج از کشور، لوح های فشرده، دست نوشته های نفیس و ارزشمند، کتاب های چاپ سنگی و چاپ قدیم کمیاب و نایاب و عکس برداری و تهیه میکروفیلم از این اسناد از دیگر خدمات این مجموعه عظیم فرهنگی است. این کتابخانه در ضلع شمالی بست شیخ طوسی واقع شده است.

کتابخانه مسجد گوهرشاد: در حرم مطهر علاوه بر کتابخانه مرکزی، کتابخانه مسجد گوهرشاد نیز قرار دارد. این کتابخانه در سال ۱۳۳۲ شمسی در جوار مسجد جامع گوهرشاد تأسیس گردید و از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۹ با مدیریت سازمان اوقاف و امور خیریه اداره می شد. بنای ساختمان جدید واقع در بست شیخ بهایی با مساحت ۱۲۰۰ متر مربع به همت آستان قدس رضوی در سال ۱۳۶۸ به پایان رسید و مدیریت کتابخانه به آستان قدس واگذار گردید. در حال حاضر این محل به عنوان کتابخانه تخصصی اهل بیت (علیه السلام) از مراکز مهم نشر

فرهنگ اسلامی به شمار می رود.

تنوع موضوعی گنجینه ها، همواره موزه مرکزی را با خیل عظیم بازدیدکنندگان رو به رو ساخته است. ساختمان موزه مرکزی در چهار طبقه، نمایشگاه عظیمی از آثار نادر و گرانبهای هنرمندان به شمار می رود. گنجینه تمبر و اسکناس در طبقه زیرین ساختمان، گنجینه تاریخ مشهد و گنجینه سکه و مدال در طبقه همکف، گنجینه صدف، حلزون و نرم تنان دریایی و گنجینه هنرهای تجسمی در طبقه اول و گنجینه نجوم و ساعت، گنجینه سلاح و گنجینه ظروف در طبقه دوم این ساختمان واقع شده است. ورودی موزه مرکزی در صحن کوثر واقع شده است.

ساختمان این گنجینه طی سالهای ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۴ در ضلع جنوب شرقی حرم مطهر احداث گردید. این ساختمان شامل دو طبقه و هر طبقه دارای ۴۰۰ مترمربع فضای نمایشی است. گنجینه قرآن در طبقه اول گنجینه نفایس واقع است و در ۲۲ بهمن سال ۱۳۶۴ گشایش یافت. اهمیت گنجینه قرآن به دلیل وجود قرآن های نفیس، ارزشمند و بی نظیر است. در حال حاضر در این گنجینه ۷۹ جلد قرآن به نمایش گذاشته شده است که در میان این قرآن ها، آثار منسوب به امام علی (علیه السلام) امام حسن مجتبی (علیه السلام)، امام حسین (علیه السلام)، امام زین العابدین (علیه السلام) و امام رضا (علیه السلام) به خط کوفی و روی پوست آهو، چشم عاشقان ولایت را در این گنجینه منور می سازند. گنجینه هدایای مقام معظم رهبری نیز در طبقه همکف و گنجینه آثار اهدایی استاد فرشچیان در گنجینه مستقلی در تالار جنوبی طبقه اول گنجینه نفایس واقع شده

است. ورودی این ساختمان نیز در صحن کوثر واقع شده است.

موزه فرش:

در سال ۱۳۷۷ هجری شمسی اولین گنجینه تخصصی فرش و منسوجات، در محل ساختمان گنجینه قرآن و نفایس راه اندازی شد و در سال ۱۳۸۳ احداث ساختمانی بزرگتر و مناسب تر برای موزه تخصصی فرش آغاز و در آبان ماه ۱۳۹۰ و همزمان با عید سعید غدیر خم، افتتاح گردید. موزه فرش یکی از این گنجینه های تخصصی است که با داشتن ۳ طبقه فضای نمایشی و ۱ طبقه فضای کارگاهی، از بزرگترین موزه های تخصصی فرش جهان می باشد. این گنجینه شامل مجموع های غنی از قالی های نفیسی است که طی دوره های مختلف توسط دستداران و عاشقان امام رضا (علیه السلام) وقف یا اهداء شده و یا توسط آستان قدس رضوی برای استفاده در حرم مطهر و بیوتات خریداری شده است. بسیاری از آنها علاوه بر ارزش تاریخی و هنری، دارای ارزش های کاربردی بوده و به عنوان کفپوش، سجاده، ضریح پوش، پرده و ... مورد استفاده قرار می گرفتند. در حال حاضر در این گنجینه کم نظیر حدود ۱۰۰ تخته قالی و قالیچه که از نفیس ترین شاهکارهای هنری به شمار می روند و قدمتشان از دوره صفویه تا دوره معاصر می باشد را در معرض دید علاقمندان قرار داده است. ورودی این موزه در صحن کوثر واقع شده است.

موزه مردم شناسی در کنار مقبره امیر ملک شاه در ضلع جنوب غربی حرم مطهر واقع شده است. کاربرد قدیمی بنا، گرمابه ای بوده است که در سال ۱۰۲۷ ه. ق. توسط مهدی قلی بیگ، میرآخور شاه

عباس صفوی وقف آستان قدس رضوی گردیده است. این مکان ارزشمند پس از مرمت و بازسازی در سال ۱۳۸۵ به عنوان موزه مردم شناسی آستان قدس رضوی مورد استفاده فرهنگ دوستان قرار گرفت. در این راستا در قسمت های مختلف حمام اشیای مختلفی که مردم در گذران زندگی از آن استفاده می کرده اند به نمایش گذاشته شده است. این بنا یکی از بزرگترین حمام های ایران می باشد و ساختاری بسیار زیبا از حمام های قدیمی را به نمایش می گذارد. این موزه در ضلع جنوبی بست غربی (محوطه خارج از سردرب غربی) صحن جامع رضوی واقع شده است.

مرکز نمایشگاه ها و همایش های آستان قدس رضوی:

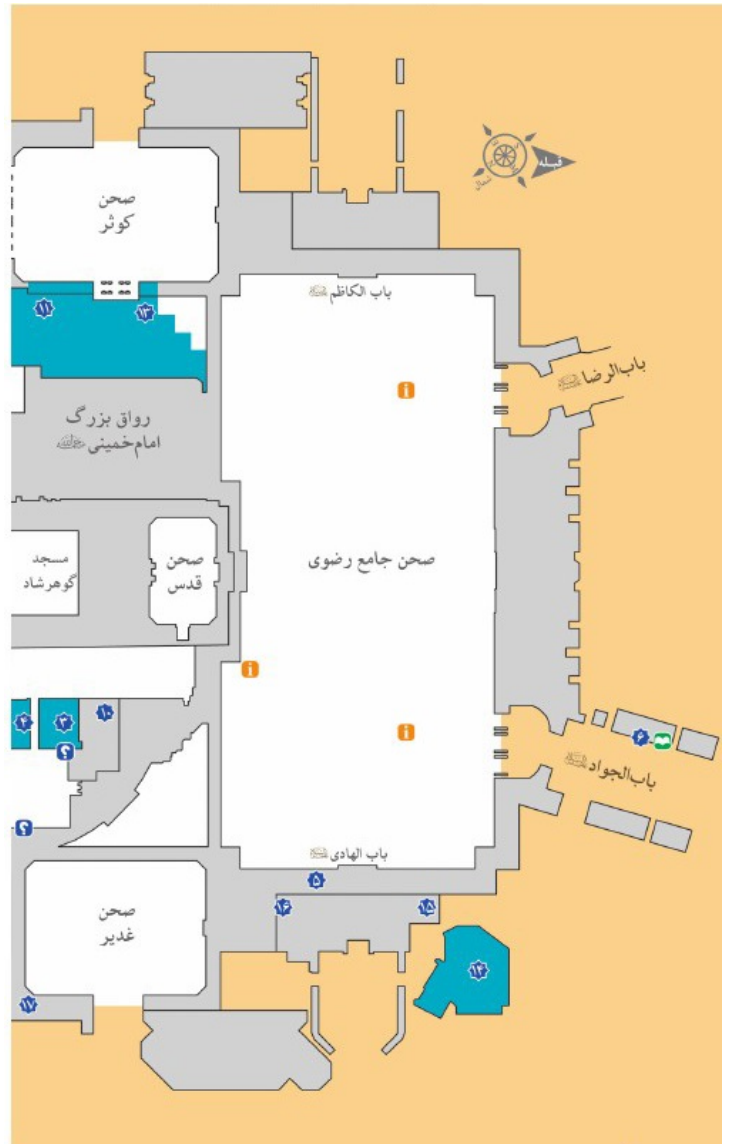
این مرکز به منظور آشنایی با دستاوردهای آستان قدس رضوی در زمینه های فرهنگی، اقتصادی و خدمات رسانی در آذر ماه سال ۱۳۸۸ همزمان با عید غدیر خم به بهره برداری رسید. این مرکز در ذیل ورودی باب الجواد واقع شده است.

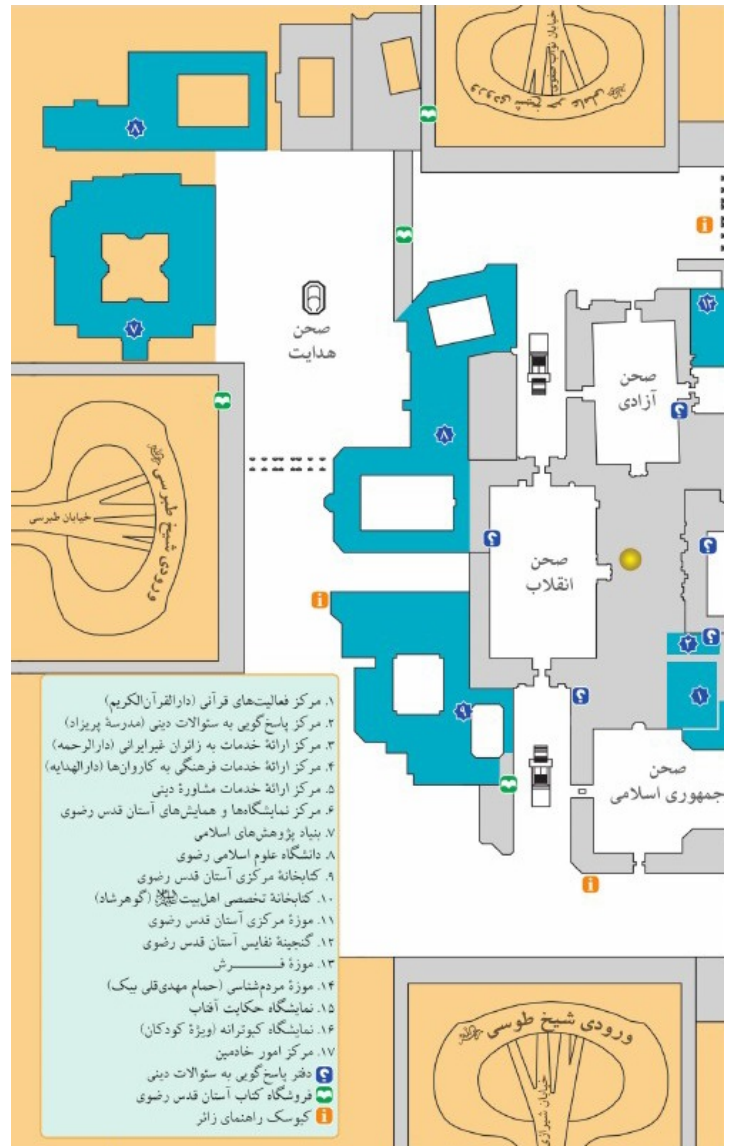
فروشگاه محصولات فرهنگی: فروشگاه محصولات فرهنگی حرم مطهر به منظور در اختیار قراردادن محصولات فرهنگی تولید شده در معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی، انتشار تصاویر ضبط شده از برنامه های حرم و ... در ابتدای ورودی باب الجواد حرم مطهر تاسیس گردیده است.

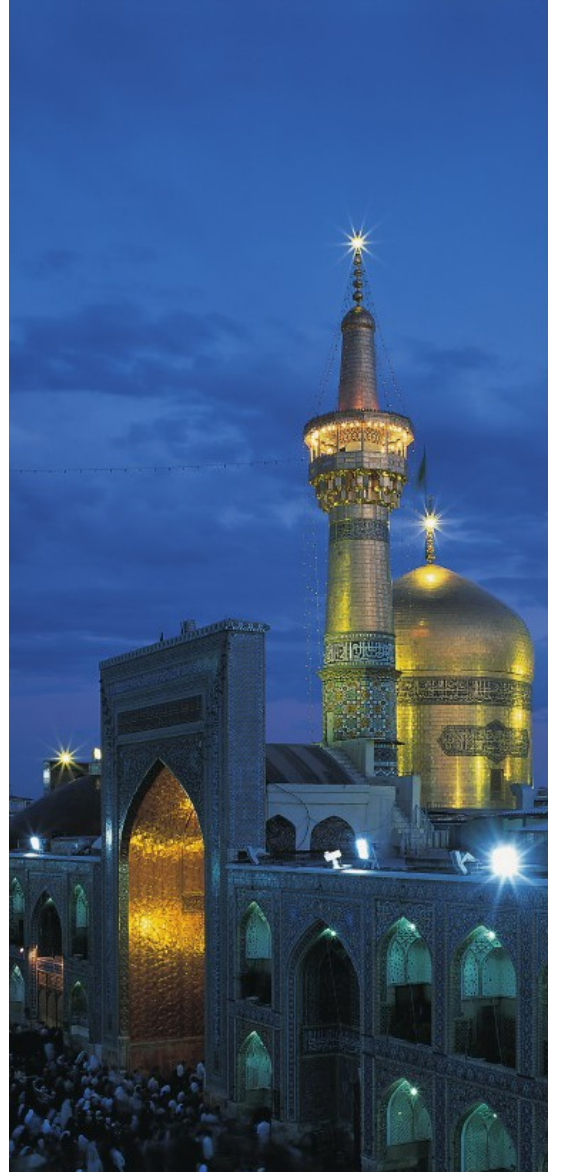
نمایشگاه ها و فروشگاه های کتاب:

نمایشگاه و فروشگاه کتاب شرکت به نشر به منظور عرضه کتاب ها و محصولات فرهنگی به زائرین و مجاورین در ورودی های شیخ حر عاملی، شیخ طبرسی، شیخ طوسی، باب الجواد واقع شده است، همچنین انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی نیز در صحن هدایت حرم مطهر قرار دارد.

ص: ۱۹۹

تاریخچه

تاریخ مشهد درحقیقت از پیدایش مشهدالرضا(علیه السلام) آغاز می شود. به طوری که وجود مضجع متبرک حضرت رضا(علیه السلام) به عنوان کانون اولیه و عامل پیدایش این شهر به حساب می آید.

در اواخر قرن دوم هجری قمری، در محل مشهد کنونی دهکده ای به نام «سناباد» وجود داشت که از توابع «نوغان»، بزرگ ترین شهر در ولایت توس به شمار می آمد. این آبادی، مانند دیگر روستاها دارای قنات و محلی برای سکونت اهالی بوده است. سناباد، مکانی بود که مردم مشهد از آنجا آب برمی داشتند و در نزدیکی آن، باغ وسیع و کاخی باشکوه وجود داشته است. این کاخ، شامل تالارهای وسیع و گنبدی متعلق به «حمیدبن قحطبه» بوده که قنات از آن عبور

می کرده است. پس از شهادت حضرت رضا(علیه السلام)، پیکر مطهر آن امام همام را در آب قنات سناباد غسل دادند و آن آب متبرک شد. بدین ترتیب، سناباد که تا آن زمان دهکده ای بیش نبود، به دلیل وجود مضجع شریف حضرت رضا(علیه السلام) مورد توجه قرار گرفت و روزبه روز آبادتر شد و گسترش یافت. در حدود نیمه قرن سوم هجری قمری، علاقه مندان آل علی و مجاوران حرم مطهر به تدریج خانه هایی در اطراف حرم ساختند. از آن تاریخ تاکنون، مشهدالرضا (ع) فرازونشیب های بسیاری دیده است و امروزه به عنوان یکی از شهرهای بزرگ و پایتخت معنوی کشور ایران، هر سال شاهد حضور میلیون ها عاشق و دلباخته خاندان عصمت و طهارت(علیهم السلام) است.

مراکز زیارتی و سیاحتی مشهد مقدس

آستان امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر علیهما السلام:

روستای «گلستان» واقع در چهار کیلومتری شهر «طرقبه»، علاوه بر جاذبه های طبیعی و بیلابلی، جایگاهی مذهبی دارد؛ زیرا آستان متبرکه امامزادگان «سیدناصر و سیدیاسر» در ابتدای این روستای زیبا قرار دارد. براساس نوشته های متون کهن از جمله

«کنز الانساب» نوشته «سیدمرتضی»، این امامزادگان از برادران بلاواسطه امام رضا(علیه السلام) و یادگارهایی از سلاله پاک رسول الله(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند که پس از عزیمت آن امام به خراسان، همراه

یاران و برادران خود به این سرزمین، به ویژه توس هجرت کردند.

در سال های اخیر، این بنا، با افزایش فضاهای گوناگون، توسعه و گسترش بسیاری یافته است. اکنون، این آستان شریف، یکی از مکان های مهم زیارتی مذهبی شهر مشهد به شمار می آید و علاوه بر زائران ایرانی، مسافرانی از کشورهای غربی حاشیه خلیج فارس را نیز پذیراست.

آستان متبرکه امامزاده یحیی علیه السلام:

در حدود پنجاه کیلومتری شهر مشهد و به فاصله یک کیلومتری از روستای میامی، آستانه متبرکه امامزاده «یحیی بن حسین بن زید» قرار دارد. این بزرگوار، یکی از فرزندان زید بن علی بن حسین (علیه السلام) است. حسین بن زید (علیه السلام) چند فرزند داشته است که یکی از آن ها به نام یحیی، با کنیه ابوالحسن در این مکان مدفون است. بنای مزبور مشتمل بر رواقی چهارضلعی و گنبدی فیروزه ای است و بر سردر مناره های ورودی آن، کتیبه ای سنگی به تاریخ ۹۳۷ق نصب شده است. کتیبه گفته شده، صاحب مزار را، برادرزاده یحیی بن زید ثبت کرده؛ اما ارادتمندان این آستانه، آن را آرامگاه یحیی بن زید (علیه السلام) می پندارند.

گنبد خشتی:

بنای تاریخی مذهبی گنبد خشتی، ابتدای خیابان طبرسی مشهد، در کوچه ای به همین نام و در مجاورت کوچه سیاه آب قرار دارد. این بنا مدفن «سلطان غیاث الدین محمد» از سادات مشهور موسوی شهر مشهد است که نسب شریفش با هفده واسطه به امام موسی بن جعفر (علیه السلام) می رسد. وجه تسمیه بنای گنبد خشتی نیز به دلیل آجری یا خشتی بودن آن است. در زمان احداث بنا، «سوره ملک» با خط خوش ثلث در

زیر پوشش داخلی آن نوشته شده و لبه های چهار ایوانش نیز، با سوره «واقعه» آراسته شده است. بنابر شواهد، بنیان اولیه این بنا در دوره تیموری صورت گرفته و در عصر صفوی و قاجار نیز تکمیل و تزیین شده است.

آرامگاه خواجه اباصلت هروی (رحمه الله علیه):

«عبدالسلام بن صالح بن سلیمان بن ایوب بن میسر» مشهور به «خواجه اباصلت هروی»، با امام رضا (علیه السلام) به خراسان آمد. او در سفر و حضر، ملازم و همراه حضرت رضا (علیه السلام) بود و راوی صریح چگونگی شهادت ایشان به دست مأمون نیز است. آرامگاه وی در فاصله ده کیلومتری شرق مشهد، در حاشیه جاده فریمان مشهد قرار دارد.

آرامگاه هرثمه بن أعین (خواجه مراد):

بنای آرامگاه منسوب به «ابوحیب هرثمه بن اعین» مشهور به «خواجه مراد» که از اصحاب خاص حضرت علی بن موسی الرضا(علیه السلام) بوده، در دوازده کیلومتری شرق مشهد، از سمت راست جاده فریمان، در دامنه کوه واقع شده است. با استناد به کتاب های معتبر شیعه «هرثمه بن اعین» از محبت کامل و اخلاص شایسته ای به امام هشتم(علیه السلام) برخوردار بوده است.

بقعة ابوزید ربیع بن خثیم اسدی (خواجه ربیع):

«ربیع بن خثیم» از جمله تابعین و از یاران صمیمی ابن مسعود، صحابی بزرگ پیامبر ۳ و از پیشگامان تفسیر و حدیث بوده است. تاریخ احداث آرامگاه خواجه ربیع مشخص نیست؛ اما نوشته های تاریخ نویسان نشان می دهد که بنای فعلی در سال ۱۰۳۱ق، به امر شاه عباس صفوی و به دست «الغ رضوی خادم» ساخته شده است.

مجموعه فرهنگی باغ و آرامگاه نادری:

«نادرشاه افشار»، سرسلسله افشاریان، برای اولین بار شهر مشهد را مرکز حکومت خود قرار داد. او نخستین مقبره خویش را در این شهر، در چهار باغ بنیان نهاد؛ اما پس از بازگشت از هندوستان، مقابل آرامگاه پیشین (همان جایی که اکنون مقبره نادرشاه قرار دارد) مقبره دوم را ساخت که بعدها ویران شد. قوام السلطنه در اواخر دوره قاجار در محل دومین مقبره، آرامگاه دیگری برای وی بنا کرد تا سرانجام با سعی و اهتمام انجمن آثار ملی در فاصله سال های ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۲ش، آرامگاه مناسب و شایسته نادرشاه بنا شد. این مجموعه در چهارراه شهدا (نادری سابق) واقع است.

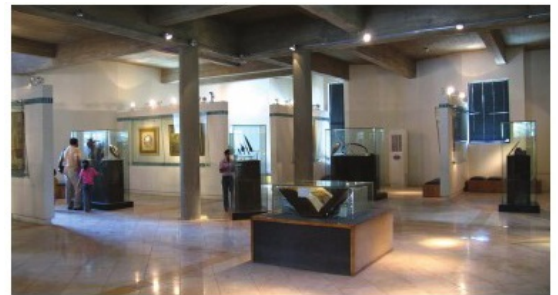

آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی:

«فردوسی» سال ۳۲۹ق، در روستای پاژ متولد شد و سال ۴۱۱ یا ۴۱۶ق، در توس درگذشت. او را در باغ شخصی خود که داخل قلعه توس و در جوار دروازه رزان قرار داشت، به خاک سپردند. به درستی معلوم نیست که در چه دوره ای اولین بنا بر روی مدفن وی ساخته شده است. طبقه تختانی بنای آرامگاه این شاعر نامدار، دارای دیوارنگارهایی از «فریدون صدیقی» است که با مضمون هفت خان رستم، بر شکوه این مکان افزوده است.

بنای هارونیه:

بنایی که امروز به هارونیه معروف است، در فاصله حدود ۸۰۰ متری آرامگاه «حکیم ابوالقاسم فردوسی» و ۲۴ کیلومتری مشهد واقع شده است. «هارونیه» نام جدیدی است که به این مکان داده شده است و هیچ ارتباطی به هارون الرشید عباسی ندارد. این بنا از نظر کارکرد، خانقاه یا آرامگاهی است که در سده هشتم هجری روی بقایای ساختمان های قدیمی شهر «تابران» ساخته شده و در دوره تیموری سه بنای جدید به آن افزوده شده است.

۱. موزه ها:

* موزه بزرگ خراسان رضوی: این موزه در بوستان کوهسنگی در حال احداث است.

* موزه بنیاد شهید: این موزه در فضای اداری بنیاد شهید، در ابتدای بلوار مدرس قرار دارد.

* موزه علوم و تاریخ طبیعی خراسان: این موزه در بزرگ راه شهید کلانتری (حدفاصل میدان جمهوری و میدان آزادی)، در مرکز تربیت معلم شهید بهشتی قرار دارد.

* موزه علوم زمین: این موزه در میدان حر (بلوار پیروزی)، بلوار سرافرازان قرار دارد.

* موزه تاریخ طبیعی اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی: این موزه در محل اداری اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی واقع در بلوار وکیل آباد (ابتدای خیابان صدف) قرار دارد.

* موزه مردم شناسی و حمام

مهدی قلی بیگ: این موزه در ضلع غربی حرم مطهر رضوی، واقع در خیابان اندرزگو ۱۳، در بنای تاریخی حمام «مهدی قلی بیگ» تأسیس شده است.

* موزه فردوسی و شاهنامه (طوس): ساختمان این موزه در مجموعه آرامگاه فردوسی واقع در ۲۴ کیلومتری شمال غربی مشهد و در مسیر جاده مشهد-قوچان قرار دارد.

* موزه نادری: این موزه در محل آرامگاه نادری، در چهارراه شهدای مشهد قرار دارد.

* موزه حوض خانه هزارستان: این مکان در اواسط بازار جنت (خیابان امام خمینی (ره)، خیابان جنت) واقع شده است.

* خانه ملک: خانه ملک در خیابان امام خمینی (ره) مشهد (ارگ سابق)، مقابل سازمان امور اقتصاد و دارایی قرار دارد.

۲. نشانی فرهنگ سراها:

* فرهنگ سرای بهشت: بلوار مدرس * تلفن: ۲۲۳۹۹۹۷

* فرهنگ سرای غدیر: بلوار مصلی، بلوار ۲۲ بهمن، تقاطع بلوار شهید شیروودی * تلفن: ۴-۳۶۵۸۵۰۰

* فرهنگ سرای علوم و نجوم: بلوار مصلی، بلوار ۲۲ بهمن، تقاطع بلوار شهید شیروودی، مستقر در فرهنگ سرای غدیر * تلفن: ۴-۳۶۵۸۵۰۰

* فرهنگ سرای کودک و آینده: انتهای خیابان کوهسنگی، بوستان بزرگ کوهسنگی * تلفن: ۸۴۱۰۱۱۱

* فرهنگ سرای خانواده: قاسم آباد، خیابان استاد یوسفی، نبش استاد یوسفی ۱۳ * تلفن: ۶۶۲۹۹۰۸

ص: ۲۱۳

* فرهنگ سرای ایمنی: بلوار پیروزی، میدان حر، بلوار سرافرازان، انتهای سرافرازان ۴۰، ایستگاه آتش نشانی ۲۳ * تلفن: ۸۲۱۵۸۰۰

* فرهنگ سرای حجاب: بلوار خیام شمالی، بلوار هدایت غربی، مستقر در بوستان حجاب * تلفن: ۷۵۱۳۳۸۰ و ۷۵۲۹۳۷۳

* فرهنگ سرای پایداری: خیابان احمدآباد، بلوار بعثت، خیابان ناصرخسرو، انتهای ناصرخسرو ۱۹، سمت چپ * تلفن: ۸۴۱۰۶۰۲

* فرهنگ سرای فناوری و رسانه: نشانی: بلوار وکیل آباد، انتهای بلوار هفت تیر، پارک لاله * تلفن ۶-۸۶۶۵۸۳۰

* فرهنگ سرای سلامت: نشانی: قاسم آباد، بلوار الهیه، الهیه ۲۵، مجتمع سامان * تلفن: ۵۳۱۲۵۰۰-۵۳۱۲۴۹۹

* فرهنگ سرای زیارت: نشانی: بلوار وحدت، بوستان وحدت * تلفن: ۳۶۵۶۶۲۶ و ۳۶۶۸۰۲۲

* فرهنگ سرای انتظار: نشانی: بلوار شهید قرنی، شهید قرنی ۲۳، روبه روی مجد شمالی ۳۷ * تلفن: ۷۲۹۰۰۳۷

* فرهنگ سرای انقلاب اسلامی: نشانی: بلوار شهید قرنی، شهید قرنی ۲۳، روبه روی مجد شمالی ۳۷، مستقر در فرهنگ سرای انتظار * تلفن:

۷۲۹۰۰۳۷

ص: ۲۱۴

* پردیس سینمای هویزه: خیابان دانشگاه، چهارراه گلستان * تلفن: ۸۴۳۷۵۷۵

* سینما آفریقا: میدان شریعتی (تقی آباد) * تلفن تماس: ۸۵۴۹۷۴۵

* سینما قدس (مجهز به دو سالن): خیابان پاسداران (خیابان جم سابق)، جنب هتل جم * تلفن: ۸۵۴۲۳۰۰

* سینما سیمرخ (مجهز به پنج سالن): قاسم آباد، تقاطع بلوار شاهد و بلوار ادیب، میدان مادر * تلفن تماس: ۶۲۲۴۵۵۰

* سینما پیروزی: بلوار پیروزی، بین میدان حر و چهارراه کوثر (چهارچشمه) * تلفن تماس: ۸۸۳۸۸۸۰

* سینما بهمن: خیابان خواجه ربیع، ابتدای جاده کلات * تلفن تماس: ۷۴۱۵۰۰۳

بوستان ها و تفرجگاه های شهری

بوستان بزرگ ملت:

این بوستان که در ابتدای بلوار وکیل آباد احداث شده، یکی از وسیع ترین تفرج گاه ها و مراکز گردشگری مشهد به شمار می آید. از جمله امکانات این بوستان می توان به این ها اشاره کرد: مجموعه شهربازی، مجتمع فرهنگی هنری امام رضا (علیه السلام) (شامل: کتابخانه، کلاس های فرهنگی

و هنری، مسجد و...)، زمین های متعدد ورزشی (از جمله فوتبال، والیبال، اسکیت، استخر شنا و...)، مکان های ویژه برای بازی کودکان و مکان ورزشی ویژه بانوان.

مجموعه فرهنگی و تفریحی کوهسنگی: این مجموعه در انتهای خیابان کوهسنگی واقع شده است. بنابر روایات معتبر اسلامی، کوهسنگی همان مکانی است که حضرت رضا (علیه السلام) در جریان هجرت تاریخی سیاسی خود از مدینه به مرو به آن کوه تکیه کردند و فرمودند: «خدایا، این کوه را برای مردم سودمند گردان و به آنچه از این کوه می تراشند و به آنچه در ظرف های تراشیده از این کوه می ریزند، برکت ده و...». مزار شهدای گمنام، بازار هنر خراسان، فیزیک سرای کوهسنگی و... از جمله مهم ترین مکان های این مجموعه هستند.

پارک جنگلی وکیل آباد:

از تفرجگاه‌ها و مراکز بیلابقی قدیمی در حاشیه شهر مشهد، منطقه ای به نام «وکیل آباد» است. آب موردنیاز این گردشگاه از طریق قناتی تأمین می‌شود که سرچشمه آن بند گلستان بوده و رودخانه بسیار زیبایی نیز در سطح آن جاری است. در این مکان، علاوه بر جاذبه‌های طبیعی، شهرسازی بسیار وسیعی به نام کوهستان پارک شادی و محوطه ای به عنوان باغ وحش احداث شده است.

پارک جنگلی و کمپ طرق:

این پارک در بزرگ راه شهید کلانتری و در حاشیه میدان غدیر واقع شده است. بخشی از این محیط به «کمپ طرق» اختصاص دارد که دارای امکانات رفاهی به منظور اسکان زائران است.

بوستان وحدت:

این بوستان در تقاطع بلوار وحدت و بلوار ولایت قرار دارد. مجموعه تفریحی این پارک شامل دریاچه طبیعی، محل اجرای نمایش در فضای باز، آب نما و آبشار طبیعی، زمین بازی کودکان و... است. همچنین فرهنگ سرای تخصصی زیارت نیز در این بوستان قرار دارد.

پردیس قائم:

این بوستان در حاشیه میدان شهید فهمیده و بلوار توس واقع شده است.

باغ ملی: این بوستان کوچک در خیابان امام خمینی (ره) (ارگ قدیم) و در کنار خیابان و بازار «جنت» قرار دارد.

فهرست برخی از بوستان‌های مرکز شهر (نزدیک به حرم مطهر)

* بوستان میرزا کوچک خان: خیابان دانش شرقی

* بوستان امت: انتهای سی متری طلاب

* بوستان بهشت: میدان مفتح

* بوستان شهید فهمیده: خیابان هفده شهریور

* بوستان جنگلی نهالستان: بلوار جمهوری اسلامی

* بوستان مصلی: خیابان مصلی

* بوستان سلام: بلوار فرودگاه

۱. محور گردشگری طبیعی مشهد به شاندیز

* منطقه بیلاقی شاندیز: منطقه بیلاقی شاندیز در ۳۸ کیلومتری غرب مشهد واقع شده است. رودخانه ها و دره های گوناگون شاندیز و اقلیم متنوع و چشم اندازهای طبیعی آن، منظره ای زیبا را به بیننده عرضه می کند. امروزه محور گردشگری شاندیز را علاوه بر روستای ویرانی که جنبه تاریخی دارد و دارای مزار و رباطی کهن است، روستاهای سرآسیاب، ارچنگ، خادر، شاندیز، ابرده پایین، ابرده بالا و زشک تشکیل می دهند. ابتدای ورودی شاندیز فروشگاه هایی وجود دارد که صنایع دستی از جمله پوستین، گلیم، ظروف سنگی هرکاره و... را عرضه می کنند. ورود به این محور، از انتهای بلوار وکیل آباد و از سمت راست دوراهی شاندیز و طبقه امکان پذیر است.

* روستای سرآسیاب: این روستا در پنج کیلومتری شهر شاندیز واقع شده است و به دلیل قرابت با ارتفاعات و استقرار در مسیر رودخانه ها، آب و هوایی بسیار متعادل و اقلیمی مطبوع دارد.

* روستای بیلاقی خادر: روستای خادر

واقع در یک کیلومتری شاندیز، با وضعیتی منحصربه فرد، در حدفاصل دو رودخانه شاندیز و نغندر قرار گرفته است. ارتفاعات این منطقه، برای کوه پیمایی خانواده ها مناسب است و قنات و استخری موسوم به 'سرچشمه' در بخش غربی آن وجود دارد که محل اطراق مناسبی برای گردشگران محسوب می شود.

* روستای ابرده پایین: این روستا در میان دره ای واقع شده و پیرامون آن را ارتفاعات در بر گرفته است. این منطقه به دلیل وجود کوه های مستعد، در فصل زمستان به پیست اسکی برای علاقه مندان به این ورزش تبدیل می شود.

* روستای ابرده بالا: این روستای خوش آب و هوا در مسیر رودخانه زشک و در فاصله چهار کیلومتری شاندیز قرار دارد.

* روستای زشک: این روستا که در سرچشمه دره شاندیز واقع شده، از نظر چشم اندازهای زیبا، صفای محیط، اعتدال آب و هوا و باغ های سرسبز میوه، یکی از بهترین مناطق بیلاقی اطراف مشهد به شمار می آید.

* منطقه ییلاقی طرقبه: این منطقه در فاصله پانزده کیلومتری غرب مشهد و در امتداد کوه های بینالود قرار دارد. طرقبه دارای سابقه ای طولانی در تاریخ شهر مشهد است و در قرون اسلامی، به عنوان یکی از مناطق دشت توس به نام «تروغبد» مطرح بوده است. علاوه بر بافته ها و ساخته های بومی، سبذبافی و صنایع ظریف حصیربافی از مهم ترین صنایع دستی منطقه است. این صنایع، در میان گردشگرانی که به این منطقه سفر می کنند، جایگاه ویژه ای پیدا کرده است. ورود به این محور از انتهای بلوار وکیل آباد و از سمت چپ دوراهی شاندیز و طرقبه امکان پذیر است.

* روستای گلستان و مناظر طبیعی بند گلستان: روستای گلستان واقع

در پنج کیلومتری غرب مشهد، دارای مناظر کوهستانی و باغ های میوه و دره های سرسبز است. وجود آستان مقدس امامزادگان بزرگوار، یاسر و ناصر، به اهمیت گردشگری این منطقه افزوده است. بند گلستان سازه ای آجری و عظیم است که در ابتدای دره پرآب طرقبه و به فاصله چهار کیلومتری از آن قرار دارد. این بند تاریخی در دوره تیموری ساخته شده و با توجه به مرمت ها و بازسازی های اخیر، هنوز زیبایی و استحکام خود را مانند گذشته حفظ کرده است. بند گلستان و دریاچه پشت آن در فصل بهار و تابستان به عنوان یک منطقه گردشگری آبی، بازدیدکنندگان بسیاری را به سوی خود جلب می کند.

* غار زری: این غار در نه کیلومتری جنوب غربی مشهد و در مسیر روستای گلستان و کوهستان های اطراف رودخانه قرار دارد. دهانه این پدیده طبیعی در ارتفاع ده متری زمین قرار گرفته است.

* روستای ییلاقی جاغرق: این منطقه ییلاقی در فاصله حدود هفت کیلومتری جنوب غربی طرقبه واقع شده است. این روستا علاوه بر رودخانه فصلی، چندین رشته قنات و آبشارهای متعدد نیز دارد که در حاشیه آن رستوران هایی برای استراحت گردشگران ایجاد شده است.

* ییلاق عنبران: این ییلاق در یک کیلومتری طرقبه واقع شده است و دارای مناظر سرسبز، پوشش های گیاهی زیبا، مراکز پذیرایی در حاشیه راه، باغ ها و توقفگاه های خانوادگی است.

* روستای نغندر: این منطقه سرسبز در ده کیلومتری طرقبه قرار دارد. در ارتفاعات این روستا بقایای قلعه ای کهن به چشم می خورد.

* سد چالیدره: این سد در یک کیلومتری جاده نغندر و بر سر دوراهی طرقبه و نغندر قرار دارد. این منطقه، دارای

تسهیلات و امکانات رفاهی برای گردشگران و علاقمندان است.

* روستای کویپایه ای کنگک: این روستا در شانزده کیلومتری طرقبه قرار دارد و به دلیل نوع استقرار منازل آن بر روی کوهپایه، شبیه به روستای «ماسوله» در گیلان است.

* بند طرق: این بند در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی مشهد و روی رودخانه طرق احداث شده است. بنای اولیه این سازه آبی در زمان تیموری و به دستور «امیرعلی شیر نوایی» ساخته شده است. امروزه بند طرق با منظره های زیبای پیرامون آن، یکی از گردشگاه های مردم مشهد و زائران بارگاه رضوی به شمار می آید.

* سد کارده: این سد در کیلومتر ۲۰ جاده مشهد به کلات، روی رودخانه ای به نام کارده قرار دارد. مسیر رودخانه کارده با جریان دائمی و منظره های بسیار زیبای کوهستانی، یکی از زیباترین تفرجگاه ها به شمار می آید. مسیر دسترسی به این منطقه گردشگاهی، از انتهای خیابان خواجه ربیع ممکن است.

* بوستان طبیعی هفت حوض: این بوستان در هفت کیلومتری شهر مشهد قرار دارد. نام این بوستان به دلیل حوضچه های طبیعی است که در طی سال ها و قرون متمادی در اثر ریزش آب از ارتفاع ایجاد شده است؛ به طوری که اولین حوضچه، یک استخر کوچک بوده که سرریز آب از آن به دومین حوضچه منتقل شده و این روند تا هفت حوض ادامه یافته است. دسترسی به این بوستان از شهرک سیدی و جاده خلج صورت می پذیرد.

* غار مغان: این غار در حدود شصت کیلومتری جنوب مشهد، پس از روستاهای بالندر و اردمه و خانرود و در جنوب روستا و دره مغان قرار گرفته است. بنا بر شواهد موجود و

کشف فسیل حلزونی در مسیر منتهی به آن، می توان قدمت این پدیده طبیعی را یکصد میلیون سال پیش و مربوط به دوره دوم زمین شناسی تخمین زد. دسترسی به این مکان، از طریق جاده خلج امکان پذیر است.

* غار هندل آباد (هندوآباد): در بخش تبادکان مشهد و در حدود ۴۴ کیلومتری مشهد، با فاصله کمی از روستای هندل آباد، غاری به همین نام وجود دارد. فضای داخلی این پدیده طبیعی، دارای ستون های آهکی استالاکتیت و استالاکمیت است. براساس بررسی های اولیه، طول غار در حدود ۹۰ متر بوده و در درون غار چشمه ای وجود دارد.

* طبیعت و آبشار اخلمد (چناران): طبیعت اخلمد یکی از زیباترین گردشگاه های طبیعی شهرستان چناران است که در ۸۵ کیلومتری شمال غربی مشهد به طرف چناران و به فاصله ده کیلومتری گلکمان واقع شده است. این منطقه ییلاقی در دامنه کوه بینالود، دره های سبز و دلگشا و باغ های میوه و آبشارهایی طبیعی دارد. در مدخل دره اخلمد بندی قرار دارد که یادگار عهد تیموری است. در قسمت های پرآب رودخانه، دو آبشار به وجود آمده است که هر یک بیش از هجده متر ارتفاع دارد.

* روستای خرو و دَرود (نیشابور): این روستاها در مناطق ییلاقی نزدیک شهرستان نیشابور واقع شده اند و با آب و هوای مناسب، باغ های میوه، رودهای فصلی و چشم اندازی دیدنی، در تابستان های گرم، پذیرای مسافران و تفریح کنندگان هستند.

* آبشار قره سو (کلات نادری): دره قره سو در نزدیکی شهر کلات نادری قرار گرفته است. این منطقه کوهستانی پرآب و مصفا، آبشار دیدنی و زیبای قره سو را در دل خویش جای داده است و مکانی جذاب برای گردشگران است. با نصب نرد بان های متعدد

در این منطقه کوهستانی، دیدار از این آبشار برای گردشگران امکان پذیر شده است.

* عمارت خورشید (کلات نادری): «عمارت خورشید»، در سال های اخیر در میان عامه مردم به «قصر خورشید» معروف شده است. این بنا که در وسط شهر کلات واقع است و در اکثر متون و سفرنامه ها به عنوان مقبره نادر نامیده شده است. «عمارت خورشید»، در واقع آرامگاهی ناتمام است که با مسجد «کبود گنبد» در سمت شرقی آن، در گذشته، یک مرکز فرهنگی مذهبی را ایجاد کرده بود.

* آبشار رود معجن (ترت حیدریه): این آبشار چشم نواز در ۴۸ کیلومتری غرب تربت حیدریه، در بخش «بایگ» قرار دارد. ناحیه رود معجن، منطقه ای کوهستانی است و آبشار آن از زیباترین نقاط این منطقه به شمار می رود. ارتفاع این آبشار، ۲۸ متر است و از سلسله جبال چهل تن در ۵۴ کیلومتری شمال غرب تربت حیدریه سرچشمه گرفته است.

برخی بازارها و مراکز خرید

* بازار رضا: نشانی: ضلع شرقی میدان بیت المقدس (معروف به فلکه آب)

* مجتمع تجاری الماس شرق: نشانی: انتهای بلوار خیام شمالی

* مرکز تجاری خیام: نشانی: انتهای بلوار خیام شمالی

* بازار مرکزی: نشانی: نبش چهارراه شهدا به سمت چهارراه خسروی

* مجتمع تجاری زیست خاور: نشانی: میدان دکتر شریعتی (میدان تقی آباد)، ابتدای خیابان کوهسنگی

* برج آلتون: نشانی: حاشیه خیابان دانشگاه، نرسیده به سینما هویزه (چهارراه گلستان)

* مجتمع تجاری پروما: نشانی: بلوار فردوسی، میدان جانباز

* بازار هنر خراسان: نشانی: انتهای

خیابان کوهسنگی، واقع در بوستان کوهسنگی

* راسته بازار جنت: نشانی: خیابان امام خمینی (ره)، حدفاصل چهارراه مدرس (چهارطبقه) و باغ ملی

* راسته بازار فرش فروش ها: نشانی: میدان بیت المقدس، خیابان شهید اندرزگو، اندرزگو ۱۳

* نمایشگاه بین المللی مشهد: نشانی: انتهای بلوار وکیل آباد * تلفن: ۵۰۱۳۰۰۰ * نمابر: ۵۰۱۸۰۰۰

* بازار گوهرشاد: نشانی: میدان راهنمایی، بلوار شهید صادقی (بلوار سازمان آب)، بین شهید صادقی ۱۱ و ۹.

* بازار امین: نشانی: خیابان نواب صفوی (پایین خیابان)، حدفاصل میدان عدالت و چهارراه مصلی

* بازار حکیم: نشانی: حدفاصل میدان شهدا و ایستگاه سراب

آدرس و تلفن تماس برخی از بیمارستان های شبانه روزی (دولتی، خصوصی و خیریه)

* بیمارستان رضوی: ابتدای جاده مشهد قوچان، حاشیه بزرگ راه شهید کلاتری، بعد از میدان قائم * تلفن: ۶۶۶۸۸۸۸

* بیمارستان امام رضا(علیه السلام)

: خیابان شهید چمران * تلفن: ۸۵۴۳۰۳۱-۹

* بیمارستان قائم: میدان دکتر شریعتی (تقی آباد)، خیابان احمدآباد، نبش خیابان پرستار * تلفن: ۸۵۴۳۰۳۱-۵

* بیمارستان شهید کامیاب (امدادی): خیابان فدائیان اسلام (نخریسی)، نبش چهارراه غربی (چهارراه نخریسی) * تلفن: ۸۵۹۲۱۲۱-۴

* مرکز فوق تخصصی کودکان بیمارستان دکتر شیخ: میدان توحید (دروازه قوچان)، خیابان طاهری جنوبی * تلفن: ۷۲۶۹۰۲۱-۵

* بیمارستان دکتر شریعتی: بلوار وکیل آباد، سه راهی شاندیز طرهبه، اول جاده طرهبه * تلفن: ۵۰۱۴۵۰۱

* بیمارستان شهید هاشمی نژاد: بلوار طبرسی، خیابان شهید مفتاح (سی متری طلاب)، بلوار ابوریحان * تلفن: ۲۷۳۷۰۱۱-۵

* بیمارستان حضرت زینب \$: انتهای خیابان آخوند خراسانی * تلفن: ۸۵۴۹۳۳۳-۵

* بیمارستان امید: خیابان کوهسنگی، میدان الندشت * تلفن: ۸۴۲۸۶۲۱ و ۸۴۲۶۰۸۲

* بیمارستان ابن سینا: خیابان حر عاملی، میدان بوعلی، جنب نقلیه آستان قدس رضوی * تلفن:

۱۶-۷۶۱۰۰۱۱

* بیمارستان خاتم الانبیاء (مرکز تخصصی چشم): خیابان شهید قرنی، چهارراه ابوطالب * تلفن: ۷۲۸۱۴۰۳

* بیمارستان فارابی: بلوار وکیل آباد، سه راه کوثر (کوکاکولا) * تلفن: ۸۶۱۷۹۸۰

* بیمارستان پاستور: خیابان احمدآباد، خیابان پاستور * تلفن: ۸۴۱۰۲۴۴-۶

* بیمارستان خیریه امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف): خیابان سرخس، چهارراه پمپ بنزین * تلفن: ۳۶۵۲۰۰۰

* بیمارستان و دارالشفاء خیریه موسی بن جعفر(علیه السلام): خیابان امام رضا(علیه السلام)، بین چهارراه دانش و میدان بسیج (فلکه برق)،

جنب پمپ بنزین * تلفن: ۸۵۹۶۰۲۱-۵

* بیمارستان جوادالائمه (علیه السلام): (مرکز تخصصی قلب و عروق): بلوار وکیل آباد، سه راه هنرستان * تلفن: ۸۶۱۶۰۱۰-۱۶

* بیمارستان جوادالائمه(علیه السلام): بلوار طبرسی، بعد از میدان طبرسی، نرسیده به چهارراه شهید گمنام (چهارراه مقدم طبرسی) * تلفن: ۹-

۳۶۸۲۱۳۵

* بیمارستان بنت الهدی: خیابان بهار، حدفاصل چهارراه استانداری و میدان شریعتی (تقی آباد) * تلفن: ۸۵۹۰۰۵۱-۳

* بیمارستان تخصصی ثامن الائمه(علیه السلام) (بیمارستان نیروی انتظامی): خیابان امام خمینی(ره)، نرسیده به میدان عدل خمینی * تلفن:

۸۵۱۰۰۰۱

* بیمارستان امام حسین(علیه السلام): بلوار طبرسی، خیابان مفتح (سی متری طلاب)، خیابان دریا * تلفن: ۲۷۲۲۲۲۴-۹

* بیمارستان امام هادی(علیه السلام): خیابان نواب صفوی (پایین خیابان)، کوچه حاج ابراهیم * تلفن: ۲۲۵۲۵۸۱-۳

* بیمارستان امام سجاد(علیه السلام): گلشهر، جاده نیزه * تلفن: ۲۷۹۰۳۲۱-۲۷۹۰۳۳

* بیمارستان مهر: خیابان کوهسنگی، میدان الندشت، نبش خیابان محتشمی * تلفن: ۸۴۲۷۰۱۱

* بیمارستان هفده شهریور: خیابان کوهسنگی، بین کوهسنگی ۱۴ و ۱۶ * تلفن: ۸۴۰۳۰۱۵

* درمانگاه علی ابن ابیطالب(علیه السلام): خیابان امام رضا(علیه السلام)، امام رضا(علیه السلام) ۶۱ * تلفن: ۸۵۱۸۴۰۵-۹

* بیمارستان سینا: خیابان دانش غربی، خیابان جهاد * تلفن: ۸۵۴۴۳۱۵

* بیمارستان آریا: خیابان چمران، ابتدای خیابان گلستان شرقی * تلفن: ۲۲۲۹۰۹۴

ص: ۲۲۱

آدرس و تلفن داروخانه های شبانه روزی

- * ۲۲ بهمن: خیابان دانشگاه، جنب دانشکده پزشکی * تلفن: ۱۵-۸۵۹۸۰۱۴
- * دارالشفاء امام رضا(علیه السلام): ضلع جنوبی دوربرگردان خیابان شیرازی (ورودی شیخ طوسی حرم مطهر) * تلفن: ۲۲۲۶۸۵۰
- * دکتر آردم: نرسیده به پنجراه سناباد، جنب مسجد الزهرا □ * تلفن: ۸۴۳۷۳۷۵
- * دکتر اسماعیل زاده: بلوار فردوسی، بین خیابان ثمانه و خیابان مهدی، پلاک ۱۸۵ * تلفن: ۷۶۳۹۰۵۰-۷۶۸۳۰۸۸
- * دکتر بابازاده: بلوار امت، ابتدای امت ۱۵، پلاک ۱۹ * تلفن: ۶۰۷۵۰۱۰
- * دکتر باستان: خیابان فدائیان اسلام (نخریسی)، نبش خیابان فارابی، پلاک ۳۰۷ * تلفن: ۸۵۲۴۱۷۷
- * دکتر پیروز: بلوار هفده شهریور شمالی، مستقر در درمانگاه سرور * تلفن: ۳۶۶۶۲۶۱
- * دکتر جلایر: میدان شهدا، ابتدای خیابان شیرازی * تلفن: ۲۲۲۵۰۵۸
- * دکتر جوادی موسوی: بلوار وکیل آباد، نرسیده به بلوار دانشجو، پلاک ۲۱۴۶۸ * تلفن: ۶۰۸۶۴۶۴
- * دکتر ذیحی: فلکه دروازه قوچان، خیابان توحید، نبش خیابان تعبدی * تلفن: ۷۲۵۸۸۷۰
- * دکتر زهدی: خیابان طبرسی جنوبی، میدان طبرسی * تلفن: ۲۲۱۶۸۲۰
- * دکتر شیرازی: بلوار هفت تیر (آب و برق)، بلوار شهرستانی، بین ویلا و شقایق * تلفن: ۸۶۷۱۹۶۰
- * دکتر صادقان: قاسم آباد، بلوار شاهد، تقاطع اندیشه، پلاک ۴ * تلفن: ۶۶۱۳۸۰۵
- * دکتر صفاریان: بلوار صدمتری، ابتدای خیابان پنج تن * تلفن: ۲۱۱۸۶۸۱
- * دکتر طرقي: خیابان امام رضا(علیه السلام)، نبش امام رضا(علیه السلام) ۲۸ * تلفن: ۸۵۴۲۲۴۴
- * دکتر غفاریان: خیابان امام رضا(علیه السلام)، بین میدان بیت المقدس و چهارراه دانش، جنب هتل مدائن * تلفن: ۸۵۹۸۱۲۴
- * دکتر فراهی: قاسم آباد، بلوار امامیه، نبش امامیه ۲۴ * تلفن: ۶۶۳۵۰۶۹
- * دکتر محسنی: خیابان ابوطالب، بین ابوطالب ۴۲ و ۴۴، پلاک ۴۰۰ * تلفن: ۷۵۱۹۱۲۹
- * دکتر منوری: خیابان طبرسی، نرسیده به چهارراه گاز، جنب درمانگاه ایثارگران * تلفن: ۲۷۶۱۳۷۴
- * دکتر مهدوی: خیابان مطهری شمالی، مطهری ۳۵، پلاک ۷۱۹ * تلفن: ۷۳۱۸۱۵۶
- * دکتر مهرافشان: بلوار شهید فلاحی، شهید فلاحی ۱۴، پلاک ۱۵ * تلفن: ۵۲۲۰۵۲۰

تلفن های دفاتر مرکزی خطوط هواپیمایی

* هواپیمایی هما: ۲۲۵۳۰۸۰

* هواپیمایی ایران ایرتور: ۸۴۰۹۰۱۱

* هواپیمایی ماهان: ۲-۸۴۵۶۰۰۰

* هواپیمایی آسمان: ۲۲۵۷۲۰۰

* هواپیمایی آریا: ۶۰۷۲۰۶۰

* هواپیمایی ساها: ۲۲۱۹۲۹۴

* هواپیمایی کیش ایر: ۸۵۱۳۰۳۵

* هواپیمایی کاسپین : ۹-۳۴۰۰۰۰۱ (داخلی ۲۲۷۲)

ص: ۲۲۲

دفتر مراجع و آیات عظام

- * دفتر آیت الله العظمی بهجت (ره): تلفن: ۸۵۴۹۹۷۹-۸۵۴۵۴۰۳
- * دفتر آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی): تلفن: ۲۲۵۰۰۹۱
- * دفتر آیت الله العظمی لنکرانی (ره): تلفن: ۲۲۲۰۳۴۲-۲۲۵۸۹۱۶
- * دفتر آیت الله العظمی وحید خراسانی 'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۵۰۱۷۸
- * دفتر آیت الله العظمی نوری همدانی 'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۳۱۰۸۴-۲۲۲۱۱۳۷-۸۵۱۴۴۴۳
- * دفتر آیت الله العظمی مکارم شیرازی 'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۵۶۱۶۸-۲۲۲۷۸۷۹
- * دفتر مقام معظم رهبری 'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۵۹۳۰۰

تلفن های ضروری

- * پلیس: ۱۱۰
- * پست: ۱۳۰
- * خدمات فنی پست: ۱۹۳
- * آتش نشانی: ۱۲۵
- * شهرداری: ۱۳۷
- * راه و ترابری: ۱۴۱
- * بهداشت: ۱۳۹
- * مخابرات: ۱۳۵
- * پایانه مسافری: ۷-۱-۸۵۹۹۰۰۱
- * ستاد هواشناسی: ۱۳۴
- * تاکسی بی سیم: ۱۳۳ و ۱۸۳۲ و ۱۸۲۹ و ۱۳۳
- * تعزیرات حکومتی: ۱۲۴
- * اطلاعات پرواز: ۱۹۹
- * اطلاعات راه آهن: ۱۳۹

* صداوسیما: ۱۶۲

* ستاد خبری وزارت اطلاعات: ۱۱۳

* اطلاعات سپاه: ۱۱۴

* اورژانس: ۱۱۵

* اطلاعات مخابرات: ۱۱۸

* ستاد راهنمای زائر: ۲۲۱۰۶۶۹

* مرکز اطلاعات رزرواسیون اماکن اقامتی: ۸۵۱۰۰۵۰

* مرکز ملی اطلاع رسانی زائر: ۰۹۶۳۰۸

ص: ۲۲۳

راهنمای مسیرهای خط یک قطار شهری

نام ایستگاه ها به ترتیب ایستگاه: غدیر، پروین اعتصامی، هفده شهریور، بسیج، امام خمینی (ره)، دکتر شریعتی، قائم، طالقانی، فلسطین، خیام، آزادی، پارک ملت، کوثر، سیدرضی، دانش آموز، هفت تیر، صدف، صیاد شیرازی، اقبال لاهوری، نمایشگاه، کوهستان پارک و وکیل آباد.

راهنمای برخی مسیرهای اتوبوس رانی

۱- اتوبوس های تندرو

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

خط ۲

پایانه خواجه ربیع

تقاطع امام حسین (علیه السلام)، چهارراه گاز، چهارراه راه آهن، چهارراه عبادی،

میدان شهدا، چهارراه مدرس (چهارطبقه)، چهارراه لشکر، میدان امام خمینی (ره)

پایانه انقلاب اسلامی

خط ۳

پایانه شهید مفتح

چهارراه گاز، میدان فجر، میدان امام حسین (علیه السلام)، میدان شهید فهمیده،

میدان قائم، پلیس راه، بلوار شاهد، چهارراه ورزش، چهارراه نادرشهر، میدان مطهری،

بلوار مجیدیه، بلوار محمدیه

پایانه الهیه

خط ۴

پایانه الهیه

بلوار امامیه، چهارراه رستگاری، دانشگاه آزاد، چهارراه مخابرات،

چهارراه ورزش، چهارراه نادرشهر، خیابان شریعتی ۷۱، یوسفیه، نمایشگاه، مجتمع شهید

رفیعی، میدان لادن، میدان شیلات، چهارراه صیاد شیرازی، چهارراه پیروزی، میدان

هاشمیه، میدان حر، میدان شهید مهدوی (سلمان)، چهارراه خاقانی، فنی و حرفه ای،

میدان جهاد

پایانه انقلاب اسلامی

خط ۶

پایانه فردوسی

چهارراه ابوطالب، چهارراه میدان بار، میدان توحید، میدان شهدا،

چهارراه شهدا، حرم مطهر، میدان شهدای مسجد گوهرشاد، بلوار مصلی، میدان شهید

عباس پور، بلوار حر، چهارراه شهید بسکابادی، انتهای خیابان شهید بسکابادی

شهرک شهید بسکابادی

خط ۷

پایانه الهیه

بلوار اقدسیه، میدان ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار سجادیه،

میدان بوستان، مرکز درمانی امام رضا (علیه السلام)، بلوار فلاحی، میدان مادر، چهارراه امامیه،

چهارراه حجاب، چهارراه اندیشه، بلوار امامت، چهارراه میلاد، چهارراه فرامرز،

بلوار فردوسی، میدان جانباز

پایانه فردوسی

خط ۸

پایانه انقلاب اسلامی

میدان جهاد، میدان جمهوری اسلامی، میدان آزادی، میدان قائم، میدان

شهید فهمیده، میدان خیام، میدان امام حسین (علیه السلام)، میدان فجر، میدان شهید عباس پور،

نیرو هوایی، میدان حافظ

پایانه انقلاب اسلامی

خط ۹

پایانه انقلاب اسلامی

میدان حافظ، میدان غدیر، میدان شهید عباس پور، میدان فجر، میدان

امام حسین (علیه السلام)، میدان خیام، میدان شهید فهمیده، میدان قائم، میدان آزادی، میدان

جمهوری اسلامی، میدان جهاد

پایانه انقلاب اسلامی

۱- اتوبوس های درون شهری

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

خط ۱۰

پایانه وکیل آباد

بلوار وکیل آباد، پایانه آزادی، بلوار ملک آباد، خیابان احمدآباد،

میدان شریعتی، چهارراه لشکر، میدان بسیج، چهارراه نخریسی، خیابان فدائیان اسلام

پایانه غدیر

خط ۱۱

پایانه وکیل آباد

بلوار وکیل آباد، سه راه تربیت، سه راه آب و برق، سه راه هاشمیه،

میدان آزادی، میدان استقلال، چهارراه فرامرز عباسی، میدان جانباز، بلوار فردوسی

پایانه فردوسی

خط ۱۲

حرم مطهر (روگذر شیرازی)

میدان شهداء، میدان توحید، میدان فردوسی، میدان استقلال، چهارراه

میلاد، بلوار معلم، بلوار دانشجو، تقاطع هفت تیر، بلوار وکیل آباد

پایانه وکیل آباد

خط ۱/۱۲

حرم مطهر (روگذر شیرازی)

میدان شهداء، میدان توحید، میدان

فردوسی، میدان استقلال، چهارراه میلاد، بلوار معلم، تقاطع دانشجو، میدان تربیت، انتهای بلوار معلم، بلوار وکیل آباد

پایانه وکیل آباد

خط ۱۷

پایانه الهیه، شهرک رازی

انتهای بلوار اندیشه، چهارراه اندیشه، چهارراه حسابی، چهارراه

ادیب، چهارراه اندیشه، سه راه اندیشه، انتهای شهرک رازی، انتهای امامت، چهارراه

میلاد، سه راه کوثر

پایانه آزادی

خط ۲۱

پایانه گردشگری

میدان خیام، کنارگذر بزرگ راه شهید چراغچی، انتهای خیابان

ابوطالب، چهارراه ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار هدایت، بلوار

هنرور، بلوار شهید کریمی، خیابان حر عاملی، چهارراه عامل، چهارراه عبادی، میدان

شهدا

پایانه شهید هاشمی نژاد

خط ۲/۲۲

پایانه شریعتی

خیابان احمدآباد، سه راه راهنمایی، میدان راهنمایی، بلوار شهید

صادقی (بلوار سازمان آب)، بلوار ارشاد، بلوار خیام، بلوار فردوسی، آپارتمان های

مرتفع، میدان فردوسی، میدان بوعلی، بلوار خیام شمالی، بازار بین المللی خیام

پایانه گردشگری

خط ۲۳

پایانه شهدا

چهارراه شهید هاشمی نژاد، چهارراه عبادی، خیابان عامل، میدان

بوعلی، بلوار توس، بلوار ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، خیابان خیر،

انتهای خیابان یزدان دوست، میدان شهید فهمیده، میدان معراج

پایانه معراج

خط ۲۵

پایانه مصلی

بلوار مصلی، میدان شهدای مسجد گوهرشاد، حرم مطهر، میدان شهدا،

میدان فردوسی، میدان استقلال

پایانه آزادی

خط ۲۸

پایانه گردشگری

بلوار خیام، بلوار هدایت غربی، بلوار موسوی قوچانی، میدان شفا،

بلوار عبدالمطلب، کوی قائم، میدان بوعلی، میدان ابوطالب، چهارراه عبدالمطلب،

بلوار عبدالمطلب، چهارراه عین القضات، بلوار مطهری شمالی، چهارراه عامل، چهارراه

عبادی، میدان شهدا

پایانه شهید هاشمی نژاد

خط ۲۹

پایانه راه آهن

بلوار شهید کشوری، بلوار عبدالمطلب، بلوار ابوطالب، بلوار شهید

کلاهدوز، بلوار شهید صادقی (بلوار سازمان آب)، میدان راهنمایی

پایانه فلسطین

خط ۳۱

پایانه الهیه

بلوار اندیشه، سرزمین موج های آبی، تقاطع حسابی، تقاطع بلوار ادیب

و بلوار اندیشه، بلوار ادیب، میدان مادر، تقاطع شریعتی، بزرگ راه امام علی (علیه السلام)،

بلوار جلال آل احمد، چهارراه میلاد، میدان استقلال، بلوار آزادی، میدان آزادی

پایانه آزادی

خط ۳۳

پایانه خواجه ربیع

خیابان شهید یوسف زاده، میدان رسالت، خیابان رسالت، خیابان گاز،

بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، چهارراه عبادی، میدان شهدا

پایانه شهید هاشمی نژاد

خط ۳۴

پایانه میامی

مهرآباد، صدمتری، انتهای مفتح، خیابان شهید علیمردانی، بلوار

ابوریحان، بلوار مجلسی، خیابان رسالت، خیابان ابوذر، خیابان مسلم، میدان امام حسین (علیه السلام)

پایانه خواجه ربیع

خط ۳۵

پایانه مصلی

تقاطع شهید عباس پور، صدمتری، میدان فجر، میدان امام حسین (علیه السلام)

پایانه خواجه ربیع

خط ۳۷

پایانه شهید مفتح

خیابان گاز، چهارراه راه آهن، میدان راه آهن، چهارراه شهید هاشمی نژاد،

چهارراه عبادی، میدان شهدا، ایستگاه سراب (خیابان سعدی)، خیابان امام خمینی (ره)، میدان ده دی، چهارراه

لشکر، میدان امام خمینی (ره)،

میدان پانزده خرداد، بلوار جمهوری اسلامی، انتهای نخریسی

پایانه غدیر

خط ۱/۳۷

پایانه شهید مفتح

بلوار نبوت، خیابان گاز، بلوار هدایت، تقاطع ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)،

بلوار ابوطالب، بلوار شفا، میدان بوعلی، میدان فردوسی، بلوار شهید صادقی، میدان

راهنمایی، خیابان فلسطین

پایانه فلسطین

خط ۳۸

پایانه خواجه ربیع

تقاطع امام حسین (علیه السلام)، بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، میدان شهدا،

میدان سعدی، میدان شریعتی، خیابان کوهسنگی، بلوار زکریا

پایانه زکریا

خط ۱/۳۸

پایانه شهدا

خیابان دانشگاه، میدان شریعتی، خیابان احمدآباد، میدان فلسطین،

بلوار ملک آباد

پایانه آزادی

خط ۳۹

پایانه گردشگری

میدان بهارستان، خیابان بهارستان، شهرک قدس، ابتدای بلوار بهمن

(جاده کلات)، تقاطع امام حسین (علیه السلام)، بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، چهارراه عبادی،

میدان شهدا

پایانه شهید هاشمی نژاد

خط ۵۰

حرم مطهر

خیابان شیرازی، چهارراه شهدا، میدان شهدا، چهارراه شهید هاشمی نژاد،

چهارراه عبادی

پایانه شهدا

خط ۶۰

پایانه شهدا

میدان توحید، میدان فردوسی، میدان بوعلی، بلوار توس، میدان شهید

فهمیده، بلوار توس، میدان معراج

پایانه معراج

خط ۶۲

میدان بیت المقدس

چهارراه خسروی، خیابان پاسداران، خیابان چمران، میدان سعدی، خیابان

سناباد، بلوار مجد، خیابان آبکوه، میدان راهنمایی، بلوار سجاد، بلوار آزادی،

میدان استقلال، پارک ملت

پایانه آزادی

خط ۷۷

پایانه انقلاب اسلامی

میدان امام خمینی (ره)،

میدان پانزده خرداد، چهارراه کوشش (گاراژدارها)، بلوار جمهوری اسلامی، چهارراه

مقدم فرودگاه (تقاطع خیابان های جمهوری اسلامی و پروین اعتصامی)، بلوار فرودگاه

فرودگاه

خط ۸۰

پایانه گردشگری

میدان بهارستان، میدان خیام، تقاطع خیام، بلوار هدایت غربی،

چهارراه ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار ابوطالب، چهارراه ابوطالب،

بلوار شهید

کلاهدوز، بلوار ملاصدرا، خیابان کوهسنگی، بلوار زکریا

پایانه زکریا

خط ۸۲

میدان بیت المقدس

چهارراه خسروی، چهارراه مدرّس (چهار طبقه)، خیابان امام خمینی (ره)، چهارراه لشکر، میدان

شریعتی، خیابان کوهسنگی، خیابان امیر کبیر، خیابان شهید جهان آرا

پایانه زکریا

خط ۸۳

پایانه امام رضا (علیه السلام)

میدان انقلاب اسلامی، خیابان امام خمینی (ره)،

شهید تولایی، گنبد سبز، چهارراه خسروی، چهارراه شهدا، چهارراه زرینه، راه آهن،

میدان شهید گمنام، بلوار وحدت، میدان هفده شهریور، خیابان کوشش

پایانه امام رضا (علیه السلام)

خط ۸۴

پایانه امام رضا (علیه السلام)

خیابان کوشش، میدان هفده شهریور، بلوار وحدت، میدان شهید گمنام،

راه آهن، چهارراه زرینه، چهارراه شهدا، گنبد سبز، میدان ده دی، خیابان امام خمینی (ره)، میدان انقلاب

پایانه امام رضا (علیه السلام)

خط ۸۵

پایانه امام رضا (علیه السلام)

میدان انقلاب اسلامی، میدان جهاد، میدان جمهوری اسلامی، میدان

آزادی، میدان استقلال، میدان قائم، هتل توریست توس، ابتدای امام هادی (علیه السلام)، میدان

شهید نوری، میدان معراج

پایانه معراج

خط ۸۶

میدان بیت المقدس

خیابان خسروی، تقاطع مدرس (چهار طبقه)، خیابان امام خمینی (ره)، چهارراه لشکر، میدان

شریعتی، خیابان کوهسنگی

پایانه زکریا

خط ۸۸

پایانه خواجه ربیع

تقاطع امام حسین (علیه السلام)، کنارگذر بزرگ راه شهید چراغچی، میدان خیام،

بلوار خیام، تقاطع بلوار خیام و بلوار توس، بلوار خیام جنوبی، تقاطع سجاده، سه راه

خیام، میدان آزادی

پایانه آزادی

خط ۹۰

پایانه وکیل آباد

کوهستان پارک، بلوار وکیل آباد، بلوار شهید برونسی، بلوار فکوری،

میدان جوان، بلوار شهید کاوه، میدان شهید کاوه، بلوار پیروزی، سه راه طالقانی،

بزرگ راه کلانتری، میدان جهاد

پایانه انقلاب اسلامی

خط ۹۱

پایانه فلسطین

بلوار شهید منتظری، میدان جمهوری اسلامی، بلوار پیروزی، چهارراه

مخابرات، میدان شهید مهدوی (سلمان)، تقاطع بلوار پیروزی و بلوار هفت تیر، میدان

خیام، ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، شهید رفیعی، بلوار شهید برونسی،

بلوار

وکیل آباد

پایانہ وکیل آباد

خط ۱/۹۴

پایانہ آزادی

بلوار وکیل آباد، بلوار جلال آل احمد، زیر گذر فارابی، بلوار کوثر

(کوکا کولا)، میدان کوثر، بلوار صارمی، میدان ہاشمیہ، میدان ہنرستان، تقاطع ہفت

تیر، چہارراہ پیروزی، تقاطع صیاد شیرازی، میدان لادن، میدان اقبال، انتہای

پیروزی، بلوار برونسی، بلوار وکیل آباد

پایانہ وکیل آباد

خط ۹۹

پایانہ خواجہ ربیع

تقاطع امام حسین (علیہ السلام)، کنار گذر بزرگ راہ شہید چراغچی، میدان شہید

فہمیدہ، میدان قائم، پلیس راہ، بلوار شاہد، چہارراہ ورزش، چہارراہ نادرشہر،

بلوار نمائشگاہ، بلوار وکیل آباد

پایانہ وکیل آباد

خط ۱۰۰

پایانہ مصلی

جادہ سرخس، میدان بار رضوی، پل غدیر، جادہ آسیایی، میدان حافظ،

پایانہ انقلاب، میدان جہاد، میدان صداوسیما، میدان آزادی

پایانہ آزادی

خط ۲۰۳

پایانہ معراج

میدان معراج، کوی امام هادی (علیه السلام)، بلوار آزادی، بلوار شهید خادم

الشریعه، بلوار پردیس تا انتها و بالعکس، بلوار آزادی، دوربرگردان پلیس راه امام هادی (علیه السلام)،

میدان قائم، میدان استقلال

پایانه آزادی

خط ۲۱۰

پایانه گردشگری

میدان بهارستان، بلوار خیام شمالی، چهارراه خیام، میدان فردوسی،

چهارراه میدان بار، میدان شهدا، چهارراه شهدا، زیرگذر حرم مطهر

میدان بیت المقدس

خط ۷۰۲

پایانه انقلاب اسلامی

میدان امام خمینی (ره)،

میدان پانزده خرداد، چهارراه مقدم فرودگاه، پلیس راه، ابتدای شهرک طرق، خواجه اباصلت

بهشت رضا (علیه السلام)

ج- خطوط BRT

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

(۸۰۰) BRT

پایانه امام رضا (علیه السلام)

خیابان امام رضا (علیه السلام)، میدان پانزده خرداد، میدان بسیج، حرم مطهر، میدان طبرسی، خیابان طبرسی، چهارراه شهید گمنام، چهارراه

برق، چهارراه گاز، میدان فجر، بلوار

طبرسی شمالی، انتهای بلوار طبرسی شمالی

پایانه طبرسی

BRT) ۱/۸۰۰)

پایانه امام رضا(علیه السلام)

خیابان امام رضا(علیه السلام)، میدان پانزده خرداد، میدان بسیج، چهارراه دانش، میدان بیت المقدس

حرم مطهر

BRT) ۲/۸۰۰)

پایانه طبرسی

بلوار طبرسی شمالی، میدان فجر، چهارراه

گاز، چهارراه برق،

چهارراه شهید گمنام، میدان

طبرسی

حرم مطهر

ص: ۲۲۴

ایده‌هایی که پس از انقلاب تبدیل به اختراع شد

۲۱۳ برابر پهلوی!

خط حکم‌گزارانه

هفته‌نامه خبری - جنبشی نه‌زهای جمعه مساجد و هیئت‌های مذهبی - سال چهارم - شماره ۱۶۱ - هفته دوم آذر ۹۷

۱۶۱

<p>اگر عقلانیت در عدالت نباشد، گاهی اوقات عدالت به ضد خودش تبدیل می‌شود؛ اگر درست در باب عدالت محاسبه نباشد، گرفتار عدالت خواهی را فریاد کنید؛ اما انتقاد شخصی و مصداق‌سازی نکنید.</p> <p>عقل بودن و خرد را به کار گرفتن با محافظه‌کاری فرق دارد. محافظه‌کار، طرف‌دار وضع موجود است</p>	<p>اگر به عدالت خواهی و به نام انقلابیگری، انقلابی‌تر از برهنگانید، ضرر کرده‌اید؛ از خط امام منحرف شده‌اید</p>
<p>نیروهای مؤمن و انقلابی برای مطالبه عدالت، چه موضوعاتی را باید رعایت کنند؟</p> <p>عدالت بدون معنویت، یک شعار تو خالی است</p>	<p>۱۲ اصل عدالت خواهی</p>
<p>معنویت و عقلانیت در تحقق عدالت شرط است</p> <p>نیازمند نظریه جامع عدالت هستیم</p>	<p>این گفتار را باید همه گیر کنید؛ به گونه‌ای که هر جریانی، هر شخصی، هر حزبی و هر جناحی سر کار بیاید، خودش را با گیر ببیند که نسیم این گفتار شود</p> <p>دانشجویان درباره عدالت اجتماعی ببینید</p>
<p>عقلانیت و محاسبه که می‌گوئیم، فوراً به ذهن نیاید که عقلانیت و محاسبه به معنای محافظه‌کاری، عقل‌گرایی و تابع عقل بودن است.</p> <p>اگر معنویت نباشد، عدالت تبدیل می‌شود به ظاهر سازی و ریاکاری</p>	<p>به نام عدالت خواهی، به پسران خودمان، به مردم مؤمن، به کسانی که از لحاظ فکری با ما مخالفند، اسامی داریم که به اصل نظام انتقاد دارند به اسلام انتقاد دارند احداث کرده‌اند آنها را مورد ایستادگی و آزار قرار داده‌اند، از خط امام منحرف شده‌اند.</p>

المنزل به نام علی شعب هم‌تفکر و زندگان به تنهایی باورش اسرائیل می‌جنگید به عنوان مثال وقتی که اسرائیلی‌ها مدعی می‌شدند که بنت جبیل را تصرف کرده‌اند، وی با حضور در این منطقه عدم صحت این خبر را نشان می‌داد و آن را تکذیب می‌کرد. این گونه فعالیت‌هایی بود که اسرائیل را مجبور کرد اخیراً شبکه‌ای المنزل را رصد کند. این سیاست المنزل در جنگ بود و به همین دلیل نیز سید حسن نصرالله در رابطه با این شبکه عنوان کرد که گویا المنزل اضعاف الاضعاف است. المنزل نبود، پیروزی از دست رفته بود. نقش رسانه در جنگ کمتر از سلاح نیست بلکه بیشتر از آن است. پیش از این در جنگ سال ۲۰۰۰ حزب الله با رژیم صهیونیستی، که متجر به آزادی‌سازی جنوب لبنان از دست این رژیم شد. رهبر انقلاب، با تحسین الگوی تبلیغی حزب الله در این جنگ چنین فرمودند: «من تجربه‌ی جنوب لبنان را که دوستان در جریان آن هستند به عنوان یک الگو می‌توانم مطرح کنم. مؤمنین و جوانان مبارز لبنان توانستند از اهرم و عامل تبلیغاتی به بهترین وجه و به صورت شایسته در حرکت عظیمی که علیه صهیونیست‌ها کردند استفاده کنند؛ توانستند عنصر مقاومت و فداکاری را به دنیای اسلام در دست منعکس کنند؛ به این ترتیب است که دشمن به ستوه می‌آید. همه‌ی دنیای اسلام فهمید که مقاومت در جنوب لبنان چه می‌کند»

چگونه می‌توان بر جنگ رسانهای دشمن غلبه کرد؟

هنر باید میدان دار باشد

۱- اول جنگ ۳۲ روزه‌ی حزب الله لبنان با رژیم صهیونیستی (سال ۲۰۰۶) یکی از پیچیده‌ترین جنگ‌ها بود که هدف آن فرار از حزب الله و لبنان بود. تنها یک هفته پس از تمام شدن جنگ، نشریه‌ی نیویورک فاش کرد که دولت یوش سز پسر قصد حمله به ایران را داشت و برای این کار بلندآوازی باست سد حزب الله لبنان را می‌شکست نتیجه جنگ اما دقیقاً خلاف آنچه آمریکا و رژیم صهیونیستی تصور می‌کردند می‌شد. جرج بوش، رئیس جمهور وقت آمریکا در کتاب خاطرات خود اذعان کرد که عملکرد رژیم صهیونیستی در این جنگ متزلزل بود و اعتبار آن زیر سؤال رفت او گفت: اسرائیل فرصت‌هایش را در این جنگ از دست داد. پیامد این جنگ چیزی جز خزان استکبار در تابستان داغ برای رژیم صهیونیستی نبود.

اما همه‌ی اتفاقات جنگ ۳۲ روزه، خلاصه در عرصه‌ی جبهه‌ی نظامی نبود به موازات آن، جنگ مهم‌تری در سرتاسر جهان، بین‌المللی

مقاومت مردم بوشهر در مقابل انگلیسی‌ها وارد زبان است | این شماره تقدیم می‌شود به روح بلند شهید حجت‌الاسلام ابوتراب عاشوری*

در مبارزه‌ی با رژیم مستعشاهی، جوانان شما، مردان شما، زنان شما، تلاش‌های قابل تقدیری انجام دادند. بعضی از روحانیون بزرگوار شما مثل شهید عاشوری در این راه شربت شهادت نوشیدند. قبل از دوران مبارزات اخیر ملت ایران با رژیم مستعشاهی هم، مقاومت شما مردم در مقابل تهاجم دشمنان خارجی، انگلیسی‌ها وارد زبان کسانی بوده است که با این قضایا آشنایی دارند. ۷/۱۰/۱۱۸

* شهید عاشوری پس از چندین روز حمله مستعبر و زندگی شهن توسط عوامل ساواک، نهایتاً در آذرماه ۵۷ به ضرب شش گلوله، توسط عوامل حکومت پهلوی، به شهادت رسید.

مزار: مسجد حضرت زینب (عج) جفادک شهرستان بوشهر

شهادت: به دست عوامل رژیم مستعشاهی

تاریخ شهادت: ۱۳ آذرماه ۱۳۵۷

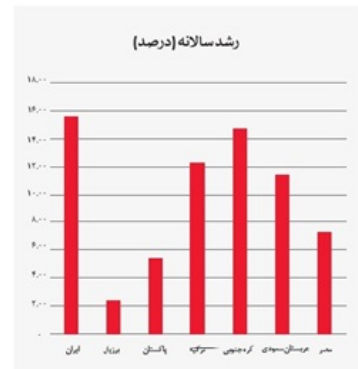
ایده هایی که پس از انقلاب تبدیل به اختراع شد

۲۱۳ برابر پهلوی!

برای سنجش میزان "رشد علمی" یک کشور، شاخص های متعددی وجود دارد. یکی از آن شاخص ها، "میزان ثبت اختراعات" است. بالا بودن میزان درخواست ثبت اختراع علاوه بر آنکه نمایانگر سطح هوش بالای یک ملت است، نشان از اهمیت آن کشور به رشد علمی، و نوآوری و ایده پردازی در آن جامعه دارد. بر طبق آمار مراکز معتبر جهانی، در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، میزان ثبت اختراعات در کشور بیش از ۲۱۳ برابر شده است.

کشور	۱۳۷۸	۲۰۱۵	میزان تغییر	نسبت (برابر)	رشد سالانه (درصد)
ایران	۶۴	۱۳۶۸۳	۱۳۶۱۹	۲۱۳٫۷۹	۱۵/۶
برزیل	۱۹۵۸	۴۶۴۱	۲۶۸۳	۲٫۳۷	۲/۲۶
پاکستان	۳۰	۲۰۹	۱۷۹	۶٫۹۶	۵/۳۹
ترکیه	۷۳	۵۲۵۲	۵۲۷۹	۷۳٫۳۱	۱۲/۳
کره جنوبی	۱۰۳۴	۱۶۷۲۷۵	۱۶۶۲۴۱	۱۶۱٫۷۷	۱۴/۷۴
مصر	۶۱	۸۶۳	۸۰۲	۱۴٫۱۴	۷/۴۲

پس از انقلاب اسلامی، اگر چه کشور از دسترسی به فناوری های نوین تحریم بود اما جمهوری اسلامی توانست در میان کشورهای "هم سطح خود"، بالاترین درصد رشد سالانه داشته و با تأسیس پارک های علم و فناوری، آزمایشگاه های پیشرفته، و نهضت تولید علم در مدارس و دانشگاه ها، استعدادهای بالقوه ی جوان ایرانی را شکوفا کرده و به فعالیت برساند. جدول زیر نمایانگر متوسط رشد سالیانه ی درخواست ثبت اختراع در میان مردم کشورهای هم سطح شروع انقلاب است.

نیروهای مؤمن و انقلابی برای مطالبه عدالت، چه موضوعاتی را باید رعایت کنند؟

۱۲ اصل عدالت خواهی

«عدالت خواهی» هواره یکی از توصیه های رهبر انقلاب به جوانان مؤمن و انقلابی و احکامات بوده است. اما عدالت خواهی هم مثل هر امر اجتماعی دیگری، ممکن است دچار افتات و آسیب هایی شود. بنابراین لازم است تا مسیر مطالبه و طریق طلب آن بر مبنای معیارهای صحیح، دانسته و سپس پیروده شود. «خط حزب الله» در اطلاع نگاشت زیر، برخی از الزامات و چارچوب های اساسی عدالت خواهی را در منظومه فکری رهبر انقلاب مورد بررسی قرار داده است.

۱۲ نیازمند «نظریه جامع عدالت» هستیم

اداره ی کشور نیاز دارد به اینکه به یک جمع بندی قوی و متقن و مستدل در باب عدالت اجتماعی برسد که بتواند بر اساس آن جمع بندی، برنامه های بلندمدت را طراحی کند. بعد از آنکه ماهه یک نظریه ی متقن و جمع بندی شده ای در باب عدالت رسیدیم، توره برای پیدا کردن شیوه های اجرا و تحقق آن در جامعه، به بحث های کاربردی نیاز داریم، که این خودش پژوهش های فراوانی را دنبال خواهد کرد. آن وقت در اینجا است که مامی توفیر را در تجربیات بشری استفاده کنیم. ۹۰/۲۱۳۷

۱۲ شعار عدالت را تقویت و همگانی کنید اما...

هر چه می توانید، شعار اصلی عدالت و آنچه را مربوط به عدالت است، تقویت و همگانی و در ذهن ها تعمیق کنید و روی پشتوفه و فلسفه ی فکری آن کار کنید. اینها لازم است اما کاری نکنید که مخالفان شما این تردید را در ذهن برزند که آیا نظام اسلامی می تواند؟ آیا نظامی اسلامی توانسته؟ البته که می تواند! البته که توانسته! مضمون دستگه های مختلف از لحاظ کار آمدی، خودنمونه هستیم من دفا مینست به کار آمدی، از اینها سوال و مطالبه می کنیم! اما بنده اعتقاد می است که نظام اسلامی از همه ی دولت هایی که در دوران استعمار و دوران نزدیک به استعمار در کشور ما وجود داشته، قویتر عمل کرده است. ۸۲/۸۱۰

۱۲ دانشجویان درباره عدالت اجتماعی بیندیشند

وقتی که مسأله عدالت اجتماعی در کشور مطرح میشود، دلشجو باید از این مسأله حمایت کند. عدالت اجتماعی، آن چیزی است که حتی کسانی که امروز دلشند شعار عدالت اجتماعی را به دلایل سیاسی و انگیزه های گوناگون که رنگ کنند، بالاخره متوجه میشوند. مجبور شدند عدالت اجتماعی را مطرح کنند. در دنیا غیر از مستقران و زورگویان و چپاولگران عالم هیچ فلسفه نیست که به عدالت اجتماعی و شعار آن پشت کند. این شعار در کشور مطرح می شود، چه کسی باید از این شعار حمایت کند؟ چه کسی باید بیشتر از همه در باره آن بیندیشد؟ چه کسی باید برای آن کار کند و در باره های تأمین آن، تحقیق و بحث کند و مسیر گردیگاز دغیر دلشجویان ۷۸/۹۱۴

۱۲ انسانی که با تقواییست نمی تواند منشاء عدالت اجتماعی باشد

در هر فلسفه ی عدالت شخصی و نفسانی او، پشتوفه ی عدالت جمعی و منطقه ی تأثیر عدالت در زندگی اجتماعی است. هر کس که بخواد در محیط زندگی مردم منشأ عدالت شود، اول باید در دین خود تقوای الهی را رعایت کند. فلسفه ی که مراقب خود نیست و در عمل و کلام و زندگی شخصی خود دچار بی عدالتی و بی تقوایی است، نمی تواند در محیط جامعه منشأ عدالت اجتماعی باشد. ۷۹/۱۳۲۴

۱۲ شاخص عدالت، قانون است

معیار و شاخص عدل هم عمل به قانون است. اگر عمل فرد، جمع، منطبق به قانون شد، این عدالت است. اگر از قانون تعارف پیدا کرد، این بی عدالتی است و قانون هم در نظام اسلامی، قانون اسلامی است. البته در مجموعه ی قوانین ما ممکن است قوانینی باشند که مصدر صدا احکام اسلامی منطبق نباشند، یا قوانینی که از قبل مدنظر ما در حق قوانین دیگر، که اینها بایست اصلاح بشود. معیار این است که بر طبق قانون عمل بشود. عدل اینها تحقیق بیندیشد. ۸۸/۱۱۷

۱۲ عدالت بدون معنویت، یک «شعار تو خالی» است

اگر معنویت با عدالت همراه نباشد، عدالت می شود یک شعار تو خالی خیلی ها حرف عدالت را می زند. اما چون معنویت و آن نگاه معنوی نیست، بیشتر جنبه ی سیاسی و شکلی پیدا می کند. ۸۸/۱۱۶
اگر معنویت نشد، عدالت تبدیل می شود به ظاهر سازی و ریاکاری! اگر عقلایت نشد، عدالت اصلا تحقیق پیدا نمی کند و آن چیزی که انسان تصور می کند عدالت است، می آید و جای عدالت واقعی را می گیرد. بنابراین معنویت و عقلایت در تحقق عدالت شرط است. ۸۲/۱۱۳

۱۰) و چه کار می‌خواهد بکند و هدفش چیست در آنجا تبلیغات به شیوه‌ی خوب و درستی به کار رفت خودی روحیه پیدا کرد. دشمن روحیه‌اش ضعیف شد و به سزوه آمد. این کاری است که ماه‌ها همیشه باید بکنیم» ۸/۱۱/۱۳

سوم از ابتدای اسفند تا به حال، رهبر انقلاب چندین بار در دوره‌ی این موضوع تذکر و هشدار داده‌اند در اولین روز فروردین اسفند، رهبر انقلاب در سخنرانی خود در حرم رضوی چنین فرمودند: «در تبلیغات، دشمنان سعی می‌کنند مردم را از واقعیت‌های مثبت دور کنند. برای اینکه دل‌های آنها را نسبت به انقلاب اسلامی و نسبت به نظام و نسبت به اسلام چرکین کنند» ۹/۱۱/۱۳ کمتر از سه ماه، در سخنرانی خود در حرم امام خمینی (عج)، با اشاره به نشان کردن نقاط قوت کشور توسط دشمن تصریح کردند: «نقاط قوتی که برای کشور و برای ملت‌های ما افتخار و مباهه‌ی تقویت است نشان کرده‌اند و آنها را، در تبلیغات فتنه و مترکیم خودشان، در ذهن بعضی‌ها تبدیل کردند به نقطه‌ی چالش. آخرین نقطه‌ی ضعف» ۹/۱۲/۱۳ «سه ماه بعد، مجدداً به این موضوع اشاره کرده و فرمودند: «یک جنگ هست که از آن جنگ، خیلی اولیات غفلت داریم؛ اهمیت آن جنگ، کمتر از جنگ اقتصادی نیست بلکه گاهی زمینه‌ساز تأثیر جنگ اقتصادی است. آن جنگ چیست؟ آن جنگ، جنگ رسانه‌ی جنگ فضا سازی عمومی، جنگ تبلیغاتی است. خیلی مهم است. به از قبل هم این وجود داشته‌عبارت‌تاریخات همیشه زیاد بوده، امروز وضعیت، شدت بیشتری پیدا کرده است. مثل جنگ اقتصادی، قبلاً تحریر بود امروز شدت پیدا کرده» ۹/۱۲/۱۳ «شمن از ابزار رسانه استفاده می‌کند برای اثر گذاری بر افکار عمومی، آنچه خطرناک‌تر است، ابزار مهم و اگر دست دشمن باشد، ابزار خطرناک‌تر است. ابزار رسانه‌ی انشایی می‌کنند به سلاح‌های شیمیایی در جنگ نظامی» ۹/۱۲/۱۳

چهارم، یادداشت رهبر انقلاب پس از دیدار با جمعی از اهالی هنر، که شب گذشته منتشر شد، بار دیگر تأکیدی است بر اهمیت، و وجود یک جنگ رسانه‌ای گسترده علیه نظام و مردم ایران. می‌توانیم در این جنگ، هنرمندان و اهالی فکر و نظر، در حکم نیروهای مسلح در جنگ هستند» و «دفاع از عظمت ایران، از فرهنگ ایران، از خلاقه‌ی ایرانی، از حرکت بانسکوه ملت ایران و... فقط با سخنرانی و نگارش نیست» هنر باید میدان‌دار باشد» تجربه‌ی انقلاب اسلامی در این عرصه نشان داده است که هر جا تولیدات فاخر، با درون‌مایه‌ی دینی و انقلابی، و پایبندی به ارزش‌های ولایت‌الاسلامی به‌منصه‌ی ظهور رسیده‌است، استقبال مخاطبین داخلی و بین‌المللی مواجه شده‌است. سریال‌های فاخری چون یوسف پیامبر و مختارنامه، و یا فیلم‌هایی چون محمد (عج)، ملک سلیمان به وقت شام و... مؤید همین مطلب است. امروز نیز هنرمندان متعهد می‌توانند در جنگ نبرد رسانه‌ای با دشمن تا دندان مجاهد دشمن پیروز شوند. اگر به خدا توکل کنند و ترس در رسانه‌ی را جدی‌تر بگیرند. ■

۷/۱۲ اگر عقلانیت نباشد؛ عدالت، «هدم عدالت» می‌شود

اگر عقلانیت در عدالت نباشد، گاهی اوقات عدالت به ضد خودش تبدیل می‌شود. اگر درست در باب عدالت محاسبه نباشد، خیالی از کارها را گاهی بعضی از این گروه‌های تند و افراطی توی این کشور به عنوان عدالت کرده‌اند، که ضد عدالت شده اتفاقاً حالا همان تندی‌های آن حضرات موجب شده که خود آن‌ها ضد و هشتاد و دوچه گرایش‌هایشان عوض بشود! جور دیگری حرف بزنند، جور دیگری فکر کنند، جور دیگری عمل نکنند. ۸۸/۱۲/۱۳ اگر عقل و خرد در تشخیص مصادیق عدالت به کار گرفته نشود، انسان به گمراهی و اشتباه دچار می‌شود؛ خیالی می‌کند چیزهایی عدالت‌است در حالی که نیست و چیزهایی را هم که عدالت‌است، گاهی نمی‌بیند. ۸۱/۱۲/۱۳

۸/۱۲ منظور از عقلانیت، محافظه‌کاری نیست

عقلانیت و محاسبه که می‌گوییم، فوراً به ذهن نباید که عقلانیت و محاسبه به معنای محافظه‌کاری، عقل‌گرایی و تابع عقل بودن است. عقل بودن و خرد را به کار گرفتن با محافظه‌کاری فرق دارد. محافظه‌کار، طرفدار وضع موجود است؛ از هر تحولی بیمناک است؛ هرگز نه تغییر و تحولی را بر نمی‌تابد و از تحول و دگرگونی می‌ترسد. اما عقلانیت این‌طور نیست؛ محاسبه‌ی عقلانی گاهی اولیات خودش منشأ تحولات عظیمی می‌شود. انقلاب عظیم اسلامی مانندی از یک عقلانیت بود. بنابراین عقلانیت با محافظه‌کاری فرق دارد. محاسبه‌ی عقلانی را با محاسبه‌ی محافظه‌کارانه به هیچ وجه مخلوط نکنید. این‌ها دو چیز است. ۸۲/۱۲/۱۳

۹/۱۲ نباید به اسم عدالت، خواهی، اخلاق را زیر پا گذاشت

اگر به نام عدالت خواهی و به نام انقلابی‌گری، اخلاق را زیر پا بگذاری، سر بر کرده‌ای از خط امام. بحرف شده‌ای اگر به نام انقلابی‌گری، به نام عدالت خواهی، به برانگیز خودمان، به مردم مؤمن، به کسانی که از لحاظ فکری با ما مخالفند، اما می‌فهمیم که به اسم نظام اعتقاد دارند، به اسلام اعتقاد دارند، اهانت کردیم. آنها را مورد آینه‌ی و آزار قرار دادیم. از خط امام بحرف شده‌ای. ۹/۱۲/۱۳

۱۰/۱۲ کار را بی جنجال پیش ببرید

مسئله در همان نامه‌ی هشت سال‌های هم همین سفارش را کرده بودم: گفتیم کار را بی جنجال پیش ببرید. ماسی خواهیم حقیقتاً با فساد مبارزه شود؛ جنجال لازم نیست. به خیر سستی به مردم خوب است وقتی کار تمام شده باشد، آن مفداری که لازم باشد، خبر سستی شود. کار هم صورت می‌گیرد. ۸۱/۱۲/۱۳

۱۱/۱۲ انتقاد شخصی و مصداق سازی نکنید

گفتن عدالت خواهی را فریاد کنید، اما انتقاد شخصی و مصداق سازی نکنید. وقتی شماروی یک مصداق تکیه می‌کنید، اولاً احتمال دارد اشتباه کرده باشید؛ من می‌بینم دیگر، من مولودی را مشاهده می‌کنم. نه در دانشگاه، در گروه‌های اجتماعی، گوناگون که روی یک مصداق خاصی تکیه می‌کنند؛ یا به عنوان کپوری سیاسی، یا به عنوان خط و خطوط غلط، بنده مثلاً اتفاقاً از جریان اطلاع دارم و می‌بینم این جور نیست و آن کسی که این حرف را زده، از قضیه اطلاع نداشته است. بنابر این وقتی شماروی شخصی و مصداق تکیه می‌کنید، هم احتمال اشتباه هست، هم وسیله‌ای به دست می‌دهید برای اینکه آن زورگم قلمون‌دان قلمون شکن - که من گفته‌ام قلمون‌دانهای قلمون شکن - بتواند علیه شما استفاده کند. شماروزنگی کنید، شما اسم بناورید، شماروی مصداق تکیه نکنید؛ شما برچیز و بلند کنید. ۸۷/۱۲/۱۳

۱۲/۱۲ خانگی بر خور نکنید؛ نه بیگانه وار و معترض

این گفتن را باید همه گیر کنید. به گونه‌ای که هر جریانی، هر شخصی، هر حزبی و هر جناحی سر کار بیاید، خودش را ناگزیر ببیند که تسلیم این گفتن است. یعنی برای عدالت تلاش کند و مجبور شود برچیز عدالت را برد دست بگیرد. اما در برخورد با آنچه شده باید خفگی بر خورید. نباید بیگانه وار و معترضی بالاخره کارهای زیادی انجام گرفته. احیاناً کوه‌های هم شده؛ اما باید مشکل را حل کرد. نباید نتیجه‌ی قهری یا زحوری بیان این باشد که بعد از چندی احساس کند که به کل مجموعه به شدت معترض است. نه، شمارای موفقیت کل مجموعه را بد تلاش می‌کنید. اصلاً همه‌ی تلاش‌تان این است که نظاره‌ی پیش برید. ۸۲/۱۲/۱۳

راهنمای نقشه حرم مطهر امام رضا (علیه السلام)

دفتر خاوریات دفتر خاوریات نقدی دام کتابفروشی فروشگاه محل کبوترها محل توزیع گل های شرح مطهر خدمات تدفین و خواف	دفتر امانات برادران دفتر امانات خواهران دفتر وجوه نقدی و زیورات دفتر پاسخگوین به سوالات شرعی برادران دفتر پاسخگوین به سوالات شرعی خواهران دفتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان دفتر نگهداری اعیان پیدا شده / واحد پوشاک و کفش پدیده	دفتر تحویل سندانچرا برادران دفتر فوریت های پزشکی کشداری برادران کشداری خواهران Family Shoe-keeping Room دفتر راهنمای زائر و محل توزیع مسابقات فرهنگی آگاهی حرم مطهر

Rahnamaie Naghshe Hame Motaahre Imam Reza (p.b.u.h)

تلفن های ضروری حرم مطهر

دفتر امانات وسایل زائران:

موقعیت دفاتر تلفن

ورودی ۳ صحن جامع (ضلع غربی صحن جامع) ۳۲۰۰۲۰۸۷

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۳۲۰۰۲۲۵۸ (ویژه برادران) - ۳۲۰۰۲۴۵۹ (ویژه خواهران)

ورودی باب الرضا(علیه السلام) ۳۲۰۰۲۴۴۸

ورودی شیخ طبرسی ۳۲۰۰۲۳۹۸ (ویژه برادران) - ۳۲۰۰۲۴۴۷-۳۲۰۰۲۳۹۸ (ویژه خواهران)

ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۳۹۶-۳۲۰۰۲۳۹۷ (ویژه برادران) - ۳۲۰۰۲۳۹۶-۳۲۰۰۲۳۹۷ (ویژه خواهران)

ورودی نواب صفوی ۳۲۰۰۲۵۱۲ (ویژه برادران) - ۳۲۰۰۲۳۶۸ (ویژه خواهران)

دفتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند:

موقعیت دفاتر تلفن

رواق دارالحجه ۳۲۰۰۲۱۴۱

رواق دارالذکر ۳۲۰۰۲۲۴۹

صحن آزادی ۳۲۰۰۲۲۶۷

صحن آزادی (ایوان طلا) ۳۲۰۰۲۲۹۵

صحن انقلاب اسلامی ۳۲۰۰۳۱۱۵

صحن جمهوری اسلامی ۳۲۰۰۲۳۰۴

ورودی باب الرضا(علیه السلام) ۲۰۰۳۱۶۶

ورودی شیخ طبرسی ۳۲۰۰۲۳۹۲

ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۴۰۸

ورودی نواب صفوی ۳۲۰۰۲۳۸۸

دفتر نگهداری اشیای پیداشده:

موقعیت دفاتر تلفن

دفتر اشیای پیداشده ۳۲۰۰۲۳۵۷-۳۲۰۰۲۲۲۹

دفتر پوشاک و کفش ۳۲۰۰۲۱۲۲

دفاتر نگهداری پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان:

موقعیت دفاتر تلفن

دفتر رواق دارالحجه ۳۲۰۰۳۸۶۹-۳۲۰۰۳۸۷۰

دفتر صحن آزادی ۳۲۰۰۲۵۲۷-۳۲۰۰۲۰۸۱

دفتر صحن انقلاب اسلامی ۳۲۰۰۲۲۶۲-۳۲۰۰۲۵۳۲-۳۲۰۰۲۵۳۱-۳۲۰۰۲۵۳۰-۳۲۲۲۶۸۳۶

دفتر صحن جمهوری ۳۲۰۰۳۱۲۱-۳۲۰۰۲۵۲۱

دفتر صحن غدیر ۳۲۰۰۲۰۶۶

دفتر صحن کوثر ۳۲۰۰۳۸۵۷-۳۲۰۰۲۱۶۰

دفتر مسجد گوهرشاد ۳۲۰۰۲۵۲۹-۳۲۰۰۲۰۸۰

دفتر ورودی باب الرضا(علیه السلام) ۳۲۰۰۲۵۲۲-۳۲۰۰۲۰۱۷-۳۲۰۰۳۱۱۱-۳۲۰۰۳۱۱۰

دفتر ورودی شیخ طبرسی ۳۲۰۰۲۵۷۰-۳۲۰۰۲۰۶۵

دفتر ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۵۲۳-۳۲۰۰۲۰۵۱

ص: ۲۲۹

دفتر نذورات نقدی:

موقعیت دفاتر تلفن

رواق دارالاجابه ۳۲۰۰۲۴۵۳

رواق دارالحجه ۳۲۰۰۲۷۳۱

رواق دارالسرور ۳۲۰۰۲۲۵۰

رواق دارالولاية ۳۲۰۰۲۳۱۵

صحن آزادی ۳۲۰۰۲۲۵۳

صحن آزادی (ایوان طلا) ۳۲۰۰۲۷۴۶

صحن انقلاب اسلامی ۳۲۰۰۲۲۰۵

صحن جامع رضوی ۳۲۰۰۳۸۹۲

صحن جمهوری اسلامی ۳۲۰۰۲۰۴۳

مسجد گوهرشاد ۳۲۰۰۲۲۱۶

مهمان سرا ۳۲۰۰۲۲۹۷

ورودی نواب صفوی (نذورات نقدی دام) ۳۲۰۰۲۵۷۸

دفتر نذورات غیر نقدی:

موقعیت دفاتر تلفن

پارکینگ شماره ۳ (دفتر نذورات دام زنده) ۳۲۰۰۲۱۱۲

ورودی باب الجواد (علیه السلام) ۳۲۰۰۲۱۹۳

ورودی باب الجواد (علیه السلام) (فروشگاه فرش) ۳۲۰۰۲۷۲۷

ورودی باب الرضا (علیه السلام) ۳۲۰۰۲۴۳۷

ورودی شیخ طبرسی ۳۲۰۰۲۵۶۳

ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۳۶۷

ورودی نواب صفوی ۳۲۰۰۲۳۵۶

دفتر صندلی چرخ دار:

موقعیت دفاتر تلفن

پارکینگ شماره ۳۲۰۰۲۸۱۲۱

پارکینگ شماره ۳۲۰۰۲۸۱۱

ورودی باب الجواد(علیه السلام) ۳۲۰۰۲۳۲۱

ورودی

باب الرضا(علیه السلام) ۳۲۰۰۲۴۳۵

ورودی شیخ حر عاملی ۳۲۰۰۲۳۲۴

ورودی شیخ طبرسی ۳۲۰۰۲۳۱۶

ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۳۱۲

ص: ۲۳۰

دفتر راهنمای زائر حرم مطهر:

موقعیت دفاتر تلفن

آسایشگاه راهنمای زائر ۳۲۰۰۳۱۴۷-۳۲۲۲۵۵۵۰

دفتر اطلاع رسانی ۳۲۰۰۳۱۴۸-۳۲۲۸۳۱۷۵

دفتر راهنمای زائر ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۳۹۳۰

دفتر راهنمای زائر ورودی طبرسی ۳۲۰۰۳۹۲۸

دفتر راهنمای زائر ورودی شیخ حر عاملی ۳۲۰۰۳۹۲۹

دفتر راهنمای زائر ورودی باب الرضا ۳۲۰۲۰ داخلی ۱۸۳

کیوسک راهنمای زائر ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۳۰۹۱

کیوسک راهنمای زائر ورودی طبرسی ۳۲۰۲۰ داخلی ۱۳۸

کیوسک راهنمای زائر ورودی حر عاملی ۳۲۰۰۳۰۹۰

کیوسک راهنمای زائر ورودی بست شیخ بهائی ۳۲۰۰۳۰۹۲

فعالیت های قرآنی حرم مطهر:

نام واحد تلفن

واحد قرائت و حفظ قرآن کریم: ۳۲۰۰۲۰۸۴ برادران/ ۳۲۰۰۲۳۷۱ خواهران

واحد تفسیر و حدیث: ۳۲۰۰۲۷۸۴

کلاس های مهد الرضا(علیه السلام): ۳۲۰۰۲۲۸۷

محافل انس با قرآن: ۳۲۰۰۲۴۶۲

واحد پاسخگویی به سؤالات قرآنی و حدیثی: ۳۲۰۰۲۵۴۲

واحد هنرهای قرآنی: ۳۲۰۰۲۰۸۲

واحد مسابقات و جُنگ های قرآنی: ۳۲۰۰۲۵۶۱

واحد ختم تلاوت نور: ۳۲۲۳۹۳۹۷-۳۲۰۰۲۵۶۰

کارگاه مهد الرضا(علیه السلام): ۳۲۰۰۲۵۵۹

واحد مشاوره تصحیح قرائت قرآن و اذکار نماز: ۳۲۰۰۳۸۹۳

واحد سمعی و بصری قرآنی: ۳۲۰۰۲۵۶۲-۳۲۲۱۵۰۰۳

خدمات فرهنگی حرم مطهر:

مسئول نمازهای جماعت حرم مطهر: ۳۲۰۰۲۳۳۱-۳۲۰۰۲۵۰۲

مراسم مذهبی حرم مطهر: ۳۲۲۱۶۰۹۷ مداحان - ۳۲۲۶۲۵۴ سخنرانان

مرکز مشاوره دینی حرم مطهر: ۳۲۲۴۴۳۳۱

نمایشگاه حکایت آفتاب: ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۳۰

نمایشگاه کبوترانه: ۳۲۰۰۳۸۸۸ / ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۹۷

خدمات فرهنگی به گروه ها و کاروان های زیارتی: ۳۲۲۳۵۳۱۳

همایش های تخصصی: ۳۲۲۴۴۳۴۲

نشست های پرسش و پاسخ: ۳۲۲۳۷۲۲۵-۶

پاسخ گویی به سؤالات اعتقادی ادیان و مذاهب: ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۷۳

واحد حرم شناسی: ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۶۳

سامانه تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی حرم مطهر: ۳۲۰۲۰

مسابقات فرهنگی حرم مطهر: ۳۲۰۰۲۵۶۹

سامانه توزیع محصولات فرهنگی: ۳۲۰۰۳۹۴۲

سردبیر درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا(علیه السلام): ۳۲۲۱۲۰۰۸

پخش زنده از حرم مطهر امام رضا(علیه السلام): ۳۲۰۰۲۰۹۵

اتاق های گفت و گوی رضوی تاك ۳۲۲۳۵۳۱۵

تبلیغات محیطی حرم مطهر: ۳۲۰۰۲۳۶۶

نشریه نورالهدی: ۳۲۰۰۲۱۷۲

سایر تلفن ها:

نام واحد تلفن

آگاهی حرم (رسیدگی به معضلات اجتماعی) ۳۲۰۰۲۲۱۵ - ۳۲۲۵۶۹۹۰

امداد زائران ۳۲۰۰۲۲۹۹

امور دفن ۳۲۰۰۲۲۴۵ -

۳۲۲۲۷۲۲۴

دارالشفاء امام رضا (علیه السلام) ۳۲۰۰۲۳۸۰ - ۳۲۲۴۴۳۱۱

مرکز فوریت های پزشکی ۳۲۰۰۲۴۲۴

اداره کل روابط عمومی: ۳۲۲۱۸۰۰۸

بنیاد پژوهش های اسلامی: ۳۲۲۳۲۵۰۱

دانشگاه علوم اسلامی رضوی: ۳۲۲۳۰۷۷۰

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد: ۳۲۲۳۲۰۰۴-۸

مرکز نمایشگاه ها و همایش های آستان قدس رضوی: ۳۲۲۴۴۲۸۰-۸

فروشگاه محصولات فرهنگی: ۳۲۲۵۰۲۰۴

بخش راهنمای زائرین غیر ایرانی ۳۲۰۰۲۴۰۲

ص: ۲۳۱

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ ه. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
 ۲. ارتباط با مراکز هم سو
 ۳. پرهیز از موازی کاری
 ۴. صرفا ارائه محتوای علمی
 ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و ...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

